

ВТОРГНЕННЯ в Україну:

Хроніка російської агресії

Група
«Інформаційний
Спротив»

Дмитро Тимчук
Юрій Карін
Костянтин Машовець
В'ячеслав Гусаров

Брайт ★ Букс

Група «Інформаційний Спротив»

Дмитро Тимчук

Юрій Карін

Костянтин Машовець

В'ячеслав Гусаров

ВТОРГНЕННЯ в Україну:

Хроніка російської агресії

Київ
Брайт Стар Паблішинг
2016

УДК821.161.2'06(477.75)-92

ББК 84(4Укр)6-4

Б48

Група «Інформаційний спротив»

Б48 Вторгнення в Україну: Хроніка російської агресії. – Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2016. – 240 с.

ISBN 978-617-7418-01-5

Книга «Вторгнення в Україну: Хроніка російської агресії» – результат дворічної роботи волонтерської розвідувально-інформаційної групи «Інформаційний спротив», ініціативи української громадської організації «Центр військово-політичних досліджень», яка, у свою чергу, вивчала проблему воєнної загрози Росії проти України ще з 2008 року, відразу після війни РФ проти Грузії.

УДК821.161.2'06(477.75)-92

ББК 84(4Укр)6-4

Публіцистичне видання

Група «Інформаційний спротив»

Вторгнення в Україну:

Хроніка російської агресії

Фото на обкладинці *Art of Life / Shutterstock.com*

Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 13. Замовлення №

ТОВ «Брайт Стар Паблішинг»

А/с 87, Київ 02002, Україна, Тел.: (044) 593 2061.

E-mail: info@brightstar.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3990 від 23.02.2011

Віддруковано з готових діапозитивів на ПП "Фірма "Гранмна".

Україна, Київ, просп. Повітрофлотський, 94а

Ця книга не може бути використана повністю або частково в будь-якому вигляді без письмової згоди авторів. Видавець не несе відповідальності за достовірність викладених у книзі фактів.

ISBN 978-978-617-7418-01-5

© Брайт Стар Паблішинг, 2016

© Група «Інформаційний спротив», 2016

/ ЗМІСТ /

Передмова	4
------------------------	----------

Розділ 1

Етапи російської агресії й тактика дій	6
---	----------

Розділ 2

Російсько-терористичні війська на Донбасі: структура, чисельність, озброєння	187
---	------------

Розділ 3

Зброя російської агресії на Донбасі.....	194
---	------------

Розділ 4

Особливості інформаційної війни Росії	206
--	------------

/ ПЕРЕДМОВА /

Браття і сестри!

Цю книгу приурочено другій річниці роботи ініціативи ГО «Центр військово-політичних досліджень» (ЦВПД) – групи «Інформаційний спротив». За останні два роки про «гібридну війну» Кремля проти України написано величезну кількість досліджень. Ми не претендуємо на досконале знання теми чи глибше розуміння подій. Просто, проаналізувавши той величезний потік інформації про дії російських військ та їхніх прибічників в Україні, який по крихтах збирали від самого початку агресії Росії в Криму, а потім на Донбасі (з початку березня 2014 до початку 2016 року), ми пропонуємо свою хронологію й висновки.

Група «ІС» була першою волонтерською ініціативою, яка 2 березня 2014 року почала надавати громадськості об'єктивну інформацію про російську агресію. Тоді, усвідомивши беззахисність України в інформаційному просторі перед пропагандою Росії, якою прикривалася спецоперація Путіна з анексії Криму, координатори групи «ІС» створили неурядову розвідувально-інформаційну мережу, до якої долучилися патріотично налаштовані мешканці Криму, а потім – Донбасу. Завданням групи «ІС» є збір і перевірка оперативної інформації, а також оперативне інформування української й міжнародної спільноти про події спершу в Криму, а з квітня 2014 року – на Донбасі. Наша мережа ефективно діє і сьогодні, причому велика частина зібраної та перевіреної інформації про дії російсько-терористичних військ засекречена й передається безпосередньо спецслужбам України.

...Від початку подій у Криму інформацію про напад Росії чимало українців не сприймали всерйоз. Тому навіть в Україні нас не критикував хіба лінивий, піддаючи сумнівам наші повідомлення про спецоперації Путіна в Криму (факт, який пізніше визнав сам президент РФ), про проникнення російських диверсійно-розвідувальних груп на Донбас у квітні 2014 року, про постачання РФ зброї бойовикам і про участь підрозділів регулярної російської армії у воєнних діях на сході України. Поза тим через деякий час усі наші повідомлення так чи інакше підтверджувались. Водночас ми ніколи не прагнули когось переконувати у власній правоті – просто чесно виконували й виконуємо роботу, яку вважаємо важливою для своєї країни.

Як тільки нас не намагалися дискредитувати! Коли російські ЗМІ стверджували, що жодної української групи «ІС» не існує, а під цією назвою

начебто працює «Талліннський кіберцентр НАТО», – було просто смішно. Але коли і в Україні нас почали прив'язувати то до Ігоря Коломойського, то до Юлії Тимошенко, а то й до Рината Ахметова, стало зрозуміло, що в нашій країні, яку ми за велінням душі й серця захищаємо на «інформаційному фронті», проти нас провадять потужну інформкампанію. У всіх подібних ситуаціях ми вчиняли просто: ігнорували всі нападки і працювали далі. У нас був і є один «хазяїн» – народ України. Ми як українські офіцери складали Присягу на вірність нашій Батьківщині й не відступимо від цього. Це – основний сенс нашого життя.

Ми дуже вдячні тим представникам влади, які підтримували нас із весни 2014 року: від в. о. Президента України Олександра Турчинова й в. о. глави Адміністрації Президента Сергія Пашинського. Причому це «знайомство» почалося досить оригінально: після чергової нашої критики дій влади щодо подій у Криму одному з координаторів групи «ІС» зателефонували з Адміністрації Президента й жартома спитали, за якою адресою висилати наряд міліції для його арешту. Однак після особистої багатогодинної зустрічі були повністю враховані наші рекомендації щодо створення головних інструментів інформування громадськості про антитерористичну операцію на сході України – прес-центру штабу АТО й Інформаційно-аналітичного центру РНБО. Ми довго тісно співпрацювали й нині співпрацюємо з нашими силовиками – СБУ, СЗР, Військовою прокуратурою, ГУР МО, Держприкордонслужбою, Національною гвардією. Дякуємо патріотам із цих структур, які підтримують нас в ім'я спільної справи.

Ми також безмірно вдячні волонтерам із різних країн, що перекладали наші оперативні повідомлення різними мовами – від англійської до японської. Це група *Voices of Ukraine*, Павло Кост, Валентина Логвин та багато інших. Подяка вам, друзі, і низький уклін! Завдяки вашому сприянню світ дізнався правду про події в Україні.

Щиро віримо, що ця книга стане нашим внеском у викриття того, з яким підступним і підлим ворогом в особі путінської Росії сьогодні має справу світ. Україна стала форпостом між дрімучими, збоченими імперськими амбіціями Кремля й цивілізованим світом, розплачуючись за свою стійкість життями українців. Без сумніву, що, ідучи шляхом гітлерівського Третього рейху, теперішнє російське керівництво закінчить точнісінько так, як нацистська кліка. Пришвидшити цей неминучий кінець – наше спільне завдання. Слава Україні!

Координатори групи «ІС»

РОЗДІЛ 1

ЕТАПИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ Й ТАКТИКА ДІЙ

1. АНЕКСІЯ КРИМУ

Відстежуючи розвиток ситуації в Криму наприкінці лютого – початку березня 2014 року, група «Інформаційний спротив» («ІС») фіксувала постійну зміну тактики дій російських окупантів із самого початку операції з анексії півострова. Ми не сумніваємося, що операція була ретельно розроблена Москвою, але: або в чималій кількості варіантів, що передбачали різний розвиток подій, або ж (що ймовірніше) плани оперативно змінювалися з огляду на умови, що виникали. Зокрема, на початковому етапі операції (кінець лютого – перші числа березня) росіяни робили ставку на **чотири основних компоненти**:

1. Диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ) російського спецназу, що заздалегідь прибули у військові частини Чорноморського флоту Росії в Криму й Севастополі, а також були перекинуті під час операції з території РФ через Керченську протоку.
2. Підрозділи ЗС РФ, перекинуті в Крим через Керченську переправу й десантними кораблями – у Севастополь (зокрема, серед перших група «ІС» зафіксувала військовослужбовців 18-ї окремої мотострілецької бригади Південного військового округу РФ).
3. Військовослужбовці ЧФ РФ (Чорноморського флоту Росії), які на той момент служили в Криму (використовувались обмежено, переважно зі складу 810-ї окремої бригади морської піхоти ЧФ РФ).
4. Члени місцевих проросійських організацій і рухів, що тривалий час діяли на території Криму (організація діяльності та фінансування здійснювалися через структурний підрозділ ФСБ РФ у складі Чорноморського флоту Росії) і з початком спецоперації стали ядром так званого місцевого ополчення.

Від початку спецоперації Москва робила ставку на те, що через пост-революційну ситуацію в Україні (після перемоги Майдану – Революції Гідності) українські силові структури в Криму не чинитимуть опору. Розрахунок виявився правильним. Ще 21 лютого 2014 року (після перемоги Майдану й початку подій у Криму) міністр оборони України Павло Лебедєв (ставленик Януковича) зник із Києва, а згодом об'явився в Севастополі. Начальник Генерального штабу ЗС України адмірал Юрій Ільїн також 27 лютого опинився в Севастополі, де начебто ліг на лікування у військовий шпиталь (за даними групи «ІС», у цей час адмірал Ільїн відвідував командирів військових частин ЗС України в Криму, пропонуючи їм переходити на бік Росії). Одночасно практично все керівництво ВМС України оголосило себе хворим і буцімто перебувало на лікуванні у військовому шпиталі. Війська були деморалізовані в багатьох регіонах України, але передусім – у Криму й східних регіонах країни, де більша частина населення не підтримувала Майдан. У цій постреволюційній ситуації, а фактично в період анархії в органах управління, для росіян проведення спецоперації в Криму виявилось справою доволі простою.

Проросійські настрої в більшості місцевих і корупція в силових структурах України дали змогу росіянам практично відразу нейтралізувати органи МВС і структури СБУ в Криму (за нашою інформацією, начальники відділень міліції переходили на бік росіян за кілька десятків тисяч доларів).

Серйозніші проблеми виникли в окупантів зі структурами Державної прикордонної служби України, більшість працівників якої залишалися вірними українській присязі. Однак через нечисленність особового складу й персоналу структур прикордонників на півострові ті не могли чинити опір під час блокування їхніх військових частин і установ (чимало представників Держприкордонслужби просто писали рапорти на звільнення й розходилися по домівках). Водночас керівництву Морської охорони прикордонників, завдяки тверезому оцінюванню ситуації й правильним рішенням керівництва Держприкордонслужби України, вдалося вивести з Криму не менше ніж 90 відсотків своїх плавзасобів (здебільшого катерів). Між тим і серед прикордонників були зрадники, зокрема й серед місцевого керівництва цієї структури. Так, одним із перших порушив присягу й перейшов на бік росіян перший заступник начальника Азово-Чорноморського регіонального управління В. Мельниченко, приєднавши на вірність «новій кримській владі» 3 березня 2014 року.

Частини ВМС України опинилися в набагато складнішій ситуації. З одного боку, українські військовослужбовці не застосовували зброї проти російських солдатів і «ополчення», які блокували їхні частини, навіть у тих випадках, коли це було передбачено Статутом гарнізонної й вартової

служби ЗС України (хоча збройний спротив явно ускладнив би Москві спецоперацію із захоплення Криму, а можливо, і зовсім зірвав би її). З іншого боку, українські військові до середини березня не складали зброї, не здавали місць дислокації та не переходили на бік окупантів, хоча Кремль явно розраховував на протилежне, як у випадку з українськими міліціонерами.

У зв'язку з цим Москва ввела як учасників спецоперації **ще один компонент** – підсилення для місцевого «ополчення» з числа зібраних у Росії бандформувань, зокрема так званих «казаків». У результаті на момент проведення в Криму 16 березня 2014 року так званого референдуму, на підставі якого Росія юридично додала півострів до свого складу, там залишались «осередки української присутності» лише у вигляді окремих військових частин ЗС України, блокованих російськими військовими, бандформуваннями з Росії й місцевим «ополченням».

Під час перебігу цієї успішної спецоперації Росії ми спостерігали досить рідкісну у світі спецслужб дуже тісну взаємодію двох спецслужб Росії, які й проводили єдину операцію, що дало змогу спрацювати формату «гібридної війни». Це Головне розвідувальне управління (ГРУ) ЗС РФ та Федеральна служба безпеки (ФСБ) РФ. Водночас загальне планування й управління операцією покладалися на Генеральний штаб ЗС РФ, який відповідав за використання підрозділів спецназу ГРУ, залучення до операції підрозділів Збройних сил РФ (і зі складу Чорноморського флоту РФ, і тих, що перекидали з Росії) і їх тісну взаємодію. А ФСБ координувала дії місцевого «ополчення», а потім вводила бандформування («казаків») із території РФ, забезпечивши їх тісну взаємодію з підрозділами ЗС РФ.

Також росіяни переконалися в ефективності винайденого ними формату «гібридної війни», апробованого в Криму, – діями озброєного «ополчення» й спецназу під прикриттям «мирних протестантів» (здебільшого літніх людей і жінок із проросійськи налаштованого населення) для блокування й захоплення різних об'єктів супротивника. Прикриваючись «живим щитом», окупанти могли розраховувати на низьку ймовірність опору. Цей формат росіяни пізніше широко використовували на першому етапі своєї агресії на Донбасі, причому не раз за допомогою «живого щита» їм навіть вдавалося без застосування зброї роззброювати цілі підрозділи Збройних сил України.

(Примітка. Хоча група «ІС» була першою «інформаційною ініціативою», яка розпочала роботу щодо Криму з початком анексії, ми свідомо не заглиблюємося в аналіз цього періоду російської агресії з причини достатньої кількості інших досліджень, проведених на поточний момент.)

2. СИТУАЦІЯ ДОВКОЛА ПІВДНЯ І СХОДУ УКРАЇНИ НА МОМЕНТ ЗАВЕРШЕННЯ СПЕЦОПЕРАЦІЇ РФ У КРИМУ

Успіх спецоперації в Криму дав Путіну підстави вважати, що так само легко він зможе захопити південні та східні області України. Як довів подальший розвиток подій, це був багатоваріантний план, що значно змінювався в процесі розвитку ситуації.

Зокрема, чітко простежувалися два завдання: максимум (оптимістичний сценарій) і мінімум (песимістичний сценарій):

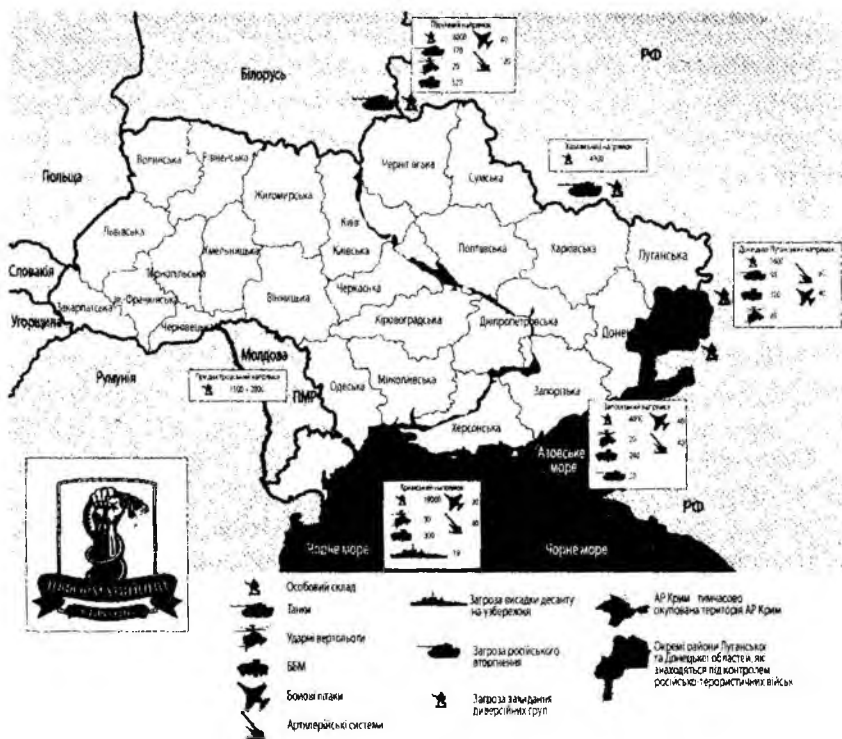
1. Завдання-максимум передбачало дестабілізацію ситуації силами агентури ФСБ (котра активізувала також проросійськи налаштовану частину населення) і створення умов для подальших етапів «гібридної війни» (робота ДРГ російського спецназу й закинутих із Росії бандформувань, потім і армійських підрозділів ЗС РФ) у десяти областях України – Одеській, Миколаївській, Херсонській, Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій, Харківській, Сумській, Чернігівській.
2. Завдання-мінімум полягало в аналогічних діях у п'яти областях – Одеській, Миколаївській, Херсонській, Донецькій, Луганській.

Взяття під контроль Донбасу з його здебільшого проросійськи налаштованим населенням і мінімумом українських військових частин у Москві здавалося досить легким завданням. Як і захоплення південних областей (Одеської, Миколаївської, Херсонської). Водночас саме південь був пріоритетом для Путіна, який прекрасно розумів, що без контролю над цим регіоном йому буде дуже складно забезпечити життєдіяльність Криму, який саме звідти отримував понад 90 відсотків електроенергії й води для сільського господарства. Контроль над Донецькою областю (чи бодай над південною її частиною), зі свого боку, забезпечував би сухопутне сполучення Криму з Росією.

На момент проведення кримського «референдуму» 16 березня 2014 року, за даними групи «ІС», чисельність угруповання ЗС РФ становила:

У Криму (основна частина – це сили й засоби Чорноморського флоту РФ, що дислокувався в Криму до моменту анексії) – 19 тисяч осіб, до 300 бойових броньованих машин (ББМ), близько 40 артилерійських систем, близько 20 бойових літаків, близько 30 вертольотів, 19 кораблів. Одночасно на території Краснодарського краю Росії наготові до перекидання перебувало орієнтовно 15 тисяч військовослужбовців ЗС РФ.

СИЛИ І ЗАСОБИ ЗС РФ НА КОРДОНАХ ІЗ УКРАЇНОЮ НА 16.03.2014

На окупованій території Молдови (так звана Придністровська Молдавська Республіка, або ПМР), крім озброєних формувань «ПМР», перебувало угруповання російських військ чисельністю близько 1500 осіб – включно з військовослужбовцями у складі ДРГ російського спецназу (з кінця березня в Придністров'я також прибували нові партії військовослужбовців РФ). Також у «ПМР» перебувало близько 2 тисяч російських «казаків». Ці угруповання отримали завдання дестабілізувати ситуацію в південних областях України спільно із силами, що мали вторгнутися в південні регіони України з Криму.

У Запорізькому напрямку (на території Ростовської області Росії) біля кордону з Україною зосереджувалися 2 тактичні групи ЗС РФ загальною кількістю до 4 тисяч осіб, близько 50 танків, близько 240 БТР, близько 40 артилерійських систем, близько 40 бойових літаків, близько 20 ударних вертольотів.

У Донецько-Луганському напрямку – два угруповання ЗС РФ загальною кількістю 7,6 тисячі осіб, близько 50 танків, близько 320 БТР, до 80 арти-

лерійських систем, близько 40 бойових літаків, близько 20 ударних вертольотів.

У Слобожанському напрямку (навпроти Харківської області) – три тактичні групи в складі одного угруповання ЗС РФ загальною кількістю 4,3 тисячі осіб.

У північному напрямку (навпроти Чернігівської та Сумської областей) – два угруповання ЗС РФ загальною кількістю 8 тисяч осіб, близько 170 танків, близько 520 ББМ, близько 120 артилерійських систем, близько 40 бойових літаків, близько 20 ударних вертольотів.

Водночас традиційно у східних областях України ніколи не були зосереджені сили й засоби ЗС України – із часів СРСР основні сили армії зосереджувалися на західних кордонах. Попри те, що за роки незалежності України Захід сприймали як партнера, питання щодо передислокації військових частин в інші регіони ніколи не порушувалося (переважно через фінансові причини). Таким чином, Донецька й Луганська області України були фактично «демілітаризовані», і для їх захоплення – на тлі проросійських настроїв місцевого населення – Росії теоретично знадобилися би мінімальні ресурси. Однак лише теоретично.

Одночасно в російського Генштабу й ФСБ виникли труднощі в південних регіонах України й деяких східних областях. Щодо південних областей, то за всіх планів Росії «підтримати» місцеві проросійські сили (котрі, як і в Криму, робили спроби захоплення адміністративних споруд), російська військова підтримка з Криму й Придністров'я (силами «ополчення» й неідентифікованих військовослужбовців РФ – так званих «зелених чоловічків») виявилась ускладненою. Поки відбувалися події в Криму, українська влада не гаяла часу, усе ж зумівши отримати контроль над силовими структурами держави. Одночасно активізувалися українські громадські патріотичні рухи. Як плацдарм для сухопутного наступу Крим малоприсадаблений, оскільки зв'язок із материком забезпечують два відносно вузькі перешийки, які легко блокувати, – цим і скористалися українські війська, досить швидко вибудувавши хай і слабку, та все ж оборону й біля Перекопського перешийка, і на кордоні з «ПМР».

Це унеможливило проведення спецоперації без відкритої агресії Росії проти України. Одночасно силами українських патріотичних рухів і силових структур України вдалося отримати контроль над ситуацією в цих областях.

У північно-східних областях (Чернігівська і Сумська) місцеве населення виявилось більш проукраїнськи налаштованим, ніж оцінювали в Кремлі, тож операцію довелося би проводити, лише відійшовши від формату «гібридної війни» й увівши війська, до чого Путін виявився не готовим.

Дуже складна ситуація зберігалася на території Харківської області (менш складна – у Дніпропетровській і Запорізькій областях, де також були спроби захоплення адміністративних споруд), де проросійські сили зуміли відчутно вплинути на ситуацію, і вона довго балансувала на межі цілкової дестабілізації, доки українські силові структури все ж не отримали над нею контролю. Зокрема, проведення українськими силовими структурами антитерористичної операції в Харкові на початку квітня 2014 року зі звільненням захоплених адміністративних споруд і арештом кількох проросійських діячів та агентів дало змогу стабілізувати ситуацію в регіоні.

Отже, найсприятливіші умови для захоплення у форматі «гібридної війни» виникли в Донецькій і Луганській областях України. Одnocześnie з'явився ще один яскравий доказ, що всі події на півдні та сході України були інспіровані Москвою. У тих регіонах, що не межували з РФ, а також там, де місцева влада, активісти й силові структури контролювали в'їзди в населені пункти (шляхом зведення блокпостів) і запобігли перекиданню «туристів Путіна», бойовиків і найманців із Росії та ДРГ, – українській владі вдалося відносно швидко якщо не повністю стабілізувати ситуацію, то загалом отримати над нею контроль.

Варто також зазначити, що на той момент для Росії склалася досить сприятлива ситуація й через низький рівень ефективності українських спецслужб саме у східних регіонах.

За даними групи «ІС», лише частина «вербувальників», диверсантів і координаторів із російських спецслужб була закинута на Донбас у період із лютого до квітня 2014 року. Основні ж агентурні мережі ФСБ РФ і ГРУ ГШ ЗС РФ у регіоні були сформовані в період із 2010 до 2013 року. А саме після того, як із приходом до влади В. Януковича і призначенням головою СБУ В. Хорошковського, а потім О. Якименка зазнали змін пріоритети діяльності української контррозвідки.

Так, навесні 2010 року було реорганізовано управління захисту інтересів України від іноземних спецслужб департаменту контррозвідки СБУ. Нумерація відділів у цьому управлінні відповідає пріоритетам спецслужби. У процесі реформування Перший відділ «переключився» з протидії російським спецслужбам на роботу проти США, а Росією почав займатися Четвертий відділ. Водночас відділ, що протидіяв підривної діяльності Росії, не лише «відсунули на четвертий план», а й кардинально скоротили, а масштаби контррозвідувальної діяльності у східних регіонах України значно зменшили.

19 травня 2010 року СБУ та ФСБ Росії підписали угоду про співпрацю, згідно з якою працівники ФСБ повернулися на об'єкти Чорноморського

флоту РФ у Севастополі й Криму (у грудні 2009 року вони покинули Україну на вимогу Києва, оскільки активно вербували українських громадян, фінансували проросійські сили й провадили іншу підривну діяльність). Одночасно у східних регіонах України розгорнуло свою діяльність і мережу ГРУ ГШ ЗС РФ.

У результаті впродовж 2010–2013 років російські спецслужби – ФСБ і ГРУ – отримали можливість фактично безперешкодно діяти проти України, створюючи на півдні й сході нашої країни потужні агентурні мережі, які й активізували в лютому – березні 2014 року. Водночас управління мережею ФСБ здійснював структурний підрозділ ФСБ у штабі ЧФ РФ у Севастополі, а мережею ГРУ – структурний підрозділ цієї спецслужби в Ростові-на-Дону.

3. ПОЧАТОК ПОДІЙ НА ДОНБАСІ (БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ 2014 РОКУ)

Початок подій на Донбасі повністю відповідав «кримському сценарію»: дестабілізація ситуації місцевими проросійськими силами, перекидання «тітушок», а потім регулярних військ і бойовиків із Росії. За тим лише винятком, що на Донбасі у росіян не було готової військової бази й плацдарму для спецоперації, якими в Криму слугував Чорноморський флот РФ.

Відповідно, через дестабілізацію ситуації в населених пунктах Донецької й Луганської областей силами місцевих проросійських організацій Генштаб ЗС РФ (як основний планувальник, організатор і координатор), ГРУ ГШ ЗС РФ і ФСБ РФ спільно розв'язували чотири завдання:

1. Організація та координація дій місцевих проросійських організацій і агентури (з проведення масових акцій протесту проти української влади, захоплення місцевих органів влади, споруд структурних підрозділів МВС, СБУ, прокуратури та ін.); фінансування учасників «масовки» з місцевих мешканців, які брали участь в акціях за гроші (так звані «тітушки»); фінансування підкупі посадовців України (передусім – начальників структурних підрозділів Держприкордонслужби, МВС і СБУ з метою здавання ними об'єктів і зброї).
2. Масове перекидання з Росії на територію Донбасу агентури російських спецслужб, що грала роль організаторів і «масовки» в масових безладах у населених пунктах Донбасу («туристи Путіна»), підсилюючи діяльність місцевих проросійських елементів.

3. Перекидання ДРГ російського спецназу для захоплення (під виглядом місцевих мешканців) органів влади й інших об'єктів.
4. Перекидання з Росії озброєння для проросійських елементів із місцевого населення (на першому етапі йшлося лише про доставку стрілецької зброї та боєприпасів, РПГ (ручних протитанкових гранатометів), вибухівки, засобів зв'язку, деяких елементів спорядження).

Щодо першого завдання, знову простежувалася тісна взаємодія ФСБ і ГРУ. Водночас ФСБ була відповідальна за активізацію проросійської агентури, завербованої в минулі роки (наприклад, проросійська організація «Оплот» стала одним із бандформувань бойовиків), а також за вербування нової агентури й фінансування «тітушок», за підкуп українських посадовців. ГРУ несло відповідальність за координацію «акцій протесту» проросійської агентури й «тітушок», закидання на Донбас своїх ДРГ і постачання зброї бойовикам. Координатори ГРУ діяли і з території Росії, і з території Донбасу, широко застосовуючи для координації звичайний мобільний зв'язок (унаслідок дуже низької на той момент ефективності українських силовиків).

Виконання трьох останніх завдань, пов'язаних із доставкою людей і ресурсів із Росії, дуже спрощував високий рівень корупції в деяких структурних підрозділах Держприкордонслужби України. Група «ІС» фіксувала багато випадків пропуску за хабарі військовослужбовців РФ і автотранспорту (зокрема, і зі зброєю) через прикордонні пункти на кордоні з Росією. Це значно полегшувало роботу ДРГ російського спецназу, які навіть не намагалися проводити складні операції з інфільтрації на територію Донбасу з РФ. Так, 7 квітня 2014 року СБУ і працівники Держприкордонслужби в прикордонному пункті пропуску «Красна Талівка» затримали військовослужбовця ГРУ ГШ ЗС РФ (військова частина №13204).

На час цих подій офіційний Київ дав керівництву східних областей завдання викопати вздовж кордону з Росією рови й траншеї для запобігання проникненню російської техніки та особового складу на Донбас. Цікаво, що в Донецькій області це завдання чітко виконували, а в Луганській – лише частково, і то – радше задля показухи перед центральною владою. За даними групи «ІС», тодішнє керівництво прикордонників і місцеві владоможці Луганщини всіляко блокували виконання цього розпорядження. Якщо в Донецькій області прикордонники на пунктах пропуску на кордоні з РФ намагалися контролювати потік «туристів Путіна», військовослужбовців РФ і автотранспорту зі зброєю, то в Луганську

область ресурси з Росії надходили безперешкодно внаслідок потурання корумпованого керівництва прикордонних підрозділів у регіоні (Луганський прикордонний загін). Із Луганської області вони вільно пересувалися до Донецька. Варто зазначити, що, намагаючись з'ясувати причини браку інженерних земляних робіт на кордоні з Росією в Луганській області, група «ІС» із власних джерел у місцевій владі й Держприкордонслужбі України неодноразово отримувала таке пояснення: саме в цих районах діяли нелегальні трубопроводи з контрабандної доставки палива з Росії в Україну. За отриманою інформацією, цей незаконний бізнес процвітав багато років під покровительством місцевої влади та прикордонників (і українських і російських – із боку Росії), водночас свою частку в бізнесі мали й представники тодішнього керівництва Держприкордонслужби в Києві. Саме тому розпорядження центральної влади про проведення земельних робіт на кордоні всіляко саботували. Утім, проведення таких робіт однаково не могло кардинально змінити ситуації, зважаючи на легкість, із якою через корумпованість тодішнього керівництва Луганського кордонзагону росіяни могли перекидати ресурси на Донбас через «офіційні» прикордонні пункти пропуску. (Усього на ділянці кордону України з РФ у зоні відповідальності Луганського прикордонзагону – 9 автомобільних і 11 пішохідних пунктів пропуску.)

Водночас група «ІС» установила факт тісних зв'язків керівництва Луганського прикордонзагону з політичним діячем О. С. Єфремовим (у 1998–2005 роках – глава Луганської облдержадміністрації; з листопада 2005-го – керівник Луганської обласної організації Партії регіонів; у 2006–2014 роках – перший заступник голови Партії регіонів). Це людина з оточення В. Ф. Януковича, ім'я якої пов'язують із проросійською діяльністю. Крім цього, у лютому 2015 року Єфремова звинуватили у фінансуванні тероризму. Також ми встановили факт зв'язків полковника Д. із лідером терористичної організації «ЛНР» В. Болотовим. Це проросійський діяч, який очолював штурм бойовиками управління СБУ в Луганську 6 квітня 2014 року. 21 квітня 2014 року він оголосив себе «народним губернатором», з 18 травня до 14 серпня – главою «ЛНР», після цього виїхав до Росії й нині живе в Москві. Саме через пряме втручання Д. Валерія Болотова відпустили відразу після затримання українськими прикордонниками на прикордонному пункті пропуску «Довжанський» (Луганська область) у травні 2014 року, після чого прикордонники із сепаратистами імітували «бойове зіткнення», у якому бойовики начебто відбили Болотова. (Українські правоохоронці досі провадять кримінальне розслідування цього факту.)

Щодо безпосереднього перекидання терористичних ресурсів із Росії на Донбас через прикордонні пункти пропуску, то в початковий період

російської агресії (за інформацією групи «ІС»), за вибудованою корупційною схемою керівництва Луганського прикордонзагону, за пропуск одного вантажного автомобіля з РФ на Донбас без огляду встановили таку таксу: від 10 тисяч доларів за пропуск цивільної вантажівки чи автобуса до 15 тисяч доларів за пропуск транспортної одиниці армійського зразка. На початку квітня 2014 року прикордонники Донецького прикордонзагону запобігли переходу через прикордонний пункт пропуску «Амвросіївка» ДРГ із РФ. Але, за інформацією групи «ІС», ці самі ДРГ лише через кілька годин потрапили на територію Донбасу за сприяння керівництва Луганського прикордонзагону (а саме – заступника начальника загону полковника Б.). 7 квітня вони брали участь у захопленні будівлі обласного управління СБУ в Донецьку, а потім були виведені на територію Росії.

Тісні зв'язки з тодішнім керівництвом Луганського прикордонзагону допомогли терористам легко захопити низку об'єктів Держприкордонслужби України в регіоні – зокрема, домовитися про виведення особового складу прикордонників із низки об'єктів Держприкордонслужби, щоби залишити їх разом зі зброєю бойовикам. (Відомі навіть випадки, коли за розпорядженням керівництва Луганського прикордонзагону зброю завозили на об'єкти безпосередньо перед тим, як передати їх бойовикам.)

На початку квітня 2014 року група «ІС» отримала й поширила інформацію про створення вночі з 8 на 9 квітня «коридору» на кордоні для входу з РФ кількох (за нашою інформацією – п'яти) ДРГ російського спецназу, а також трьох груп бойовиків, набраних у Криму, яких перекидали на Донбас через територію РФ. Загальна кількість цих груп перевищувала 2,5 тисячі осіб. В українському суспільстві до цієї інформації поставилися загалом скептично, однак уже 12 квітня дві ДРГ та одна з груп бойовиків (до яких долучилися й «підрозділи» з членів місцевих проросійських організацій) захопили місто Слов'янськ. Також росіяни отримали контроль над сусіднім містом Краматорськ.

Із початком цих подій конфлікт на Донбасі перейшов у фазу збройного протистояння. Про штурм Слов'янська за допомогою ЗМІ створено стереотип, що його захопила група російських найманців на чолі з офіцером ГРУ (за російськими джерелами – ФСБ) І. Стрелковим. Насправді, за інформацією групи «ІС», адміністративні споруди захоплювали ДРГ російського ГРУ. І. Стрелков при цьому був не більш ніж координатором дій спецназу та бандформувань російських найманців із Криму й місцевих бойовиків, що грали роль «гарматного м'яса» й «масовки». Водночас саме російські ДРГ, укомплектовані військовослужбовцями ГРУ ГШ ЗС РФ, були «удар-

ним ядром» і мали заздалегідь розроблені плани дій у цьому населеному пункті. Після отримання контролю над населеними пунктами російські ДРГ із них вивели й надалі контроль здійснювали бандформування на чолі з І. Стрелковим.

Логіка захоплення цих населених пунктів (розташованих досить далеко від кордону з РФ) полягала в демонстрації того, що захоплення начебто проводило винятково місцеве населення, не вдоволене новою українською владою. Ця демонстрація дала би змогу Росії й надалі втілювати «кримський сценарій» на Донбасі, доказуючи свою непричетність до цих подій, і стверджувати, що йдеться винятково про внутрішній конфлікт в Україні. Між тим навіть викриття того факту, що Слов'янськ фактично захопили громадяни РФ, не змусило Путіна визнати власну відповідальність за ці події. Завдяки стереотипам, створеним ЗМІ, громадськість упевнена, що регулярні війська РФ не брали участі в цьому захопленні. Це не відповідає дійсності, однак дає змогу Росії й далі наполягати на своїй непричетності до розв'язання конфлікту на Донбасі.

Захоплення Слов'янська й Краматорська стало першою ланкою в ланцюжку подій: після цього під контроль бойовиків перейшли міста Красний Лиман, Артемівськ, Єнакієве, Харцизьк, Маріуполь, Новоазовськ та ін. У деяких із цих населених пунктів також діяли російські ДРГ, в інших адміністративні споруди захоплювали (без посередництва регулярних ЗС РФ) місцеві бойовики й на той час уже озброєні «туристи Путіна», яких координували працівники ГРУ ГШ ЗС РФ.

Одночасно з подіями на Донбасі впродовж березня – квітня 2014 року сили агентури ФСБ і проросійських рухів у східних і південних областях України здійснювали активні спроби дестабілізації ситуації – «акції протесту», намагання захопити адміністративні споруди тощо. Упродовж квітня також було зафіксовано перекидання груп бойовиків із Донбасу в сусідні області – передусім у Харківську.

Росія також робила спроби дестабілізації в південних регіонах України з території контролюваного росіянами Придністров'я (невизнана Придністровська Молдавська Республіка). Так, із середини квітня, за інформацією групи «ІС», спостерігалось масове прибуття з Росії в Кишинів (Республіка Молдова) груп агентів ФСБ РФ – людей спортивної статури в цивільному одязі. Із Кишинєва вони організовано відбували в Придністров'я, що межує з Україною (Одеська область). За нашою інформацією, молдавські спецслужби ідентифікували цю агентуру ФСБ РФ і спостерігали за її переміщеннями, однак у ситуацію не втручалися. У Придністров'я також активно перекидали штатні диверсійно-розвідувальні групи російського спецназу (їх загальна чисельність на травень 2014 року була не

менш ніж 800 осіб), паралельно в Придністров'ї здійснювали диверсійно-терористичну підготовку російських «казаків» (загальна чисельність на той момент – понад 2 тисячі осіб). Незабаром на території Одеської, Херсонської та Миколаївської областей було зафіксовано діяльність російських ДРГ, закинутих із Придністров'я (також частково – з Криму). Підсилення охорони кордону з Придністров'ям силами української армії, Держприкордонслужби, СБУ й Національної гвардії, контроль адміністративного кордону з Кримом, проведення антитерористичних і контрдиверсійних заходів у цих регіонах дали змогу значно зменшити рівень цієї загрози.

4. ДІЇ РОСІЇ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ПРОВЕДЕННЯ УКРАЇНОЮ АТО (КВІТЕНЬ – ТРАВЕНЬ 2014 РОКУ)

Початок Антитерористичної операції (АТО) на Донбасі 14 квітня 2014 року ознаменувався вкрай низькою ефективністю дій української армії, МВС і СБУ. На Донбасі українські правоохоронці масово або перейшли на бік проросійських сил, або самоусунулися від виконання службових обов'язків – переважно завдання виконували працівники, перекинуті з Києва й інших регіонів.

Неспроможність керувати структурними підрозділами місцевих правоохоронців стала головною проблемою для Києва. Від початку подій на Донбасі група «ІС» оцінювала частину лояльних до влади працівників МВС у Донецькій і Луганській областях у 30 відсотків (відповідно, 70 відсотків – саботажники чи прихильники екстремістів). Однак дуже швидко ми дійшли висновку, що наші оцінки кількості лояльних до влади правоохоронців були дуже завищені. Простіше кажучи, у середовищі місцевих працівників МВС панували суцільний саботаж і зрада. Під час подій у Донецьку, Слов'янську, Краматорську та ін. ми постійно отримували інформацію про те, що лідери груп сепаратистів наказували своїм підлеглим не стріляти в місцевих міліціонерів, бо вони «свої», а правоохоронці, зі свого боку, дуже часто долучалися до сепаратистів у їхніх акціях.

За нашою інформацією, під час «психологічної обробки» української міліції на Донбасі агентура спецслужб РФ і екстремісти оперували здебільшого «соціально-економічними» аргументами, а саме тим фактом, що український міліціонер отримує щомісяця 300 доларів зарплатні, тоді як у сусідній Ростовській області (РФ) рядовий працівник російської поліції отримує 1200 доларів. Цим і пояснювалося бажання зрадників зробити Донбас «частиною Росії», а самим служити в російських структурах, отримуючи високу зарплатню. Окремим моментом стала висока

корумпованість місцевого керівництва міліції, яке активно сприяло сепаратистам унаслідок підкупу.

Найвідданішими українській владі виявилися частини й підрозділи Збройних сил і Національної гвардії України. Однак, оскільки йшлося про Антитерористичну операцію, згідно із Законом України «Про боротьбу з тероризмом» (у редакції на той час), їх застосування й повноваження в таких операціях були досить обмежені. До того ж армія, як і під час подій у Криму, була деморалізована. Незабаром також з'ясувалося, що в її складі після двадцяти трьох років незалежності через хронічне недофінансування Міністерства оборони практично не виявилось боєздатних частин, які могли б виконувати бойові завдання. Показовим став випадок 16 квітня 2014 року в Краматорську, коли проросійськи налаштована юрба без застосування зброї захопила бойову техніку (6 бойових машин десанту – БМД) у 8-ї роти 3-го батальйону елітної 25-ї повітрянодесантної бригади ЗС України (місце дислокації – Дніпропетровськ).

У зв'язку з цим українське керівництво оголосило набір добровольців у регіональні підрозділи, що формувалися для протистояння екстремістам. Саме добровольчі батальйони відіграли серйозну роль у протистоянні «сценарію Путіна» на півдні й сході України на цьому етапі, хоч і виникло чимало фактично невідконтрольних державі озброєних добровольчих формувань, що суперечило Конституції України. Однак на той момент альтернативи протистояння російській агресії просто не було.

Між тим безпосередньо перед початком АТО, від 10 квітня, у східних регіонах України антиукраїнські сили й російські ДРГ реалізовували сценарій із захоплення якомога більшої кількості споруд органів місцевої влади та силових відомств і військових об'єктів із метою максимально дестабілізувати ситуацію в регіоні, імітувавши «народні заворушення» й несприйняття нової української влади широкими масами місцевого населення.

Метою цього сценарію було отримання підстав для того, щоби керівництво РФ на зустрічі в Женеві 17 квітня 2014 року (зустріч глав МЗС України, ЄС, США й Росії) могло порушити питання про «нелегітимність» української влади, яку начебто не сприймають цілі регіони України і яка не контролює ситуації в країні. Однак ця спроба Москви провалилася ще на підготовчій стадії, коли ЄС і США категорично відмовилися від пропозиції Росії долучити до зустрічі «представників східних регіонів України» (тобто сепаратистів), вказавши, що Україна сама визначає склад своєї делегації, і даючи зрозуміти, що не вважають сепаратистів самостійними гравцями.

Однак сценарій Москви почав діяти. Його, зокрема, реалізовували:

1. ГРУ ГШ ЗС РФ. Було представлено мережею координаторів на території України в прикордонних районах Росії. Упродовж 10–13 квітня спостерігалось широке залучення до подій на Донбасі та в інших областях півдня й сходу України координаторів ГРУ, задіяних раніше в спецоперації з анексії Криму. Також на територію України закинули додаткові підрозділи ГРУ, інфільтровані через держкордон «коридорами», забезпеченими за підтримки українських екстремістських сил. Їхнім завданням була безпосередня допомога екстремістам під час захоплення об'єктів у населених пунктах («зелені чоловічки»). Управління силами ГРУ здійснювалося через структурний підрозділ ГРУ в Ростові-на-Дону.
2. ФСБ РФ. Було представлено агентурною мережею, завдання якої полягало в широкомасштабному вербуванні українських громадян у східних регіонах із подальшим використанням їх і в окремих диверсійних операціях, і в широкомасштабних акціях екстремістів, координованих ГРУ. Управління силами ФСБ здійснювалося безпосередньо з Москви.
3. Екстремісти (сепаратисти) – легальні та незареєстровані в Україні проросійські громадські організації (рухи), керовані координаторами ГРУ. Фінансувалися трьома основними каналами: коштами, що надходили з Росії безпосередньо через координаторів; коштами, що надходили з Росії через новий «уряд Криму»; коштами місцевих українських олігархів.
4. Представники місцевого населення, які не входили в організації. Це було «гарматне м'ясо», гостро необхідне організаторам подій як «масовка». Частково – «ідейні» елементи, що ненавиділи Україну й симпатизували Росії, та здебільшого – ті, хто брав участь за гроші.

Сценарій утілювався в усіх областях півдня й сходу України з метою максимальної дестабілізації ситуації на якомога більшій території. Водночас, реалізуючи сценарій, агентура ФСБ й антиукраїнські сили доходили до дикунських рішень. Наприклад, в Одесі було зафіксовано спробу розіграти «антисемітську карту»: на стінах будинків масово з'явилися антиєврейські написи. Прикметно, що змивали ці графіті представники єврейської общини Одеси разом з активістами «УНА-УНСО» (український праворадикальний рух). Висвітлення цієї події в ЗМІ добряче вдарило по позиціях російської пропаганди, за версією якої владу в Україні нібито захопили «хунта» й «фашисти».

Одночасно 13 квітня Москва знову вивела на арену подій екс-президента-втікача В. Януковича. Попередні його прес-конференції в Росії

(28 лютого, 11 березня й 2 квітня 2014 року) мали характер невиразних самовиправдань і звинувачень чинної української влади. Але 13 квітня в російському Ростові-на-Дону все було інакше: Янукович вийшов на прес-конференцію разом із В. Пшонкою (екс-генпрокурор України) та В. Захарченком (екс-міністр внутрішніх справ). Основним питанням прес-конференції було рішення РНБО України про початок АТО, яке колишні представники-утікачі української влади назвали незаконним і таким, що суперечить Конституції України. Після цієї прес-конференції та заяв Януковича і його команди став зрозумілим сенс подальших дій Путіна – за всяку ціну зірвати президентські вибори в Україні, призначені на кінець травня 2014 року, максимально розкручуючи карту «нелегітимності» нової української влади й оперуючи Януковичем та його шайкою втікачів як «легітимною владою».

У другій половині квітня 2014 року на основі інформації, отриманої мережею й емісарами групи «ІС», координатори групи «ІС» (секція «Альфа») ухвалили рішення вивчати ситуацію на місцях – у південних і східних областях України. За результатами моніторингу було складено короткий звіт:

ПІВДЕНЬ І СХІД: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ (ЗВІТ СЕКЦІЇ «АЛЬФА» ГРУПИ «ІС»)

У період з 18 до 22 квітня секція «Альфа» (координатори групи «Інформаційний спротив») провела моніторинг ситуації в південних і східних областях України.

У Донецькій області вивчався перебіг проведення Антитерористичної операції (АТО). У Харківській, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській, Миколаївській і Херсонській областях – потенціал і перспективи екстремістського (сепаратистського) руху.

Надаємо короткий звіт.

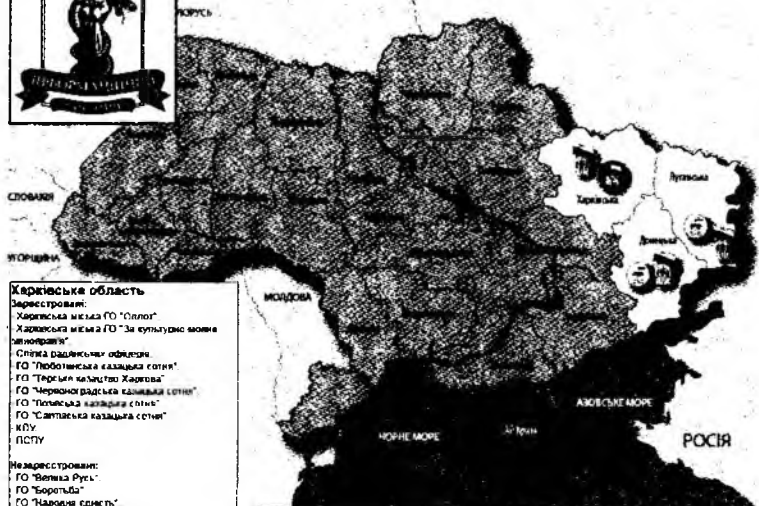
ПРИМІТКИ:

а) цей звіт не містить висвітлення низки аспектів, пов'язаних із діями «силовиків»;

б) загрозу екстремізму в регіонах оцінено за 10-бальною шкалою (0 балів – загрози немає, 10 балів – регіон контролюється екстремістами).

Сепаратистський рух та організації на сході України

10.04.2014

Харківська область
Зареєстровані:
Харківська міська ГО "Оплот"
Харківська міська ГО "За культурно мовну інформацію"
Спілка радянських офіцерів
ГО "Любимська казачья сотня"
ГО "Терський казачий Харків"
ГО "Червоноградська казачья сотня"
ГО "Поліська запорозька сотня"
ГО "Світська казачья сотня"
КВУ
ПСПУ
Незарєстровані:
ГО "Велика Русь"
ГО "Боротьба"
ГО "Народна єдиність"
ГО "Захисники Харків"
ГО "Український селянський фронт"
ГО "Суть часу"
ГО "Спілка громадян України"
ГО "Русь триєдина"

Донецька область
Зареєстровані:
Донецька міська ГО "Молот"
Донецька обл. мотополіція ГО "Спілка народнової революції"
Донецька обл. ГО "Російська громада"
Донецька обл. ГО "Російська громада Донбасу"
Донецька обл. оп. лівих "Російський фронт"
Донецька обл. ГО "Донбасська Русь"
ГО "Комітет виборців Донбасу"
Донецька обласна організація "Спілка громадян України"
Донецька міська ГО "Батьки ветеранів ДНР"
Спілка казачьих організацій України
Незарєстровані:
ГО "Донецька Республіка"
ГО "Східний фронт"
ГО "Народне ополчення Донбасу"
ГО "Федерация борей"
Харківський військ. козацтво
Ново-Азовська сотня Донської казачьї
Донецька ГО "Всевелике військо Донське"

- Адмінбудівлі, звільнені після захоплення сепаратистами
- Адмінбудівлі, захоплені сепаратистами
- Мітинги сепаратистів
- Тимчасово окупована територія України

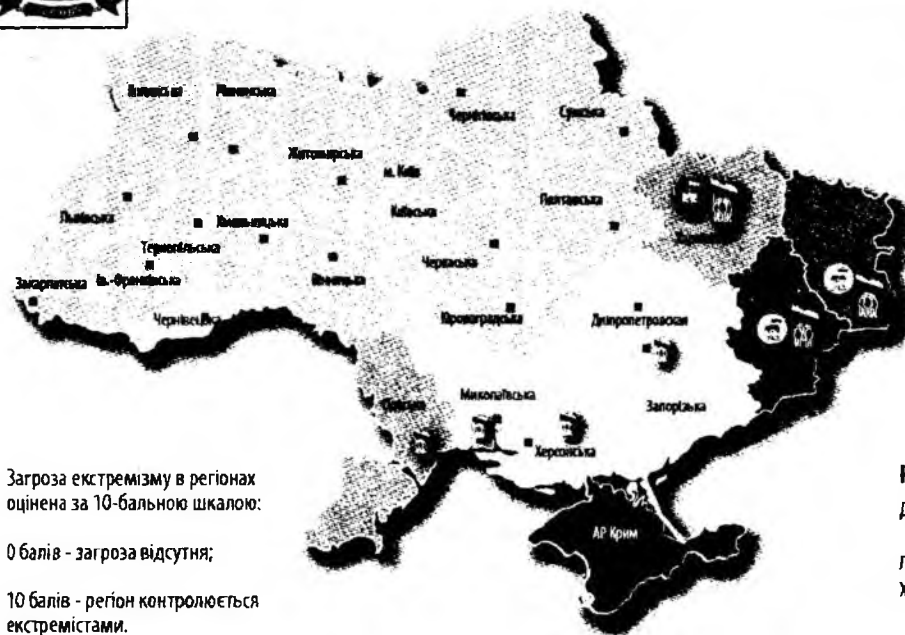
Джерело:
Інформаційний опортів

Луганська область
Зареєстровані:
ВГО "Молода гвардія"
ГО "Луганська гвардія"
ВГО "Український вільний"
Облаш на керівництва громадських організацій "Російська громада"
Облаш на товариство "Російська гвардія"
ГО "Російський союз Донбасу в Луганській області"
ГО "Луганський ополч. Донського казачьї"
Незарєстровані:
Самооборона Луганська
Луганська добровільна бригада ім. генерала А. В. Данила
"Всевелике військо Донське" (зарєстровано в РФ)
"Спілка казачьих військ Росії та Закарпаття" (зарєстровано в РФ)

Оцінка загрози екстремізму в південно-східних областях України

22.04.2014

Загроза екстремізму в регіонах оцінена за 10-бальною шкалою:

0 балів - загроза відсутня;

10 балів - регіон контролюється екстремістами.

Джерело: Інформаційний спротив

- Адмінбудівлі, звільнені після захоплення сепаратистами
- Адмінбудівлі, захоплені сепаратистами
- Масові мітинги сепаратистів
- Малочисельні мітинги сепаратистів
- Тимчасово окупована територія України

Рівень загрози за областями

Донецька 3

Луганська 3

Харківська, Одеська 1

Миколаївська, Херсонська, Запорізька 3

Дніпропетровська 1

© Sergii Gorbachov, 2014

1. Оцінка ситуації в Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській і Запорізькій областях.

У Донецькій області на тлі фактичного «переформатування» АТО з недоліками в проведенні останньої (див. п. 3) екстремісти досягли низки серйозних успіхів, що вкрай негативно впливають на стабілізацію ситуації в регіоні.

Диверсії в Слов'янську, що призвели до загибелі людей, а також акції в Краматорську, учинені екстремістами, мали на меті створити підстави для Росії виступити з черговим твердженням про те, що в Україні триває «громадянська війна». У відповідь українська влада, на жаль, не змогла надати переконливих доказів, що диверсії вчинили проросійські екстремістські сили.

Брак ефективних дій у межах проведення АТО (СО – стабілізаційної операції) – зокрема, нестача блокування джерел екстремізму – дають змогу екстремістам вільно пересуватися регіоном, дестабілізуючи ситуацію в різних населених пунктах.

Місцеве населення, що у своїй більшості від початку не відчувало особливої антипатії до сепаратистів, різко змінює думку. Міста Слов'янськ і Краматорськ «влада» екстремістів фактично перетворила на територію хаосу. Не маючи гарантій дотримання базових прав людини, місцеві жителі дедалі більше схилиються на користь єдиної України, дотримання законності й правопорядку.

Як і слід було очікувати, екстремісти, досягнувши певного успіху в Донецькій області, намагаються дестабілізувати ситуацію в Луганській і Харківській областях. Їхнє завдання – проголосити «народну владу», оголосити про проведення «референдумів» із виходу зі складу України й звернутися до Росії з проханням увести свої війська й забезпечити проведення таких «референдумів» за кримським сценарієм.

Разом із тим, навіть при створенні сепаратистами умов для російського вторгнення, ми оцінюємо ймовірність вторгнення Росії у східні регіони в найближчій перспективі як достатньо невисоку (до 30 відсотків). Заклики до РФ увести війська – це шантаж, спрямований на українську владу з метою змусити її дати можливість провести «референдуми».

Таке «розхитування» ситуації одночасно давало змогу Росії здійснювати дипломатичний тиск на Україну з метою надати сепаратистам можливість провести вказані «референдуми».

У Запорізькій області ситуація напружена, але місцеві проросійські сили без втручання й безпосередньої участі сепаратистів із Донбасу, а також російських диверсантів прогнозовано не зможуть «розхитати» ситуацію.

У Дніпропетровській області за всіх спроб екстремістів дестабілізувати ситуацію місцева влада, взаємодіючи з правоохоронцями й місцевим населенням, досить упевнено її контролює.

Висновки:

У межах АТО (СО) треба забезпечити блокування Донецької області. У самій Донецькій області необхідно блокувати «центр напруги» – місто Слов'янськ, а також захоплені адмінбудівлі в інших населених пунктах. Крім цього, необхідно забезпечити контроль над шляхами сполучення й районами області через організацію патрулювання – і силовиками, і представниками місцевих патріотичних рухів.

Основні сили для залучення: Збройні сили України й ВВ/Національна гвардія. Спеціальні підрозділи МВС і СБУ мають бути готовими до проведення операцій з нейтралізації груп екстремістів у блокованих районах. (Наразі такі операції дуже ускладнюються з огляду на підписані Україною Женевські угоди.)

У Луганську, Харкові й Запоріжжі вжити заходи, що унеможливають проведення несанкціонованих мітингів і захоплення органів влади. Підтримати ініціативу місцевого населення зі створення контрольованих місцевою владою загонів самооборони, здатних протистояти проросійським екстремістам, надати допомогу в організації ними блокпостів на в'їздах у населені пункти та організації спільного патрулювання з правоохоронними органами.

Спецслужбам необхідно організувати жорсткий контроль над діями місцевих правоохоронців, зокрема попередньо визначивши лояльність влади та патріотизм командирів (начальників) структурних підрозділів.

Оцінювання загрози екстремізму:

Донецька область – 8 балів;

Луганська область – 6 балів;

Харківська область – 5 балів;

Запорізька область – 3 бали;

Дніпропетровська область – 1 бал.

2. Оцінка ситуації в Одеській, Миколаївській і Херсонській областях.

На півдні України центром нестабільності є Одеса. У самому місті, за нашими оцінками, у проросійських екстремістських сил немає потенціалу для серйозного «розхитування» ситуації та проведення дій, необхідних для виведення Одеської області зі складу України.

Однак досить суттєва частина населення здатна долучитися до проросійських акцій, якщо такі будуть ініційовані й підтримані ззовні. Такими можуть стати інфільтрація в регіон російських диверсійних груп ГРУ ГШ ЗС РФ із Придністров'я, прибуття груп екстремістів із Донбасу й Криму, різке збільшення фінансування одеських проросійських сил і активізація мережі ФСБ РФ із вербування місцевих громадян для участі в сепаратистських акціях.

У Миколаєві й Херсоні ситуація стабільніша. Тут для проведення ініційованого Росією «південно-східного сценарію» необхідне багато серйозніше стороннє втручання.

Отже, процес дестабілізації ситуації на півдні місцеві проросійські сили здатні ініціювати лише за потужної підтримки ззовні.

Висновки:

Місцеві органи влади, місцеве населення й правоохоронці вживають заходи із посилення контролю над регіоном. Центральній владі необхідно підтримати ці ініціативи ресурсами та координацією дій. Південь досить інертний. У разі з проросійським екстремізмом – це на руку Україні. Але проукраїнським активістам необхідна всебічна підтримка дій, щоб їхні зусилля з протистояння екстремізму дали серйозний результат.

Пропонуємо створити координаційний орган із протистояння сепаратизму з розміщенням в Одесі, до якого увійшли б представники місцевої влади, правоохоронці та активісти всіх трьох областей. В ідеалі треба створити подібний координаційний орган, що працював би на всьому півдні та сході. Центральній владі необхідно налагодити прямий зв'язок із цим органом для надання належних ресурсів та забезпечення безпосередньої взаємодії з керівництвом силових структур.

Особливої уваги потребує лояльність місцевих правоохоронців – чимало з них перебувають у «групі ризику». Необхідне термінове вивчення ситуації в кожному конкретному структурному підрозділі і, у разі потреби, перекидання правоохоронців з інших регіонів.

Оцінювання загрози екстремізму:

Одеська область – 5 балів;

Миколаївська область – 3 бали;

Херсонська область – 3 бали.

3. Оцінка АТО.

Антитерористична операція таки не отримала повноцінного формату АТО й уже прогнозовано його не отримає.

На початковій стадії операції українська влада ввела для силовиків обмеження (гарантії відсутності жертв серед «мирного населення», яке, поза тим, озброєне й чинить дії, що підпадають під визначення «тероризм»), які від початку не давали змоги проводити АТО. Із підписанням Україною Женевських угод ці обмеження отримали статус жорсткої умови.

Головна проблема полягає в тому, що силовикам заборонено застосовувати зброю на ураження. Випадок у Маріуполі, коли підрозділ Національної гвардії відбив озброєний напад екстремістів на військову частину, – один із дуже небагатьох винятків. У реальності військовослужбовці можуть застосовувати зброю лише в тих випадках, коли це однозначно передбачено Статутом гарнізонної й вартової служби з останніми змінами, внесеними згідно із Законом України №877-VII (877-18) від 13.03.2014. Але навіть у цих випадках наказано застосовувати зброю не на ураження.

Ми зафіксували випадки, коли командування збирало в особового складу підписи про незастосування зброї на ураження. У низці випадків це вкрай негативно вплинуло на розвиток подій і ефективність застосування підрозділів ЗС України загалом.

Між тим формат АТО за суттю (особливо після підписання Женевських угод) перейшов у формат СО – за західною термінологією. Основні завдання при цьому, як передбачає СО, – блокування населених пунктів, а також районів зосередження екстремістів, організація служби на блокпостах, патрулювання місцевості тощо. Основні сили – підрозділи Збройних сил України.

Із нез'ясованих нами причин військове командування не вжило заходів, необхідних для проведення СО, тоді як командири та особовий склад задіяних частин і підрозділів демонструють готовність до таких дій.

Висновки:

У проведенні АТО (СО) військовому керівництву не треба винаходити велосипед – у Збройних сил достатньо досвіду участі в подібних операціях. Це, наприклад, багаторічний досвід дій у Косові в контингенті СДК («Сили для Косова») й особливо в Іраку, у складі Багатонаціональних сил. За результатами дій кожного контингенту обов'язково складали звіти з рекомендаціями щодо методики організації діяльності за різними напрямками. Військовому керівництву варто лише вивчити ці звіти й напрацювати загальні рекомендації щодо дій підрозділів ЗСУ на Донбасі.

Та найголовніше – чітко сформулювати наказ про застосування військ, визначити сили та засоби, окреслити цілі й завдання операції, що проводиться, порядок взаємодії і між підрозділами ЗСУ, і з підрозділами інших озброєних формувань та спецслужб України.

4. Оцінка ситуації на державному кордоні.

Кордон з Росією й кордон із «ПМР» (Придністров'я).

На держкордоні з РФ посилено прикордонний контроль, уздовж кордону армійські підрозділи вибудували смугу оборони, яку прикриває ППО. Таким чином попереджено проникнення в Україну з території РФ груп екстремістів, які пересуваються залізничним та автомобільним транспортом, вжито заходи для відбиття можливої прямої воєнної агресії з боку Росії.

Водночас залишається реальною можливість проникнення на територію України російських диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) на окремих ділянках кордону. У відповідь вживаються заходи, зокрема й з інженерного забезпечення та контролю прикордонних районів силами Держприкордонслужби України, Збройних сил, спецслужб і правоохоронців.

Адміністративний кордон з АРК (Автономна Республіка Крим).

Тут вжито заходи з організації прикордонного контролю Держприкордонслужбою й блокування перешийка силами та засобами Збройних сил.

Держприкордонслужба України, не маючи змоги здійснювати прикордонний контроль на території Криму через його анексію, повністю здійснює його на адміністративному кордоні АРК і Херсонської області (контроль «другої лінії»). Стаціонарні пункти пропуску через держкордон до рішення уряду України не облаштовують. Але чинні прикордонні пости обладнано комп'ютерною технікою з базами даних Держприкордонслужби, здійснюється достатньо жорсткий паспортний контроль громадян, які виїжджають із Криму, осіб без українського громадянства на материк не допускають (їм пропонують перетнути кордон в інших місцях).

Водночас Крим залишається потенційним плацдармом для закидання на материк диверсійних груп і груп екстремістів.

Висновки:

Необхідно посилити роботу в прикордонних районах із метою запобігання проникненню ДРГ противника з території РФ і «ПМР». До теперішніх сил доцільно долучити підрозділи ВВ МВС/Національної гвардії, призначені для пошуку, блокування та нейтралізації ДРГ і бандформувань.

Залишається відкритим питання протидії проникнення з Криму на материк ДРГ і груп екстремістів шляхом їх висаджування на побережжі Чорного й Азовського морів у Херсонській області.

Секція «Альфа» групи «ІС»

24 квітня Росія розпочала масштабні військові навчання на кордоні з Україною. Власне, під прикриттям проведення «навчань» російські війська постійно концентрувалися поблизу кордону з Україною з лютого 2014 року, однак у цьому разі Росія надала цілком конкретні «пояснення» своїх дій. Зокрема, як заявив міністр оборони РФ С. Шойгу, ці навчання були «відповіддю» Росії на Антитерористичну операцію (АТО) українських силовиків на Донбасі.

До цього моменту АТО й так не була повноцінною «операцією», яку проводили б у взаємодії з різними силовими структурами України. У межах АТО спостерігалось застосування різних підрозділів силовиків із метою розв'язання завдань виключно тактичного рівня, не об'єднаних єдиним задумом і управлінням. Керівництво АТО (на той момент, за законодавством, це були представники СБУ) виявилось абсолютно не готовим до проведення подібної операції на великих територіях (традиційно спецназ СБУ готували до проведення «точкових» операцій: нейтралізації терористів, що захопили окремі об'єкти, звільнення заручників та ін.).

Керівництво АТО не розуміло специфіки й тактики дій армійських підрозділів, підрозділів МВС, Національної гвардії та Держприкордонслужби й, відповідно, не могло забезпечити їх взаємодію.

До того ж у всіх без винятку збройних формуваннях України спостерігалось панічне небажання генералітету брати на себе відповідальність у випадках, коли потрібно було віддати наказ про застосування зброї. А добровольчі підрозділи, хоч і демонстрували масовий патріотизм і героїзм, здебільшого склалися з недосвідчених бійців, не мали централізованого управління й також фактично діяли відособлено (не взаємодіючи з іншими озброєними формуваннями), тобто могли виконувати лише окремі завдання тактичного рівня.

Загалом на той момент АТО була набором окремих озброєних акцій (здебільшого з використанням лише стрілецької зброї) із захоплення/ звільнення адміністративних будівель та інших об'єктів у населених пунктах і зі зведення блокпостів на в'їздах у міста (або ж зі знищення блокпостів супротивника), а також окремих боєзіткнень підрозділів сил АТО з бандформуваннями й російськими ДРГ.

Загроза відкритої російської воєнної агресії вплинула на перебіг АТО. З 26 квітня група «ІС» спостерігала фактичне припинення активної фази Антитерористичної операції, у зв'язку з чим неодноразово публічно зверталася до військово-політичного керівництва України з вимогою продовжувати операцію.

ЗАЯВА ГРУПИ «ІС» ЩОДО ПЕРЕБІГУ АТО НА 28.04.2014

Ситуація

Із незрозумілих причин, де-факто згорнувши активну фазу Антитерористичної операції до її завершення, керівництво АТО не вжило заходів, достатніх для повного блокування Слов'янська (незважаючи на офіційну заяву про це).

Підтвердженням цього є безперешкодне прибуття у минулі вихідні в Слов'янськ представників керівництва так званої Донецької Народної Республіки, «дружній візит» 15 озброєних бойовиків на Новокраматорський машинобудівний завод із метою захоплення ІМР (інженерних машин розгородження) і безперешкодного відходу диверсійної групи назад. Окрема історія – захоплення заручників із місії спостерігачів ОБСЄ в начебто ізольованому районі та доставка із Горлівки в Слов'янськ трьох захоплених працівників «Альфи» (спецназ СБУ).

Усіх цих деморалізуючих моментів можна було б уникнути, якби Слов'янськ дійсно був заблокований.

Більше того, незважаючи на надзвичайно резонансні акції, які проводять екстремісти в зоні АТО, деякі представники керівництва операції вже кілька днів перебувають поза зоною її проведення.

Та найголовніше: підрозділи силових структур, задіяні в АТО, не отримали чітких вказівок щодо завершення вже розпочатих дій із нейтралізації груп екстремістів, хоча особовий склад повністю готовий до виконання цих завдань. Навпаки, у разі досягнення тактичних успіхів замість їх закріплення з незрозумілих причин незмінно надходить наказ про відведення сил.

Спостерігається абсолютно незадовільний рівень координації дій різних силових структур, які беруть участь в АТО, – попри те, що в штабі АТО є представники керівництва всіх силовиків.

Висновки:

У таких умовах різні звинувачення в недостатній ефективності рядових «силовиків», ми впевнені, відволікають увагу від головної проблеми – відсутності політичної волі вищого військово-політичного керівництва країни та рівня компетентності безпосереднього керівництва операції.

Між цими посадовими особами немає проміжних ланок, тому винних у неприпустимому пробуксовуванні АТО визначити дуже легко.

Складається враження, що гра, яку веде вище керівництво держави, суперечить національним інтересам України.

Ми переконані, що це безволля особливо неприпустиме напередодні травневих свят (1 і 9 травня), коли прогнозується різке підвищення активності екстремістів.

Докази штибу, що АТО може спровокувати вторгнення Росії, здаються непереконливими. Навпаки, поширення зарази проросійського екстремізму в регіоні дає Москві підстави розпочати таке вторгнення. Нейтралізація ж екстремістських груп, керованих Росією, позбавляє Путіна необхідних йому аргументів щодо «допомоги співвітчизникам, які живуть в Україні, але не визнають нелегітимної бандерівської влади».

Переконливо просимо вище військово-політичне керівництво й керівництво АТО усвідомити всю міру неприпустимості фак-

тичного згортання операції та браку адекватних наказів під час її проведення.

Поза тим, із кінця квітня й до перших чисел травня в межах АТО проводилися лише окремі тактичні операції із застосування обмежених сил в окремих районах.

Однак, з огляду на подальші кроки Кремля, і ці дії відчутно вплинули на плани Путіна. Стало цілком зрозуміло, що «кримський сценарій» на Донбасі повністю провалився, блицкриг не вдався, Україна не збирається віддавати Донбас так легко, як Крим. Причому все це відбувалося на тлі дедалі відчутнішої явної підтримки України Європою та США.

Усе ж на початок травня 2014 року сконцентровані на кордоні з Україною війська ЗС РФ були в повній бойовій готовності й перебували в режимі очікування наказу про початок крупномасштабної інтервенції на територію України. Українські спецслужби очікували початок можливої агресії спершу в період з 1 до 3 травня, потім – з 5 до 9 травня. Однак незабаром стало зрозуміло, що така демонстрація сили потрібна була Росії лише для забезпечення проведення сепаратистами на Донбасі так званих референдумів.

Зокрема, Росія задіяла такі основні сили:

- у Брянській області – розгорнута Кантемирівська дивізія;
- у Курській області – розгорнута Таманська дивізія;
- у Таганрозі – розгорнута 98-ма повітрянодесантна дивізія;
- у Ростові-на-Дону – сконцентровані й розгорнуті тактичні групи загальновійськових з'єднань Південного та Західного військових округів, а також 15-й батальйон мотострілецької бригади ЦВО;
- у районі Белгорода – на військовому полігоні зосереджені псковські й тульські десантники.

Задіяно практично весь ЧФ РФ.

Розподіл військ і їх концентрація за напрямками:

У напрямку Полісся: 2 угруповання загальною чисельністю до 12 тисяч осіб; танків – до 80 одиниць; бойових броньованих машин – до 320 одиниць; артсистем – до 60 одиниць; бойових літаків – до 60 одиниць; ударних вертольотів – до 40 одиниць.

У напрямку Донецька: 2 угруповання загальною чисельністю до 12 тисяч осіб; танків – 73 одиниці; бойових броньованих машин – до 280 одиниць; артсистем – до 60 одиниць; бойових літаків – до 65 одиниць; ударних вертольотів – до 30 одиниць.

У напрямку Запоріжжя: 2 бойові тактичні групи загальною чисельністю до 5 тисяч осіб; танків – до 70 одиниць; бойових броньованих машин – до 280 одиниць; артсистем – до 62 одиниць; бойових літаків – 56 одиниць; ударних вертольотів – 26 одиниць.

У Ростові-на-Дону задіяне угруповання військ нараховувало понад 11 тисяч осіб; танків – 160 одиниць; бойових броньованих машин – 230 одиниць; артсистем – 150 одиниць.

На території Криму угруповання ЗС РФ нараховувало до 28 тисяч осіб; бойових броньованих машин – до 260 одиниць; артсистем – до 60 одиниць; літаків – 34 одиниці; вертольотів – 30 одиниць; кораблів і катерів – 117 одиниць.

У Придністров'ї було зосереджено 2400 російських солдатів; у повній бойовій готовності перебували до 15 тисяч придністровських військово-вослужбовців; бронетехніки – 60 одиниць; артсистем – 120 одиниць; РСЗВ (реактивних систем залпового вогню) – 80 одиниць; вертольотів – 6 одиниць.

У період, коли Україна чекала відкритого російського вторгнення, різко почастішали випадки захоплення адміністративних будівель у Донецькій і Луганській областях. Одночасно з території Придністров'я на територію України, в Одеську область, лише 1–3 травня було перекинуто до 300 «туристів Путіна» та російських диверсантів із завданням надалі дестабілізувати ситуацію в південних регіонах нашої країни. Із Криму в Одеську область прибували екстремісти, координовані російськими спецслужбами. Оскільки силами Держприкордонслужби України на адміністративному кордоні Криму було забезпечено контроль громадян, які в'їжджали на материк, диверсанти і провокатори змінили тактику: будучи громадянами України, які проживають у Криму, завербовані російськими спецслужбами, вони в'їжджали на материк поодиноці чи невеликими групами під виглядом пересічних громадян. Діючи в тісній координації з місцевими сепаратистами, зброю отримували на місці.

Одна із таких «спільних операцій» **2 травня 2014 року в Одесі обернулася трагедією**. У результаті провокацій місцевих проросійських елементів, закинутих із «ПМР» диверсантів, а також за підтримки лояльних до Путіна одеських міліціонерів у місті відбулися сутички з українськими активістами, які проводили марш «За єдність України». Унаслідок озброєних провокацій проросійських сил кілька українських активістів загинули, однак проукраїнські сили змогли організувати відсіч. Зрештою сутички в місті призвели до блокування проросійських бойовиків у Будинку профспілок і трагічної пожежі, у якій загинули 42 особи. Із початком офіційного розслідування, 6 травня, з України в Придністров'я втік заступ-

ник начальника міліції з громадської безпеки в Одеській області Дмитро Фучеджі (рідний брат экс-глави МВС Придністров'я Івана Фучеджі), який мав зв'язки з ФСБ РФ і забезпечував взаємодію між одеською міліцією та проросійськими бойовиками у провокаціях 2 травня 2014 року.

Наступного дня після трагічних подій в Одесі група «ІС» поширила таку заяву:

ЩОДО ПОДІЙ В ОДЕСІ 2 ТРАВНЯ

За інформацією групи «Інформаційний спротив», провокації в Одесі, що призвели до численних людських жертв, стали результатом операції, проведеної та координованої Росією.

З початку березня й до кінця квітня 2014 року ми констатували прибуття на територію Придністров'я підрозділів ЗС РФ і ГРУ ГШ ЗС РФ, «казацтва» та представників російських ультранационалістичних організацій.

Із середини квітня наші джерела в Республіці Молдова зафіксували прибуття в Кишинів із Росії груп молодих людей спортивної статури, яких далі відправляли на територію Придністров'я. Їх супроводжували працівники ФСБ РФ.

У результаті – на початок травня на території Придністров'я було зосереджено близько 1700 російських військовослужбовців (з них близько 800 входили до складу підрозділів ГРУ ГШ ЗС РФ) і 2200 координованих ФСБ представників різних російських організацій (переважно – «казацтва»).

Про це впродовж березня – квітня ми повідомляли у зведеннях групи «ІС».

За нашою інформацією, з кінця квітня ДРГ російського спецназу та групам провокаторів, яких закидали на територію України, давали установку за взаємодії з місцевими проросійськими сепаратистами дестабілізувати ситуацію на півдні України. Першочергово – в Одесі.

Активну фазу операції з метою захоплення місцевих органів влади було заплановано на 9 травня – коли під ідеологічними лозунгами Дня Перемоги з'являлася нагода ініціювати активність проросійськи налаштованої частини населення. Після досягнення тактичних успіхів в Одесі подібні акції, з допомогою прибулих «туристів Путіна», мали ініціювати в Миколаєві та Херсоні.

Однак початок активної фази АТО в Слов'янську спонукав російське керівництво форсувати події на півдні України, щоби змусити українських силовиків терміново перекинути сили та засоби з Донбасу. Трагічний результат цієї жакливої провокації ми й спостерігали в Одесі.

Група «ІС»

У перших числах травня вище українське керівництво, нарешті активізувавши перебіг АТО, за взаємодії з добровольчими підрозділами провело низку успішних операцій на Донбасі. Тоді почав вимальовуватися новий, ефективний формат дій сил АТО. Що, тим не менш, не зірвало проведення сепаратистами 11 травня так званих референдумів у Донецькій і Луганській областях про «суверенітет і приєднання до Росії».

Після проведення «референдуму» Москва явно вважала виконаюю одну з головних стратегічних цілей на цьому етапі. Основна частина диверсійних груп ГРУ ГШ ЗС РФ, що діяла на сході України в той момент, отримала команду ексфільтрації на територію Росії. Одночасно група «ІС» зафіксувала в терористичних формуваннях повсюдну заміну військовослужбовців ЗС РФ на найманців, що прибували з Росії (передусім із числа військовослужбовців запасу, більшість з яких мала досвід служби в російському спецназі та участі в бойових діях).

Російська влада набирала таких професійно підготовлених найманців практично на всій території РФ. За інформацією групи «ІС», вербування проводили навіть у Хабаровському краї Росії – у місцеві військкомати викликали військовослужбовців запасу, які служили в спецназі ГРУ, і пропонували за хорошу платню в складі груп, що формувалися, вирушити в Україну для участі в терористичній діяльності. Найактивніше таку роботу провадили в Південному федеральному окрузі РФ.

Одночасно спостерігався потужний процес перекидання з території Росії зброї для терористичних груп на Донбасі. Водночас російські військові, готуючи зброю для передавання бойовикам, не вживали особливих заходів для приховування належності цієї зброї.

Наприклад, 10 травня на бойових позиціях терористів поблизу Слов'янська і Краматорська було знайдено використані контейнери – пускові установки РПГ-26 із номерами 254-1-93 (де 254 – завод-виробник, 1 – номер партії, 93 – рік випуску). Таких зразків зброї ніколи не мали збройні формування України (РПГ-26 виготовляється в Росії, ними озброєно армії Росії, Придністров'я та Йорданії).

7 червня над Слов'янськом терористи збили військово-транспортний літак сил АТО. Літак було вражено на висоті 4050 м, що значно переви-

щувало дальність дії ПЗРК (переносного зенітно-ракетного комплексу) радянського зразка, що мають на озброєнні Росія та Україна. Розслідування, проведене групою «ІС» з використанням джерел серед бойовиків, показало, що український літак було збито найновітнішим російським ПЗРК 9К333 «Верба» із ракетою 9М336, що й пояснює факт ураження об'єкта на такій великій висоті. (Залишки ракети відправили на експертизу, яку мали провести українські фахівці, однак, із невідомих нам причин, дані офіційного розслідування так і не були оприлюднені.) Слід зазначити, що ПЗРК «Верба» надійшов у підрозділи російської армії лише наприкінці травня 2014 року (практично за тиждень до згаданих подій). За офіційною інформацією російської сторони, перші зразки прибули в підрозділи зенітного полку російської 98-ї повітрянодесантної дивізії (Івановська область) на початку червня 2014 року. На експорт ПЗРК 9К333 «Верба» не йшов.

Особливу роль у подіях на Донбасі відіграли релігійні організації, керовані Москвою, зокрема Українська православна церква Московського патріархату. Об'єкти та священнослужителі УПЦ МП на Донбасі давно були центрами антиукраїнської діяльності, тепер же вони стали важливим елементом терористичної діяльності. Антиукраїнська пропаганда серед місцевих вірян, переховування бойовиків і всебічна допомога сепаратистам, перетворення церков і монастирів на перевалочні бази стали візитною карткою УПЦ МП. Показовим був випадок, коли на початку травня 2014 року терористами, які напали на виборчу дільницю в Новоайдарському районі на Луганщині, керував такий собі В. Марецький, настоятель одного з місцевих храмів УПЦ Московського патріархату.

5. ТРАНСФОРМАЦІЯ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» (ЧЕРВЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 2014 РОКУ)

У червні 2014 року сили АТО нарешті почали **демонструвати ефективність у проведенні операції**. Військові подолали «психологічний бар'єр» перед застосуванням зброї проти сепаратистів, штаб АТО на більш-менш прийнятному рівні навчився забезпечувати взаємодію різних збройних формувань (Збройні сили, Національна гвардія, Держприкордонслужба), українські війська почали застосовувати бойову авіацію. Використання авіації відіграло особливу роль у запобіганні перекиданню зброї та найманців із Росії на Донбас: удари наносили по колонах техніки й озброєння, що перетинали кордон.

Одним із головних «перевалочних пунктів» бойовиків на кордоні став прикордонний пункт пропуску «Довжанський». Уряд України 5 червня ухвалив рішення про припинення руху через низку пунктів пропуску в

Луганській і Донецькій областях на кордоні з РФ. У списку із семи пунктів, які мали закрити, було зазначено і «Довжанський». Згідно з чинною договірною базою між Україною та РФ, у разі закриття однією зі сторін пропускного пункту інша сторона також зобов'язана припинити пропуск громадян через кордон на цій ділянці. Російській стороні повідомили про припинення діяльності пропускних пунктів з української сторони, однак у «Довжанському» російські прикордонники спільно з бойовиками Донбасу самовільно організували «оформлення пропуску» громадян і вантажів через держкордон.

Водночас ефективність української авіації суттєво зменшував алгоритм її бойового застосування по виявлених цілях (надто багато часу витрачалося на погодження й отримання дозволу відкрити вогонь, укупі з непоодиноким небажанням високих посадових осіб брати на себе відповідальність за використання авіаційних озброєнь). А також – недостатній рівень взаємодії з прикордонниками й низький рівень реалізації їхніх розвідувальних даних. Це давало змогу Росії та бойовикам за всієї протидії сил АТО налагодити постійне постачання зброї й найманців на Донбас.

10 червня група «ІС» уперше отримала інформацію про **наявність у російсько-терористичних військ на Донбасі важкої бронетехніки**. Зокрема, у складі бандформування, що оперувало в районі населеного пункту Сніжне, було ідентифіковано танки Т-64 (пізніше цю інформацію підтвердили в штабі АТО). Також ми отримали відомості про те, що БТРи, які теж мали бойовики в Сніжному, раніше захопили російські військові на території частин берегової оборони ВМС України в Криму. До слова, танки Т-64 також були на озброєнні цієї ж бригади берегової оборони. Однак, за нашою інформацією, усі українські танки Т-64БВ (41 одиниця) ще в березні – квітні вивезли на материкову частину України.

12 червня через кордон із території Росії в Україну вторглася чергова колона, у складі якої, разом із вантажівками та БТРами, були танки Т-64БВ. Колона пересувалася на Донецьк серед білого дня, зовсім не маскуючись. У соцмережах з'являлися фотографії пересування колони за маршрутом у режимі он-лайн, однак штаб АТО не вжив жодних заходів, щоб її нейтралізувати. Це було тріумфом російських агресорів, що відкрито ввозили бойову техніку в Україну й пересувалися Донбасом абсолютно безкарно.

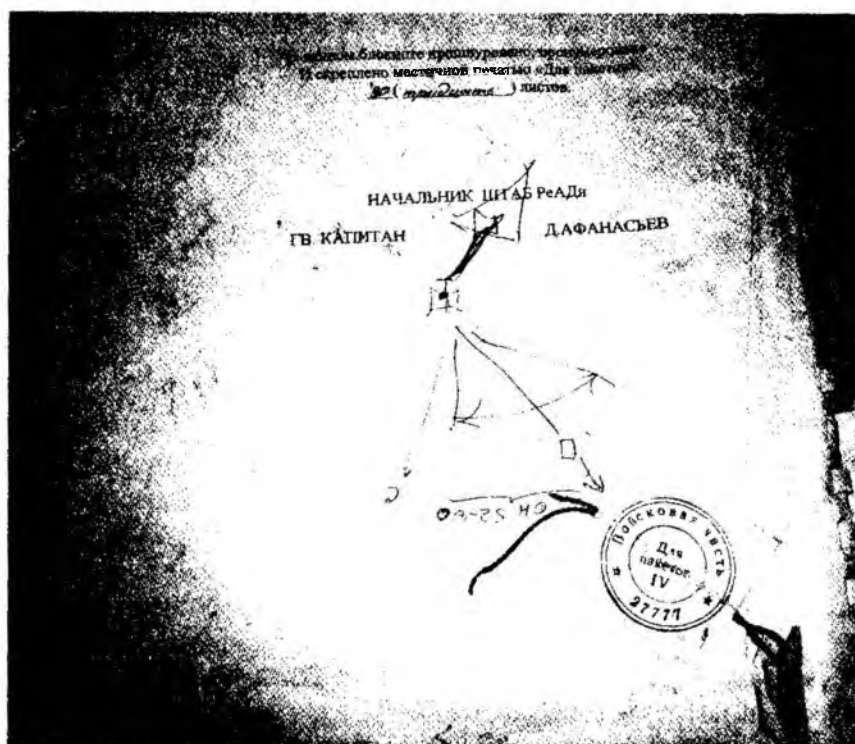
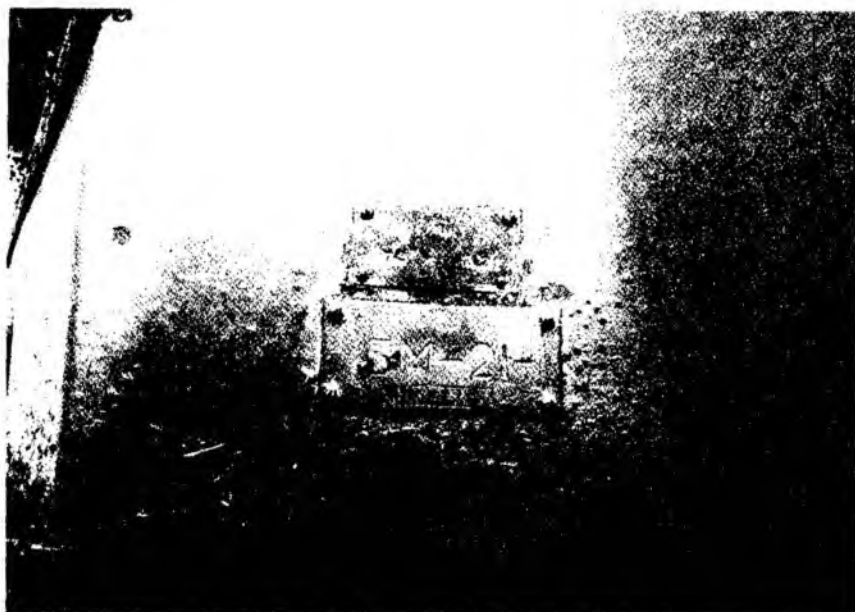
Варто зазначити, що танки Т-64 радянського виробництва є основою танкового парку ЗС України, оскільки виготовляються в Україні (м. Харків). У Росії ж зробили ставку на інший радянський танк – Т-72 (виробляється в Нижньому Тагілі, РФ), однак дуже велика кількість танків Т-64БВ залишилась у Росії з часів СРСР. Їх вивели з бойового складу російської

армії, однак вони перебувають на базах зберігання МО РФ. У 2013 році на базах зберігання техніки та озброєння в Росії нараховувалося близько 2 тисяч танків лінійки Т-64 – зокрема, і Т-64БВ (за даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень (*International Institute for Strategic Studies*). – Див.: *The Military Balance*, 2013).

Із початку червня 2014 року російські телеканали й газети розкручували дезінформацію про те, що сили АТО начебто постійно застосовують у зоні операції РСЗВ БМ-21 «Град». 13 червня стало зрозуміло, навіщо Москві знадобилася ця інформаційна «качка» – у той день підрозділ терористів обстріляв цивільний об'єкт у районі населеного пункту Добропілля з БМ-21 «Град». Усього в терористів виявилось три таких РСЗВ.

Група «ІС» першою опублікувала фотознімки **захопленої українськими військами під Добропіллям РСЗВ БМ-21 «Град»** (з якої обстріляли цивільні об'єкти, унаслідок чого загинули двоє місцевих жителів). У машині знайшли документи (зокрема, і робочий зошит командира екіпажа з підписом начальника штабу реактивного артилерійського дивізіону гвардії капітана Д. Афанасьєва) з печатками військової частини ЗС РФ – 18-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади Збройних сил РФ (входить до складу 58-ї армії, Південний військовий округ Росії). Також боеприпаси захопленої РСЗВ мали маркування й номери, яких ніколи не було в українській армії.

Стало зрозуміло, що Росія не лише постачає бойовиків на Донбасі озброєнням, яке знімає з баз зберігання МО РФ, а й перекидає техніку та особовий склад із лінійних частин ЗС РФ. І йшлося вже не про ДРГ спецназу, як на першому етапі агресії, а про штатні підрозділи інших родів військ регулярних Збройних сил РФ. Це було викликано, з одного боку, активізацією й вищою ефективністю сил АТО та дедалі меншими можливостями бойовиків їм протистояти, а з іншого – відсутністю серед місцевих терористів фахівців, які могли б застосовувати складні системи озброєння. Пошук таких фахівців серед найманців, яких вербували в РФ, потребував часу, а Росія його не мала. Тому на Донбас почали закидати відповідні підрозділи ЗС РФ.

Одночасно в «навчальних центрах», створених для підготовки бойовиків і найманців в окупованому Криму й на території Росії, почали готувати терористів із широким спектром військових спеціальностей: диверсантів, мінерів, розраховувачів ПЗРК, танкістів, артилеристів та ін. Основні табори створили в Ростовській області Росії (на базі 22-ї бригади спецназу ГРУ ГШ ЗС РФ), під Москвою (Балашиха, ФСБ РФ), у Перевальному (Крим) на базі колишньої частини берегової оборони ВМС України. Серед «курсантів» цих центрів були найманці з

громадян РФ, кримські колабораціоністи (передусім із українських військових-зрадників, які перейшли на службу Росії, а також із кримського «ополчення») і бойовики, що прибували з Донбасу пройти підготовчий курс, а потім поверталися в зону конфлікту в Україні. Інструкторами були кадрові російські військові, а також частково (в Криму) – українські офіцери-зрадники.

Варто зазначити, що, перекидаючи на Донбас своїх кадрових військових і техніку, на той момент Росія нехтувала заходами ускладнення їх ідентифікації. Перед закиданням на Донбас у військових дуже часто не вилучали документи, що засвідчують особу (військові квитки, посвідчення особи); в екіпажів і обслуги систем озброєнь залишалася службова документація з печатками військових частин ЗС РФ; перебуваючи на території України, особовий склад і далі користувався засобами мобільного зв'язку тощо. На нашу думку, це відбувалося через халатність командування військових частин ЗС РФ, які відправляли підрозділи в Україну. Це тривало аж до вересня 2014 року, а потім російські командири почали вживати жорсткіші заходи щодо «маскування» своїх підрозділів.

Однак на той момент від офіційного «публічного викриття» російські війська рятував брак політичної волі Києва, де боялися надати свідчення прямого воєнного вторгнення Росії в Україну. Київ наполягав на тому, що російська агресія здійснюється лише у вигляді путінської допомоги бойовикам озброєнням і боєприпасами. Ми не знаємо, що в цьому випадку керувало українською владою: чи побоювання спровокувати відкриту агресію Росії, чи небажання вводити в країні воєнний стан, чи незгасна надія «домовитися» з Кремлем і мирно залагодити конфлікт (можливо, спрацювали всі три чинники). Але ми володіємо інформацією про те, що українські спецслужби мали документальні докази агресії та полонених російських військових, зокрема – з документами, що засвідчували особу, однак влада панічно боялася представити ці докази широкому загалу. (На наші конфіденційні запити спецслужби переважно відповідали, що ці полонені необхідні для обміну на полонених українських військових, а розкриття осіб захоплених російських солдатів і офіцерів начебто зашкодить обміну.) Тупиковість такої політики була очевидною й на руку агресору.

З організацією АТО Київ мав й інші проблеми, які група «ІС» виклала у своїй доповіді в липні 2014 року:

ПРИЧИНИ НЕЕФЕКТИВНОСТІ АТО

ЧАСТИНА 1. КЕРІВНИЦТВО

Формально нинішньою операцією керує СБУ. Так прописано в законодавстві. Безпосередній керівник АТО – начальник АТЦ (Антитерористичний центр), він же заступник глави СБУ.

Уже на початку АТО, у фазі, схожій на «антитерористичну», ми мали безліч претензій до керівника операції. Починаючи з того, що він набагато більше часу проводив у Києві, красуючись перед телекамерами, а не в штабі АТО в зоні дій. Не було навіть спроб забезпечити взаємодію силовиків, залучених до операції; замість спланованих дій ми спостерігали якийсь хаотичний набір боєзіткнень – на жаль, далеко не завжди успішних для сил АТО. Тобто назвати ці бойові дії операцією було важко.

Поки тривав цей безлад, терористи нарощували міць. Усі від початку розуміли, що головна причина цього – відкритий кордон, через який на Донбас незабаром неперервним потоком потекли найманці і зброя, включно з важкою бронетехнікою й реактивними системами залпового вогню. І всі знали, що через брак військових можливостей (що ставить ребром питання взаємодії Держприкордонслужби із силами АТО), власної корумпованості прикордонники не дуже ефективно протистоять цій загрозі. Однак ні з першого, ні з другого питання керівник АТО В. Крутов (який априорі має бути кровно зацікавленим в ефективності операції) не сказав і півслова, не висловив своїх пропозицій із розв'язання проблеми. І це дивно!

Тепер, коли терористи нажили важке озброєння, операція, хоч і називається антитерористичною, має всі ознаки загальновійськової. Відповідно, керувати нею має армія й аж ніяк не спецслужба, представники якої слабо розуміють основи загальновійськової тактики та оперативного мистецтва, порядку застосування сил і засобів Збройних сил, організації взаємодії видів ЗС і родів військ.

Утім, де-факто нині основну роль у керівництві операцією все ж узяли на себе військові, однак формально АТО й далі керує представник СБУ (причому, за нашою інформацією, не так давно вже підготували проект рішення про зняття його з керівництва АТО, однак втрутилися «вищі сили»...). Чому?

Схоже, тому, що така ситуація вигідна всім «нагорі» (хто не погоджується – готові вислухати варіанти). Добродій із СБУ й далі хвацько піариться, водночас основні проблеми АТО його ніби й не стосуються, він за них не відповідає – ні за планування і проведення операції (там же військові «рулять»!), ні за організацію взаємодії та забезпечення (з тієї самої причини). Такий собі весільний генерал, що набирає «політичну вагу» не лише для себе, а й СБУ загалом, а також її голові зокрема.

А ті, хто має нести відповідальність за помилки й проколи (тобто армійські і гвардійські генерали зі штабу АТО), ховаються в тіні. Вони начебто офіційно не найголовніші.

У результаті ніхто ні за що не відповідає.

Питання: чи можна це змінити? Відповідь: безсумнівно. Якщо з березня Київ змінив законодавство про операцію, відкоригував порядок застосування збройних формувань, спростив процедуру закупівель для них і т.д. і т.п. – чому не можна на основі гіркого досвіду змінити законодавство про АТО й у частині керівництва операцією, поклавши відповідальність на тих, хто де-факто керує нею сьогодні?

До слова, контраргумент на зразок, що не можна розкривати прізвища керівництва АТО, не приймається, адже керівника від СБУ називають з усіма титулами та регаліями, як і тих же армійських генералів. Якщо і є така необхідність, то командир, поки він керує АТО, може зберігати інкогніто. От тільки питати бажано з реальної людини, а не практикувати віртуальну відповідальність.

І наостанок риторичне запитання про цю ж відповідальність. Якщо вже СБУ формально керує АТО, чи не варто, щонайменше, відзвітувати в штабі АТО про три місяці «успішності» операції і представникам СБУ, і керівництву Служби безпеки? Не кажучи вже про справжню відповідальність за «успіхи».

ЧАСТИНА 2. ВЗАЄМОДІЯ

Вивчаючи ситуацію від початку АТО, ми, група «ІС», постійно робили й робимо висновок, що єдиної за замислом операції, як такої, немає (точніше, є, та більше на папері). Ми маємо справу з набором окремих і часто не взаємопов'язаних дій армії, добро-

вольців і Національної гвардії. Це значно ускладнює реалізацію розвідданих, не дає змоги ефективно проводити дії оперативного-тактичного рівня й відповідно різко зменшує ефективність операції загалом.

Однак були два винятки. Перший – дії прикордонників, армії та МВС із прикриття кордону перед перемир'ям на Донбасі й у теперішній час. Тут хлопці дійсно працюють, взаємодіючи, а тому досить ефективно. Другий – дії авіації ЗСУ на вимогу тих же прикордонників і НГУ (Нацгвардії). Добре, що хоч цей алгоритм сяк-так відпрацьовано.

Причини слабкої взаємодії мають і суб'єктивний і об'єктивний характер.

Суб'єктивні починаються з того ж таки керівництва. Єдина операція передбачає єдине командування – це аксіома. Отже, очевидно, що з призначенням керівником АТО армійського генерала представлені в штабі операції керівники з інших збройних формувань мають перебувати в його оперативному підпорядкуванні. Знову ж таки, не на папері, а реально. На час АТО вони мають забути про своїх босів-міністрів у Києві й підпорядковуватися тільки єдиному керівництву. Це – логічно.

Натомість, розв'язуючи проблему два місяці тому, Верховна Рада рекомендувала призначити в штаб АТО ще одну керівну особу, яка відповідатиме за координацію силовиків – «у частині координації діяльності органів сектору безпеки і оборони, які задіяні в антитерористичній операції». (Попередження для СБУ: цією фразою ми не розкриваємо військову таємницю, оскільки ЗМІ повідомляли про ухвалення Радою відповідної Постанови №4812 ще на початку травня цього року). Тобто замість максимального спрощення схеми керівництва, що забезпечило б оперативність, сповна почав працювати алгоритм семи няньок, у яких дитя без догляду.

Об'єктивні причини браку взаємодії полягають у тому, що ніхто ніколи в Україні толком не відпрацьовував алгоритмів взаємодії різних збройних формувань у єдиній операції. (Якщо не брати до уваги різні показушні антитерористичні навчання силами до взводу від різних силових структур, із кількатижневими репетиціями до того, як провести їх перед телекамерами.) Ну не вчили командирів підрозділів Внутрішніх військ

(Національної гвардії) взаємодіяти, наприклад, з артилерією Сухопутних військ ЗСУ.

Тепер, попри кілька місяців проведення АТО, цей досвід теж приходиться укрαι повільно. Причину гальмування згадано вище – брак взаємодії нагорі. Не варто розраховувати, що командир взводу чи роти діятиме адекватно, якщо генерал – представник його збройного формування в штабі АТО весь час озирається на свого міністра, а не на керівника операції. Розв'язавши проблему у верхах, вирішимо її й на нижньому рівні.

Тобто не варто плодити «координаційні органи». Віддайте всі важелі управління в одні руки. Так, статуту не передбачають створення «змішаних» частин і підрозділів із різних силових структур. Так, командиру одного збройного формування «психологічно» важко беззаперечно виконувати накази офіцера з іншої структури. Але якщо нам нав'язали нетрадиційну війну, боротися потрібно, також відійшовши від догматів.

А командирам усіх ланок укрαι важливо оперативно засвоювати специфіку дій «сусідніх» збройних формувань – бо без цього не досягти повної взаємодії.

І, очевидно, це вже сьогодні має вплинути на навчальні плани підготовки курсантів у військових вишах. Знати бодай мінімум про специфіку дій інших збройних формувань країни офіцери мусять ще з курсантської лави. Не кажучи вже про спільні навчання. Адже в нас сьогодні, до прикладу, армійські підрозділи набагато більше готові взаємодіяти з підрозділами армій країн НАТО, ніж зі своїми колегами з інших збройних формувань України.

На майбутнє: законодавство має чітко визначити порядок формування, структуру, повноваження й завдання «змішаних» структур управління (штабів) у випадках, коли різні формування країни проводять спільні операції. І йдеться не лише про подібні «анти-терористичні» (сподіватимемося, що в майбутньому потреби в таких операціях Україна не матиме). Це можуть бути, наприклад, операції з ліквідації наслідків стихії чи техногенних катастроф. У будь-якому разі, готовність до спільних дій ніколи не буде зайвою.

Однак брак ефективної взаємодії між різними збройними формуваннями – це півбіди. Трагедія в тому, що в Україні немає такої відпрацьованої тісної взаємодії навіть у межах... самих Збройних сил! Звучить дико, але це факт.

Представники військового керівництва високого рівня визнають: багато років ми мали не Генеральний штаб Збройних сил, а, по суті, Генштаб Сухопутних військ. Тобто «мозок армії» найбільше був «заточений» під потреби саме цього виду ЗС, і в ньому були представлені здебільшого «сухопутники», які й замовляли музику. Інші види Збройних сил жили своїм життям, перебіг якого визначали видові командування (Повітряних сил – у Вінниці, ВМС – у Севастополі).

У результаті, коли від самого початку АТО на Донбасі виникла гостра потреба в тісній взаємодії авіації та «сухопутників», з'явилися серйозні проблеми. Не вдаючись у деталі (в інтересах силовиків), зазначимо лише, що ці проблеми й нині розв'язуються зовсім не так ефективно, як цього потребує ситуація.

Цю проблему потрібно розв'язати, змінивши не лише структуру й завдання, а й самі принципи організації роботи Генштабу. Цілком очевидно, що це серйозне завдання, виконання якого потрібно закласти в Концепцію та Держпрограму розвитку (реформування) Збройних сил, які, за логікою, мають з'явитися найближчим часом. Прикро, що ці документи (вперше за роки існування української армії) базуватимуться на реальному бойовому досвіді наших Збройних сил. І проігнорувати цей досвід було б злочином.

ЧАСТИНА 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Провідні країни Заходу, які постійно беруть участь у бойових діях (як США та Великобританія), давно переконалися, що матеріально-технічне, кадрове, медичне та інше забезпечення військ, коли ті беруть участь у бойових діях, можна організувати ефективно лише тоді, коли це відбувається централізовано.

До слова, в армії США термін «постачання», який п'ять років тому замінив термін «тилове забезпечення бойових дій», нині належить до шести бойових функцій сухопутних військ разом із розвідкою, управлінням, маневром, вогневою міццю та захистом військ. Тобто в сучасній армії «тил» як забезпечення відокремлюють від «фронту». Це взаємно інтегровані поняття. Водночас постачання охоплює не тільки забезпечення армії необхідними ресурсами, а і її дії, не пов'язані з боєз'їзненнями. Наприклад, у тій же армії США до постачання (згідно з останньою редакцією

польового статуту СВ ЗС США FM 4-0) належить збір та евакуація із зони бойових дій мирних мешканців (біженців) – цим також займаються військові.

АТО на Донбасі в цьому плані дуже недвозначно демонструє, що українські силовики (і держава загалом) живуть мірками не ХХІ, а попередніх століть, і йдуть цілком протилежним шляхом. Про централізоване постачання в нас і мови немає. Навіть у межах одного відомства постачання медикаментами, боеприпасами і, наприклад, речове забезпечення здійснюють різні структури.

На це накладається й чинник участі в АТО відразу кількох збройних формувань держави. Це означає, що кожне з них задіює власну систему (точніше, системи) забезпечення для задоволення потреб своїх частин і підрозділів.

Додамо також чинник волонтерської допомоги, коли продовольство, бронжилети, обладнання та спорядження (і навіть постільну білизну та теплі речі) силовикам постачають у зону конфлікту волонтерські групи. Це масове явище дуже позитивне з погляду патріотизму й небайдужості співгромадян. Але воно одночасно демонструє величезні проблеми в роботі систем забезпечення власне збройних формувань.

Є й чинник забезпечення підрозділів сил АТО місцевими органами влади. Це передусім стосується територіальних батальйонів у складі Міноборони й добровольчих підрозділів у складі МВС, а також Держприкордонслужби.

Як наслідок, система забезпечення АТО стала абсолютно хаотичним процесом, у якому немає єдиного централізованого механізму збору даних про необхідні ресурси й, відповідно, задоволення цих потреб. Наслідки цього явища сумні: раз у раз із передовою ми отримуємо інформацію про катастрофічну нестачу тих чи інших ресурсів, що зрештою оплачується життями та здоров'ям наших хлопців і, звісно ж, дуже негативно впливає на успіх АТО загалом.

Саме собою напрошується рішення створити бодай єдину електронну базу даних про наявні та необхідні ресурси в усіх силах АТО. (За нашою інформацією, нині процес «моніторингу» намагаються здійснювати окремі посадові особи – але не має у час комп'ютерних технологій якийсь генерал розпитувати командирів підрозділів, скільки бронжилетів їм доставили волонтери.)

Якщо держава не здатна повністю забезпечити потреби силовиків, із урахуванням цієї бази необхідно створити хоча б координативний орган, який надавав би волонтерам інформацію про потреби сил АТО і брав би участь у розподілі цієї допомоги. Необов'язково при цьому вказувати найменування та дислокацію таких підрозділів, щоби не викривати стану боеготовності військ, а таке наразі відбувається постійно.

Така база даних змусила б і військових чиновників відповідати на незручні питання. Наприклад, чому за гострої нестачі в зоні АТО бронешитів першочерговими раптом виявилися закупівлі флотської форми одягу.

Утім, подивимось правді у вічі. Знаючи про масштаби корупції серед силовиків, волонтери можуть бути впевнені в цільовому наданні своєї допомоги лише тоді, коли особисто передають бронешити чи приціли бійцям. До того ж під час створення такого координативного органу неминуче постало б питання, яке ж відомство має відповідати за його формування. А з огляду на повсюдну «корупційну складову», навряд чи бодай одна із силових структур надала би таке право своїм колегам з іншого формування.

Але це вже питання боротьби з корупцією.

І ще один момент. Насправді, як відомо, засоби для задоволення потреб сил АТО у силових міністерств і відомств все-таки є. Це й бюджетні кошти, які досить щедро виділяє Кабмін для АТО, і збір добровільних пожертв. Проблема – в їх реалізації. Але це нонсенс: добровольці власним коштом латають діри в забезпеченні сил АТО, тоді як на рахунках міністерств накопичуються мільярди гривень! Плюс десятки мільйонів гривень пожертвувань.

Нині тиловики Міноборони кивають на Антимонопольний комітет, який начебто блокує закупівлі, АМКУ у відповідь киває на військових – це, мовляв, ваші каверзи. І от після обміну претензіями ніхто так і не зрозумів, у чому причина зволікання.

Тут необхідно ввести серйозну персональну відповідальність, яка, утім, буде ефективною лише під час створення єдиних механізмів постачання.

Хочу дещо пояснити. Із часів президентства В. Ющенка українські Збройні сили почали посилено переходити на стандарти НАТО – першочергово в системах управління. За шаленого спро-

тиву військових чиновників Генштаб за вуха перетягнули на натовську J-структуру. Її суть – у відносній простоті, а тому й у прозорості (що більше заплутана система, особливо в частині закупівель і розподілу ресурсів, то більше можливостей для корупції). Однак за часів В. Януковича пішов різкий відкат до попередньої, пострадянської структури, що ідеально підходить для різноманітних махінацій.

Цю систему треба змінювати, закладаючи принципи централізації та максимальної спрощеності, що дуже актуально в процесі проведення АТО. Наші силовики нині отримали унікальну можливість випробовувати нові принципи та методи постачання в реальних бойових умовах. Водночас ми бачимо, що наявна система постачання катастрофічно непридатна для війни. Не треба намагатися витиснути з неї неможливе. Просто потрібно ґрунтовно вивчити досвід країн, що воюють (тим паче що Захід радо ділиться з нами цим досвідом), і кардинально реформувати армію.

На липень 2014 року чітко окреслився новий формат «гібридної війни» Росії проти України на цьому етапі: стримувати сили АТО шляхом активного постачання бандформувань на Донбасі озброєнням (зокрема й важким) і найманцями з РФ, в екстрених випадках обмежено використовуючи підрозділи регулярних ЗС РФ. Одночасно планувалося забезпечити форсовану підготовку фахівців, необхідних для експлуатації систем озброєнь, з числа місцевих бойовиків і російських найманців у «навчальних центрах» у РФ та окупованому Криму.

Ця тактика не врятувала російсько-терористичні війська від серії серйозних поразок. На середину липня 2014 року територія, контролювана терористами на Донбасі, скоротилась удвічі, якщо порівняти з травнем того ж року, і сили АТО далі успішно наступали. У певні дні артилерія та авіація сил АТО знищували по кілька десятків, а іноді й понад сотню об'єктів терористів.

Слід зазначити, що Росії було дуже важко визначати сили й засоби, необхідні для успішної діяльності російсько-терористичних військ на Донбасі через брак єдиної системи управління та єдиного командування, «стандартизованої» організаційно-штатної структури бандформувань та їхнього озброєння, а також через різницю в боєготовності й бойових можливостях схожих за чисельністю та озброєнням підрозділів.

По суті, до складу російсько-терористичних військ на той момент входили різноманітні банди з місцевих бойовиків, які мали різне озброєння та оснащення (що здебільшого залежало від «статусу» вожаків окремих

банд в очах російських «кураторів», рівня довіри до них росіян і особистих зв'язків), підрозділів російських найманців (теж із різним рівнем оснащення та боєготовності) та підрозділів ЗС РФ. **Москва на цьому етапі управляла тільки підрозділами ЗС РФ, не прагнучи координувати дії та забезпечувати взаємодію інших формувань, а намагаючись лише шляхом забезпечення зброєю та фінансовими ресурсами стимулювати їхню збройну боротьбу з українськими військами.** Така тактика різко послаблювала бойові можливості російсько-терористичних військ, чим успішно скористалися сили АТО.

У цей період українські війська реалізовували процес відновлення контролю над державним кордоном із Росією на ділянках у Луганській і Донецькій областях. Спершу терористи, деморалізовані активізацією АТО на Донбасі, не виявляли серйозного спротиву в прикордонних районах, коли прикордонники за підтримки армійських підрозділів займали раніше залишені об'єкти. Однак згодом бойовики розпочали артилерійські обстріли цих об'єктів. Також дії силовиків у прикордонних районах відчутно ускладнювало повсюдне мінування бойовиками місцевості. У цих районах працювали сапери підрозділів ЗС України.

Другою серйозною проблемою, через яку загалом і було зірвано процес відновлення Україною контролю над держкордоном із РФ, стали обстріли сил АТО російськими військами з території Росії в прикордонних районах – із мінометів, ствольної артилерії, РСЗВ. Фактично українські війська в цих районах опинилися між двох вогнів: з одного боку їх обстрілювали бойовики, з іншого – російські війська. Виконувати бойові завдання в таких умовах силам АТО було неможливо.

Тривожним сигналом стало й перекидання до кордону з Україною нових **підрозділів російських військ, частина з яких мала техніку з позначкою «МС»** (російські «Миротворчі сили»). Ми досі не знаємо, чи всерйоз російське керівництво розглядало можливість проведення «миротворчої операції» на території України власними силами (що було б грубим порушенням норм міжнародного права), чи це було формою тиску на Київ.

14 липня 2014 року група «ІС» констатувала зміну формату російської агресії у заяві, поширеній у ЗМІ. Ось текст заяви:

ЗАЯВА ГРУПИ «ІС» ЩОДО ЗМІНИ ФОРМАТУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Упродовж останніх днів терористи намагалися взяти реванш після успішних дій сил АТО після завершення «перемир'я» 20–30 червня.

Раніше, після втечі бойовиків зі Слов'янська, Краматорська та інших населених пунктів, їхні сили виявилися серйозно деморалізованими, що змусило російське керівництво різко змінити формат агресії проти України. Ми, група «ІС», відзначили такі кроки Росії в цьому напрямку:

1. Продовжується активне перекидання найманців і важкого озброєння через держкордон із російської території. Раніше, на початку перемир'я, силовики доповідали про «контроль над кордоном». Група «ІС» заявляла про протилежне. (Хоча ми тісно взаємодіємо з держструктурами, але переконані, що не можна видавати бажане за дійсне – і поготів із таких принципових та важливих питань.)

Відмінною рисою нинішнього постачання озброєння терористам є те, що суттєву його частину укомплектовано штатними екіпажами та бойовою обслугою з числа російських військових. Раніше екіпажі укомплектовували російськими найманцями, які мали досвід експлуатації подібної техніки та озброєння, але на момент вербування це були військовослужбовці запасу (також екіпажі частково комплектували бойовиками з місцевих мешканців, які мали необхідні військово-облікові спеціальності). Отже, ідеться про повноцінне (таке само таємне, як і раніше, але за участю «штатних» військовослужбовців) російське воєнне вторгнення на Донбас.

2. Одночасно бойовики вживають заходи для «пом'якшення» міжнародної реакції на російське вторгнення.

Зокрема, погодивши це з російською стороною, протягом останнього тижня терористи проводять планові артилерійські обстріли території РФ із прикордонних районів України. Це дає змогу Москві заявляти про те, що територію Росії обстрілюють українські Збройні сили.

На початку цих інцидентів складалося враження, що бойовики здійснюють обстріли не спеціально, а під час боєзіткнень із силами АТО. Але на сьогодні не залишилося жодних сумнівів у тому, що це було ретельно спланованою спецоперацією.

Зокрема, обстріли здійснювались і не під час боєзіткнень – із районів, де немає підрозділів сил АТО. Російська сторона реагує на ці обстріли миттєво, висловлюючи протести та погрози без будь-яких розслідувань обставин подібних випадків.

3. Російські Збройні сили здійснюють артилерійські обстріли позицій українських силовиків із прикордонних районів РФ, а також вторгаються на територію України для проведення окремих акцій і операцій. Це ще один складник російського вторгнення в Україну.

4. Маневром, що відвертає увагу від операції ЗС РФ на Донбасі, стало активне перекидання підрозділів російських військ (з 30 червня) також і в прикордонні райони навпроти українських Сумської та Харківської областей, де не ведуться бойові дії. На відміну від перекидання російських підрозділів у Ростовську область РФ (навпроти Донецької та Луганської областей), ця передислокація проводиться демонстративно, без маскування.

Частина техніки та озброєнь підрозділів російських військ мають розпізнавальні знаки російських «Миротворчих сил». Паралельно російська сторона знову почала мусувати питання про введення своїх «миротворців» в Україну.

Не виникає сумнівів, що цю операцію проводять для того, щоби відволікти ресурси українських силовиків із зони АТО для прикриття держкордону з РФ у цих областях.

5. Паралельно Росія проводить потужну зовнішньополітичну операцію з активізації тиску на Україну з боку ЄС, аби змусити її припинити активні дії на Донбасі. Водночас «першим ешелonom» російського лобі в ЄС виступає Німеччина.

Отже, після певної паузи, витриманої Путіним у конфлікті з Україною (а точніше, певного зниження активності в ескаляції конфлікту), Росія знову демонструє рішучість у тому, щоби продовжити свою агресію.

Протистояти цьому замислу може лише активне продовження Антитерористичної операції на Донбасі (передусім із відсіченням сил терористів і російської армії в Луганській і Донецькій областях від держкордону з РФ, зі створенням «буферної зони») і різка реакція міжнародної спільноти з метою змусити Кремль припинити воєнну агресію проти України.

Після фактичного зриву спроб українських військ відновити контроль над держкордоном України з РФ у російсько-терористичних військ залишилася ще одна серйозна проблема – дії української бойової авіації, яка є найбільшою загрозою для бандформувань. **Не маючи змоги розв'язати цю проблему лише шляхом постачання бандформуванням і**

підрозділам найманців переносних зенітних засобів (ПЗРК), Росія ухвалила рішення перекинути на Донбас кілька зенітно-ракетних комплексів для «показового» знищення кількох одиниць української авіації (бойової, транспортної, розвідувальної) з метою змусити українське військове командування припинити використання в зоні конфлікту сил і засобів Повітряних сил. Так, через помилку російського екіпажу ЗРК «Бук-М1» під час ідентифікації цілі 17 липня було збито пасажирський «Боїнг-777» авіакомпанії *Malaysia Airlines*.

Група «ІС» першою повідомила про факт знищення російсько-терористичними військами пасажирського літака, а потім першою опублікувала фото російського ЗРК «Бук-М1», перекинутого перед цією подією в район, звідки було здійснено пуск.

Наступного дня група «ІС» зробила заяву за фактом знищення авіалайнера. Ось текст заяви:

ЗАЯВА ГРУПИ «ІС»: СІМ ПРИЧИН, З ЯКИХ РОСІЯ МАЄ ЗАТКНУТИ ПЕЛЬКУ В СПРАВІ ЗІ ЗБИТИМ «БОЇНГОМ»

Стосовно вимоги МО РФ до України щодо надання документів з обліку ракет. Заступник міністра оборони Росії Анатолій Антонов заявив, що українська влада має надати міжнародним експертам документи з обліку ракет класів «повітря – повітря» та «земля – повітря», боєкомплектів зенітно-ракетних комплексів.

Почнемо спочатку. Щодо знищення малайзійського «Боїнга-777» маємо такі факти:

1. Власне зізнання бойовиків у тому, що вони збили літак. На підтвердження своїх слів вони ж надали відео. Час і місце катастрофи повністю збігаються.

2. Щонайменше, один випадок ураження повітряних цілей у цьому ж районі, що стався раніше, на висоті понад 6000 м, яка значно перевищує дальність дії ПЗРК. Відповідальність за знищення цього літака бойовики взяли на себе.

3. Перехоплені переговори бойовиків зі звітом про те, що саме вони збили літак, який виявився «Боїнгом». СБУ надала докази, що в цьому випадку «працювали» фахівці з числа російських військовослужбовців, перекинутих із території Росії для «підсилення» терористів.

4. Фотофіксація переміщення ЗРК «Бук» за три години до трагедії з району населеного пункту Сніжне в район, над яким було збито «Боїнг». Відеофіксація подальшого перекидання цього ЗРК до держкордону з Росією після катастрофи.

5. Активне втручання бойовиків у роботу рятівників на місці падіння «Боїнга-777», відмова допустити міжнародних експертів на місце злочину, відкрите викрадання речових доказів з явною метою не дати провести об'єктивне розслідування.

6. Повністю доведені факти перекидання з території Росії в Україну важкого озброєння й військової техніки (а також російських фахівців для її експлуатації), які потім використовувались (і використовуються) проти українських силовиків і мирних жителів та об'єктів.

7. Випадки знищення збройними силами Росії повітряних цілей у повітряному просторі України, що мали місце раніше, -- зокрема, доведений факт того, що 16 липня український бойовий літак «Су-25» було збито російським винищувачем «МіГ-29».

У відповідь на ці факти ми отримали від Росії лише цілковито порожні твердження, що все це неправда, та ще й якісь мало-розумілі вимоги з натяком на причетність до трагедії української сторони. Жодного, бодай найменшого й непрямого доказу, що пуск ракети в «Боїнга» могли зробити українські військові, не надано.

У зв'язку з цим ми, група «ІС», просимо державні структури України вимагати від Міноборони Росії надання документів з обліку ракет класів «повітря – повітря» та «земля – повітря» і зенітно-ракетних комплексів російської сторони. А також з обліку танків, РСЗВ БМ-21 «Град» і штатних боєприпасів до них, включено з технікою, що перебуває на базах зберігання МО РФ.

...Незважаючи на спроби терористів і Росії у будь-який спосіб зірвати наступальні дії сил АТО, українські війська й далі успішно звільняли окуповані території. У цей час у російського командування почалися перші проблеми з набором у країні найманців із числа колишніх військовослужбовців із досвідом служби в армійському спецназі та участі в бойових діях. Так, на початку серпня група «ІС» констатувала різке збільшення серед російських найманців, яких перекидали в Україну, колишніх правоохоронців (до того основну частину найманців на те-

СИЛИ ТА ЗАСОБИ ЗС РФ НА КОРДАНАХ ІЗ УКРАЇНОЮ НА 24.08.2015

риторії РФ для воєнних дій в Україні вербували із військовослужбовців запасу, які свого часу пройшли службу в частинах спецназу ГРУ ГШ ЗС РФ чи ФСБ РФ). Основна частина таких найманців із колишніх правоохоронців-спецпризначенців РФ проходила службу в підрозділах СЗШР (Спеціальний загін швидкого реагування) та ЗМСР (Загін міліції спеціального призначення) Росії. Найманців із числа колишніх правоохоронців вербували в різних містах РФ, вони проходили перепідготовку в навчальному центрі в Ярославській області Росії й уже звідти їх групами відправляли на територію України.

На початок серпня, за інформацією групи «ІС», у прикордонних районах Росії на кордоні з Україною перебували такі угруповання Збройних сил Росії:

Донецький напрямок: особовий склад – до 8 тисяч осіб, танки – приблизно 40 одиниць, ББМ – до 500 одиниць, артилерія – до 140 одиниць, літаки – до 60 одиниць, РСЗВ – до 50 одиниць;

Харківський і Луганський напрямки: особовий склад – до 6 тисяч осіб, танки – до 30 одиниць, ББМ – до 300 одиниць, артилерія – до 55 одиниць, літаки – до 50 одиниць, вертольоти – до 20 одиниць, РСЗВ – до 20 одиниць;

Чернігівський напрямок: особовий склад – до 3300 осіб, танки – до 50 одиниць, ББМ – до 190 одиниць, артилерія – до 40 одиниць, літаки – до 40 одиниць, вертольоти – до 20 одиниць.

Водночас із середини серпня спостерігалось перекидання в прикордонні райони РФ додаткових підрозділів (переважно мотострілецьких, артилерійських і танкових) у Донецькому напрямку.

У середині серпня командування АТО відрепортувало про «роз'єднання» угруповань «ЛНР» і «ДНР». Хоча в зоні операції постійно змінювалася оперативна ситуація, але говорити про повне й надійне роз'єднання угруповань «ЛНР» і «ДНР» стало можливим лише після отримання повного контролю силами АТО над населеними пунктами Шахтарськ і Красний Луч із ділянками траси Н21 у цих районах. На жаль, результати успішних дій підрозділів сил АТО (знищення живої сили, озброєння й техніки бойовиків) частково нівелювалися постійним поповненням, яке терористи отримували з Росії. Однак на той момент не було прийнятних варіантів надійного блокування перекидання зброї й найманців із Росії за головним маршрутом – через Краснодон і Суходольск. Реалізувати подібну операцію без масштабних втрат серед українських силовиків було неможливо. Водночас на той момент проведення таких операцій силами АТО здавалось лише справою часу.

Тоді сили АТО провели підготовку до подальших наступальних дій одночасно за кількома напрямками. Боезіткнення відбувалися в районах

населених пунктів Донецьк, Луганськ, Горлівка, Первомайськ, Іловайськ. Одночасно сили авіації та артилерії нейтралізували частину груп терористів, що висувалися для підсилення оборони бойовиків у районі населених пунктів Шахтарськ, Торез і Сніжне.

Зрештою сили АТО взяли під свій контроль ділянку траси, що з'єднує Горлівку із силами бойовиків у районі населених пунктів Ясинувата й Донецьк. Отже, угруповання терористів у районі Горлівки було відрізане від «ДНР». **Водночас спостерігалася дуже низька щільність сил і засобів у «тилах» бойовиків – усю живу силу й озброєння «ДНР» і «ЛНР» кинули «на передову», жодних резервів у бойовиків не залишилось.** Критичною для «ДНР» стала нестача ресурсів для організації оборони в напрямку Шахтарськ – Торез – Сніжне, що дало змогу силам АТО блокувати угруповання бойовиків у цих районах. А головне – перерізати трасу Н21, якою здійснювався зв'язок угруповання супротивника в районі Донецька з «ЛНР» і постачання зброї та найманців із Росії.

Остаточно взявши в кільце Горлівку, наростивши успіх у районі населених пунктів Новосвітлівка і Хрящевате з відсікання Луганська від решти території, контрольованої «ЛНР» (завдяки цьому було отримано повний контроль над ділянкою траси М04), українська армія проводила дії з блокування угруповань бойовиків у районі населеного пункту Іловайськ і рейдові дії по лінії Іловайськ – Зугрес. Терористи не припиняли контратак у районі Савур-Могили (раніше взятої українськими військами) – утім, безуспішно.

Коли стало остаточно зрозуміло, що АТО наближається до успішного завершення, Росія вдалася до крайнощів: із 23 серпня на територію Донбасу ввійшли тактичні групи російських військ. Із території РФ це вторгнення підтримували масованими артилерійськими ударами.

Перебіг подальших подій – включно з діями введених із РФ 8 батальйонних тактичних груп ЗС РФ (4 БТГ – у Донецькому напрямку та 4 БТГ – у Луганському) і обставинами Іловайської трагедії – детально описано в офіційній доповіді Генерального штабу ЗС України, оприлюдненому в серпні 2015 року. Вторгнення російських військ різко змінило співвідношення сил на користь терористів, і українські війська були змушені відступити у кількох напрямках. Крім цього, унаслідок утворення кількох «котлів» загинула й потрапила в полон велика кількість українських військовослужбовців та бійців добровольчих батальйонів.

Нам нічого додати до цієї детальної доповіді, крім однієї обставини. Зокрема, ГШ ЗСУ стверджує, що (цитата з доповіді) «розвідувальна інформація про перетин державного кордону України колонами військової техніки Збройних сил РФ надійшла від розвідувальних органів у штаб АТО на тери-

торії Донецької й Луганської областей і Генеральний штаб 25 серпня 2014 року. Ця інформація була підтверджена 25 серпня в другій половині дня».

За інформацією групи «ІС», це не відповідає дійсності. Вторгнення російських БТГ розвідувальні органи України (військова розвідка, тобто ГУР МО, та розвідка Держприкордонслужби) зафіксували, щонайменше, 23 серпня, тобто на два дні раніше, ніж стверджує Генштаб. Інформацію про вторгнення підтверджували багато джерел, не пов'язаних між собою (включно з мережею групи «ІС» на Донбасі), тож вона могла вважатися абсолютно достовірною. Українська розвідка доповідала про маршрути пересування російських військ фактично в режимі реального часу.

(Примітка. Ці події кардинально вплинули на формат роботи групи «ІС». До цього моменту ми узгоджували свою інформацію про події на Донбасі, яку надавали громадськості, з державними структурами України. Під час вторгнення представники цих структур переконали нас не надавати відомості про дії російських військ, пояснюючи це необхідністю «інформаційного прикриття» підготовки дій українських військ у відповідь. Уже в останніх числах серпня, не побачивши адекватних дій сил АТО, ми зрозуміли, що нас використали «всліпу», і ми, як виявилось, брали участь не в операції ІПСО з прикриття дій сил АТО, а в брехні заради брехні. Після цього група «ІС» припинила практику узгодження своєї інформації з державними структурами й почала працювати в нинішніх двох форматах: інформування громадськості про основні події в зоні АТО в щоденних «відкритих» зведеннях та надання українським спецслужбам і штабу АТО розвідувальної інформації про дії супротивника, отриманої від мережі групи «ІС», у «закритих» зведеннях.)

Події цього періоду продемонстрували, що без прямої широкої участі підрозділів ЗС РФ у бойових операціях на Донбасі російсько-терористичні війська не здатні проводити успішні операції оперативно-тактичного рівня. За всіх наступних спроб російського командування зробити банд формування на Донбасі «самодостатніми», цієї мети досягти так і не вдалося аж до сьогодні. Наприклад, у наступальних діях із захоплення Дебальцівського плацдарму взимку 2015 року вирішальну роль також відіграли введені на Донбас тактичні групи армії Росії. У серпні 2014 року, поза будь-якими сумнівами, російська армія «врятувала» терористів на Донбасі, продовживши ескалацію кровопролитного конфлікту в Україні.

Після поразки українських військ на початок вересня 2014 року ситуація в зоні бойових дій на Донбасі була вкрай складною. Унаслідок відступу українських військ російсько-терористичні війська взяли під

контроль фактично весь південь Луганської області, відновивши «сполучення» між «ДНР» і «ЛНР», далі перекидаючи підрозділи в район Луганська й наступаючи на півночі Луганської області. Одночасно супротивник проводив операції зі взяття під свій контроль частини Донецької області – від Донецька до Маріуполя.

Після розв'язання низки завдань оперативно-тактичного рівня основну частину підрозділів ЗС РФ було виведено на територію Росії.

За інформацією з багатьох джерел і в «ДНР» та «ЛНР», і в Росії, після успішного наступу російсько-терористичних військ наприкінці серпня – на початку вересня 2014 року лідери обох терористичних організацій, як і командири багатьох місцевих бандформувань, наполягали на продовженні наступу із захопленням, щонайменше, усієї території Донецької й Луганської областей (висувалися також «вимоги» захоплення Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя). Однак Кремль дав категоричну вказівку припинити масштабні наступальні дії й вивів на територію РФ батальйонні тактичні групи ЗС РФ, що слугували «ударним ядром» наступального угруповання російсько-терористичних військ.

Події кінця серпня – початку вересня 2014 року змусили українську владу повністю відмовитися від подальших наступальних дій на Донбасі, провести переговори в Мінську й підписати «Протокол за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи відносно спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану Президента України П. Порошенка й ініціатив Президента Росії В. Путіна» (так звані Мінські домовленості, або «Мінськ-1»).

6. ЗРИВ ПЕРШИХ МІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ І СПРОБИ СТВОРЕННЯ «АРМІЇ НОВОРОСІЇ» (ВЕРЕСЕНЬ 2014 – СІЧЕНЬ 2015 РОКУ)

5 вересня на переговорах контактної групи між представниками України, «ДНР» і «ЛНР» за участю ОБСЄ було підписано протокол про припинення вогню з 18:00 того ж дня. Відтак, надалі переговори про вирішення конфлікту мали провадитися в умовах перемир'я. Однак лідери терористів поспішили заявити: перемир'я не означає, що курс на від'єднання від України «ДНР» і «ЛНР» якимось чином зміниться. Отож від початку перемир'я було зірване позицією терористів, налаштованих будь-якою ціною не допустити відновлення контролю України над цими українськими територіями. Цю тезу відразу підтвердили й на практиці: незважаючи на підписані домовленості, російсько-терористичні

війська й далі активно обстрілювали позиції українських військ і цивільні об'єкти (зокрема й із важкого озброєння), а також робили спроби наступальних дій тактичного рівня.

Ухвалення 16 вересня Верховною Радою України законів про особливий порядок самоуправління в деяких районах Донбасу та амністії також не вплинуло на інтенсивність бойових дій російсько-терористичних військ.

Стало остаточно зрозуміло: поки Росія не визнає своєї відповідальності за події на Донбасі, мирні переговори під якісь, бодай найменші, гарантії та відповідальність сторін вести ні з ким. Ця ситуація зберігається аж до сьогодні. Так і не визнавши себе агресором, Москва по суті є єдиною стороною, від якої повністю залежить перебіг конфлікту: мир чи війна в Україні залежать лише від Путіна, водночас за жодні відповідні рішення Росія прямої відповідальності не несе й не несе. Цей нюанс «гібридної війни» Росії дає їй змогу повністю контролювати перебіг конфлікту в дипломатичному узрізі.

Із цього моменту й до нині Росія та керівництво «ДНР» і «ЛНР» постійно звинувачують керівництво України та українські війська в зриві мирних домовленостей, в агресивності, у наступальних діях тощо, що начебто унеможлиблює мирний процес.

Однак правда полягає в тому, що з серпня 2014 року й до сьогодні українські війська не взяли під свій контроль жодних нових територій на Донбасі (за винятком мізерної ділянки в районі населеного пункту Широкине, що стало відповіддю на Дебальцівську наступальну операцію терористів узимку 2015 року). Натомість російсько-терористичні війська (які нібито «виконують мирні домовленості») за той самий час значно розширили контрольовані ними території, витіснивши сили АТО повномасштабними наступальними діями з позицій, які ті займали, за низкою напрямків.

На початку вересня 2014 року група «ІС» **переформатувала свою роботу**. Якщо раніше координатори (секція «Альфа») всю увагу зосереджували на роботі мережі на Донбасі, то тепер вирішили ввести до складу секції третього координатора й чітко розподілити роботу за напрямками: мережа «нелегальної резидентури» в окупованих районах Донбасу й Криму (на той момент кримську мережу «заморозили» для безпеки її членів), служба розслідувань (секція «Браво» та сайт «Інформаційний спротив», акцентували на антикорупційних розслідуваннях у силових структурах України), аналіз ситуації на міжнародній арені в контексті агресії Росії та інформаційна безпека України (секція «Дельта»), моніторинг ситуації в південних і східних регіонах України (для цього розпочали підготовку «запуску» регіональних підрозділів «ІС-Південь», «ІС-Харків» та «ІС-Дніпро»).

Новий координатор групи «ІС» підполковник ЗСУ (нині полковник, військовий журналіст, колишній начальник науково-дослідницької групи кафедри військової історії Національної академії оборони України) Костянтин Машовець став серед координаторів єдиним офіцером, який на той момент служив у Збройних силах (два інших координатори – офіцери запасу). До сфери його відповідальності входила координація мережі «нелегалів» на Донбасі зі збору інформації «воєнного» гатунку. Той факт, що Машовець був чинним офіцером, став причиною серйозних конфліктів групи «ІС» із керівництвом Міноборони України, хоча українське законодавство не забороняє військовослужбовцям брати участь у громадських ініціативах і бути членами громадських організацій, якою і є група «ІС» (ГО «Центр військово-політичних досліджень», ЦВПД). У військовому відомстві розпочалося відверте цькування нашого нового координатора, що змусило групу «ІС» реагувати. Унаслідок громадського резонансу через півроку цькування припинили, хоча Машовцю довелося «перейменувати» свої профілі в соціальних мережах.

Службу розслідувань і сайт «ІС» очолив підполковник запасу Юрій Карін, він же як уродженець Стаханова Луганської області (окупована територія) відповідав за збір «соціально-політичної» інформації в окупованих районах. Загальне керівництво групою здійснював підполковник запасу Дмитро Тимчук, він також відповідав за організацію моніторингу ситуації на півдні та сході України. Напрямом інформаційної безпеки займався експерт ЦВПД, офіцер запасу (полковник військової розвідки) В'ячеслав Гусаров.

...Після відведення БТГ російських військ на територію РФ на початку вересня 2014 року на Донбасі залишилися (крім низки підрозділів ЗС РФ і ДРГ російського спецназу) чимала кількість кадрових російських військових як різних «інструкторів» і «радників». Одночасно почали формуватися перші «навчальні центри» та «бази підготовки» терористів на територіях, контрольованих «ДНР» і «ЛНР».

Цікаво, що деякі з таких «навчальних таборів» організовували безпосередньо поблизу «передової». Наприклад, у районі населеного пункту Тельманове (Донецька область) російські військові з початку вересня проводили щоденні заняття з бойової підготовки з бандформуваннями загальною чисельністю до тисячі осіб, причому ці формування залишалися в режимі «виконання бойових завдань» на цій ділянці фронту.

Водночас на території Донбасу спершу організували лише базову підготовку «піхотинців» («мотострільців»), як правило, з основами диверсійної роботи, і тільки для місцевих бойовиків. Найманців із числа громадян РФ, як і раніше, готували в таборах на території РФ і в окупованому

Криму, як і бойовиків із Донбасу за «серйознішими» спеціальностями (диверсанти, оператори-навідники, механіки-водії, сапери та ін.).

Дії російсько-терористичних військ упродовж вересня – грудня 2014 року зводилися до перманентних обстрілів позицій українських військ і цивільних об'єктів, спроб наступальних дій тактичного рівня, різкої активізації диверсійно-терористичної війни в тактичних і оперативних тилах сил АТО. У першому випадку активно використовували ДРГ (і штатні російського спецназу, і ДРГ із місцевих бойовиків та російських найманців), у другому – «агентуру» на так званих звільнених територіях, хоча неодноразово відмічалось проведення (спроби проведення) терористичних актів у інших регіонах сходу й півдня України силами ДРГ, що прибули з територій «ДНР» і «ЛНР». Це відбувалось внаслідок «прозорості» зони АТО, тобто досить слабкого контролю за переміщенням транспорту і громадян на цій території. (Проблему відносно розв'язали лише в 2015 році.)

Одним із основних завдань російсько-терористичних військ під час де-факто недієвого «перемир'я» було закріплення на територіях, захоплених під час наступу в серпні 2014 року, а також спроби їх розширити.

Окрему увагу приділяли приморському (Маріупольському) напрямку. Перед російсько-терористичними військами явно стояло завдання захопити Маріуполь – стратегічний пункт, що має велике воєнне та економічне значення. Зокрема, уже в перших числах вересня в цьому напрямку (район Новоазовська) з території Росії перекинули до 200 одиниць військової техніки (танки, БМП і БТР, а також кілька батарей РСЗВ «Град»). Також у цьому напрямку з 10 вересня спостерігалась активна робота російських станцій радіоелектронної боротьби та радіотехнічної розвідки. Крім цього, бойовики активно використовували безпілотники.

Із середини вересня точилися жорстокі бої за Донецький аеропорт, контрольований українськими військами. У штурмах разом із місцевими бандформуваннями брав участь спецназ ГРУ ГШ ЗС РФ, а також різні формування російських найманців.

Чимало зусиль супротивник докладав, щоби витіснити українські війська з так званого Дебальцівського плацдарму (на північний схід від Донецька й на схід від Горлівки), який урізався в територію, що контролювали терористи. Тут спостерігались особливо інтенсивні обстріли позицій сил АТО та активність ДРГ бойовиків.

Водночас в українському експертному середовищі аж до лютого 2015 року (до моменту широкомасштабного наступу російсько-терористичних військ у цьому напрямі та, як наслідок, утрати силами АТО Дебальцівського плацдарму) точилися гострі дискусії про доцільність утримання цього району.

Річ у тім, що контроль Дебальцівського плацдарму силами АТО у воєнному плані мав би серйозний сенс, якби готувався наступ українських військ – він був дуже зручним для наступальних дій із «відрізання» Горлівки й Донецька від інших районів «ДНР» та створення грандіозного «котла» силами АТО. Але якщо сили АТО готувалися виключно до оборони (а саме це диктували Мінські домовленості, яких Київ декларативно збирався неухильно дотримуватися), то утримання цього плацдарму втрачало сенс і загрожувало силам АТО утворенням «котла». Отже, доцільність утримання Дебальцівського плацдарму цілковито залежала від подальших реальних планів військово-політичного керівництва (оборона чи наступ), хоча весь негатив від беззмістовних спроб утримання плацдарму в очах української громадськості чомусь вилився на військово-ке керівництво, тобто на керівництво Генштабу ЗС України. Одночасно з'ясувалося, що українське військово-політичне керівництво або недостатньо оцінює ситуацію з погляду оперативного мистецтва, або взагалі імпровізує, не маючи чітких планів і прогнозів щодо розвитку ситуації.

Між тим у середині жовтня 2014 року російсько-терористичні війська накопичували сили в районі населеного пункту Дебальцеве. На смузі Горлівка – Нікішине чисельність бандформувань перевищила 3 тисячі осіб, сюди ж перекинули до двох третин одиниць бронетехніки та артилерії, які мала «ДНР».

Ще однією «гарячою» ділянкою стали північний та північно-західний напрями від Луганська, де також спостерігались інтенсивні обстріли й активність ДРГ бойовиків.

Із кінця вересня 2014 року Росія приступила до створення на Донбасі ешелонованої системи ППО. Раніше комплекси ППО зі штатними екіпажами перекидали на Донбас із РФ для виконання окремих завдань і для участі в окремих операціях (наприклад, для прикриття формувань російсько-терористичних військ від української авіації), а потім виводили на територію РФ. Тепер же на територіях, контрольованих терористами, розгорнули цілі зенітно-ракетні й підрозділи радіотехнічних військ. Одночасно бандформуванням постачали переносні зенітно-ракетні комплекси (ПЗРК) та зенітні установки ЗУ-23-2 (зазвичай на транспортних платформах). З огляду на брак активності української авіації, останні активно використовувалися (і використовуються) для ураження наземних цілей.

Водночас із Росії прибували станції радіоелектронної боротьби (РЕБ) та радіотехнічної розвідки. Ці станції були укомплектовані штатними російськими спеціалістами й охоронялися виключно російськими військовослужбовцями. Пересувалися вони лише вночі й ретельно маскувалися. Параметри роботи станцій місцевим терористам не повідомляли.

Частина техніки прибувала з Росії разом із так званими гуманітарними конвоями.

Також із «гуманітарними конвоями» з РФ на Донбас прибували боеприпаси, які розвантажували на складах і «ДНР» і «ЛНР», а потім доставляли на передову, що різко збільшувало кількість обстрілів із боку терористів. Наприклад у вересні було зафіксовано таку закономірність:

«Гуманітарний конвой» з РФ 12.09: у день проникнення на територію України – 35 обстрілів, через день (час доставки боеприпасів, що прибули з конвоем, до позицій бойовиків) – 63 обстріли.

«Гуманітарний конвой» з РФ 20.09: у день проникнення на територію України – 29 обстрілів, через день – 70 обстрілів.

Така закономірність спостерігалась аж до початку 2015 року, коли боеприпаси, спорядження та інші предмети постачання для бойовиків почали здебільшого доставляти залізницею силами ВАТ «Российские железные дороги». Перевезення спочатку здійснювали лише в Луганську область («ЛНР») з наступним перевезенням частини боеприпасів тощо на територію «ДНР» автомобільним транспортом. Після втрати силами АТО важливого залізничного вузла в Дебальцевому (і швидкого відновлення бойовиками залізничного сполучення, порушеного під час відходу силами АТО) з березня 2015 року терористи отримали можливість напряму перекидати вантажі залізничним транспортом на територію «ДНР». Важливими вузлами в перекиданні вантажів, розвантажуванні (перевантаженні на автотранспорт) і розподілі за напрямками стали Дебальцеве та Іловайськ.

У цей період Росія форсувала створення пізніше проваленого проекту «Новоросія», який полягав в «об'єднанні» терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР». «Політичний складник» цього квазідержавного утворення цікавив Кремль в останню чергу – першочерговим було розв'язання проблеми створення єдиної системи управління військами, примусове підпорядкування всіх бандформувань єдиному командуванню, створення єдиної системи тилового постачання, ремонтно-відновлювальної бази для озброєння та техніки, системи підготовки особового складу. Окремі бандформування отримували статус «рот», «батальйонів», пізніше – навіть «бригад».

У керівництві «ДНР» і «ЛНР» негайно спалахнули кадрові чвари. Активно обговорювалося питання про призначення командира «Народного ополчення Донбасу» в м. Горлівці І. Безлера (позивний «Бес») «головнокомандувачем Новоросії». Одночасно було ухвалено рішення про серйозні кадрові чистки серед керівництва окремих терористичних груп. Варто зазначити, що І. Безлер мав власні канали зв'язку з Москвою для отримання «адресної допомоги» з Росії (цього прагнули чимало коман-

дирів бандформувань, зважаючи на високий рівень розкрадання російської «допомоги» під час постачання через керівництво «ДНР» і «ЛНР»). У результаті це спричинило серйозний конфлікт між Безлером і керівництвом «ДНР».

До слова, у жовтні 2014 року на нараді ватажків терористичних груп було заявлено, що дві третини «російської допомоги» розкладається ще до надходження в загони «ополчення». З'явився план зі створення централізованих запасів «допомоги», яка надходила з РФ, і жорсткого обліку розподілу боєприпасів, спорядження й продовольства терористичним групам. План цей потім реалізували лише частково, розкрадання не припинилося.

У межах створення «Новоросії» Москва особливу увагу зосередила на формуванні «спецслужб» «ДНР» і «ЛНР» – так званих міністерств державної безпеки. На першому етапі ці структури очолили працівники ФСБ РФ і ГРУ ГШ ЗС РФ (потім вони відійшли в «тінь», ставши «кураторами» керівників цих структур, призначених із місцевих «спеціалістів»). Варто зазначити, що з жовтня 2014 року досить професійно почала працювати «контррозвідка» обох терористичних організацій – у зв'язку з цим групі «ІС» довелося вживати термінові заходи з ретельнішого контролю інформації, яку ми надавали у «відкритих» зведеннях, задля безпеки нашої мережі на Донбасі. Також провадилося формування «підрозділів глибинної розвідки», яке курирували офіцери ГРУ ГШ ЗС РФ. У ці підрозділи відбирали бойовиків, що відзначилися в боєзйткненнях з українськими військами.

У «ДНР» з допомогою прибулих із Росії спеціалістів ГРУ створили «підрозділ інформаційно-психологічної війни». Основним завданням структури була робота з населенням територій, підконтрольних Києву, передусім – у Луганській і Донецькій областях.

У районі населених пунктів Сніжне та Красний Луч бойовики та російські спеціалісти розгорнули «тилові органи» (склади, ремонтні майстерні тощо). Там-таки створили перевалочні бази. Одночасно керівництво «ДНР» і «ЛНР» висунуло до підлеглих бандформувань жорстку вимогу берегти техніку та озброєння, аргументуючи це тим, що в найближчому майбутньому потік зброї з Росії припиниться й російське військове командування пропонує «Новоросії» створювати власну ремонтну базу.

Величезною проблемою у створенні «армії Новоросії» стала «конкуренція» між місцевими бандформуваннями та їхнє небажання підпорядковуватися єдиному керівництву. Варто розуміти, що на той момент бандформування мали свої «зони відповідальності», куди не пускали «конкурентів» (у зв'язку з цим регулярно виникали озброєні сутички й між самими місцевими бандами, і з «прибулими» підрозділами росій-

ських найманців, які теж намагалися брати участь у «бізнесі»). Зокрема, «бізнес» банд залежав від районів, які вони контролювали. Повсюдно все, що підпадало під визначення «металобрухт», вивозилося до РФ. Шахти й підприємства слугували джерелом устаткування, яке за плату також вивозилося на територію Росії; у населених пунктах «віджимали» місцевий дрібний і середній бізнес; активно продавалося контрабандне пальне з Росії. «Вилучення» приватних автомобілів і їх перепродаж, а також продаж наркотиків стали серйозними джерелами «доходу». Повсюдно місцевому населенню продавали продовольство й речі першої необхідності, що надходили й контрабандними каналами (передусім із території, контрольованої Україною), і з «гуманітарними конвоями» з РФ.

Така ситуація цілком задовольняла ватажків місцевих бандформувань, які прагнули й надалі зберегти свою «незалежність» та «бізнес», контролюючи «свої» райони й до того ж отримуючи озброєння та гроші з Росії. Спроби змусити цих ватажків підкорятися повсюдно наражалися на запеклий опір. Москва розв'язувала цю проблему двома способами: припиненням прямої підтримки окремих бандформувань (скеровуючи «допомогу» через керівництво «ДНР» і «ЛНР»), а потім і, застосовуючи силу, аж до фізичного усунення найноровливіших ватажків бойовиків. Останнє завдання спершу виконували спеціальні підрозділи ФСБ і ГРУ, а з весни 2015 року такими «зачистками» почали займатися підрозділи військової (армійської) розвідки ЗС РФ, що діяли на Донбасі. Варто зазначити, що навіть такі радикальні методи цю проблему все ж розв'язували малоефективно.

До слова, керівництво терористичних організацій, крім активного розкрадання «допомоги» з РФ, також не гребувало нагодою організувати свій «бізнес» за прикладом ватажків бандформувань. Так, на територіях, підконтрольних «ЛНР», організовувався масовий централізований збір металобрухту з підбитої техніки та озброєнь, що не підлягали відновленню. Для цього місцевих жителів об'єднували у спеціальні «металобрухтні» команди. Ті працювали в районах, де в серпні точилися особливо жорстокі бої. На цьому ґрунті виникали конфлікти з російськими військовослужбовцями, які прагнули евакуювати підбиту штатну техніку своїх на територію РФ.

Водночас Росія отримала ще одну проблему через некерованість окремих формувань своїх же найманців (передусім російських «казаків», що окупували деякі райони Луганської області). Так, 14 жовтня представники бандформування російських найманців «Казачья национальная гвардия Всевеликого войска Донского имени Платова» (під командуванням лідера російського «Союза казаков Области Войска Донского», «генерала армії» М. Козіцина) повідомили жителям населених пунктів

Свердловськ, Ровеньки та Антрацит про створення «Казацкой Народной Республики». Російські «казаки» вважали, що Кремль «подарував» їм ці райони, тож заповзялися влаштовувати свою напівмонаршу «державу», у якій практикували тортури та фізичні покарання, правовий безлад, релігійний радикалізм та інші принади «руського міра». Упродовж листопада 2014 – січня 2015 років керівництво «ЛНР» та російські спецслужби намагалися отримати контроль над формуваннями «казаків», що в результаті спричинило збройні сутички між підрозділами «ЛНР» спільно зі спецназом ГРУ та підрозділами «казаків» і примусове вивезення М. Козіци на територію РФ. «Казакам», що залишилися, запропонували вступати в збройні формування «ЛНР», незгодним – залишити територію Донбасу під загрозою фізичної ліквідації.

На «центральному» терористичному рівні виникли відразу дві проблеми: комплектування особовим складом пошарпаних у серпні бандформувань та боротьба «ДНР» і «ЛНР» за ресурси, що надходили з Росії. Так, у «ДНР» гостро постало питання про поповнення терористичних груп живою силою замість дезертирів і зничених раніше бойовиків. Серед місцевого населення провадили активну агітаційну роботу з метою заохочення добровольців, основною мотивацією було надання регулярного харчування, проживання «в казармах» і грошове винагородження. Мобілізаційні заходи серед колишніх працівників МВС України, які залишилися на території «ДНР», не мали успіху: спроба керівництва «ДНР» створити з них «спеціальні підрозділи» потерпіла фіаско через миттєве дезертирство понад двох третин особового складу створюваних підрозділів. Також «командири» терористичних груп «ДНР» висловлювали претензії на адресу «ЛНР» щодо того, що «ДНР» «прикриває Луганську область від українських військ із заходу», однак лєвова частка ресурсів із Росії надходить у «ЛНР».

У «ЛНР» також відчувалася гостра нестача особового складу, діяла система разового залучення охочих із числа місцевого населення до участі в штурмах позицій українських військ (за участь у збройній акції обіцяли виплатити по 200 гривень). Найпопулярнішими стали «посади» в мінометній обслузі, найменше охочих було «підзаробити» гранатометниками.

Загалом на початок листопада 2014 року на всій території, окупованій російсько-терористичними військами, розпочалися примусові «мобілізаційні заходи». Зокрема, на блокпостах угруповань «ДНР» і «ЛНР» повсюдно ввели практику допитів чоловічого населення про причини ухиляння від «служби в ополченні». За підозри в дезертирстві громадян затримували, майно вилучали. Під час «мобілізації» провадили активний пошук за військово-обліковими спеціальностями: механіків-водіїв і

операторів-навідників (танки, БМП, механіки-водії БТЛБ (багатоцільовий тягач легкий броньований) та ін.), саперів. Однак на тлі підсилення «мобілізації» різко зросла кількість «дезертирів», чимало з яких намагалися втекти на контрольовану Україною територію, вдаючи із себе біженців. (Попри те, що в Україні теж проходила мобілізація, ще в серпні 2014 року Міноборони України заявило, що переселенців із Донбасу можна мобілізувати в українську армію лише на їхнє власне бажання.)

Загальною проблемою «ДНР» і «ЛНР» був украй низький рівень дисципліни і, як наслідок, високий рівень злочинності серед бойовиків, передусім – процвітання мародерства. Аби боротися з повальними грабежами та мародерством, у «ЛНР» і «ДНР» повсюдно створювали «комендатури», а в терористичних групах увели посади представників «військової поліції». Однак ефективність такого нововведення була вкрай низькою, позаяк «поліцейських» призначали з тих самих терористів. Це також жодним чином не сприяло створенню «армії Новоросії».

Після півроку невдалих спроб створити «командування Новоросії» з місцевих ватажків терористів, які діяли б під наглядом російських «кураторів», Генштаб РФ зрозумів, що це намарне. По-перше, через перманентні непримиренні чвари між лідерами бойовиків за посади і статуси. По-друге, сам контингент, з якого доводилося вибирати, не вирізнявся інтелектом та адекватністю, не кажучи вже про його сумнівну професійну придатність як воєначальників, обсяг знань і навичок як військових управлінців. У результаті вже у 2015 році Генштаб РФ пішов іншим шляхом – створення на базі «ДНР» і «ЛНР» двох «оперативно-тактичних з'єднань» («1-й армійський корпус» – «ДНР», «2-й армійський корпус» – «ЛНР») і підпорядкування їх структурам військового управління ЗС РФ («1-й АК» – штабу Південного військового округу Росії, м. Ростов-на-Дону, РФ; «2-й АК» – 12-му командуванню резерву Південного військового округу, м. Новочеркаськ, РФ), з призначенням представника командування Сухопутних військ ЗС РФ координатором дій обох «армійських корпусів». Створення «армії Новоросії» цілковито провалилось.

Але розуміння цього й нові рішення визріли в Генштабі ЗС РФ пізніше, а впродовж осені 2014 року він готував наступ на Донбасі. На основі аналізу процесів у зоні АТО в листопаді 2014 року група «ІС» зробила таку заяву:

ЗАЯВА ГРУПИ «ІС»: КІЛЬКА СЛІВ ПРО СИТУАЦІЮ В ЗОНІ АТО

Упродовж кількох останніх днів ми спостерігали завершення формування супротивником на Донбасі ударних тактичних груп

(саме ударних, бо їхній склад, дислокація та характер заходів, що проводять, не дають змоги допустити, що російсько-терористичні війська готуються до оборони), на поточний момент практично повністю готових до наступу. Одночасно Росія посилено перекидає свої підрозділи до держкордону з Україною. У зв'язку з цим постає питання: коли нам чекати, по-перше, широкомасштабного наступу російсько-терористичних військ на Донбасі, а по-друге, відкритого вторгнення Росії?

Почнемо з останнього. Той факт, що росіяни перекидають до кордону також і оперативно-тактичні ракетні комплекси, свідчить про те, що Путін розглядає варіант відкритої агресії проти України (очевидно, під виглядом «захисту місцевого населення Донбасу, що зробило своє волевиявлення на виборах в «ДНР» і «ЛНР»). Однак цей сценарій явно не є основним, і готуються до нього скоріш як до «підстраховки», а також для тиску на Київ із метою запобігти його активним наступальним діям проти терористів.

Такий висновок можна зробити з того, що:

1. Москва офіційно так і не визнала «ДНР» і «ЛНР» як державні формування – вона лише висловила «повагу до волевиявлення півдня та сходу України» на виборах (утім, таке формулювання цілком дає змогу Путіну у разі потреби почати «захищати» це «волевиявлення»).

2. Підрозділи армії РФ, прибуваючи на Донбас, перевдягаються у форму місцевих бойовиків із нашивками бандформувань, у військовослужбовців вилучають документи – так демонструється намір дотримуватися попереднього формату прихованого вторгнення.

Тобто відкритого вторгнення Росії відкидати аж ніяк не слід, але воно відбудеться, найімовірніше, у разі наступу російсько-терористичних військ на Донбасі, їхньої поразки й успішних наступальних дій українських військ у відповідь.

Кілька слів про підготовку до наступу угруповань військ супротивника на Донбасі.

По-перше, щодо їхнього складу. Ми, група «ІС», не можемо погодитися з твердженням представників західних структур і деяких представників українських держструктур про те, що на Донбасі «працюють» лише «інструктори» з РФ, які навчають бойовиків. Інформація, якою ми володіємо і яка підтверджується практич-

но щогодини (до речі, і у показах полонених військовослужбовців РФ), свідчить про те, що на Донбасі активно діють не лише російські найманці, а й підрозділи армії РФ – це і штатні ДРГ спецназу ГРУ, і підрозділи ПДВ (Повітрянодесантні війська), і підрозділи зі складу бригад Сухопутних військ ЗС РФ (здебільшого з ПВО та ЦВО). Тому закликаємо офіційних посадовців обережніше робити подібні заяви. Не треба вдавати, ніби проти нас воюють лише місцеві бойовики, а Росія не здійснює прихованого вторгнення, і лише «допомагає» їм. Це не відповідає дійсності.

По-друге, щодо безпосередньо планів наступу. Будь-кому зрозуміло: якщо створюються ударні групи, отже, найближчим часом їх використають «за призначенням». Більше того: ворог не вірить, що українські війська найближчим часом розпочнуть наступ, інакше бодай робив би спроби оборонних заходів (окреме спасибі Європі, що посилено спонукає Київ до «виконання умов перемир'я», хоча «перемир'я» – це постійні обстріли з боку бойовиків і росіян, причому кількість обстрілів від початку «перемир'я» наближається до 2,5 тисячі, і як результат – перманентне розширення територій, контрольованих терористами, та понад 100 загиблих із нашого боку).

Ми переконані, що зірвати наступальні плани супротивника може тільки демонстрація сили з нашого боку. І якщо Київ із політичних міркувань не готовий до наступальних дій (зокрема й через загрозу відкритого вторгнення РФ та небажання сваритися з патологічно миролюбним ЄС), то необхідно бодай різко підсилювати оборону і гранично жорстко відповідати на обстріли, а також на будь-які спроби наступальних дій і витіснення наших військ із позицій, що ті займають. А також завдавати попереджувальних ударів у скупчення живої сили й техніки поблизу позицій наших військ.

Варто врешті зрозуміти, що «мирні домовленості» – це ширма, яка дає змогу російсько-терористичним військам, користуючись пасивністю сил АТО, далі розповзатися регіоном. Якщо комусь хочеться бавитися «в мир» – жодних проблем, перемовини можна проводити хоч щодоби. Але на практиці це не має заважати українським військам діяти адекватно та симетрично до дій супротивника. Якщо, звісно, ми не збираємося зустрічати окупантів квітами й піснями про «велику дружбу братніх народів».

Між тим на кінець 2014 року російсько-терористичні війська на Донбасі закінчили формування чотирьох ударних груп, зосереджених за такими напрямками:

- Луганська (район Первомайськ – Луганськ – Станиця Луганська);
- Горлівсько-Донецька;
- Волновасько-Тельманівська;
- Новоазовська.

До складу цих груп, за оцінками групи «ІС», входили 14–15 тисяч російських найманців і військовослужбовців РФ, а також 10–12 тисяч бойовиків із місцевих бандформувань.

Також у складі цих груп нараховувалось:

- 110–115 танків;
- 250–280 ББМ типу БМП, БТР, МТ-ЛБ;
- 80–100 гармат ствольної артилерії та установок РСЗВ;
- орієнтовно 500 одиниць автотранспорту (від російських армійських броньованих «КамАЗів» і паливозаправників до гантраків – цивільних автомобілів, перероблених на бойові машини).

Закінчилося розгортання передових елементів прихованої системи управління російсько-терористичними військами на Донбасі (зокрема, це стосувалося тих формувань, які на той момент вдалося підпорядкувати єдиному командуванню). Усі роботи виконували виключно російські спеціалісти. Також під кінець року завершувалося перекидання сил і засобів (переважно артилерія та бронетехніка) у флангові райони (на північ Луганської області, а також у район населеного пункту Тельманове). Терміново удосконалювалася система постачання ударних груп. Активно діяли перевалочно-розподільчі бази, пункти складання й ремонту бойової техніки, накопичення матеріально-технічних ресурсів (Луганськ, Сніжне, Макіївка, Новоазовськ). Запаси боєприпасів і пального розподілили за районами оперативного призначення російських військ, частину передали безпосередньо місцевим бойовикам.

На окупованій території сформували єдиний центр управління ФСБ РФ, до складу якого ввійшли фахівці різних напрямів (контррозвідка, «антитерор» для боротьби з проукраїнським партизанським рухом та українськими диверсійно-розвідувальними групами, проведення інформаційно-психологічних операцій тощо). Група ФСБ отримала завдання в короткий термін завершити формування відповідних «спецслужб Новоросії».

Супротивник і далі нарощував тактичні групи в районах Первомайська, Стаханова, Донецька, Горлівки, Волновахи, Гранітного, Новоазовська. Доукомплектування ударних тактичних груп російсько-терористичних військ здійснювалося за рахунок «замаскованих» під місцевих бойовиків

російських військовослужбовців, яких перекидали з РФ. Оголошена раніше, хоч і зірвана, «тотальна мобілізація» в «ДНР» і «ЛНР» фактично стала прикриттям для процесу комплектування тактичних груп супротивника російськими найманцями й військовослужбовцями РФ.

Ці заходи, за всіх невдач проекту «Армія Новоросії», змусили групу «ІС» досить скептично сприймати популярну на той момент в українському експертному середовищі думку, що зимовий період знизить активність російсько-терористичних військ і конфлікт буде «заморожено» до весни. Замість «заморожування» конфлікту ми спостерігали неперервне продовження процесів, викладених у нашій заяві в листопаді 2014 року. Як показали подальші події, наш скепсис був повністю виправданий.

7. КРАХ ПРОЕКТУ «АРМІЯ НОВОРОСІЇ», «МІНСЬК-2» І ДЕБАЛЬЦІВСЬКА ОПЕРАЦІЯ РОСІЙСЬКО-ТЕРОРИСТИЧНИХ ВІЙСЬК (СІЧЕНЬ – БЕРЕЗЕНЬ 2015 РОКУ)

На початку 2015 року серйозних масштабів набув процес «централізації» збройних формувань «армії Новоросії». Ця ідея набула для Москви актуальності ще влітку 2014 року: тоді стало цілком зрозуміло, що «напів-анархічний» формат війни проти України, коли кожне бандформування діє фактично самостійно, різко зменшує ефективність усього «комплекту» російсько-терористичних військ на Донбасі та й дає змогу вирішувати завдання лише тактичного рівня.

До того ж Путін зрозумів: для подальшого існування самої ідеї «Новоросії» необхідно, крім ведення бойових дій, розв'язувати проблеми окупованих ним районів Донбасу – тобто створювати якусь подобу державних структур, вирішувати соціальні проблеми населення, вдавати підтримання правопорядку тощо. Здійснювати це в умовах, коли окуповані райони де-факто поділені на зони впливу між некерованими (чи слабко керованими) бандформуваннями, було неможливо.

Довелося активізувати діяльність зі створення єдиної системи управління військами з підпорядкуванням їй усіх формувань російсько-терористичних військ на Донбасі, а також формування єдиної системи матеріально-технічного забезпечення (логістики) й підготовки особового складу. Процесом формально керували представники «ДНР» і «ЛНР», реально – спеціалісти з кількох управлінь ГШ ЗС РФ та ФСБ. Усі заходи з «централізації» забезпечувалися не тільки матеріально-технічно, а й «організаційно» (включно з тиском, залякуванням і засобами фізичного впливу на «непокірних» командирів бойовиків, аж до фізичного усунен-

ня) за підтримки бойових груп спеціального призначення силових відомств РФ (ГРУ та ФСБ).

Ці заходи відбувалися під потужним інформаційним прикриттям. На тлі Мінських домовленостей, досягнутих у вересні 2014 року, і з подачі російських ЗМІ в українському інформаційному просторі, а також у політологічному й експертному середовищах посилено ширилася теза про начебто згортання Путіним проекту «Новоросія», хоча фактично «перемір'я» дотримувалася лише українська сторона (російсько-терористичні війська продовжували активні бойові дії).

Реагуючи на цю інформаційну завісу, група «ІС» виступила із заявою:

ЩОДО «ЗАКРИТТЯ ПРОЕКТУ «НОВОРОСІЯ»

В інформаційному просторі посилено розганяється теза про те, що начебто Москва «закриває» так званий проект «Новоросія». Одночасно глава МЗС РФ Сергій Лавров заявив, що Москва є «єдиною силою, яка виступає за збереження Донбасу в складі України».

Ця інформкампанія Москви є досить небезпечною, оскільки спонукає Україну «розслабитися» й плекати ілюзії про «мирне врегулювання конфлікту» – те, чого так давно й так явно прагне офіційний Київ.

Пропонуємо зосередитися на фактах. Отже, на поточний момент ми фіксуємо:

1. Посилені спроби російського командування загнати всі бандформування, що діють на території, контрольованій «ДНР» і «ЛНР», під єдине керівництво і створити так звану армію Новоросії.

Із цієї метою на Донбас ще кілька тижнів тому прибули спеціалісти Генштабу ЗС РФ (працюючи за «підтримки» підрозділів ГРУ і спеціалістів ФСБ). На поточний момент ніхто не відкликав їх назад у РФ. Навпаки, «посланці Росії» посилюють тиск на керівництво «ДНР» і «ЛНР» із вимогою змусити командирів бандформувань підпорядковуватися Москві. Основна погроза, що звучить, – обіцянка позбавити допомоги з РФ тих, хто не виконає цих вимог.

2. Завдяки згаданій допомозі з РФ, відбувається посилені й активна підготовка російсько-терористичних військ до бойових дій у зимових умовах. Це стосується забезпечення зимовою формою одягу, спорядженням, зимовим паливом тощо.

3. Користуючись «дивним перемир'ям» (читай: браком активних дій українських військ), російсько-терористичні війська провели перегрупування своїх сил. Підрозділи, що зазнали втрат у попередніх боєзіткненнях, відвели від переднього краю, і вони посилено доукомплектовуються. За рахунок примусової «мобілізації» (меншою мірою) та перекидання на Донбас російських найманців (більшою мірою) відбувається формування нових підрозділів.

4. Не зменшується чисельність підрозділів Збройних сил РФ, що діють на Донбасі.

5. Попри «заспокійливі» заяви МЗС РФ, у Південному військовому окрузі Росії (точніше, у прикордонній з Україною Ростовській області) відбувається оперативно-мобілізаційний збір керівного складу. У ньому беруть участь управління округу, командування загальновійськових з'єднань, командування ВПС і ППО, залізничних військ, Чорноморського флоту та Каспійської флотилії, командири з'єднань і військових частин – при тому, що цей регіон нашпигований частинами та підрозділами ЗС РФ (переважно ПВО, також ЦВО), що були перекинуті раніше.

Усі ці факти не дають змоги вважати московський «проект «Новоросія» вичерпаним. Пропонуємо все ж вірити фактам, а не чиїмсь заявам та міркуванням.

Група «ІС»

На першому етапі створення «армії Новоросії» в Генштабі ЗС РФ ухвалили рішення про формування на базі найкрупніших бандформувань «ДНР» і «ЛНР» семи загальновійськових (мотострілецьких) бригад, однієї артилерійської та однієї танкової бригад, низки окремих батальйонів. Попередньо російські «фахівці» провели нумерацію бандформувань, їх структурування (полки, бригади, батальйони), визначили єдину організаційно-штатну структуру; було призначено командний склад, розпочався процес присвоєння «військових звань» ватажкам бандформувань, що ввійшли до єдиної структури.

У перспективі планувалося об'єднати й переформувати (доукомплектувати) до відповідних організаційно-штатних одиниць – «бригад» чи «окремих батальйонів/рот» – усі бандформування. За задумом Генштабу ЗС РФ, у перспективі цей комплект військ під назвою «армія Новоросії» мав підпорядковуватися єдиному командуванню з найавторитетніших лідерів місцевих бойовиків, які виконували б свої «службові обов'язки» під наглядом і за вказівками «кураторів» із ГШ ЗС РФ.

Реалізація цих амбітних планів від початку нашо́вхнула́ся на низку серйозних проблем – передусім пов'язаних **із гострою нестачею особового складу для доукомплектування окремих бандформувань (цю ситуацію ускладнювало зростаюче дезертирство) й небажанням ватажків місцевих бандформувань підкорятися єдиному військовому командуванню.**

Першу проблему Генштаб ЗС РФ спробував розв'язати шляхом збільшення кількості найманців із громадян РФ, яких вербували на території Росії. Це змусило значно знизити «вимоги» до найманців. У цей період група «ІС» відзначила певну тенденцію щодо «якості» російських найманців, яких перекидали на Донбас. Зокрема, якщо навесні 2014 року російські військкомати та різноманітні російські «фонди» вербували для участі у війні на Донбасі виключно ветеранів спецпідрозділів, які мали досвід участі в бойових діях, то влітку того ж року головною вимогою до «кандидата» був лише досвід військової служби. А на початку 2015 року ми фіксували дедалі більшу кількість найманців, які ніколи не служили в армії чи іншому збройному формуванні, а перед закиданням в Україну пройшли тільки короткий курс підготовки в спеціалізованих таборах. (Іноді з такого «гарматного м'яса» поголовно складалися команди, що прибували з Росії.) Підрозділи, укомплектовані таким контингентом, звісно ж, мали вкрай низький рівень боєздатності.

Поза тим, на початку січня 2015 року, після чергового циклу підготовки, відбувся «випуск» бойовиків для дій на Донбасі в спеціалізованих навчальних центрах для найманців – найбільші з них на той момент функціонували в Перевальному (окупований Крим) і під Ростовом-на-Дону (РФ). Загальна кількість підготовлених бойовиків перевищувала 3 тисячі осіб. Увійшовши до складу збройних формувань створюваної «армії Новоросії», ці сили терористів суттєво підвищили потенціал російсько-терористичних військ.

Крім цього, для екстреного розв'язання кадрової проблеми місцевих бойовиків за «скороченими програмами» готували навчальні центри безпосередньо на території Донбасу. Так, у Макіївці, Алчевську та Красному Лучі було організовано курси прискореної підготовки артилерійських корегувальників і розвідників, також на «прискорений режим» перевели підготовку екіпажів бронетехніки, гранатометників, снайперів. Інструкторами були російські військовослужбовці.

До слова, на середину січня 2015 року російське командування вирішило, що навчальні центри для бойовиків, раніше розгорнуті на Донбасі, уже дають змогу поставити «на потік» формування екіпажів та обслуги систем озброєнь. Якщо раніше озброєння та військову техні-

ку перекидали в Україну з РФ російські екіпажі, а потім під цю техніку формували екіпажі з місцевих терористів, то тепер алгоритм змінили. Зокрема, російське командування запропонувало терористам наперед із підготовлених російськими інструкторами бойовиків на території «ДНР» і «ЛНР» комплектувати екіпажі для бойової техніки, що перекидалася з РФ. І лише потім прибувати за технікою на територію РФ, щоби транспортувати її на Донбас власними силами. Група «ІС» у прикордонних районах Росії зафіксувала, щонайменше, чотири пункти «передання техніки» і, як мінімум, два основні маршрути (південний і північний) перекидання вантажів постачання, озброєння, військової техніки та особового складу для потреб російсько-терористичних військ на території Донбасу.

Одночасно в обох терористичних організаціях тривала доукомплектація поріділих рядів бандформувань шляхом проведення «мобілізаційних заходів». Так, у «ДНР» далі намагалися викликати «приписний склад» у військкомати для різних «звірок» і «уточнень», насправді ж – для проведення агітації щодо вступу в ряди бандформувань у межах чергової кампанії з набору «добровольців». У «ЛНР» подібні заходи мали форму примусової мобілізації, під загрозою покарання «за законами воєнного часу» у разі ухиляння.

Унаслідок цього до кінця січня склалося співвідношення у складі російсько-терористичних військ, яке загалом зберігалось до вересня 2015 року: орієнтовно 30 відсотків усіх бойовиків – із числа місцевих жителів, приблизно 60 відсотків – російські найманці, та близько 10 відсотків – підрозділи регулярних Збройних сил РФ.

Другу проблему – небажання командирів місцевих бандформувань підпорядковуватись єдиному військовому командуванню – російський Генштаб за взаємодії з ФСБ РФ та керівництвом «ДНР» і «ЛНР» вирішував радикально. Були зафіксовані сутички між озброєними угрупованнями, випадки арештів представників окремих терористичних груп. У «зачистках» брали участь спецгрупи спецназу ФСБ і ГРУ ГШ ЗС РФ, окремі підрозділи «довірених» найманців і бандформування з місцевих бойовиків, які підкорялися керівництву «ДНР» і «ЛНР».

Найактивніші сутички в цей період відбувались у південних районах Донецької та Луганської областей, де російські найманці (передусім так зване «казацтво») вели озброєну боротьбу з дрібними групами місцевих бойовиків, які втекли з районів Горлівки, Макіївки, Єнакієвого, Стаханова та Донецька й нікому не підпорядковувались. Пізніше (цілком у дусі «чисток» Сталіна) і самі російські «казаци» через небажання коритися центру стали жертвами «зачисток», які проводили російські спецслужби (сила-

ми груп спецназу) та керівництво терористичних організацій (за допомогою відданих їм бандформувань).

Проблему «казаків», які фактично заснували на півдні Луганської області фашистсько-релігійне квазідержавне утворення (так звана Казачья Республіка), російські спецслужби вирішили лише навесні 2015 року. Як наслідок – керівництво «казаків» утекло до Росії, частина найманців загинула в сутичках із групами спецназу ФСБ і ГРУ та підрозділами «ЛНР», а тим, хто склав зброю, запропонували або вступати до підрозділів «ЛНР», або повертатися до Росії.

Крім цього, під час створення «армії Новоросії» постало чимало проблемних питань, пов'язаних із **централізованим постачанням з РФ бойової техніки та озброєння** для оснащення бандформувань на постійній основі. Наявне озброєння потребувало створення й розгортання відповідної експлуатаційно-ремонтної бази. До початку 2015 року цю проблему розв'язували фрагментарним використанням машинобудівних і ремонтних потужностей регіону. Також, за наполяганням російських фахівців, у низці бандформувань безпосередньо в місцях їхньої дислокації були організовані «ремонт і обслуговування» озброєння й військової техніки, місцевих жителів об'єднували у відповідні «ремонтні бригади». Постачання запасних частин і витратних матеріалів із Росії здійснювалося під виглядом «гуманітарних конвоїв», а також прямими ціловими поставками з використанням автомобільного транспорту.

Однак під час створення «регулярної армії» була потреба в спеціалізованих потужностях і значній кількості власних підготовлених спеціалістів (до цього моменту їхню роль відігравали фахівці ЗС РФ). Із розв'язанням останнього питання виникли серйозні проблеми і в «ЛНР» і в «ДНР». Досвід згаданих «ремонтних бригад» свідчив, що знайти достатню кількість підготовлених спеціалістів в окупованих районах неможливо. (Найчастіше залучали представників цивільних спеціальностей, які не мали досвіду обслуговування озброєння, військової техніки та обладнання, та й ті з часом утікали з окупованих територій). Зрештою в Сніжному, Макіївці, Красному Лучі й Перевальську організували передові бази постачання та ремонту – здебільшого на місцевих промислових підприємствах і спеціалізованих ремонтних потужностях. Однак їхню діяльність і надалі забезпечували переважно російські фахівці.

Як згадувалося раніше, під час цих заходів російсько-терористичні війська продовжували активні дії (обстріли позицій сил АТО та цивільних об'єктів із важкого озброєння, постійні спроби наступальних дій тактичного рівня) через брак активності з боку українських військ, які загалом намагалися виконувати Мінські домовленості («Мінськ-1»). Найгарячі-

шими точками в Донецькій області стали: практично вся лінія фронту за периметром Дебальцівського плацдарму, район Донецького аеропорту (ДАП) і напрямок на Авдіївку, південний напрям від Донецька (Оленівка – Тельманове) та Маріупольський напрямок. У Луганській області, крім обстрілів і перманентних спроб наступу на західний фланг Дебальцівського плацдарму, бойовики вели активні бойові дії в напрямку населеного пункту Щастя і Станиці Луганської.

Паралельно в середині січня 2015 року структури інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) ГРУ ГШ ЗС РФ і ФСБ РФ отримали завдання провести **широкомасштабну інформаційну операцію зі зриву чи суттєвого перешкоджання 4-му етапу мобілізації в Україні**. Операцію проводили російські спецслужби у взаємодії зі структурами «інформаційної війни» російсько-терористичних військ, створеними в окупованих районах Донбасу спеціалістами ГРУ ГШ ЗС РФ (пізніше ці структури увійшли до складу так званих МДБ – «міністерств державної безпеки «ДНР» і «ЛНР»).

Головною метою операції було проведення широкомасштабної дезінформаційної кампанії, за допомогою якої планувалося створити хвилю масових ухилянь від мобілізації, що не дало би змоги командуванню Збройних сил України та інших збройних формувань наростити обсяги оперативних резервів, або ж суттєво сповільнити й ускладнити цей процес. Логіка цієї спецоперації повністю вписувалася в канву глобальної інформаційної операції, що проводила РФ проти України у 2014–2015 роках із метою максимально дестабілізувати ситуацію всередині України, передусім за рахунок підігрівання недовіри й невдоволення населення владою на тлі негативної соціально-економічної ситуації в країні.

Цільовими групами та об'єктами впливу «антимобілізаційної інформаційної операції» були військовозобов'язані громадяни України, а також члени їхніх сімей. Стояло завдання створити негативний фон довкола антитерористичної операції (нестерпні побутові умови, у яких начебто перебувають українські військові в зоні АТО; подання сил АТО як «гарматного м'яса», а тероризму на Донбасі – як «народно-визвольного руху» тощо). У цій операції широко використовувалося формування «потрібної структурованої громадської думки в соціальних мережах» за допомогою відео- та аудіоматеріалів, різноманітних «свідчень очевидців». Крім цього, перед структурами ІПСО в РФ і на Донбасі стояло завдання організувати «безпосередній чи непрямий вплив» на аудиторію через деякі українські ЗМІ для створення «вторинної правдоподібності», передусім шляхом публікації «достовірних матеріалів журналістських розслідувань».

Певний успіх цієї інформаційної операції незабаром став очевидним. Попередні три хвилі мобілізації мали проблеми здебільшого організа-

ційного плану, пов'язані з відновленням нормальної роботи військоматів (але на початок 2015 року система мобілізації в Україні вийшла на більш-менш прийнятний рівень організованості та ефективності). Однак через різні чинники під час четвертої хвилі вже відчувався «саботаж» із боку військовозобов'язаних громадян України, що почав набувати масової форми. Інформоперація спецслужб РФ відіграла в цьому неабияку роль: росіянам удалося вміло скористатися недовірою українського суспільства до військового командування (критика компетентності ГШ ЗС України і штабу АТО під час проведення операцій після трагедії під Іловайськом у серпні 2014 року, недоліки в забезпеченні життєдіяльності сил АТО, спроби української сторони дотримуватись умов «Мінська-1» на тлі активності російсько-терористичних військ тощо). «Меседжі», поширювані під час спецоперації, потрапляли у сприятливе середовище: у соцмережах вони посилено поширювались, зокрема й проукраїнськи налаштованими користувачами, яких використовували «всліпу»; «підтверджувались» критичною щодо організації АТО інформацією від українських бійців, волонтерів і активістів. Оскільки соцмережі почали відігравати в українському інформпросторі дедалі важливішу роль як джерело інформації про події на Донбасі, ці «меседжі» підхоплювали українські ЗМІ, багатократно підсилюючи ефект. Окремим напрямом цієї масштабної ІПСО стала інформаційна операція російських спецслужб із супроводу Дебальцівської операції російсько-терористичних військ, про що йтиметься трохи нижче.

...Упродовж перших трьох тижнів січня 2015 року російсько-терористичні війська здійснили перегрупування своїх сил і активно вживали заходи з підсилення ударних груп. На флангах Дебальцівського плацдарму розгорнули додаткові артилерійські групи бойовиків, активно перекидали бронетехніку. Здійснювалося підсилення тактичних груп південніше від Донецька, водночас матеріально-технічне постачання з РФ для цих груп надходило переважно через населені пункти Сніжне та Амвросіївка (до середини січня щодобово фіксувались по два-три конвої постачання з боєприпасами, спорядженням, амуніцією). У смузі між Оленівкою та Тельмановим тривали й концентрація бойових підрозділів і накопичення запасів матеріально-технічного майна (пальне, боєприпаси, інші ресурси). У районі Новоазовська супротивник обладнав укріпрайон, прикритий із повітря силами ППО. У Маріупольському напрямку завершилося формування двох батальйонно-тактичних груп (БТГ). Водночас основні сили супротивника із кістяком з підрозділів ЗС РФ та російських найманців перебували в глибині бойових порядків, а вперед були висунуті невеликі мобільні групи, що здебільшого склалися з місцевих бойовиків.

Важка ситуація склалася в районі **Донецького аеропорту (ДАП)**. На всій ділянці фронту на захід від Донецька активність терористів «традиційно» була високою, зокрема і в періоди умовного затишшя після підписання Мінських домовленостей у вересні 2014 року. Така активність була зумовлена бажанням бойовиків будь-якою ціною витіснити сили АТО з позицій, які ті займали, якомога далі від Донецька, позаяк за допомогою артилерії українські війська здійснювали «вогневий контроль» значної частини міста. Також важливою ціллю бойовиків був Авдіївський коксохімічний завод, зі спробами захопити який і пов'язана активність терористів у Маріупольському напрямку. Захоплення Маріуполя мало б для російсько-терористичних військ не лише важливе воєнне (воєнно-політичне) значення, а й стало б відчутним ударом по економіці України, яка й без того деградувала, бо в цьому місті зосереджено металургійні потужності. Однак і захоплення Авдіївського коксохіміму завдало б серйозного удару, бо цей завод забезпечує роботу металургійних підприємств Маріуполя.

Саме бої за ДАП стали однією з найяскравіших сторінок в історії конфлікту на Донбасі як місце народження легендарних «кіборгів» (так називали в Україні витривалих і мужніх українських захисників аеропорту, які тримали оборону аж до фактичного зруйнування інфраструктури ДАП).

Перманентні обстріли та атаки ДАП у січні 2015 року здійснювала зведена тактична група російсько-терористичних військ, яка постійно змінювала свій склад і в середньому мала до 20 одиниць бронетехніки й до 30 одиниць ствольних артилерійських систем, а також значну кількість мінометів. Уже після першого тижня січневих боїв за Донецький аеропорт цю тактичну групу відвели в північно-східну частину Донецька, де вона після отриманих втрат пройшла доукомплектування (переважно за рахунок російських найманців і військових-контрактників ЗС РФ) і далі виконувала бойові завдання в районі ДАП. Також тривало вдосконалення системи управління вогнем. На 18 січня (початок операції сил АТО з деблокування ДАП) зведена тактична група бойовиків у Донецьку мала у своєму складі артилерійську групу на 47–50 одиниць артилерії (з них 10–12 – РСЗВ).

Однак, окрім цієї тактичної групи, у боях за ДАП постійно проходили короткочасну «обкатку» підрозділи ЗС РФ (насамперед, групи спецназу ГРУ ГШ ЗС РФ), російських найманців і місцевих бойовиків. Також під час боїв за ДАП мережа групи «ІС» уперше зафіксувала «складання іспитів» російськими офіцерами. Так ми назвали явище, коли нещодавні випускники військових училищ РФ, лейтенанти (передусім – артилеристи), перебували на кілька діб у зону конфлікту і брали під короткотермінове

(до п'яти діб) командування підрозділи, що виконували бойові завдання. На середину січня внаслідок постійних артилерійських обстрілів і наступальних дій тактичних груп бойовиків, а також через відмову від використання артилерії силами АТО (у контексті Мінських домовленостей) терористам вдалося блокувати підрозділи українських військ у ДАП. Із 18 до 26 січня сили АТО вже з використанням артилерії провели операцію з деблокування ДАП, яка в підсумку завершилася виведенням українських військ із території аеропорту. Під час перманентних обстрілів бойовики завдавали ударів і по цивільних об'єктах, що призвело до загибелі мирних мешканців. Наприклад, в Авдіївці внаслідок вогневих ударів і обстрілів російсько-терористичних військ були щент зруйновані будівлі в міській зоні, включно із житловим сектором і промисловими підприємствами. Водночас через вплив російської пропаганди (наприклад, цифрове ефірне ТБ практично в усіх районах, підконтрольних Україні в зоні АТО, було представлене виключно телеканалами РФ і «ЛНР-ДНР») більшість місцевого населення була переконана, що ударів завдають українські війська.

Така само ситуація склалась і **13 січня 2015 року під час трагедії під Волновахою**, коли бойовики розстріляли рейсовий пасажирський автобус – загинуло 12 людей, 18 були поранені. За інформацією групи «ІС», трагедія стала результатом цілеспрямованого обстрілу блокпоста сил АТО, біля якого перебував автобус, терористичним підрозділом РСЗВ БМ-21 «Град», який вів вогонь із населеного пункту Докучаєвськ. Попри те, що удару завдали з району, контрольованого терористами, місцеве населення під впливом російської пропаганди було переконане, що теракт здійснили українські війська.

У 20-х числах січня російсько-терористичні війська після довгого періоду перманентних обстрілів позицій сил АТО перейшли до **наступальних дій на Дебальцівському плацдармі**. На той момент у районі Горлівка – Єнакієве були зосереджені бандформування «Оплот», «Призрак», «Кальміус»; зі східного напрямку до Дебальцівського плацдарму (Нікішине – Чорнухине) перекинули 3 тактичні групи місцевих бойовиків, підсилені «новоствореними» ротами «казачої гвардії». Бойовики цих бандформувань були вдягнуті в нову зимову форму російського взірця, добре озброєні й споряджені. У район Горлівки, Єнакієвого, Фащівки та Брянки посилено перекидали артилерію та бронетехніку, включно з танками. Також на східному фланзі плацдарму, у районі Фащівки, 25 січня група «ІС» зафіксувала першу ротну тактичну групу (РТГ) Збройних сил РФ, введену для дій на плацдармі. Конфігурація лінії оборони українських військ у районі Дебальцівського плацдарму створювала сприят-

ливій для супротивника умови для утворення котла під час масштабного наступу по лінії Луганське – Троїцьке. Одночасно утримання українськими військами плацдарму мало для останніх сенс лише у разі підготовки до наступу в південно-західному напрямку, щоби забезпечити дії наших військ із відсікання Донецька й районів, підконтрольних «ДНР», від «ЛНР» і шляхів сполучення з Росією, звідки терористам постачали ресурси. Між тим уже наприкінці січня стало зрозуміло, що Київ не має політичної волі здійснювати наступальні дії на Донбасі й зосередився винятково на «мирному діалозі», про що свідчила підготовка до підписання других Мінських домовленостей.

Для російсько-терористичних військ захоплення Дебальцевого **мало стратегічне значення**. Крім ліквідації таким чином плацдарму для наступу українських військ, супротивник вирішував два важливі комунікаційні завдання. По-перше, забезпечував для себе контроль над трасою М04 на ділянці Донецьк – Луганськ – прикордонний пункт пропуску «Ізварино» (кордон із РФ) для забезпечення постачання «ДНР» із Росії. А по-друге, бойовики отримали б можливість такого постачання з РФ залізничним транспортом через станцію Дебальцеве, що різко підвищило б масштаб і здешевило перевезення вантажів, які на той момент здійснювали автомобільним транспортом.

Поза тим, усі спроби російсько-терористичних військ здійснити наступальні дії та створити котел наприкінці січня – на початку лютого 2015 року не мали успіху. Незабаром від спроб створити котел відсіканням шляхів постачання біля «горловини» плацдарму супротивник перейшов до тактики «витіснення» українських військ із цього району. Удару завдавали у двох напрямках, що сходилися, через населені пункти Чорнухине та Вуглегірськ безпосередньо на Дебальцеве з метою змусити українські підрозділи в самому місті й південніше від нього відійти на північ.

Паралельно супротивник перекидав до плацдарму додаткові сили й засоби. Якщо на початку боїв за плацдарм в активних діях російсько-терористичних військ брали участь орієнтовно 3,5 тисячі осіб, 35 танків, приблизно 90 ББМ, то на початку лютого угруповання супротивника нараховувало вже 8–9 тисяч осіб, передусім завдяки перекиданню підрозділів ЗС РФ. Водночас російсько-терористичні війська нарощували тактичну щільність своїх підрозділів шляхом концентрації сил і засобів на певних напрямках. На Вуглегірському керунку спостерігалось їх ешелонування з метою створення тактичного резерву для введення у прорив.

Зокрема, після невдалих спроб супротивника просунутися до околиць Дебальцевого на східному фланзі плацдарму з боку Нікішиного та Чорнухиного (силами трьох тактичних груп місцевих бойовиків) у першу

лінію ввели російських військовослужбовців у складі двох батальйонних (БТГ) та двох ротних тактичних груп (РТГ). Аналогічні дії супротивник здійснював і в інших напрямках: у південному в першу лінію вивели одну БТГ російських військ за підтримки бандформувань місцевих бойовиків і російських найманців «ЛНР», у смузі Горлівка – Єнакієве – також дві російські БТГ разом із формуваннями «ДНР». Усього, за інформацією групи «ІС», у боях за плацдарм росіяни задіяли 5 БТГ і 2 РТГ зі складу частин ЗС РФ (за даними Генштабу ЗС України – 8 БТГ). Їхні дії забезпечували на першому етапі 3, потім 4 артилерійські групи (у розпал бойових дій – усього до 60 одиниць ствольної артилерії та приблизно 32 установки РСЗВ).

Загальна найбільша чисельність російсько-терористичних військ у боях за плацдарм, з урахуванням тактичних резервів, за оцінками групи «ІС», сягала 16 тисяч осіб. (У лютому 2016 року уже колишнє на той момент керівництво штабу АТО заявило про 19 тисяч осіб. З українського боку, за інформацією штабу АТО, у секторі «С» їм протистояли всього 13 тисяч осіб.)

На початку лютого, за інформацією групи «ІС», у зв'язку з відчутними втратами підрозділів спецназу Збройних сил РФ у районі Дебальцівсько-го плацдарму розпочалося перекидання на Донбас підрозділів спецпризначення Внутрішніх військ МВС РФ. Зокрема були ідентифіковані бійці спецпідрозділів ВВ МВС Росії:

- 7-го загону спеціального призначення «Росич» (Новочеркаськ);
- 15-го загону спеціального призначення «Вятич» (Армавір);
- 17-го загону спеціального призначення «Едельвейс» (Мінеральні Води);
- 107-ї бригади ВВ МВС (Владивосток).

Одночасно у боях бандформування, що діяли на території «ЛНР», різко підсилили протитанкову боротьбу. Так, на озброєння стахановського «казачства» й «бригади» О. Мозгового спостерігалось масове надходження 100-міліметрових протитанкових гармат МТ-12 «Рапіра», що прибули з території РФ. Крім того, цим бандформуванням постачали протитанкові ракетні комплекси (спостерігалось перекидання до 50 одиниць ПТРК типу «Фагот», а також російських ПТРК «Корнет»).

Бойовики також провадили інженерні роботи на певних ділянках: північніше від Ясинуватської розв'язки та північніше від населеного пункту Пантелеймонівка, – і робили спроби захопити вигідні рубежі та позиції (транспортні вузли й розв'язки, висоти, перехрестя та шляхопроводи). Крім цього, супротивник укріплювався вздовж траси Горлівка – Донецьк, щоби прикрити тил і лівий фланг свого угруповання, зосередженого для дій у районі Дебальцевого. Під час боїв терористи активно евакуювали

та ремонтували бойову техніку, пошкоджену в боєзіткненнях на Дебальцівському плацдармі (хоч у стрій реально поверталися лише орієнтовно 8–10 відсотків загальної кількості військової техніки, що вийшла з ладу). Ремонтні бази й потужності були розміщені в Перевальську, Горлівці, Макіївці, частину техніки відводили на «основну базу» в Сніжне.

Під час наступальних дій упродовж січня – початку лютого 2015 року на Донбасі російсько-терористичні війська зіткнулися з проблемою перевитрат боєприпасів (передусім – до ствольної артилерії та РСЗВ). За інформацією групи «ІС», вогневий дивізіон супротивника в напрямку головного удару на Дебальцеве впродовж доби в середньому вистрілював до 150 тонн снарядів. Поставки з Росії не перекривали таких витрат боєприпасів, що періодично призводило до зменшення інтенсивності обстрілів із боку терористів. Командування російсько-терористичних військ розв'язувало цю проблему шляхом збільшення постачання боєприпасів із РФ залізничним транспортом. У період з 8 до 15 лютого на станцію розвантажування Іловайськ на добу прибували в середньому по два облікових ешелони боєприпасів основних калібрів, які наступного дня доправляли або безпосередньо на вогневі позиції, або на «розподільчі склади й бази». Оперативні заявки на отримання боєприпасів від окремих формувань бойовиків задовольнялися доставкою снарядів із цих складів автомобільним транспортом.

Одночасно російсько-терористичні війська проводили перегрупування: остаточно переконавшись, що підрозділи з місцевих бойовиків неспроможні виконувати бойові завдання, командування терористів не лише підсилювало, а й на низці ділянок просто замінило їх «друзями з Росії». Зокрема, на позиціях лівого флангу Дебальцівського плацдарму відбувалася заміна «казацьких» формувань зведеними тактичними групами, сформованими із прибулих з РФ найманців і російських військових. «Казаків» відводили у глибоку територію, контрольованої «ЛНР».

Напередодні зустрічі «нормандської четвірки» (Україна, Росія, Франція, Німеччина) та перемовин контактної групи в Мінську (11–12 лютого) російсько-терористичні війська почали різко нарощувати ударну міць своїх флангових тактичних груп і 9 лютого перейшли до активних наступальних дій. Удари української артилерії по районах зосередження і шляхах висунення ударних тактичних груп супротивника лише відтермінували початок атак і дали частковий ефект. Попри втрати, бойовики й російські війська одночасно на двох ділянках спочатку взяли під вогневий контроль трасу Артемівськ – Дебальцеве, а потім, із підходом головних сил, перерізали шляхи постачання до Дебальцевого. У підсумку супротивник зміг відтіснити українські війська за кількома напрямками,

зокрема зайнявши позиції в районі населеного пункту Логвинове. Українська артилерія послідовно завдала кількох масованих вогневих ударів по позиціях бойовиків у цьому районі, однак у результаті лише частково відійшли розрізнені групи терористів. Крім цього, українські війська завдали низку ударів по позиціях бойовиків у районі Вуглегірська та Новогригорівки – і також із частковим ефектом.

Величезною проблемою для українського командування стала **нестача необхідних резервів** (див. звіт нижче). Прекрасно усвідомлюючи цю проблему, російсько-терористичні війська почали активні дії на інших ділянках уздовж лінії розмежування сторін, перешкоджаючи Генштабу ЗСУ та штабу АТО перекидати додаткові сили й засоби на Дебальцівський плацдарм. Зокрема, активізувалися дії бойовиків у районі Донецька й південніше від цього населеного пункту, збільшилася кількість обстрілів із боку бойовиків у районі населеного пункту Щастя та Станиці Луганської.

Іще однією проблемою стала **організація зв'язку між Генштабом ЗСУ, штабом АТО та підрозділами українських військ, які тримали оборону поблизу Дебальцевого**. Із середини січня 2015 року у своїх оперативних зведеннях група «ІС» неодноразово повідомляла про перекидання до плацдарму російських систем РЕБ. Було цілком очевидно, що під час наступальних дій супротивник намагатиметься порушити систему зв'язку сил АТО і має для цього необхідні технічні засоби. За нашими даними, такою ж інформацією володіли військова (армійська) і воєнна (ГУР МО) розвідки. Попри це, українське командування не вжило жодних заходів для організації захисту зв'язку. Унаслідок цього в найвідповідальніший момент оборони плацдарму було порушено систему управління сил АТО, що стало важливим чинником успіху наступу супротивника.

Одночасно бойовики здійснювали теракти, аби посяяти паніку в населених пунктах оперативно-тактичного тилу сил АТО. Так, 10 лютого з позиції в районі Горлівки під прикриттям маневреної бронегрупи, яка завчасно висунулась у район обладнаної вогневої позиції, **дві РСЗВ 9К58 «Смерч» російсько-терористичних військ завдали удару по Краматорську, підконтрольному українським військам**. Під час обстрілу терористи випустили по Краматорську 32 реактивні снаряди, унаслідок чого 17 людей загинуло, 47 отримали поранення, а 41 міська будівля була пошкоджена. За інформацією групи «ІС», стрільбу вели за попередньо розвіданими координатами за допомогою апаратури супутникової навігації і прив'язки до місцевості. Після виконання стрільби установки розділили: одну РСЗВ відправили в район південніше від Горлівки, іншу – безпосередньо в Горлівку.

12 лютого в Мінську підписали чергові «мирні домовленості», що передбачали з 15 лютого 2015 року «невідкладне та всеохопне припинення

вогню», а також «відведення всіх важких озброєнь обома сторонами на рівні відстані з метою створення зони безпеки завширшки, щонайменше, 50 км». Група «ІС» скептично поставилася до підписання домовленостей «Мінськ-2», виступивши з такою заявою:

ЩОДО ПІДПИСАННЯ ДРУГИХ МІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ: ПІДПИСИ – НІЩО, ШТИКИ – ВСЕ

Як і варто було очікувати, з підписанням домовленостей у Мінську російсько-терористичні війська судомно намагаються розширити зону свого контролю на Донбасі. Однак всі ми прекрасно усвідомлюємо, що, хай би чим закінчилися ці спроби, після 15.02.2015 годі сподіватися, що терористи дотримуватимуться домовленостей.

Поза тим, уже другу добу в суспільстві, експертному середовищі, політичних колах точаться суперечки: виграла чи програла Україна у зв'язку з цими домовленостями?

Ми допускаємо, що, якщо говорити про «мирне врегулювання конфлікту» (сценарій, до якого ми ставимося з величезним скепсисом), підписаний документ – не найгірший варіант.

Однак з одним застереженням: домовленості складено так, що весь подальший перебіг подій цілковито залежить від Путіна, і в цьому їхня головна вада.

Тобто якщо хазяїн Кремля вирішить і надалі демонструвати неадекватність, Україна відразу ж програє. Почнемо з того, що «місцеві вибори» на Донбасі, згідно з документом, проводитимуться ДО закриття кордону, отже, хоч і «відповідно до українського законодавства» (той іще жарт!), але під наглядом «зелених чоловічків» із РФ. Отримуємо варіант «Крим-2», у якому результати «виборів» визначатимуть у Москві.

Другий момент – легалізація «ДНР» і «ЛНР». Хоча ці аббревіатури й не фігурують у документі, усі ми розуміємо, про яку місцеву «народну міліцію» (цитата: «створення загонів народної міліції за рішенням місцевих рад...»), що має отримати легальний статус, йдеться.

І відразу ж постає питання про «брак автономії», у чому нас переконує українська влада: про яку «неавтономію» йдеться, якщо на цих територіях діятимуть «місцеві» збройні формування (та сама «народна міліція»), які не підпорядковуються Києву? Якщо ЦЕ

не автономія – тоді ми не знаємо, що криється за цим терміном. До того ж уся ця «неавтономія» далі перебуватиме під сильним впливом РФ, отже, залишиться потенційним плацдармом для нових витків агресії з боку Москви.

Якщо ж Путін продемонструє адекватність (у що мало віриться, зважаючи на його проблеми психічного плану) і скористається нагодою без зайвого галасу забратися з Донбасу й забути про проект «Новоросія», ситуація для України здаватиметься оптимістичнішою. Зі всіма негативними моментами, прописаними в Мінських домовленостях, Київ зможе за два-три роки повернути повний контроль над Донбасом. Щоправда, лише в разі реалізації мудрої та зваженої стратегії (активна інформробота з місцевим населенням і нейтралізація пропаганди РФ, формування громадської думки в регіоні, вплив на місцеві органи влади, боротьба з корупцією на місцевому рівні, соціальна складова тощо), з чим, на жаль, в українській владі завжди були проблеми.

Але все це – теорія. Реалії в тім, що якщо хтось вирішив розслабитися після підписання документа в Мінську – це величезна дурість. Підписи під Мінськими домовленостями – ніщо, штики – все. Щойно Україна покаже слабкість на Донбасі, а наші силовики дозволять терористам наступати, то на всіх результатах перемовин можна ставити хрест.

На жаль, ця заява виявилася пророчою: незважаючи на підписані домовленості, російсько-терористичні війська не припинили наступальних дій на Дебальцівському плацдармі. Сили супротивника з 15 до 17 лютого провели низку успішних наступів у районі Чорнухиного, Санжарівки, Луганського, Нижнього Лозового, змусивши українські війська відступати. Прорвавши оборону сил АТО в районі Вергулівки, російські війська вийшли до східних околиць Дебальцевого. Українське командування ухвалило рішення вивести війська з плацдарму.

Хоча російсько-терористичним військам не вдалися спроби утворити котел, відхід українських військ із Дебальцівського плацдарму складно назвати «організованим виведенням», як на цьому наполягає українське військове командування. Основна частина українських військ залишала плацдарм неорганізовано, під перехресним артилерійським вогнем супротивника, який на той час захопив командні висоти в цьому районі.

Після втрати Дебальцівського плацдарму Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки та оборони створив **комісію з розслі-**

дування подій у районі населеного пункту Дебальцеве в січні – лютому 2015 року. Уже на початок березня 2015 року координатор групи «ІС» народний депутат України Дмитро Тимчук, який ухпив до складу цієї комісії, надав пропозиції до звіту (попередній звіт) комісії (див. нижче). Ці пропозиції, що стали основою пізніше затвердженого Комітетом ВР звіту, базувалися на інформації групи «ІС» щодо подій на плацдармі, а також на інформації, отриманій під час заслуховування комісією посадовців Генштабу ЗСУ, керівництва сектору «С», командира 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади та командирів інших підрозділів українських військ, а також бесіди з начальником ГШ ЗСУ генерал-полковником В. Муженком, який погодився зустрітись з представниками комісії Комітету ВР із цієї теми.

Цікаво, що пізніше на складений попередній звіт Генштаб ЗСУ дав розгорнуту відповідь, із незрозумілої причини спростувавши відомості, які раніше комісія отримала від представників самого Генштабу.

Тим не менш керівництво Комітету ВР із питань національної безпеки та оборони (голова – С. Пашинський) вжило заходи з виправлення тих помилок, що були виявлені в діях керівництва сил АТО під час боїв за Дебальцеве. Ця ініціатива знайшла розуміння та підтримку з боку Президента України – Верховного Головнокомандувача ЗСУ П. Порошенка, секретаря РНБОУ О. Турчинова та прем'єр-міністра А. Яценюка, й уже навесні 2015 року Кабмін виділив 850 мільйонів гривень на обладнання трьох ліній оборони (всього приблизно 300 опорних пунктів) уздовж лінії розмежування сторін на Донбасі. Ці заходи, без сумніву, відіграли значну роль у забезпеченні бойових спроможностей українських військ, що стало вкрай важливим у контексті других Мінських домовленостей, коли сили АТО припинили активні дії, на відміну від російсько-терористичних військ.

Попередній звіт мав такий вигляд:

ЩОДО ДІЙ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИЦТВА ПІД ЧАС ПОДІЙ У РАЙОНІ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ ДЕБАЛЬЦЕВЕ В СІЧНІ – ЛЮТОМУ 2015 РОКУ

Вивчення організації оборони силами АТО на Дебальцівському плацдармі в січні – лютому 2015 року дає можливість стверджувати, що військове керівництво (керівництво Генерального штабу ЗС України та штабу АТО) здійснило низку дій (а точніше, проявило бездіяльність), які не сприяли утриманню позицій підрозділами АТО.

Так, комісія Комітету ВР із питань національної безпеки та оборони (далі – Комісія) встановила, що причинами втрати району оборони в Дебальцевому стали шість головних чинників:

1. Брак сил і засобів для організації оборони.
2. Брак ешелонованої оборони.
3. Нестача необхідного інженерного обладнання позицій військ.
4. Нестача резервів.
5. Брак зв'язку.
6. Брак взаємодії з іншими збройними формуваннями в складі сил АТО.

Зокрема:

1. Керівництво сектору «С» не мало відповідних сил і засобів для організації оборони в районі Дебальцевого під час наступу супротивника.

Приміром, у районі Дебальцевого, за інформацією, наданою Комісії керівництвом сектору «С», ділянку «фронту» в 92 км обороняли підрозділи ЗС України загальною чисельністю орієнтовно 1500 осіб. Тобто – 16 осіб на 1 км лінії зіткнення, тоді як, за тактичними нормативами, таку ділянку має захищати механізована рота (приблизно 100 осіб).

Водночас незрозуміло, чому штаб сектору «С» не винесли в бік території, контрольованої силами АТО, адже він був розміщений безпосередньо в Дебальцевому, яке в таких умовах міг швидко оточити супротивник.

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ та штабу АТО мусять пояснити, за якими розрахунками виділялися сили й засоби для організації оборони в районі Дебальцевого, якщо приблизна чисельність військ супротивника (5–6 тисяч осіб), сформованих у цьому напрямку в ударні тактичні групи, була відома розвідці, щонайменше, за два тижні до наступу.

Також слід пояснити, чому із загальною чисельністю ЗС України в 230 тисяч осіб під час наступу супротивника, про підготовку якого було відомо завчасно (наступальні дії супротивника в зоні АТО фактично почалися на початку січня 2015 року), в усій зоні АТО виявилось лише 35 тисяч військовослужбовців ЗС України.

Крім цього, незрозумілою є логіка військового керівництва під час розміщення органів військового управління.

Позиція ГШ ЗСУ:

Загальна чисельність особового складу, сил і засобів, що були задіяні для забезпечення оборони в районі населеного пункту Дебальцеве (як Збройних сил, так і Національної гвардії та МВС), значно перевищує показники, зазначені в матеріалах Комітету ВР. **(Примітка.** Комітет ВР оперував відомостями, які озвучили посадовці ЗСУ у виступах перед членами Комітету.)

Головною проблемою під час утримання плацдарму названо керованість військами. Руйнування системи оборони почалося з раптового припинення спротиву особовим складом 40-го батальйону територіальної оборони (весь особовий склад здався в полон). Далі кілька підрозділів сил АТО самостійно вийшли із зони бойових дій (дезертирували). Під час спроби ввести в бій резерви (...) частина особового складу відмовилася виконувати бойові завдання, частина – після введення в зону бойових дій через невеликий проміжок часу самостійно покинула зону бойових дій. Урешті-решт усі ці обставини не дали змоги організувати ефективну оборону плацдарму й змусили керівництво ГШ ЗСУ віддати наказ про виведення військ із плацдарму.

Щодо розміщення пункту управління сектору, то з метою забезпечення стабільності управління розглядалася можливість перенесення його в район, віддалений від лінії зіткнення. Але, зважаючи на важливість забезпечення оборони в районі населеного пункту Дебальцеве, було ухвалено рішення про його перенесення після 15.02, за результатами підписання Мінських домовленостей.

Пропозиції Комітету ВР:

Під час планування бойових операцій і організації оборони Генеральний штаб ЗСУ, штаб АТО та керівництво секторів мусять враховувати реальну боєздатність і боєготовність залучених частин та підрозділів.

Згідно з Положенням про Генеральний штаб ЗС України (введено в дію Указом Президента України від 6 квітня 2011 року №406/2011) ГШ ЗСУ «здійснює контроль за станом бойової та мобілізаційної готовності, боєздатності органів управління, з'єднань, частин, установ і організацій інших військових формувань та правоохоронних органів, Держспецтрансслужби та Держспецв'язку, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період».

Тому некерованість (дезертирство) окремих підрозділів не знімає з ГШ ЗСУ відповідальності за перебіг бойових дій.

2. Керівництво ГШ і АТО не надавали розпорядження з організації в секторі «С» повноцінної ешелонованої оборони з інженерним упорядкуванням місцевості. Замість цього було введено поняття «маневреної оборони» (**примітка:** цей термін використовували представники Генштабу у виступах перед Комітетом), що звільнило керівництво сектору, командирів частин і підрозділів від організації лінії оборони на всій лінії фактичного зіткнення із супротивником у секторі «С».

У межах «маневреної оборони» були обладнані взводні опорні пункти – зокрема, на ділянці стратегічних висот у певному районі. Однак брак інженерних споруд на танконебезпечних напрямках давав змогу супротивнику маневрувати й заходити в тил наших військ, через це під час наступу супротивника наші війська змушені були покинути командні висоти. Цим і скористався супротивник, розмістивши в цих районах артилерію та здійснюючи обстріли позицій українських військ на плацдармі й вогневий контроль транспортних шляхів до Дебальцевого.

Також фактичний брак суцільної лінії оборони дав змогу супротивнику силами і диверсійно-розвідувальних і тактичних груп за підтримки бронетехніки вільно заходити в тил наших підрозділів, через що ті потрапляли у фактичне оточення.

Водночас наше командування не володіло повною інформацією щодо контролю нашими підрозділами та силами супротивника над окремими районами й населеними пунктами на плацдармі, надаючи неправдиву інформацію вищому керівництву держави (між тим Комісія допускає, що таку неправдиву інформацію щодо контролю сил АТО над окремими населеними пунктами могли надавати навмисно).

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ та штабу АТО мусить пояснити, з якої підстави впродовж, щонайменше, місяця (відтоді як надійшли перші розвідувальні відомості про формування ударних угруповань супротивника навпроти Дебальцівського плацдарму) не було вжито відповідних заходів з організації оборони сектору «С», що надалі призвело до втрати цього району та загибелі особового складу.

А також пояснити причини, з яких вищому керівництву держави надавалася недостовірна інформація про контроль силами АТО окремих населених пунктів на Дебальцівському плацдармі.

Крім цього, зважаючи на досвід подій на Дебальцівському плацдармі, необхідно вжити термінові заходи з організації ешелонованої оборони з відповідним інженерним упорядкуванням місцевості хоча б на найнебезпечніших напрямках (Маріуполь, Піски, Водяне, Опитне, Авдіївка, Станиця Луганська, Щастя).

Позиція ГШ ЗСУ:

Заходи з організації оборони плацдарму (обладнання взводних опорних пунктів, позицій підрозділів) вживались. У зоні відповідальності сектору «С» було обладнано 37 взводних опорних пунктів (з них 25 – у Дебальцівському напрямі) та 49 блокпостів (із них у Дебальцівському напрямі: 7 – від ЗСУ, 2 – від НГУ, 1 – від МВС). Оборона будувалася на системі підсилених опорних пунктів, обладнаних на позиційних висотах, посилені танками, мінометами, АГС (автоматичний гранатомет станковий) та іншими вогневыми засобами. Проміжки між опорними пунктами й підступи до них були прикриті мінно-підіривними загородженнями.

Пропозиції Комітету ВР:

Якщо судити за результатами (прорив російсько-терористичними військами лінії оборони сил АТО і, як наслідок, утрата Дебальцівського плацдарму), то назвати інженерне забезпечення військ у секторі «С» достатнім неможливо.

Пропонуємо створити в зоні проведення АТО в Донецькій і Луганській областях глибоко ешелоновану оборону. Побудувати лінію оборони вздовж лінії зіткнення сторін у зоні АТО, інженерно обладнаною, з будівництвом довготермінових фортифікаційних споруд.

3. Керівництво сектору «С» не мало у своєму розпорядженні ні відповідних інженерно-саперних підрозділів, ні мобілізованої інженерної техніки. Зокрема, безпосередньо перед наступом супротивника в розпорядженні керівництва сектору була тільки 1 (одна) одиниця інженерної техніки (екскаватор). За словами керівника сектору, місцева влада відмовилася надати додаткові інженерні засоби.

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ та штабу АТО мусить пояснити алгоритм залучення ними інженерних підрозділів ЗСУ та причини, чому вони були відсутні в найзагрозливішому напрямку – у секторі «С». А також пояснити, за якою схемою відбувається взаємодія штабу АТО з підрозділами Державної служби України з надзвичайних ситуацій, які виконують завдання в зоні АТО й оснащені відповідною технікою.

Верховній Раді України слід рекомендувати Адміністрації Президента України негайно відпрацювати й затвердити доповнення до Указу Президента про часткову мобілізацію (затверджений Законом України №113-VIII від 15.01.2015), яким визначити права та обов'язки керівництва штабу АТО й керівників секторів у зоні АТО, місцевої влади з мобілізації інженерних засобів у окремих районах проведення антитерористичної операції в інтересах сил АТО. Установити відповідальність місцевих органів влади за саботаж розпоряджень військового керівництва з мобілізаційних заходів у зоні АТО.

Одночасно негайно реалізувати положення ухваленого Верховною Радою України Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» (ухвалено в цілому 03.02.2015, підписано Президентом України 26.02.2015).

Позиція ГШ ЗСУ: позиції немає.

Пропозиції Комітету ВР:

Керівництву МО та ГШ ЗСУ вжити заходи із забезпечення інженерних військ ЗСУ сучасною (модернізованою, відновленою) інженерною технікою в достатній кількості. ГШ ЗСУ пропонуємо приділяти особливу увагу інженерному забезпеченню дій сил АТО.

4. Керівництво сектору «С» не мало відповідних резервів для оперативного підсилення підрозділів у районі Дебальцевого під час наступу супротивника.

Навіть із заздалегідь отриманою розвідувальною інформацією про можливий наступ супротивника на Дебальцеве керівництво ГШ ЗСУ та штабу АТО не передало відповідних резервів у розпорядження керівництва сектору. Відповідно, керівництво сектору не мало можливості реагувати на наступальні дії супротивника на окремих ділянках оборони.

Водночас, за інформацією, наданою Комісії Генштабом ЗСУ, під час наступу на Дебальцеве в резерві штабу АТО перебували підрозділи

аеромобільної бригади та двох полків спеціального призначення, застосування яких під час оборонних дій є нонсенсом (аеромобільні війська є інструментом наступу, підрозділи спецпризначення – інструментом диверсійно-розвідувальної діяльності).

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ та штаб АТО не реалізують розвідувальної інформації про дії супротивника. А також із незрозумілих причин не створюють резерви, які можна застосувати в необхідних випадках на окремих ділянках оборони та в окремих секторах у зоні проведення АТО.

Позиція ГШ ЗСУ:

Визнається проблема фактичної відсутності резервів під час подій на Дебальцівському плацдармі (нині проблема розв'язується шляхом не лише доукомплектування військових частин зі складу ЗСУ, а й створенням нових, до рівня бригади включно). Саме відсутністю резервів пояснюються спроби військового керівництва задіяти в Дебальцевому підрозділі спеціального призначення як «піхоту».

Пропозиції Комітету ВР:

Керівництву МО та ГШ ЗСУ під час проведення операцій виділяти достатні резерви, зважаючи на специфіку бойових дій. Припинити практику застосування підрозділів спеціального призначення як «елітну піхоту». Пришвидшити створення нових частин і підрозділів ЗСУ.

5. Під час наступу супротивника в районі Дебальцевого не працювали засоби зв'язку, що заважало командирам підрозділів ефективно управляти особовим складом, а керівництву сектору «С» – управляти військами.

Водночас навіть у відкритих джерелах, щонайменше, з кінця 2014 року постійно з'являлась інформація про перекидання на Донбас із території РФ засобів РЕБ (радіоелектронної боротьби). Менш ніж за місяць до наступу (із середини січня 2015 року) з'являлась інформація про перекидання супротивником засобів РЕБ у райони населених пунктів Горлівка, Стаханов, Алчевськ. Тобто застосування супротивником РЕБ було цілком передбачуваним.

Із нестачею засобів захищеного радіозв'язку, враховуючи факт, що війська на Дебальцівському плацдармі тримали оборону, бу-

ла реальна можливість організувати проводовий зв'язок із підрозділами в секторі «С» (хоча б із використанням украй застарілих апаратів ТА-57, які, тим не менш, забезпечили б у цих умовах зв'язок і яких на складах ЗСУ – величезна кількість). Таких заходів не було вжито. Відповідно, під час застосування супротивником заходів із радіоелектронної боротьби на початку наступу українські війська залишилися без зв'язку.

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ і штаб АТО мусять пояснити, чому не було вжито заходів із забезпечення зв'язку в секторі «С». Складається враження, що військовому керівництву не відомий вислів «втрата управління військами», і воно не усвідомлює можливі катастрофічні наслідки такого явища (що, власне, і трапилося в районі Дебальцевого). Також незрозуміло, чому повністю ігнорується можливість організації проводового зв'язку, який неможливо вивести з ладу засобами РЕБ. Військове керівництво має надати інформацію про заходи, вжиті із забезпечення частин і підрозділів у зоні проведення АТО засобами захищеного зв'язку.

Позиція ГШ ЗСУ:

Проблема організації зв'язку визнається частково. Зокрема, під час наступу супротивника в районі Дебальцевого зв'язок у секторі «С» був організований засобами супутникового зв'язку, а до блокпоста включно – засобами транкінгового зв'язку. Зв'язок штабу АТО й командування сектору в захищеному телефонному режимі був організований до батальйону включно (в окремих випадках – до окремої ротної тактичної групи й окремих взводних опорних пунктів).

Наразі керівництво ЗС України не має можливості організувати систему ефективного захищеного зв'язку в усіх з'єднаннях і частинах ЗС України до рівня підрозділів, однак ця проблема розв'язується. Водночас, за твердженням керівництва ГШ ЗСУ, під час подій на Дебальцівському плацдармі була порушена система зв'язку зі штабом АТО й керівництвом сектору «С», певний час координування дій з боку ГШ ЗСУ провадилося за допомогою зв'язку з командиром бригади. Питання про те, чи можливе під час організації оборони налагодження проводового зв'язку, на який не діють засоби РЕБ, Генштабом ЗСУ не коментується.

Пропозиції Комітету ВР:

Керівництву МО України терміново вирішити питання про створення системи сучасного зв'язку у військах. Забезпечити замовлення і проведення тендерів на закупівлю тактичних систем зв'язку.

6. У секторі «С» не було налагоджено взаємодії чи бодай обміну інформацією між підрозділами ЗСУ, Національної гвардії та добровольчими батальйонами.

Унаслідок цього керівництво сектору «С» не володіло інформацією про місця дислокації, оперативні завдання й дії підрозділів Національної гвардії та добровольчих батальйонів. Відповідно, підрозділи НГУ та добровольчі батальйони або взагалі не отримували, або отримували недостовірну інформацію щодо дій підрозділів ЗСУ. Зафіксовано факти, коли НГУ й добровольчі батальйони, виконуючи завдання із зачистки населених пунктів (за інформацією штабу сектору), зіштовхувалися з тактичними групами супротивника з бронетехнікою, хоч і не мали відповідних сил та засобів для протидії. Наслідком стала загибель особового складу.

Висновок:

Керівництво ГШ ЗСУ і штаб АТО, керівництво Національної гвардії та командири добровольчих батальйонів мусять негайно налагодити взаємодію й відпрацювати алгоритми спільних дій та обміну інформацією – як на рівні керівних структур збройних формувань, так і на тактичному рівні.

Позиція ГШ ЗСУ:

Згідно з нормами чинного законодавства, керівництво АТО здійснює АТЦ СБУ. Відповідно, питання організації взаємодії підрозділів і частин різних збройних формувань України, задіяних в АТО, не стосується сфери компетенції ГШ ЗСУ.

Пропозиція Комітету ВР:

Звернутися до керівництва РНБО як координаційного органу з питань національної безпеки та оборони при Президентові України з проханням проаналізувати алгоритм взаємодії ЗСУ й інших збройних формувань України під час проведення АТО (на рівні діяльності ГШ ЗСУ та штабу АТО), і у разі його неефективності вжити заходи для виправлення ситуації.

Між тим нагадуємо Генеральному штабу, що, згідно з Положенням про ГШ ЗСУ, «Генеральний штаб Збройних сил України є

головним військовим органом із планування оборони держави, управління застосуванням Збройних сил України, координації й контролю над виконанням завдань у сфері оборони іншими, утвореними відповідно до законів України, збройними формуваннями...». Отже, саме ГШ ЗСУ відповідальний за координацію з іншими збройними формуваннями держави.

Важливим складником дій Росії під час подій на Дебальцівському плацдармі стала **інформаційна операція із забезпечення наступу російсько-терористичний військ**. Зокрема, використовуючи вже перевірені алгоритми, російські спецслужби та підрозділи інформоперацій «МДБ ЛНР-ДНР» розпочали поширення в соціальних мережах і підконтрольних ЗМІ інформації про жахливі побутові умови, у яких сили АТО тримають оборону на плацдармі, про вкрай низький рівень їх забезпечення й оснащення зброєю, про зради українських командирів, про величезну кількісну перевагу «ополченців». Із перших чисел лютого також активно поширювалась інформація про оточення українських військ на плацдармі і створення «Дебальцівського котла» – цим же терміном, за нашою інформацією, оперував і президент РФ В. Путін, шантажуючи Президента України П. Порошенка під час підписання других Мінських домовленостей.

У межах цієї інформаційної операції супротивник посилено проводив інформаційно-психологічні акції на передовій. Зокрема, було зафіксовано чимало випадків розсилання через мобільний зв'язок смс-повідомлень на телефони бійців сил АТО, які діяли на Дебальцівському плацдармі, з погрозами й закликами здаватися в полон. Такий тиск (дезінформація про те, що «ви в котлі», «вас зрадило українське командування» тощо) мав відчутний негативний вплив на морально-психологічний стан українських військових.

Потрапляння в полон бійців 40-го батальйону територіальної оборони широко висвітлювалось у російських і сепаратистських ЗМІ в контексті, що це є масовим явищем. Подібна «картинка», тиражована російським ТБ, серйозно деморалізувала українське суспільство, спричинивши нову хвилю невдоволення й недовіри до військово-політичного й військового керівництва України.

Ця спецоперація мала серйозні наслідки. У Дебальцівській операції чимало підрозділів із резерву сил АТО, яких направляли на плацдарм, або відмовлялися брати участь у бойових діях, або ж, потрапивши в зону бойових дій, швидко дезертирували. Також моніторинг ситуації, проведений силами групи «С» на бронетанкових ремонтних підпри-

ємствах України, свідчив про масштабний саботаж у частинах українських військ, які дислокувалися неподалік Дебальцівського плацдарму в той період – передусім у підрозділах, укомплектованих мобілізованими. Про це свідчив потік умисне пошкодженої військової техніки та озброєнь (пісок у паливних баках, сирі курячі яйця в мастилопроводах та інші пошкодження), що надходили у той час на ремонтні підприємства. Цілком очевидно, що так деякі військовослужбовці ЗСУ виводили техніку з ладу, аби не потрапити в зону бойових дій на Дебальцівському плацдармі.

Усе-таки основна маса українських військ, які тримали оборону на Дебальцівському плацдармі, продемонструвала мужність і героїзм. Саме в бойових діях під Дебальцевим, за всієї трагічності цих подій для України, ми побачили нову українську армію (відмінну від ЗСУ «взірця» весни 2014 року), готову захищати свій народ і свою країну, з досвідом бойових дій і високим рівнем професіоналізму. Адже, попри всі недоліки в організації оборони плацдарму, супротивнику за всіх зусиль не вдалося створити «Дебальцівський котел».

Також важливим підсумком Дебальцівської операції була констатація повного провалу проекту «Армія Новоросії». Усі спроби організувати проведення масштабної операції силами формувань «ДНР» і «ЛНР», укомплектованими місцевими бойовиками й російськими найманцями, виявилися приреченими на провал. Реального успіху в протиборстві із силами АТО, як і раніше, російсько-терористичні війська на Донбасі могли досягнути лише після введення в дію регулярних Збройних сил Російської Федерації. Без участі тактичних груп ЗС РФ, які були й залишаються «ударним ядром» будь-якої операції супротивника на Донбасі, дії «ЛНР-ДНР» – навіть за планами операцій, розроблених ГШ ЗС РФ, – були й залишаються приреченими на повний провал, місцеві бандформування можуть відігравати лише роль «груп підтримки».

Росія врахувала цю помилку й до кінця 2015 року більше не робила спроб створити якийсь прообраз «самостійних» регулярних армій на Донбасі (як прогнозовано не робитиме їх і надалі). У російському Генштабі пішли іншим шляхом: бандформування на території «ДНР» об'єднали в так званий «1-й армійський корпус ДНР», а на території «ЛНР» – відповідно, у «2-й армійський корпус ЛНР», підпорядковані структурам ГШ ЗС РФ. Безпосереднє командування цими «корпусами» на Донбасі також здійснюють російські генерали й офіцери.

8. ДИВНЕ «ПЕРЕМИР'Я»: АРМІЙСЬКІ КОРПУСИ «ДНР» І «ЛНР», СТВОРЕННЯ УДАРНИХ ГРУП, «СПЕЦСЛУЖБИ» ТЕРОРИСТІВ (БЕРЕЗЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ 2015 РОКУ)

Після Дебальцівської операції російсько-терористичні війська на Донбасі припинили широкомасштабні наступальні дії, однак не припиняючи обстріли позицій сил АТО та дії своїх тактичних груп для вирішення локальних завдань (передусім – із витіснення сил АТО з позицій у районі Донецька, а також у Маріупольському й Луганському напрямках). Також бойовики силами ДРГ перейшли до активного мінування місцевості вздовж усієї лінії розмежування й диверсій у тактичних і оперативно-тактичних тилах сил АТО.

Практично вздовж усієї лінії розмежування сторін **терористи постійно активно проводили розвідувальні заходи** – силами ДРГ, повітряною (безпілотні літальні апарати (БПЛА)), а також радіотехнічною розвідкою. Спостерігалася робота як ДРГ спецназу ГРУ ГШ ЗС РФ, так і укомплектованих російськими найманцями (передусім – із колишніх військових російського спецназу), а також місцевими бойовиками, що пройшли курс підготовки або на території Росії, або в навчальних центрах на Донбасі, де їх готували російські фахівці. І якщо ДРГ спецназу російського ГРУ вирізнялися високим рівнем професіоналізму, то цього аж ніяк не можна було сказати про дві останні категорії. ДРГ із найманців і місцевих бойовиків під час спроб інфільтрації в тил сил АТО дуже часто викривали через недотримання правил маскування й прихованого переміщення. Бойовики з цих ДРГ часто підривалися на розтяжках і мінах, нерідко ними ж і встановлених. Проблему підвищення професійного рівня таких диверсантів росіяни так і не змогли розв'язати донині – очевидно, це спричинено низькою «якістю» кандидатів серед найманців і місцевих жителів, що зголосилися служити в рядах «ЛНР-ДНР» (здебільшого це антисоціальні типи – алкоголіки, наркомани, люди з низьким рівнем інтелектуального розвитку).

У повітряній розвідці супротивник масово використовував БПЛА (найпоширеніший тип – «Орлан-10» російського виробництва), отримувані з Росії. Росіяни намагалися готувати в навчальних центрах операторів БПЛА з місцевих бойовиків, однак (очевидно, через ті самі причини, що й у випадку з ДРГ) основна маса операторів була або найманцями з громадян РФ, або військовослужбовцями ЗС РФ. До речі, у квітні 2015 року група «ІС» зафіксувала в Маріупольському напрямку штатні підрозділи БПЛА зі складу частин Південного військового округу РФ.

Те саме стосувалось і підрозділів радіотехнічної розвідки: вони переважно складалися з російських військовослужбовців, які використовув-

вали технічні засоби, що були на озброєнні ЗС РФ. До слова, у той період левову частку інформації про пересування українських військ супротивник здобував якраз за допомогою радіотехнічної розвідки – наявність мобільного телефону в кожного бійця давала можливість відстежувати переміщення підрозділів на передовій «у режимі он-лайн». Те саме стосувалося прослуховування телефонних розмов. При цьому порядок використання мобільних телефонів у підрозділах сил АТО не був урегульований правовими актами, що зрештою змусило Верховну Раду України розглянути й ухвалити 1 липня 2015 року закон (законопроект №2531) про те, що порядок зберігання й користування особистими фотоапаратами, радіоприймачами, мобільними телефонами та іншими засобами мобільного зв'язку, комп'ютерною та іншою радіоелектронною технікою для військовослужбовців установлює командир частини.

Користуючись «перемир'ям», командування російсько-терористичних військ і далі підвищувало рівень боєздатності своїх формувань під єдиним централізованим командуванням. **На середину березня було створено кістяк «1-го АК ДНР» і «2-го АК ЛНР» з чіткою структурою.** Обидва армійські корпуси російсько-терористичних військ у цей період нараховували орієнтовно 30–33 тисячі осіб, із яких лише до 30 відсотків мали українське громадянство, решта були російськими найманцями. Зусилля командування бойовиків були зосереджені на кількох напрямках: удосконаленні організаційно-штатної структури (зведення різних за чисельністю й структурою бандформувань до єдиних норм і стандартів організаційно-штатної структури ЗС РФ), доукомплектуванні їх живою силою та бойовою технікою, побудові єдиної вертикалі командування (і оперативного й адміністративного), удосконаленні професійних навиків бойовиків, а також накопиченні матеріально-технічних ресурсів для подальших активних бойових дій. По суті, **військове керівництво РФ проводило перформатування бандформувань «ЛНР» і «ДНР» та формувань, перекинутих на Донбас російських найманців, у цілком боєздатну армію, яка підпорядковувалася б єдиній системі командування.**

Управління цими структурами здійснювалося по лінії Генштаб ЗС РФ (Москва) – Південний військовий округ ЗС РФ (Ростов-на-Дону) – 12-те Командування резерву Південного військового округу ЗС РФ (Новочеркаськ, Ростовська область). Улітку 2015 року в цю структуру управління ввели координатора – зокрема, завдання координації дій 1-го та 2-го АК доручили заступнику командувача Сухопутними військами ЗС РФ генерал-полковнику Олександру Ленцову, який із вересня 2014 до березня 2015 року очолював російську групу у Спільному центрі з контролю й координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін (СЦКК).

Було зафіксовано посилену бойову підготовку частин і підрозділів російсько-терористичних військ, яку здебільшого проводили на базі чотирьох обладнаних «навчальних центрів» на території Донецької й Луганської областей, контрольованих терористами. Команди інструкторів були укомплектовані переважно російськими громадянами – як кадровими офіцерами, так і найманцями, що мали значний досвід служби в ЗС РФ і участі в бойових діях.

Водночас керівництво терористичних організацій далі проводило «мобілізаційні заходи». Під приводом підготовки до «наступу українських військ» на підприємствах і шахтах на окупованій території масово складалися так звані мобілізаційні списки працівників.

До командирів і особового складу бандформувань, які не мали бажання підпорядковуватися централізованому командуванню, застосовувалися методи впливу, аж до фізичного усунення. Особливою проблемою далі залишалися «некеровані» підрозділи «казаків». Після серії конфліктів і серйозних утрат в особовому складі унаслідок «зачисток» вожаки залишків формувань «казаків» на окупованій території Луганської області погодилися на умови керівництва «ЛНР» щодо підпорядкування цій терористичній організації. Було ухвалене рішення про входження «казацьких» формувань до складу «збройних сил ЛНР» на правах окремого «роду військ».

Також супротивник активно створював тактичні резерви у другому ешелоні – передусім за рахунок підрозділів російських найманців і військовослужбовців ЗС РФ (місцевих бойовиків практично в повному складі на той момент виставили в перший ешелон). Відзначалось, що, найменше, чотири райони, де зосереджувалися тактичні й оперативні резерви російсько-терористичних військ – південніше від Луганська, район Красного Луча – Сніжного, Старобешеве – Амвросіївка, Єнакієве – Макіївка. Ця тенденція спостерігалась аж до кінця 2015 року: **командування російсько-терористичних військ прагнуло використовувати на передовій здебільшого формування з місцевих бойовиків, частково – підрозділи найманців із громадян РФ, тоді як підрозділи ЗС РФ, що залишалися на Донбасі, зосереджувалися у другому ешелоні.** Винятком були ДРГ російського спецназу, які постійно діяли на різних ділянках фронту.

Безпосередньо на передовій тривали заходи з підвищення рівня боєздатності формувань російсько-терористичних військ, включно з доукомплектуванням їх бойовою технікою та озброєнням, особовим складом. Також проводився комплекс бойової підготовки й накопичення матеріально-технічних ресурсів. У першій половині березня спостерігалось активне переміщення терористами бойової техніки – як із ділянки

на ділянку, так і з території РФ на окуповану територію Донбасу (від 30 до 80 одиниць на добу).

На середину березня внаслідок проведення перегрупування й маневру всіма силами й засобами супротивник зумів створити на низці ділянок і напрямків **потужні ударні тактичні групи**:

– **Північна ударна тактична група** – у Донецькому напрямку (основні сили були зосереджені на Авдіївській ділянці). На середину березня в складі групи були 24 танки, 35 ББМ, дві транспортні групи по 25–30 армійських вантажівок та інший транспорт. Також група була підсилена кількома дрібними тактичними групами (ще приблизно 11 танків, 7–8 ББМ). Всього – 1500 осіб. Оперативно вона підпорядковувалася «Горлівському гарнізону» бойовиків.

Окрема тактична група чисельністю до зведеного батальйону оперувала на ділянці Красногорівка – Піски (12 танків і 20 ББМ).

Сам «Горлівський гарнізон» (його чисельність у той період становила до 3500 осіб, 35 танків і орієнтовно 50 ББМ) посилено поповнювали бронетехнікою – відремонтованою після пошкоджень, перекинутою з інших ділянок (в окремих випадках перекидання відбувалося з РФ). Спостерігалася наявність кількох «специфічних» типів озброєнь – наприклад, зенітно-ракетних комплексів військової ППО типу «Стрела-10М» і «ОСА-АКМ» (зокрема й у модернізованому варіанті).

Пункт управління «північною тактичною групою» розгорнули між Горлівкою та Єнакієвим, він також управляв військами безпосередньо «Горлівського гарнізону».

Північну тактичну групу підтримували відразу кілька артилерійських формувань (ствольною, самохідною та реактивною артилерією). Усього в їхньому складі було зафіксовано приблизно 45–50 одиниць ствольної артилерії (зведені в 4 артгрупи) і 24 установки РСЗВ (зведені в 3 артгрупи, переважно – БМ-21 «Град», також було зафіксовано кілька БМ-27 «Ураган», які раніше, у лютому, зафіксували в Єнакієвому, та 3 установки БМ-30 «Смерч»). Особливістю дій артгруп було те, що основну частину артилерії терористи відвели у глиб бойових порядків, хоча частина (так звані групи для підтримки, до 30 відсотків гармат і установок) залишалися на передових вогневих позиціях. Підрозділ БМ-30 «Смерч» постійно дислокувався в районі Макіївки, а в разі потреби здійснював марш на заздалегідь підготовлені позиції, наносив удар і оперативно їх покидав, водночас для кожної установки наперед складали самостійні маршрути висування й відходу з позицій.

На кінець березня для доукомплектування бандформувань «Оплот», «Восток» і «Спарта» супротивник перекинув автотранспортом у район

Донецька (Петровський і Куйбишевський райони міста) маршове поповнення – до 1000 осіб – разом зі зброєю (зокрема й гранатомети, крупнокаліберні кулемети й ПТРК – протитанкові ракетні комплекси). У складі цього поповнення була значна (орієнтовно 75 відсотків) кількість жителів Криму й Донбасу, які раніше «евакуювалися» в РФ і пройшли спеціальну підготовку в навчальних центрах у районі Ростова-на-Дону (РФ) і в Перевальному (Крим). Приблизно 25 відсотків особового складу цього формування становили російські найманці. Перекидання поповнення відбувалося приховано.

– **Приморська ударна тактична група** – у Маріупольському напрямку здебільшого була зосереджена північніше й північно-західніше від Новоазовська. Частина сил і засобів цієї групи брала участь у боях на лінії Павлопіль – Широкине, ще частина оперувала в районі Заїченко – Октабр.

У складі цієї ударної групи було зафіксовано до 2500 осіб, об'єднаних у кілька тактичних груп змішаного складу (місцеві бойовики й російські найманці). Ударна група нараховувала 25 танків і до 30 ББМ, велику кількість транспортних засобів (до 60 одиниць армійського автотранспорту, понад 20 БТЛБ та інших тягачів, різних переобладнаних автомобілів підвищеної прохідності, передусім у складі мобільних мінометних груп). Перманентно поповнювалася бойовою технікою й живою силою, що надходили і через Тельманове з північного напрямку, і безпосередньо через кордон із території РФ у районі населеного пункту Максимівка (у середині березня раз на добу через Новоазовськ і Безіменне проходило по 10–15 одиниць бронетехніки й автотранспорту).

Цю ударну групу підтримувала артгрупа, що мала у своєму складі 14 установок РСЗВ і 34–36 одиниць ствольної та самохідної артилерії, велику кількість мінометів. Артгрупа переважно діяла окремими вогневидами підрозділами, але управляли нею з єдиного командного пункту.

– **Луганська ударна тактична група** – у північному Луганському напрямку (Щастя, Станиця Луганська). Після імітації відведення важкого озброєння в контексті Мінських угод (насправді відведення було незначне, далі використовувалося маскування) на ділянці від Первомайська до Щастя (включно з районом Алчевськ – Перевальськ) тривало зосередження ударної тактичної групи супротивника. Частина цієї групи була зосереджена на схід від Луганська. Крім цього, спостерігалось перегрупування формувань супротивника в районі Бахмутської траси.

Насправді Луганська ударна тактична група складалася з трьох тактичних груп (одна була націлена на Щастя, друга – на ділянку від Трьохізбенки до Новотошківського, третя – безпосередньо на Станицю Луганську),

що мали єдиний центр управління. Дії цих груп узгоджувалися щодо часу й місця, вони також мали централізовану систему постачання.

Усього в складі трьох тактичних груп Луганського угруповання нараховувалося 5000–5500 осіб, орієнтовно 50 танків, приблизно 100 ББМ, 125–130 одиниць автотранспорту й тягачів. Тривало поповнення угруповання бронетехнікою (і після ремонту, і з території РФ). Південніше від Луганська було обладнано центр формування й навчання екіпажів.

Луганську ударну тактичну групу підтримували три артилерійські групи (усього до 50 одиниць ствольної й самохідної артилерії, 36 установок РСЗВ), які могли діяти й окремими вогневыми підрозділами.

Особливістю цієї групи була наявність чудових умов для маневру силами й засобами з флангу на фланг.

У той період в українській експертній спільноті жваво обговорювалася можливість активних **наступальних дій російсько-терористичних військ у Маріупольському напрямку з метою пробити «сухопутний коридор» із території РФ у Крим**, а також можливих зустрічних дій російських військ із території окупованого півострова. І справді, упродовж лютого – березня 2015 року супротивник вів масовані обстріли позицій сил АТО в приморському напрямку з боку Новоазовська, а також постійно робив спроби наступальних дій тактичного рівня в цьому напрямку.

Аналітики групи «ІС» від початку скептично сприймали ідею «сухопутного коридору». Приморська ударна тактична група супротивника не могла забезпечити масштабний наступ, щоби захопити досить укріплений на той час Маріуполь і далі пробити «коридор» до півострова. Теоретично супротивник міг швидко «наростити» це угруповання за рахунок перекидання російських військ із території РФ, однак у прикордонних районах Росії навпроти Новоазовська хоч і була значна кількість (до 6) БТГ російської армії, все-таки їх бракувало для того комплексу військ, що був потрібен для проведення такої масштабної операції.

Річ у тім, що пробивати «коридор» у Крим завширшки кількадесят кілометрів для росіян не мало сенсу. Навіть у разі успіху такий «коридор» на будь-якій із його ділянок могли порушити наступальними діями українські війська, та й без наступу сили АТО могли забезпечити його вогневий контроль за допомогою артилерії. Отже, для повноцінного «сухопутного сполучення» території РФ з окупованим півостровом росіянам необхідно було проводити масштабну наступальну операцію, щонайменше, у смузі від Докучаєвська до Новоазовська й захопити цілі регіони, включно з чималою частиною Херсонської області. Але навіть у разі успішних дій виникало питання подальшого контролю захоплених територій, населення яких за рік від початку агресії РФ проти України не

відчувало особливої симпатії до росіян. Для проведення такої операції Москві необхідно було ввести на територію України велику кількість військ, що надалі унеможливило б заперечення Кремлем агресії проти нашої країни. З тієї самої причини не розглядався «зустрічний удар» російських військ із Криму – це однозначно сприймалося б як відкрита агресія Росії проти України.

На думку групи «ІС», максимальною метою російсько-терористичних військ на приморському напрямку було захоплення або блокування Маріуполя як стратегічного населеного пункту, що мав для України важливе економічне значення через зосередження там металургійних потужностей. Це завдало б серйозного удару по й без того розваленій українській економіці.

Із початком «перемир'я» бандформування на Донбасі активізували **різноманітні форми злочинного «бізнесу»** – від вивезення до РФ обладнання промислових підприємств регіону до нарощування потоку контрабанди, а також наркотрафіку з Афганістану через Ростовську область (РФ) і територію України у Європу.

У південних районах Донецької області спалахнув масштабний конфлікт через перерозподіл «контрабандного бізнесу». Дві потужні групи місцевих контрабандистів, що перемістилися з російсько-українського кордону на так звану лінію розмежування, зіткнулися з комерційними апетитами низки представників керівництва «ДНР», які вимагали виплати частини «прибутків». Деякі командири бандформувань «ДНР» і самі досить давно й активно брали участь у схемах контрабанди з територією, контрольованою Україною, що викликало конфлікт інтересів «місцевих» і «прибулих» контрабандистів. Це протистояння спричинило низку озброєних сутичок, зокрема і з використанням важких озброєнь. «Війна контрабандистів» тривала до травня 2015 року, поки не втрутилася ФСБ РФ, надіславши на Донбас кілька «ліквідаційних» груп свого спецназу. Але навіть після «втихомирення» сторін конфлікту контрабанда не припинилася – навпаки, після посилення українською стороною пропускового режиму в зоні АТО й виникнення в окупованих районах проблем із продовольством, її обсяги різко зросли.

Що стосується наркотрафіку, то мережа групи «ІС», працюючи в окупованих районах Донбасу, ще з осені 2014 року отримувала інформацію про функціонування шляхів переправлення наркотиків із Афганістану через Росію та Україну у Європу. Один з основних шляхів переправлення наркотиків пролягав через Ростов-на-Дону (РФ) і територію, контрольовану «ЛНР», на територію, контрольовану Україною (через населений пункт Щастя). Зрозуміло, що такий маршрут не міг функціонувати

без участі представників українських силовиків, включно з високими чиновниками, що мали стосунок до АТО (як і у випадку з організацією контрабанди). Спроби військової прокуратури та СБУ боротися з наркотрафіком вилились у резонансний розстріл зведеної мобільної групи українських силовиків у районі Щастя 2 вересня 2015 року, причому цей напад організували корумповані українські силовики (від самого початку розкручувався «меседж» про роботу «ворожої ДРГ»).

Цікаво, що невдовзі після загибелі мобільної групи під Щастям і початку розслідування цього випадку в ЗМІ спалахнула інформаційна кампанія проти представників української військової прокуратури, які у своєму розслідуванні впритул підійшли до організаторів розстрілу (а значить, і до організаторів наркотрафіку з української сторони). За даними групи «ІС», цю інформкампанію координувала спецгрупа «з інформаційно-психологічних операцій» «МДБ ЛНР», створена за участю й керівництвом російських фахівців ще наприкінці 2014 року. Масштаб цієї операції на території, контрольованій Україною, свідчив про серйозні можливості спецслужб РФ на території нашої країни – звісно ж, виключно «завдяки» агентам впливу, корумпованості деяких українських чиновників і їхній участі в спільному «бізнесі». Цей випадок також яскраво показав, що в незаконному «бізнесі» російські спецслужби, представники терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» та українські корумповані силовики діють гуртом.

На окупованій території Донбасу розцвів і «вугільний бізнес». Зокрема, після «нейтралізації» так званих «казацьких» формувань на території «ЛНР» у деяких шахтах і на підприємствах у Ровеньках, Антрациті, Свердловську почалася чистка «керівного менеджменту». Керівництво «ЛНР» старалося призначеннями своїх представників на керівні посади на шахтах повністю підім'яти під себе «вугільний бізнес» у контрольованій бойовиками частині Луганської області. На той момент обсяги видобутку вугілля різко зменшилися (в окремих шахтах – на 70–80 відсотків «довоєнного» рівня). Основна частина шахт перейшла з тризмінного графіка на однозмінний (черговий). Видобуте вугілля і вивозили на територію Росії, і продавали Україні.

Спецслужби Росії використали «перемир'я» на Донбасі для проведення **реорганізації «спецслужб» «ДНР» і «ЛНР»**. За інформацією групи «ІС», згідно зі звітами координаційної групи ФСБ РФ на Донбасі, під кінець березня 2015 року формування «міністерств державної безпеки» «ДНР» і «ЛНР» завершилося на 25 відсотків. Зазначалася неефективність організаційної роботи місцевих «фахівців», тож у Москві ухвалили рішення – надалі формувати ці структури під повним контролем представників російських спецслужб. Куратором формування «органів держбезпеки»

терористичних організацій на Донбасі від ФСБ РФ призначили колишнього начальника Управління Служби безпеки України в Севастополі Петра Анатолійовича Зиму. (**Примітка.** Колишнього начальника УСБУ в Севастополі П. А. Зиму 2 березня 2014 року колабораціоністський режим АРК призначив «главою СБУ Криму». 3 березня в. о. Президента України О. Турчинов своїм Указом №230/2014 звільнив П. Зиму з обійманої посади. Є інформація, що незаконно призначений у березні 2014 року «начальник ГУ СБУ Криму» Петро Зима причетний до масових убивств мирних громадян у Києві в лютому 2014-го. Також зрадник П. Зима активно співпрацював із ФСБ РФ під час анексії Криму.)

Одночасно в Криму ФСБ РФ проводила активну роботу з підготовки перекидання на окуповану територію Донбасу зрадників із кримських структур Служби безпеки України, які перейшли на службу у ФСБ РФ навесні 2014 року (в основній масі – з підписанням договору з російською спецслужбою на три роки). Зокрема, у «добровільно-примусовому порядку» зрадникам із СБУ запропонували виїхати на територію Ростовської області (РФ), аби пройти курс підготовки для служби в складі створюваних на Донбасі «спецслужб» «ДНР» і «ЛНР». У ФСБ обіцяли, що, перебуваючи у складі терористичних організацій, ці працівники залишаться в штаті ФСБ РФ. Безпосереднім кураторством вербування «кадрів» для терористичних організацій займався помічник начальника управління ФСБ РФ по Криму і м. Севастополю А. Ю. Максименко (близький друг П. Зими).

Цю роботу супроводжувала активізація «спецслужб» терористичних організацій в окупованих районах Донбасу. Так, упродовж весни – літа 2015 року в районах, контрольованих «ЛНР-ДНР», було зафіксовано «шпигуноманію» – активний пошук «українських шпигунів», а в прифронтових районах – ще й «українських коректувальників вогню». Лише у «Горлівському гарнізоні», Макіївці й Донецьку (територія, контрольована «ДНР») упродовж березня – червня «відпрацювали» до 10 тисяч місцевих жителів, запідозрених у зв'язках із київською хунтою», близько 1200 осіб арештували. Ці заходи проводили «мобільні групи правоохоронців ДНР» за підтримки формувань «МДБ ДНР» («міністерство державної безпеки» – здебільшого зрадники з колишніх працівників МВС України та українських спецслужб під керівництвом «кураторів» із ФСБ РФ). Під виглядом «затримань і обшуків» масово фіксувалися випадки грабежів.

За всієї неадекватності «місцевих спецслужб», охоплених «шпигунською» параноєю, рівень роботи структур «контррозвідки» в складі «МДБ» обох терористичних організацій був досить високий – передусім за рахунок роботи у їхньому складі російських спеціалістів. Навесні 2015 року

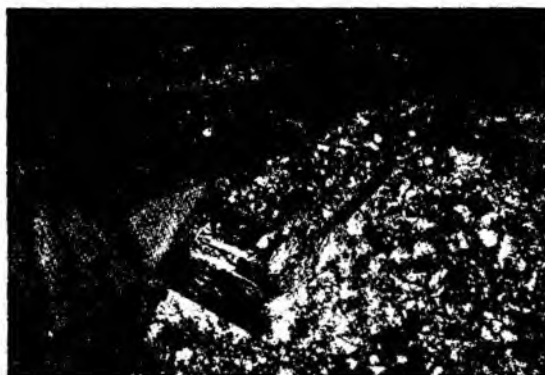
група «ІС» відчула цю ефективність на собі: нам довелося екстрено евакуювати з окупованих районів сім'ї кількох представників нашої мережі на Донбасі. Також значно зменшився потік інформації від інсайдерів у «державних структурах ЛНР-ДНР». Утім, у 80 відсотках випадків під час звинувачень «спецслужбами» «ЛНР-ДНР» різних «чиновників» у шпигунській діяльності ці підозри не мали підстав і були елементарною боротьбою за посади з метою усунути «чужих» і призначити «своїх».

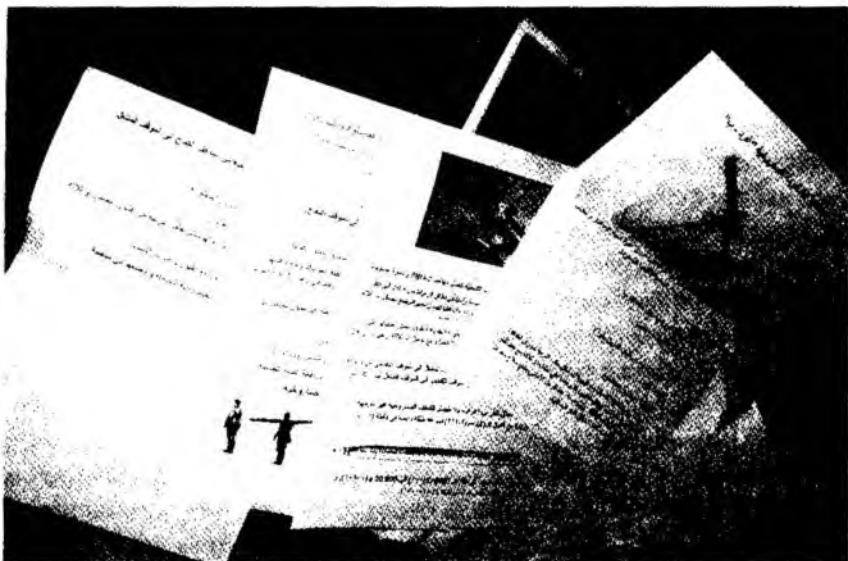
Наприкінці березня в арсеналі бойовиків, що діяли зразу на кількох ділянках Луганського й у Маріупольському напрямках, з'явилися **нові зразки озброєнь, найзручніших для таємного перекидання на передову (це було актуально в контексті Мінських домовленостей)**. Зокрема, бойовикам у Донецькому напрямку з РФ надійшло 150 одиниць 107-міліметрових безвідкатних гармат Б-11. Також у терористів зафіксовано установки 9П132 «Град-П» («Партизан»). Ця установка, свого часу розроблена в СРСР для поставок у В'єтнам, має одну напрямну 122-міліметрового калібру для стрільби одиночним боєприпасом від

РСЗВ БМ-21 «Град».

Установка швидко складається й розкладається, може монтуватися на легкому транспортному засобі, оснащується оптичним прицілом. Цією установкою озброювали мобільні вогневі групи російсько-терористичних військ, що діяли безпосередньо на передовій. Якщо установки «Партизан» спершу постачали бойовикам із Росії, то до осені 2015 року їх виробництво освоїли підконтрольні бойовикам підприємства Донбасу.

До слова, у січні 2016 року група «ІС» повідомила, що на

окупованій частині Донбасу виявлено докази **прямого зв'язку між російськими терористами та бойовиками ІДІЛ**. За нашою інформацією, на Донбасі у вантажівці терористів, що підірвалася на міні, виявлено переносні реактивні установки 9П132 «Град-П» з інструкціями до них арабською мовою (фото додавались). Не дивно, що вантажний автомобіль рухався без будь-якої охорони чи супроводу в бік, протилежний до «фронту» з українськими військами, до кордону між українською Донецькою областю та Ростовською областю РФ. Цілком очевидно, що ці установки виготовили на Донбасі, а з огляду на інструкції арабською мовою, вони були призначені для перекидання в Сирію, бойовикам ІДІЛ, оскільки саме в них затребувана така «партизанська» зброя, яку війська Асада не використовують.

...Явна підготовка російсько-терористичних військ **навесні 2015 року до наступальних дій** на тлі постійних обстрілів та штурмових і рейдових дій, а також активність ворожих ДРГ уздовж усієї лінії розмежування сторін не давали змоги сподіватися, що Мінські домовленості почнуть діяти. У зв'язку з цим у квітні група «ІС» виступила з такою заявою:

КІЛЬКА СЛІВ ЩОДО СИТУАЦІЇ В ЗОНІ АТО

Нинішній брак масштабних наступальних дій із боку російсько-терористичних військ на Донбасі, як і брак, з огляду на Мінські домовленості, активності українських військ, викликали

певне зменшення уваги до подій у зоні АТО в українському суспільстві. Це закономірно. Однак на прикладі подій на початку року ми прекрасно знаємо, чим закінчуються подібні періоди. У зв'язку з цим – кілька зауваг щодо теперішнього моменту.

1. Про майбутній наступ терористів.

Ми не знаємо, коли почнеться повномасштабний наступ російсько-терористичних військ. Цього не знає й керівництво «ДНР» та «ЛНР» – як свідчать події часів Іловайської трагедії та боїв на Дебальцівському плацдармі.

Ухвалені в Москві рішення терористам у вигляді вказівок озвучують в останній момент.

Однак на сьогодні три основні ударні угруповання російсько-терористичних військ УЖЕ сформовані, активно проводиться розвідка позицій українських військ (від ДРГ до радіотехнічної розвідки). На тактичному рівні терористи намагаються в деяких напрямках (Авдіївка, Широкине) витіснити наші війська із займаних позицій для створення зручної для них «конфігурації» лінії зіткнення сторін. Аналогічну картину ми спостерігали наприкінці минулого року. Як наслідок – на початку цього року почався широкомасштабний наступ терористів, що призвів до втрати нами Дебальцівського плацдарму. Тобто Україна вже сьогодні має бути готовою до широкомасштабного наступу.

2. Щодо поточних процесів у «ДНР» і «ЛНР».

Нині перед бойовиками (а точніше – перед їхніми кураторами на Донбасі з числа представників командування ЗС РФ, ФСБ і ГРУ ГШ ЗС РФ) стоять такі завдання:

– завершити доукомплектування формувань «ДНР» і «ЛНР», навівши «останні штрихи» у формуванні ударних угруповань у таких напрямках: Донецькому та Артемівському (тут на базі «Горлівського гарнізону» сформовано найпотужніше угруповання терористів, здатне діяти у двох оперативних напрямках – південно-західному та північному), на півночі Луганської області (напрямок – Щастя і Станиця Луганська) та Приморському (Маріуполь);

– створити єдину структуру терористичних формувань з єдиною системою управління («адміністративний» поділ на «ДНР» і «ЛНР» ролі при цьому не грає, умовно на території кожної «теро-

ристичної республіки» створено по одному «армійському корпусу», проте обидва підпорядковуються єдиному керівництву). Головне завдання – підпорядкувати всі бандформування на Донбасі єдиному командуванню. Водночас схема роботи єдиної системи управління військами вже випробувана під час боїв на Дебальцівському плацдармі (січень – лютий 2015 року). Там єдиний за замислом наступ проводився силами і «ДНР» (з південного заходу й півдня) і «ЛНР» (з південного сходу й заходу);

– створити єдину систему тилового забезпечення обох «армійських корпусів» за рахунок ресурсів, що перекидаються з Росії. У межах цієї системи вже функціонують перевалочні бази («хаби»), через які розподіляються ці ресурси, що надходять двома основними маршрутами (ми їх умовно називаємо «північним» та «південним»). Нинішня діяльність бойовиків зі збільшення пропускної здатності залізничних вузлів у Іловайську та Дебальцевому здійснюється саме в межах створення цієї єдиної системи постачання;

– створити єдину систему підготовки особового складу. Умовно вона поділена на дві складові: тренувальні табори в Росії та окупованому Криму (основні центри – Ростов-на-Дону в РФ і Перевальськ в АРК; в останньому випадку підготовлена жива сила перекидається на Донбас через Ростовську область) та навчальні центри, створені російськими спеціалістами на території «ДНР» і «ЛНР».

Перший складник орієнтований на підготовку зрадників у Криму й найманців із числа громадян РФ. Тут ми спостерігаємо безрадісну для Путіна тенденцію. Зокрема, якщо впродовж минулого року на Донбас перекидалися здебільшого найманці, які раніше служили в підрозділах спецпризначення й мали досвід участі у збройних конфліктах, то з початку цього року в навчальні центри гребуть усіх підряд. Серед найманців дедалі більше «гарматного м'яса» – салаг, які не мають за плечима не тільки «гарячих точок», а й строкової служби в армії. Простора Росія, але і її ресурси не безмежні – дурнів дедалі менше.

Другий складник має такий само сумнівний ефект. Як свідчить досвід, місцеві донбаські бойовики у своїй масі – особини, не обтяжені інтелектом, і грамотних бійців створити з них проблематично навіть силами найкращих російських інструкторів. На тлі проблем із найманцями в РФ це означає, що завдання Кремля досягнути максимальної спроможності «ДНР» і «ЛНР» самостійно

Активісти проросійських організацій і представники кримських татар під час мітингу у внутрішньому дворі будинку ВР АРК, Сімферополь, Крим. 26 лютого 2014 року

«Зелені чоловічки» біля 36-ї окремої бригади берегової оборони ВМС України у м. Перевальному, Сімферопольський район, АРК. 2 березня 2014 року

Дружинник (праворуч) не пропускає колишнього військовослужбовця військової частини 36-ї окремої бригади берегової оборони на її територію в Перевальному, АРК. 6 березня 2014 року

© Фото групи «Інформаційний сканувач»

Вертоліт сил АТО, знищений проросійськими бойовиками на аеродромі м. Краматорська.
25 квітня 2014 року

ЗС України звільнили м. Слов'янськ від терористів. 5 липня 2014 року

БЮЛЛЕТЕНЬ

ДЛЯ ГОЛОСОВАНИЯ НА РЕФЕРЕНДУМЕ 11 МАЯ 2014 ГОДА
ДЛЯ ГОЛОСУВАННЯ НА РЕФЕРЕНДУМІ 11 ТРАВНЯ 2014 РОКУ

Отметьте любым знаком в квадрате тот вариант ответа, за который вы голосуете.

Відзначте будь-яким знаком у квадраті той варіант відповіді, за який голосуєте.

Поддерживаете ли Вы

**Акт о государственной самостоятельности
Луганской Народной Республики?**

Чи підтримуєте Ви

**Акт про державну самостійність
Луганської Народної Республіки?**

да/так

☐

нет/ні

☐

Бюллетень, в котором оставлены неотмеченными или отмечены два варианта ответа, считается недействительным.
Бюлетень, в якому залишили невідзначеними або відзначені два варіанти відповіді, вважається недействительним.

Бланк бюллетеня для голосування на незаконному референдумі із визначення статусу Луганської області, м. Луганськ. 11 травня 2014 року

Українські військовослужбовці висуваються на патрулювання з базового табору сил АТО. Літо 2014 року

Вертоліт «Мі-24» ЗС України в небі Донбасу. Літо 2014 року

Звільнене від банди І. Стрелкова-Гірка м. Краматорськ. 5 липня 2014 року

Фот. Станіслава Мисюкова, Укроборона

Наслідки обстрілу терористами ЗОШ №51 із систем залпового вогню «Град», м. Луганськ. 16 липня 2014 року

Постраждала жінка плаче біля тіл загиблих людей після обстрілу терористами житлових будинків у центрі міста, м. Луганськ. 18 липня 2014 року

«Відео: Групи підпорядковані Сторінки»

Сили АТО знищили під Дебальцевим танкову групу
бойовиків. 4 лютого 2015 року

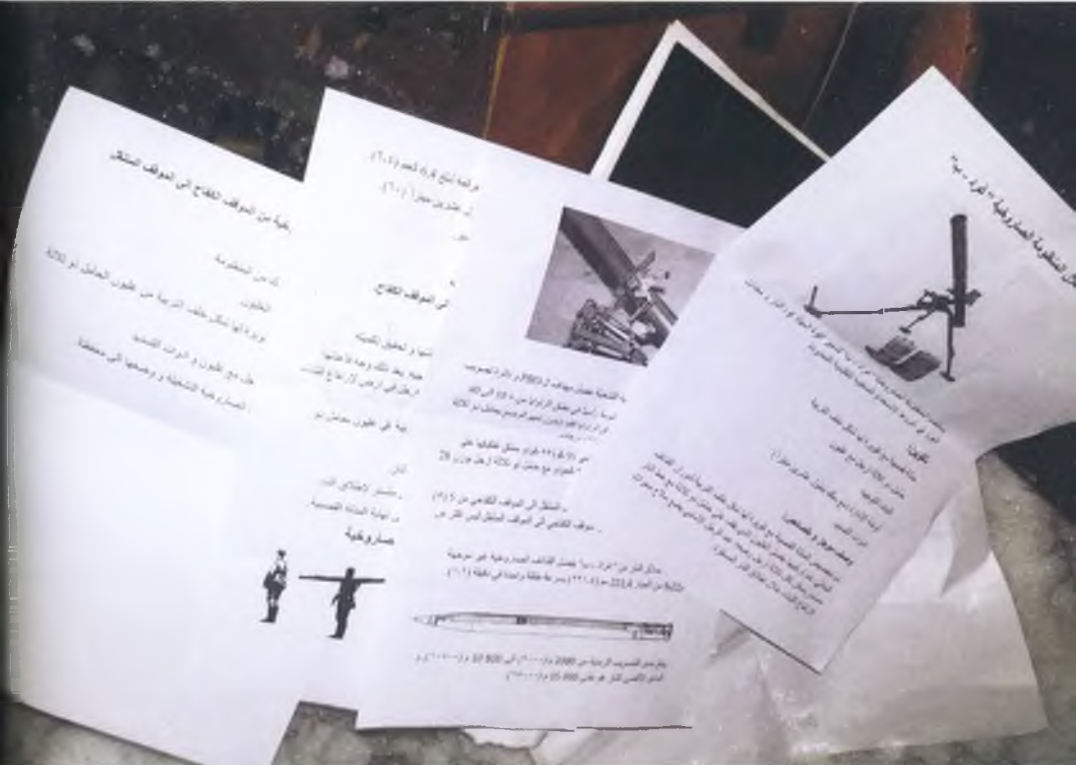
Дмитрий Юрков / Укринформ

Вантажівки із так званою гуманітарною допомогою від Російської Федерації, Донецька область. 19 березня 2015 року

Російсько-терористичні війська на території окупованого Донбасу налагодили випуск переносних реактивних систем «Град-П», призначених для терористів ІДІЛ. Січень 2016 року

Інструкція арабською мовою до переносних реактивних систем «Град-П», призначених для терористів ІДІЛ. Січень 2016 року

© Фото Станіслава Михайлова, Укрінформ

Бійці 24-ї бригади ЗС України відводять танки від лінії розмежування, Луганська область. 5 жовтня 2015 року

виконувати серйозні завдання без допомоги російських регулярних військ неможливо. Дуже неприємний для Путіна момент.

3. Щодо присутності на Донбасі військ РФ.

Після Дебальцівської операції в лютому цього року ми спостерігаємо на Донбасі різке зменшення кількості регулярних військ РФ (у вигляді батальйонних і ротних тактичних груп, сформованих на базі різних підрозділів і частин ЗС РФ). Основна частина діючих на сьогодні російських військовослужбовців перебуває в складі диверсійно-розвідувальних груп ГРУ, а також у ролі військових інструкторів у навчальних центрах і офіцерів у органах управління. Подібна картина спостерігалась і у вересні, після Іловайської операції російсько-терористичних військ.

Алгоритм зрозумілий: у періоди широкомасштабних наступальних дій, які бойовики не можуть провадити самостійно, Росія оперативно вводить на Донбас свої підрозділи, на які й припадає основний тягар виконання бойових завдань. Після закінчення операції війська виводять, і на Донбасі залишається необхідний мінімум. Тому, оцінюючи потенціал російсько-терористичних військ, зокрема на півночі Луганської області й у Приморському напрямку (театри бойових дій, близькі до кордону з РФ), ми мусимо передусім брати до уваги угруповання російських військ на прикордонній території Росії навпроти цих районів. На поточний момент саме в цих прикордонних районах і зосереджено основну частину російських БТГ (батальйонно-тактичних груп). Робимо висновки.

Із кінця березня до травня 2015 року частини й підрозділи Збройних сил РФ провели передислокацію в прикордонних районах поблизу держкордону з Україною, а також перекидання на територію Донбасу.

Зокрема, у базовому таборі Долотинка (Міллерівський район, Ростовська область, РФ) були ідентифіковані підрозділи 28-ї зенітно-ракетної бригади (постійне місце дислокації – Чебаркуль, Челябінська область, РФ). У районі полігона Кузьмінський (Ростовська область, РФ) були ідентифіковані підрозділи 35-ї окремої мотострілецької бригади (Алейськ). За інформацією групи «ІС», перекидання в Україну тактичних груп зі складу цих частин розпочалось у 20-х числах квітня.

Також у прикордонних районах Ростовської області (РФ) були ідентифіковані підрозділи, готові в разі потреби оперативно ввійти на територію України. Ось ці підрозділи:

- 16-ї окремої бригади спеціального призначення ГРУ ГШ ЗС РФ – у районі табору Долотинка;
- 74-го окремого радіотехнічного полку особливого призначення (Владикавказ). Охорону здійснювали підрозділи 100-ї окремої розвідувальної бригади (Моздок);
- 100-ї окремої розвідбригади (були ідентифіковані в Тарасівському районі Ростовської області);
- 200-ї окремої мотострілецької бригади (Печенга) – у районі населеного пункту Міллерово;
- 79-ї реактивної артилерійської бригади (Твер).

Основна концентрація російських військ у Ростовській області спостерігалася в районі Міллерова, де на той момент функціонувало кілька польових таборів і дислокувалися батальйонні тактичні групи зі складу військових частин Західного й Центрального військових округів РФ, а також «сухопутні» підрозділи зі складу Північного й Балтійського флотів. Батальйонні тактичні групи зі складу в/ч Південного військового округу переважно базувалися в районі полігона Кадамовський (Ростовська область), також там перебували підрозділи спецназу ГРУ й ВВ МВС. Із частин російських повітрянодесантних військ зафіксовано посилену БТГ 247-го полку ПДВ, перекинуту до кордону з Україною.

Крім цього, під кінець квітня в Ростовську область прибули додаткові підрозділи 56-ї окремої десантно-штурмової бригади з Камишина (на той момент частина підрозділів бригади вже діяла в Донецькій області), а також 200-ї артилерійської бригади (Горний). У районі полігона Кузьмінський (Ростовська область) були ідентифіковані підрозділи 6-ї окремої танкової бригади (частину підрозділів на той час також перекинули на територію Донецької області). Окрім цього, у Ростовській області перебували підрозділи 138-ї окремої мотострілецької бригади з Каменки (частину підрозділів на той час також перекинули в Донецьку область).

Підрозділи 74-ї окремої мотострілецької бригади ЗС РФ (постійне місце дислокації – Юрга, Росія) були зафіксовані в районі Старобешеве (Україна), підрозділи 8-ї окремої мотострілецької бригади (Борзой, Чечня) – в Макіївці (Україна). Деякі підрозділи 8-ї омсбр (окрема мотострілецька бригада) перебували на полігоні Серноводське (Ставропілля, Росія) на навчаннях, а потім їх також перекинули в Ростовську область.

Крім цього, групі «ІС» у співпраці з Іраклієм Комахідзе вдалось ідентифікувати:

- перекидання в Куйбишевський район (Ростовська область, РФ) батальйонної тактичної групи 19-ї мотострілецької бригади ЗС РФ (в/ч 20634, 58-ма армія, Владикавказ, Північна Осетія). Раніше ця БТГ перебувала в

районі полігона Кадамовський, де базувалися ще кілька БТГ зі складу військових частин Південного військового округу РФ;

- передислокацію в район Ростова-на-Дону підрозділів 23-ї окремої мотострілецької бригади ЗС РФ (Самара), які раніше зафіксували в Білгородській області (РФ) у Харківському напрямку (одна БТГ зі складу 23-ї омсбр залишилася у Харківському напрямку);

- перекидання в район Міллерово Ростовської області підрозділів 64-ї окремої мотострілецької бригади ЗС РФ (селище Князе-Волконське, Хабаровськ-41, Хабаровський край) Східного військового округу РФ;

- перекидання до самого кордону з Україною в Новоазовському напрямку підрозділів артилерійської розвідки 7-ї військової бази (Гудаута, Абхазія).

Упродовж травня 2015 року група «ІС» провела ідентифікацію низки військових частин і підрозділів Збройних сил Росії, що діяли на території окупованих районів Донбасу. Зокрема, було ідентифіковано такі підрозділи:

У Маріупольському напрямку:

- район села Красноармійська – підрозділи 17-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади (Шалі, Чеченська Республіка) Південного військового округу;

- район Тельманового – підрозділи 943-го реактивного артилерійського полку (Краснооктябрський, Республіка Адігея) Південного військового округу;

- район Широкиного – підрозділи 56-ї окремої гвардійської десантно-штурмової бригади (Камишин) Південного військового округу.

У Донецькому напрямку:

- район Донецька – підрозділи 61-ї окремої бригади морської піхоти (в/ч 38643, Спутник, Кольський півострів), Північний флот, Західний ВО;

- район Макіївки – підрозділи 18-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади (Ханкала, Чеченська Республіка), Південний ВО, підрозділи 98-ї гвардійської повітрянодесантної дивізії (Іваново), Західний ВО;

- район Єнакієвого – підрозділи 32-ї окремої мотострілецької бригади (Шилово, Новосибірська область), Центральний ВО;

- район Вуглегірська – підрозділи 20-ї гвардійської окремої мотострілецької бригади (Волгоград), Південний ВО;

- район Луганського – підрозділи 98-ї гвардійської повітрянодесантної дивізії (Іваново), Західний ВО;

- район Красноармійська – підрозділи 74-ї окремої мотострілецької бригади (Юрга, Кемеровська область), Центральний ВО;

- район Сніжного – підрозділи 138-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади (Каменка, Ленінградська область), Західний ВО.

Після демонстративного (перед спостерігачами Спеціальної моніторингової місії (СММ) ОБСЄ) відведення важких озброєнь від передової в межах виконання Мінських угод бойовики незабаром узялися приховано повертати їх на позиції на передовій. «Цікаво» в цьому плані терористи використали 9 травня – День Перемоги. Під приводом проведення «військового параду» в Донецьку в місто ввели кілька підрозділів ББМ (включно з танками), ствольну буксирувану (переважно гаубиці Д-30) і самохідну артилерію (САУ), підрозділи РСЗВ БМ-21 «Град». Однак після «параду» це озброєння з міста не вивозилось, його розосередили й замаскували в промисловій зоні на північно-східних і східних околицях. У Петровському та Куйбишевському районах Донецька спостерігалось зосередження відразу кількох таких артилерійських і моторострілецьких підрозділів бойовиків, головним чином – на керунку Красноторівки (фактично дві БТГ).

На інших ділянках фронту артилерію та важку бронетехніку повернули на попередні позиції здебільшого в темну пору доби. Іноді, щоб уникнути розголосу про перекидання таких озброєнь, бойовики блокували цілі райони, перекриваючи дороги й забороняючи місцевим мешканцям пересуватися. Озброєння на позиціях ретельно маскувалися.

Тривало **перекидання на Донбас із території РФ озброєнь, зокрема й зразків, яких не було в складі української армії.** Зокрема, у травні на позиції в районі населеного пункту Кримське з Дебальцівського напрямку (з району Чорнухиного) прибули підрозділи російських найманців чисельністю до 200 осіб. У складі підрозділу, окрім бронетехніки, була також шестигарматна батарея 120-міліметрових гармат 2Б16 «Нона-К» (її буксирували автомобілі «ГАЗ-66»). ЗС України подібних гармат російського виробництва не мали. Відомо, що в Україні є лише дві одиниці гармат 2Б16 «Нона-К»: один зразок, за інформацією групи «ІС», перебуває в Академії Сухопутних військ у Львові, ще один – у Київському музеї, в експозиції озброєння Радянської Армії.

У районі Широкиного водночас зафіксовано використання бойовиками нових бризантних артилерійських снарядів російського виробництва, що вибухають на висоті 45–50 метрів від землі з великою кількістю осколків. Крім цього, у районі Широкине й смузі Піски – Авдіївка (район Донецька) зафіксовано застосування бойовиками та російськими найманцями російського ПТРК 9К135 «Корнет» (за класифікацією НАТО – AT-14 *Spriggan*). Цей протитанковий комплекс розробило тульське КБ приладобудування, на озброєнні ЗС РФ – з 1998 року. ЗС України його не мають. Ці комплекси застосовувалися не лише проти бронетехніки сил АТО. Так, у районі Авдіївки терористи неодноразово намагалися прицільни-

ми пострілами з ПТРК зруйнувати низку інженерних споруд – укріплень українських військ безпосередньо на передових позиціях. Усі ці чинники не давали підстав допускати, що російсько-терористичні війська готові дотримуватися Мінських угод. І, як засвідчили події літа 2015 року, ці побоювання повністю справдилися.

9. НАСТУП НА МАР'ІНКУ, «ВІЙНА МАЛИХ ГРУП» І ПІДГОТОВКА ДО «ВИБОРІВ» У «ДНР» І «ЛНР» (ЧЕРВЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 2015 РОКУ)

На початок червня на низці ділянок уздовж лінії розмежування сторін бойовики **почали вживати заходи для приховування використання озброєнь калібром понад 100 міліметрів**. Зокрема, у районі населених пунктів Авдіївка, Піски, Опитне, Широкине, Щастя позиції українських військ постійно обстрілювали з мінометів. Однак під час обстрілів терористи чергували вогонь із 82-міліметрових дозволених ротних мінометів та начебто відведених 120-міліметрових батальйонних мінометів. Вочевидь, така тактика призначалася для стороннього спостерігача в особі місії ОБСЄ, аби ускладнити ідентифікацію мінометів, які використовували терористи.

Тривало **накопичення сил і засобів, які перекидалися з Росії**. За інформацією групи «ІС», від початку травня до початку червня 2015 року в окуповані райони Донбасу для потреб формувань російсько-терористичних військ із території Російської Федерації перекинуто:

- приблизно 40 танків;
- приблизно 50 БМ;
- не менше ніж 15 одиниць РСЗВ;
- не менше ніж 15 артилерійських установок (зокрема й калібром 152 міліметри);
- не менше ніж 130 автомобілів (основна частина – з боєприпасами та спорядженням, не враховуючи так звані гуманітарні конвої з РФ).

Крім цього, залізницею з РФ доправили два ешелони з боєприпасами. Перевезення здійснювали БАТ «Российские железные дороги» (РЖД). Тему **активної підтримки терористів на Донбасі РЖД** група «ІС» намагалася вивести на публічний рівень після того, як президент РЖД Володимир Якунін заявив, що нібито США спровокували кризу в Україні для того, щоби вбити клин у взаємини Європи та Росії. У відповідь ми виступили із заявою, що, за інформацією групи «ІС», тільки на початок травня 2015 року (після укладення других Мінських домовленостей у лютому 2015-го) РЖД перекинула на Донбас у розпорядження терористів близь-

ко 80 РСЗВ (зокрема, «Торнадо-Г», які в Росії випускають з 2012 року), понад 200 танків, до 100 БТР і БМП, до 1000 (!) вантажних автомобілів із боєприпасами та іншими засобами матеріально-технічного забезпечення. Окрім цього, за інформацією групи «ІС», лише за період з 20 до 25 квітня завдяки РЖД на територію «ДНР-ЛНР» із Росії було завезено близько 80 вагонів із боєприпасами.

Ми назвали таку діяльність РЖД прямою підтримкою терористів і співпрацею з ними, яка призвела до ескалації кровопролитного конфлікту на Донбасі, що, за будь-якими міжнародними мірками, є злочином. І сам глава РЖД Якунін є злочинцем, що має сидіти в тюрмі за пособництво терористам. Однак, звернувшись до ГПУ і СБУ з проханням порушити кримінальну справу проти керівництва РЖД, ми отримали відповідь, що українська сторона не має доказів подібних дій РЖД (це попри те, що, за нашими даними, подібної інформації в українських воєнній розвідки та контррозвідки більш ніж достатньо, а соцмережі наповнені фотографіями донбаських терористів, які розвантажують боєприпаси з вагонів із маркуванням «РЖД»).

Цікаво також, що ще в січні 2015 року виконувач обов'язків гендиректора Держадміністрації залізничного транспорту України («Укрзалізниця») Максим Бланк заявив: «Якщо ми дізнаємося, що між бойовиками і РЖД налагоджено співпрацю, то відмовимося від будь-якої співпраці з ними». Група «ІС» запропонувала відправити пана Бланка у відрядження в Іловайськ, аби він міг поспостерігати за розвантаженням составів із боєприпасами з логотипами «РЖД» на вагонах, тим паче що там цей процес триває постійно. Ми також запропонували оперативно повідомити про прибуття особливо «переконливих» вантажів, як-от РСЗВ. У результаті, на жаль, **усі заклики групи «ІС» до українських держструктур дати оцінку діям РЖД не отримали відгуку.**

...На початку червня **командування російсько-терористичних військ «протестувало» свою Північну ударну тактичну групу, розпочавши наступальні дії в західному напрямку від Донецька, у смузі Мар'їнка – Красногорівка.** Зокрема, 3 червня 2015 року, приблизно з четвертої години ранку, російсько-терористичні війська почали масовані обстріли позицій українських військ у районі Мар'їнки. З 6:45–7:00 на ділянці Мар'їнка – Красногорівка російсько-терористичні війська перейшли до активних наступальних дій.

В обстрілах, за інформацією групи «ІС», брали участь такі підрозділи бойовиків:

– два підрозділи 122-міліметрових САУ 2С1 «Гвоздика» (усього близько 18 установок);

- вісім 152-міліметрових гаубиць «Мста-Б»;
- не менше від шести 152-міліметрових САУ 2С3 «Акація»;
- три одиниці 152-міліметрових самохідних гармат 2С5 «Гіацинт».

Також було зафіксовано кілька «мандрівних» (активно маневруючих) батарей 122-міліметрових гармат-гаубиць Д-30 – 14 одиниць, розбитих на два підрозділи. Масово застосовувалися 120- та 82-міліметрові міномети, зокрема і в мобільному варіанті (на транспортних платформах).

Після невдалої спроби наступу на позиції сил АТО бойовики застосували реактивні системи залпового вогню. Вони гриміли завдали масованих ударів із РСЗВ БМ-21 «Град» і в передній край, і в тактичні тили наших військ (крім цього, приблизно об 11:30 зафіксовано залп РСЗВ 9К58 «Смерч» у тактичні тили українських військ і цивільні об'єкти в районі населеного пункту Курахове).

Із 10:00 формування терористів перейшли в атаку силами двох тактичних груп, кожна чисельністю, як посиленний «піхотний» (мотострілецький) батальйон:

- одна ТГ – уздовж Донецької кільцевої дороги від Олександрівки (по практично відкритій місцевості, що й стало для неї фатальним);
- друга ТГ – через Старомихайлівку на Красногорівку (по досить вузькій ділянці між двома водоймами).

Крім цього, у другому ешелоні російсько-терористичних військ був резерв для подальшого нарощування зусиль у напрямку, де окреслиться успіх (усього – 2 «піхотні» групи чисельністю до підсиленої роти кожна й 1 танкова рота).

Одночасно були помічені групи піхоти супротивника в районі Новгородського (загальною чисельністю до посиленої роти), які намагалися просунутися північніше від Авдіївки. Унаслідок кількох тактичних маневрів і спроб діяти через фланги бойовики після півторагодинного ближнього артилерійського вогню були змушені відійти в бік західних околиць Горлівки. До складу всіх тактичних груп російсько-терористичних військ, що оперували в Петровському районі Донецька в напрямку до Мар'їнки, входила бронетехніка і транспортні засоби.

Артилерію використовували централізовано, коригували й управляли нею з одного центру. Бойовики застосували один із найскладніших прийомів артилерійської стрільби – супровідного вогню (водночас одна з авангардних груп терористів, що наступали, вирвалась уперед і потрапила під удар власної артилерії). Крім цього, артилерія супротивника періодично чергувала вогневі удари то в передній край наших військ, то в тактичні тили, намагаючись перешкодити підходу підкріплення.

Унаслідок вогневого бою на західній і південно-західній околиці Мар'їнки супротивнику вдалося ціною втрати кількох одиниць бронетехніки й транспорту дістатися передового блокпоста українських військ і захопити його (це й стало найбільшим досягненням російсько-терористичних військ за добу). Підрозділи бойовиків, що оперували північніше й південніше від Мар'їнки, потрапили під вогонь українських підрозділів, які оборонялися. Така сама доля спіткала й кілька груп терористів, що намагалися з півдня обійти Красногорівку. У результаті на порівняно невеликому відрізку між Олександрівкою та Мар'інкою супротивник зазнав таких відчутних утрат від вогню українських військ, що змушений був зупинитися. Опісля він знову почав концентрувати артилерійський вогонь на опорних пунктах і позиціях українських військ, але здебільшого безрезультатно.

Своєю чергою, з 13:00 українські війська підтягнули артилерію до переднього краю, одночасно розгортаючи за Мар'інкою тактичні резерви. Українські війська завдали комбінованого удару ствольною та реактивною артилерією по рубежу, якого на той момент досягнув супротивник, а також здійснили контратаку на залишений раніше блокпост сил АТО. Бойовики змушені були покинути його та відійти в бік Олександрівки на початковий рубіж. У цей час резервні підрозділи російсько-терористичних військ, що рухалися за першим ешелonom, потрапили під артилерійський обстріл ЗС України, тож уплинути на перебіг бою за Мар'інку не могли.

Під кінець дня підрозділи ЗСУ остаточно придушили на околицях Мар'їнки супротивника. У нічний час супротивник провів активні обстріли позицій сил АТО, але без спроб відновлення наступальних дій. Розслідуючи перебіг подій, група «ІС» виступила із заявою про причини цього наступу:

ЩОДО НАСТУПУ НА МАР'ІНКУ 03.06.2015

Ми, група «ІС», від початку досить скептично сприймали версію, що провальний наступ бойовиків на Мар'інку 03.06.2015 здійснено без вказівок із Москви. Однак дедалі більше фактів свідчать про те, що це була саме імпровізація керівництва «ДНР».

Зокрема, встановлено, що 02.06.2015 у Донецьк прибув генерал ЗС РФ із позивним «Беркут» (прізвище – Соколовський або Соколов) із повноваженнями очолити групу «радників» ГРУ ГШ ЗС РФ у Донецьку й організації арешту керівництва «ДНР» за розкрадання «допомоги» з РФ.

Саме після зустрічі з російським генералом очільник «ДНР» О. В. Захарченко й видав наказ про наступ у районі населеного пункту Мар'їнка – очевидно, щоби «реабілітуватися» й уникнути відповідальності перед «хазяями» з Кремля.

Від інформаційного прикриття бойовиками цього наступу віяло відвертим ідіотизмом. «Міністерство оборони ДНР» заявило, що жодного наступу терористів не було й сили АТО самі залишили Мар'їнку. «Жодного, а поготів широкомасштабного наступу ми не ведемо. Підконтрольні Києву частини самі покидають Мар'їнку... Потурбуватися про людей нікому, залишити їх напризволяще ми також не можемо», – заявили вожаки «ДНР» російським ЗМІ. Тобто, за версією терористів, сили АТО залишили Мар'їнку, після чого бойовики увійшли туди, щоби «потурбуватися про людей», а українські війська, що «відходили», раптом почали відстрілюватися. Цілком очевидно, що подібна маячня була розрахована виключно на споживачів російської пропаганди. Прикметно також, що бойовики ще декілька днів стверджували, ніби контролюють Мар'їнку, хоча це не відповідало дійсності.

Характерно, що, попри грубі порушення Мінських домовленостей, цей наступ не мав для російсько-терористичних військ жодних наслідків, окрім заяв про «занепокоєння» з боку окремих представників західних країн. Це ще раз наочно продемонструвало повну неспроможність Мінських угод, які були б ефективні лише в тому випадку, якби в них було прописано реальну відповідальність агресора, тобто Росії.

Відповідно, відчуваючи повну безкарність, уже до середини червня російсько-терористичні війська на Донбасі перейшли від одиничних випадків застосування під час обстрілів (не враховуючи наступу на Мар'їнку) 122- і 152-міліметрової артилерії, РСЗВ і бронетехніки до масового їх використання. Водночас перекидання важких озброєнь до лінії фронту здійснювалося бойовиками вже без будь-яких прихованості й маскування. Бойовики також не приховували вивезення важких озброєнь на позиції для стрільби, як і їх відведення у глиб своїх позицій після обстрілів. Було зафіксовано зростання кількості спеціалістів ЗС РФ в артгрупах бандформувань. Одночасно на низці напрямків російсько-терористичні війська завдавали артилерійських ударів у другий ешелон сил АТО (раніше, з березня, удари наносили лише в передній край).

Також на ділянці Новотошківське – Кримське – Трьохізбенка та в смузі Щастя – Станиця Луганська **розгорілася «мала війна військової розвідки» чи «війна малих груп», розпочата в травні 2015 року.** У місцевій

прирічковій «зеленці», балках і урочищах були зафіксовані боєзіткнення груп диверсантів і розвідників формувань російсько-терористичних військ із мобільними групами українських військ. У цьому районі оперувала значна кількість різноманітних малих груп і формувань російсько-терористичних військ (ДРГ бандформування «Призрак», невеликі напіваавтономні банди так званого «казацтва», російський спецназ, групи найманців із громадян РФ – ветеранів збройних конфліктів). На вказаній ділянці постійно спостерігалися вогневі контакти, бої, засідки (у відповідь українські війська проводили контрзасади дії), рейдові дії тощо. Артилерію та бронетехніку на цій ділянці терористи використовували досить рідко.

Саме в цій «війні малих груп» українські війська й узяли в полон військовослужбовців ГРУ ГШ ЗС РФ Александрова та Єрофєєва зі складу ДРГ російського спецназу. Їх затримали в районі міста Щастя Луганської області 17 травня 2015 року. Тоді ж Міноборони РФ укотре продемонструвало вже випробуваний сценарій «зливання» своїх військових, узятих у полон на Донбасі: сфабрикувавши документи про звільнення спецпризначенців «заднім числом», заявило, що «вказані громадяни раніше проходили військову службу за контрактом у Збройних силах Російської Федерації, однак події, пов'язані з їхнім виїздом із Російської Федерації та перебуванням на території України, відбулися після звільнення з військової служби й не пов'язані з її проходженням».

На середину червня «війна малих груп» уже точилася на широкій ділянці від Попасної до Станиці Луганської, уздовж обох берегів Сіверського Дінця. На ділянці в районі Кримського, Сокольників, а також Щастя і Станиці Луганської було зафіксовано велику кількість ДРГ і рейдових груп російсько-терористичних військ, які інтенсивно оперували в прирічковій «зеленці». Водночас, з огляду на характер дій, лише невелика їх частина могла вважатися професійно підготовленими ДРГ, основна ж маса явно не мала відповідної підготовки. Дії цих груп на тому етапі вже супроводжували інтенсивні обстріли позицій українських військ із використанням АГС, мінометів, крупнокаліберних кулеметів.

Мобільні вогневі групи терористів із кулеметами та АГС-17, які перекидали вантажним транспортом, із порівняно невеликої відстані обстрілювали передові позиції, пости спостереження й бойової охорони сил АТО в районі населених пунктів Новотошківське, Золоте, Донецьке, Горіхове і ТЕС у районі Щастя. Під прикриттям цих обстрілів ДРГ терористів намагалися проникнути в тактичний тил українських військ. Крім цього, одночасно з обстрілами бойовики активно задіявали одиночних снайперів і снайперські групи. Цю «війну малих груп» супроводжувало двостороннє активне мінування «диверсійно небезпечних» ділянок і напрямків.

У контексті активності ДРГ супротивника різко зросла загроза «диверсійно-терористичної війни» в тактичних тилах сил АТО, де збільшувалася кількість диверсій, обстрілів і випадків мінування місцевості силами ДРГ бойовиків. Фактично лінія розмежування була прозорою, обійти будь-який блокпост сил АТО для групи підготовлених диверсантів не становило жодних проблем. У районах, дотичних до території «ДНР», ситуацію погіршувала позиція керівництва Донецької обласної адміністрації щодо «спрощення пропускового режиму в зоні АТО». У зв'язку з цим група «ІС» попередила про актуалізацію загрози перенесення «диверсійної війни» в оперативні-тактичні тили сил АТО, що зробило б вразливими органи військового управління, комунікації й систему логістики українських військ.

Своєю чергою, у червні в підконтрольних терористам районах спалахнула чергова хвиля «шпигуноманії». У Донецьку, Макіївці, Горлівці та інших населених пунктах Донецької області (передусім – із прифронтової смуги) «органи безпеки» терористичної організації «ДНР» за підтримки спецгруп, укомплектованих колабораціоністами з колишніх українських міліціонерів, проводили масштабні «фільтрувальні заходи» із затримання «шпигунів», «диверсантів», «українських партизанів» і «українських підпільників» (а насправді – будь-яких громадян, які демонстрували проукраїнські погляди). Найбільше уваги приділяли обшукам транспорту. Не обійшлося без інцидентів. Так, поблизу Донецька було зафіксовано випадок кидання гранати в блокпост бойовиків з автотранспорту, що проїжджав. Це спричинило різку активізацію «заходів із посилення безпеки» у бойовиків. (До слова, в «оперативному зведенні» терористів було зазначено, що гранату кинула дівчина.)

Крім бойової активності, російсько-терористичні війська й далі активно нарощували боеготовність своїх формувань і здійснювали мобілізаційні заходи. До середини червня фактично завершилося формування системи ремонту та технічного обслуговування бойової техніки і транспорту бойовиків на окупованій території. Якщо у 2014 році частина бойової техніки, що поверталася в стрій, становила, за оцінками групи «ІС», не більше ніж 5–7 відсотків, то до літа 2015-го вона сягнула показника в 25–30 відсотків. Також активно провадилися роботи з підвищення пропускну здатності основних залізничних і автомобільних комунікацій, контрольованих окупантами, для перекидання озброєнь і матеріально-технічних ресурсів із Росії.

У ніч з 12 на 13 червня 2015 року відбувся **напад на генеральне консульство України в Ростові-на-Дону (РФ)**. Невідомі зірвали вивіски й закидали приміщення цеглою, яйцями, помідорами та різним

сміттям, вибили скло у вікнах. Біля консульства підірвали вибуховий пристрій. Залучивши свої джерела в Ростові-на-Дону, група «ІС» виступила із заявою:

ДО НАПАДУ НА ГЕНКОНСУЛЬСТВО УКРАЇНИ В РОСТОВІ ПРИЧЕТНЕ ГРУ ГШ ЗС РФ

За оперативними даними групи «ІС», до нападу на генеральне консульство України в Ростові-на-Дону (РФ) у ніч з 12 на 13 червня має прямий стосунок Головне розвідувальне управління Генерального штабу Збройних сил Російської Федерації (ГРУ ГШ ЗС РФ).

Зокрема, встановлено, що перед прибуттям на місце провокації (пров. Халтуринський, 28/40, де розміщене генконсульство України) нападників зібрали й інструктували на території «бази підготовки» найманців для формувань російсько-терористичних військ на Донбасі (розташована в Ростові-на-Дону, район вул. Лівобережної).

Ця «база» є об'єктом ГРУ ГШ ЗС РФ, де під керівництвом інструкторів 22-ї окремої бригади спецназу (22 обрСпН, командир – Хоптяр Андрій Євгенович) бойовики з Донбасу та найманці з числа громадян РФ проходять підготовку перед відправленням в Україну для участі в бойових діях (зокрема, де готують снайперів, коректувальників артоблогів, мінерів-підричників, гранатометників та ін.).

У складі групи нападників ідентифіковано військовослужбовців 22 обрСпН і в/ч 35555 (остання дислокується в м. Ростові-на-Дону).

...Під кінець червня глави МЗС «нормандської четвірки» повідомили про домовленості щодо відведення до 26 червня важкої бронетехніки (насамперед, танків) від лінії зіткнення сторін на Донбасі. Здійснюючи постійний моніторинг ситуації в зоні АТО, уже наступного дня після анонсованого «відведення» важких озброєнь група «ІС» повідомила, що всі домовленості зірвано ще до початку їх реалізації: замість відведення російсько-терористичні війська активно використовували й підтягували на першу лінію важкі озброєння, заборонені Мінськими домовленостями, зокрема й бронетехніку. Така само картина спостерігалась і в наступні дні.

Так, упродовж тижня після анонсованого «відведення» в Маріупольському напрямку в районі населених пунктів Широкине, Лебединське, Бердянське терористи активно обстрілювали позиції сил АТО, зокрема і з 120-міліметрових мінометів і 122-міліметрової ствольної артилерії

(«працювала» артгрупа бойовиків, що раніше прибула на південний напрямок через Красноармійське з боку Донецька). Південніше від Донецька російсько-терористичні війська проводили комплекс заходів, аби приховати зосередження й розгортання низки нових батальйонних тактичних груп (у районах: Мосьпінє – Комсомольське; Тельманове; Оленівка – Докучаєвськ), що супроводжувалось активізацією обстрілів зі 122-міліметрової артилерії позицій українських військ у районі Гранітного, Старогнатівки й південніше від Новомихайлівки (район населеного пункту Степне). Також було зафіксовано появу в цих районах на першій лінії відразу кількох груп бронетехніки бойовиків (водночас терористи обстрілювали з танків, під прикриттям ББМ, передові позиції сил АТО в районі Гранітного). У районі населених пунктів Опитне, Піски, Красногорівка й південніше від Авдіївки бойовики активно застосовували важку бронетехніку та вели вогонь із 122- та 152-міліметрової артилерії. На Світлодарському плацдармі бойовики використовували «традиційну» для цього району схему «міномети плюс танки» (ударів здебільшого завдавали в позиції сил АТО в районі Луганського, Миронівського, Новозванівки, рідше – у східні околиці Попасної). Водночас бойовики почали супроводжувати використання зв'язки «міномети і танки» короткими вогневыми нальотами артилерії, переважно – 122-міліметрової (діяли зазвичай двома «замінюваними» вогневыми підрозділами – один на 122-міліметрових гаубицях Д-30, інший на 122-міліметрових САУ 2С1 «Гвоздика», позиції були розміщені західніше від Брянки). Зрідка в цьому районі спостерігалось використання артилерії 152-міліметрового калібру – гаубиці «Мста-Б» (позиції були розміщені між Вергулівкою та Чорнухином). У районі Кримського й Новотошківського під прикриттям вогню зі 120-міліметрових мінометів бойовики здійснювали спроби інфільтрації своїх ДРГ і розмінування мінних полів.

Таке активне використання терористами «заборонених» озброєнь на різних ділянках фронту дає змогу впевнено констатувати: нові домовленості «нормандської четвірки» виявилися черговим «пшиком»...

Із початку липня 2015 року бойовики повсюдно змінили тактику дій: із метою зменшення втрат під час штурмів позицій сил АТО й підвищення ефективності дій бандформувань терористи почали здійснювати активні дії виключно «цільовими групами», що намагалися працювати в тісній взаємодії. Зазвичай діяли вогнева бронегрупа, артгрупа підтримки (вона прикривала піхотні групи чи снайперів, яким необхідно було зайняти чи залишити свої позиції), кілька піхотних груп, іноді – снайперські групи й ДРГ, що оперували в «нейтральній смузі».

Також терористи намагалися налагодити повноцінну взаємодію в тактичній ланці й уникати дій «юрбою», як раніше. Утім, ця тактика впроваджувалася не без проблем через брак прагнення чітко виконувати накази «штабних структур» «командирами» тактичної ланки (різні «отамани», «ветерани локальних війн» та ін.).

У районі Новотошківське – Трьохізбенка, а також на лівому фланзі сил АТО (Станиця Луганська – Щастя) спостерігалось активне використання терористами БПЛА з метою розвідки позицій українських військ. Група «ІС» установила, що в цих районах БПЛА використовує спеціальний підрозділ ЗС РФ, перекинутий у Луганськ зі складу групи російських військ в Абхазії. Силами цього підрозділу, що діяв уздовж кількох ділянок «лінії фронту», періодично уточнювалася й коригувалася інформація про місцезнаходження підрозділів українських військ.

Водночас на окупованих територіях Донбасу дедалі масштабнішою ставала **торгівля «перепустками» сил АТО через лінію розмежування**. Так, у Донецьку «перепустка» стала універсальним і бажаним «презентом», скажімо, у день народження. На кількох ринках у Донецьку відкрито діяли «точки» прийому вантажів (у тому числі і зброї) для доставки «на велику Україну», причому іноді – чималими партіями. Ці ж «точки» скуповували зброю в «ополченців».

Організована контрабанда з використанням зв'язків із корумпованими українськими чиновниками та окремими представниками сил АТО набиравла обертів. У Луганську зафіксували появу особливої групи «спеціалістів із Росії», що займалася організацією контрабанди продовольства із контрольованої Україною території. У складі групи нараховувалося 16 осіб, з них 3 – жінки, переважно – представники ФСБ, а також інших відомств РФ. Ця група не мала постійного місця дислокації й посилено намагалася не привертати до себе уваги (члени групи вдягалися «під місцевих бойовиків»). Група пересувалася двома мікроавтобусами «Фольксваген Т-4» з тонованим склом, без номерних знаків, на двох російських ББМ ГАЗ-2330 «Тигр» і «цивільному» джипі. Представники цієї групи збирали відомості від «бізнесменів» і «чиновників» «ЛНР», що займалися контрабандою, про корумпованих українських військовослужбовців (і посадовців в органах управління, і рядових військових на блокпостах), причетних до контрабандних схем. Ми не виключаємо, що така робота провадиться для вербування в майбутньому українських військовослужбовців «під шантаж». Місцевому «МДБ» дали команду «всіляко сприяти» цій групі, не втручаючись у її діяльність. Керівництво спецгрупи постійно контактує з очільниками «ЛНР», частина членів групи регулярно виїжджає «на передову». У серпні аналогічну спецгрупу з РФ зафіксували й у Донецьку.

У другій половині липня 2015 року спалахнув черговий скандал, пов'язаний зі звинуваченнями, висунутими СММ ОБСЄ щодо українських військ, в обстрілах цивільних об'єктів із використанням важких озброєнь. На той момент українська сторона посилено старалася дотримуватися Мінських домовленостей, і голослівні звинувачення викликали бурхливу реакцію українського військового командування. Хоч на той момент група «ІС» не контактувала з СММ ОБСЄ через її заангажованість (зокрема й через сильний вплив на роботу місії «російського складника»), поведінка українських генералів змусила нас відреагувати відповідною заявою:

За оперативними даними групи «Інформаційний спротив», у зоні АТО представники українського командування розпочали «полювання на відьом» у контексті звинувачень із боку ОБСЄ українських військ в обстрілі центру Донецька із танків, що начебто мав місце 18 липня. Зокрема, пошук «винних» в українських підрозділах супроводжується безпрецедентним тиском на солдатів і офіцерів окремими представниками українського генералітету, а також погрозами порушення кримінальних справ.

У зв'язку з цим ми, група «ІС», вважаємо за необхідне заявити про неприпустимість подібних дій із боку представників українського командування.

Ми не коментуємо звинувачення ОБСЄ – ця структура, що позиціонує себе як «незалежних спостерігачів» (проте чомусь завжди грає на користь агресора в особі РФ), давно дискредитувала себе. Але представники українського генералітету, хоча б заради цікавості, перед подібними «розборами польотів» мусять побіжно проглянути ТТХ (тактико-технічні характеристики) танкових озброєнь, якщо за час навчання у військових училищах та академіях не мали на це часу чи бажання.

Зокрема, згідно з «даними ОБСЄ», вогонь вівся з танкових гармат із території, підконтрольної українській стороні, – з району населених пунктів Піски (11 км від Донецька) і Первомайське (17 км від Донецька). У світі немає танкових гармат (навіть у вигляді перспективних взірців), здатних вести вогонь на такій дистанції.

Загалом ми вважаємо неприпустимим у дисциплінарній практиці збройних формувань України орієнтуватися на заяви структури, яка вирізняється наданням заангажованої, необ'єктивної інформації та уцерьть напхана представниками держави-агресора.

Одночасно помітний патологічний потяг командування сил АТО до так званого дотримання Мінських домовленостей, що полягає в надсудорій забороні силам АТО відкривати вогонь у відповідь під час обстрілів (зокрема і з важких озброєнь) з боку формувань російсько-терористичних військ. Ми впевнені, що ця заборона мала б сенс винятково у разі дотримання Мінських домовленостей бойовиками, російськими найманцями й військово-вослужбовцями ЗС РФ. У ситуації ж, коли російсько-терористичні війська постійно роблять спроби наступальних дій і ведуть перманентні обстріли по всій лінії розмежування, подібна політика військового керівництва призводить до подальших втрат територій, підконтрольних Україні, і розростанню виразки російської зарази на тілі нашої країни.

До слова, надалі командування сил АТО часто дозволяло підрозділам українських військ адекватно реагувати на обстріли й наступальні дії супротивника. Хоча загалом проблема «заборони на вогонь» у силах АТО була аж до кінця 2015 року й далі.

Упродовж липня – серпня 2015 року в зоні АТО спостерігалася «стабільно складна» ситуація зі стійкою тенденцією до погіршення й ескалації збройного протистояння. Інтенсивність і щільність обстрілів із боку російсько-терористичних військ не зменшувались. Бойовики надалі активно використовували важке озброєння (120-міліметрові міномети, 122- і 152-міліметрові артилерію й бронетехніку) для обстрілів і позицій та опорних пунктів українських військ, і населених пунктів, що перебували під їхнім контролем. Уздовж усієї лінії розмежування сторін супротивник вів розвідку бойових порядків українських військ, намагаючись проникнути силами ДРГ в їхній тактичний тил, а в окремих випадках вступаючи в боєзіткнення з бойовою охороною сил АТО піхотними групами. На кількох ділянках лінії розмежування сторін терористи перманентно вели «снайперську війну» – спостерігалася постійна активність снайперських груп бойовиків із метою захоплення й утримання вогневої ініціативи.

На початок серпня терористи різко збільшили інтенсивність ведення розвідки бойових порядків сил АТО на тактичну глибину на ділянці від Попасної до Щастя й Станиці Луганської (практично на всьому Луганському напрямку). Щодоби фіксувалося до 8–10 вильотів БПЛА супротивника, іноді, особливо в нічний час, їх кількість зростала до 18–20, що свідчить про наявність на БПЛА інфрачервоних і тепловізійних приладів спостереження. А от південніше від Донецька, на західному й північ-

но-західному напрямку від міста, у Приморському напрямку, супротивник використовував БПЛА лише періодично.

У районі Чермалик – Миколаївка, Гранітне, Старомар'ївка, Березове, Новомихайлівка поступово зростала напруга на передньому краї. На цій ділянці була зафіксована наявність двох розгорнутих крупних тактичних груп бойовиків (по два повнокомплектних посилені батальйони в кожній) з артилерією. Зросла кількість обстрілів, зокрема і з використанням важких озброєнь. Демонстративну активність бойовики показували також у районі Горлівки, Донецька й у Приморському напрямку. Водночас на обох Луганських виступах (у районі Первомайськ – Жолобок – Фрунзе та Весела Гора – Христове – Привітне) спостерігалася набагато менша активність російсько-терористичних військ (переважно проявляли активність ДРГ супротивника), хоча військ на цих ділянках було не менше, ніж південніше від Донецька.

На нашу думку, подібна картина (демонстративна активність терористів на одних ділянках з одночасною низькою бойовою активністю, але посиленням проведенням розвідки на інших) мала підштовхувати нас до певних роздумів. З огляду на це, супротивник спеціально прагнув відволікти нашу увагу від певних ділянок фронту з метою приховати перекидання й концентрацію військ у цих районах для підготовки майбутнього наступу. Разом із тим термінів такого наступу, очевидно, не знали й самі бойовики, оскільки лише сліпо виконували вказівки з Москви. Це була далеко не перша й не остання підготовка до масштабних наступів, котрих потім так і не було, – відповідні рішення ухвалювали в Кремлі, керуючись політичними міркуваннями. Водночас сили АТО мали бути готовими до відсічі наступальних дій супротивника в будь-який момент, оскільки логіку дій Путіна не може передбачити ніхто.

Ще однією особливістю дій російсько-терористичних військ у цей період були посилені спроби організувати курс «повноцінної» бойової підготовки для членів бандформувань. Зокрема, спостерігалось формування з допомогою спеціалістів із РФ низки нових «навчальних центрів» на території «ДНР» і «ЛНР». Це були загальновійськові, танкові, артилерійські полігони й навіть центр підготовки спеціалістів ППО. Посилено створювались навчальні підрозділи. Одночасно зросло навантаження на раніше створені «навчальні центри», у деяких із них (наприклад, у «Лутугінських таборах») розпочали підготовку спеціалістів за низкою нових восів (військово-облікова спеціальність). Інструкторський та командний склад цих центрів становили офіцери ЗС РФ. Укупі з попереднім створенням єдиної структури управління «1-го АК ДНР» і «2-го АК ЛНР» ці заходи свідчили про наміри російського керівництва **за будь-яку ціну створи-**

ти якусь «регулярну армію» на Донбасі з метою продовження в Україні збройного конфлікту.

До Дня незалежності України 24 серпня 2015 року координатори групи «ІС» звернулися до керівництва однієї з українських спецслужб, з якою від початку конфлікту на Донбасі у нас постійно відбувався обмін інформацією, **з проханням відзначити відомчими нагородами представників мережі групи «ІС» в окупованих районах.** На відміну від різних волонтерських ініціатив, що працювали на підконтрольній Україні території, волонтери групи «ІС» на Донбасі зі зрозумілих причин не могли розраховувати на те, що країна знатиме їхні імена. І все-таки нам здавалося справедливим нагородити їх бодай через «секретні» накази спецслужби, що є одним із отримувачів наших «закритих» зведень про переміщення військ супротивника, перекидання озброєнь, боеприпасів тощо, які не публікувалися у відкритому доступі. На той час розвідувальні структури України цілком довіряли нашій інформації, і керівництво спецслужби підтримало ініціативу про нагородження «нелегальної резидентури» групи «ІС» на Донбасі. Однак жоден із наших представників в окупованих районах не виявив бажання бути нагородженим: через корупцію в рядах українських силовиків на той час стали непоодинокими випадки витоку інформації, наприклад про склад добровольчих батальйонів, списки яких охоче тиражували російські та сепаратистські ЗМІ. Побожування бути викритими зі всіма можливими наслідками і стали причиною того, що наші представники надали перевагу збереженню повної анонімності.

До кінця серпня 2015 року **помітно зменшилася роль «російського складника» в діяльності СММ ОБСЄ.** Місія почала давати об'єктивніші зведення, у зв'язку з чим група «ІС» виступила із заявою:

ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ СММ ОБСЄ

У звіті місії ОБСЄ від 27 серпня йдеться про те, що БПЛА місії виявили на підконтрольних «ДНР» територіях три важкі артилерійські установки в населеному пункті Октябр (Приморський напрям). Крім цього, місія зафіксувала п'ять 122-міліметрових самохідних гаубиць 2С1 «Гвоздика» з великою кількістю боеприпасів на південний захід від Роздольного.

Раніше ми, група «ІС», повідомляли, що в районі населеного пункту Октябр розташовані позиції однієї з трьох артгруп бойовиків, які ведуть обстріли (122- та 152-міліметрова артилерія) у Приморському напрямі. Щодо населеного пункту Роздольне ми

також раніше повідомляли про дислокації в цьому районі однієї з артилерійських груп терористів, які діють у напрямі Новоласна – Старогнатівка (всього в цьому районі діють дві артгрупи бойовиків).

Ураховуючи прагнення «неросійської» частини місії ОБСЄ відображати реальну картину подій на Донбасі, група «ІС» готова відновити співпрацю з моніторинговою місією ОБСЄ (виключно з представниками країн ЄС), перервану восени 2014 року через потужний на той момент вплив на СММ ОБСЄ представників країни-агресора в особі РФ.

Серед іншого, ми готові надавати СММ ОБСЄ частину нашого «закритого» щоденного зведення, що не поширюється в ЗМІ (це зведення регулярно надається нами зацікавленим держструктурам України). А саме ту частину зведення, яка стосується більш повної інформації про пересування та місця дислокації поблизу лінії розмежування підрозділів, озброєння та військової техніки російсько-терористичних військ. Упевнені, що це полегшило б роботу СММ ОБСЄ, якій залишалося б лише перевіряти нашу інформацію згідно зі своїми протоколами.

Після цієї заяви представники керівництва СММ ОБСЄ неодноразово зверталися до координаторів групи «ІС» із проханням про організацію зустрічі. Однак, за всієї нашої готовності до відновлення партнерства, подібна зустріч так і не відбулася. Ми допускаємо, що на це були політичні причини, а саме – побоювання керівництва СММ ОБСЄ викликати такою співпрацею невдоволення російської сторони.

31 серпня Верховна Рада в першому читанні 265 голосами схвалила президентський **законопроект про внесення змін до Конституції України в частині децентралізації (з визначенням так званого особливого статусу окупованих районів Донбасу)**. Координатор групи «ІС» народний депутат України Дмитро Тимчук не голосував за цей законопроект, у супереч протилежній позиції фракції партії «Народний фронт», до якої входив. Після цього голосування під будівлею парламенту почалися сутички мітингувальників, які виступали проти цього законопроекту, з правоохоронцями. Унаслідок сутичок і кинутої в правоохоронців гранати загинули 4 бійці Національної гвардії, постраждали понад 140 правоохоронців і цивільних.

ПІСЛЯ ЦІЄЇ ТРАГЕДІЇ, РІЗКО ЗАСУДИВИШИ ПОВЕДІНКУ МІТИНГУВАЛЬНИКІВ, КООРДИНАТОР ГРУПИ «ІС» ВИСТУПИВ ІЗ ЗАЯВОЮ:

Щодо ухвалення в першому читанні законопроекту про внесення змін до Конституції України.

Конкретно я маю на увазі резонансний «особливий порядок місцевого самоуправління» на Донбасі.

Друзі, визнаймо головне: з ухваленням цього законопроекту трагедії не сталося.

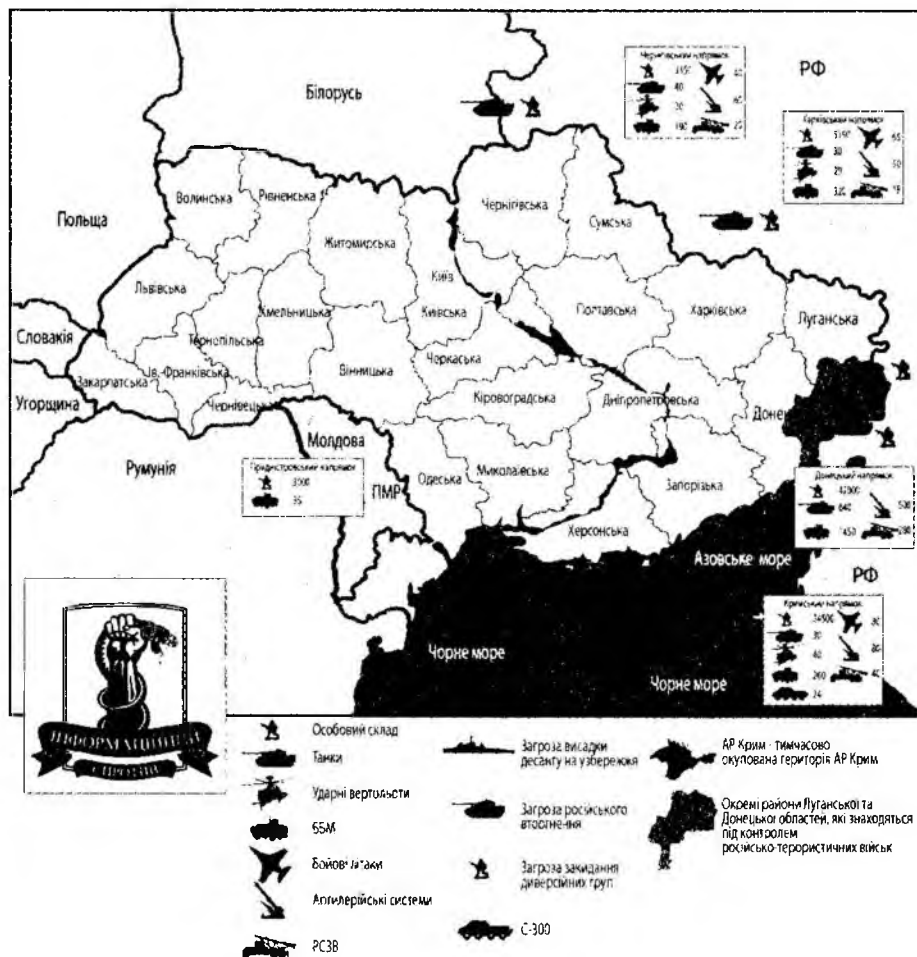
По-перше, «особливий порядок місцевого самоуправління» на Донбасі за фактом уже є – це військово-цивільні адміністрації на так званих звільнених територіях. Коли ж Донбас звільнять (у цьому я жодної секунди не сумніваюсь), саме такі адміністрації контролюватимуть нині окуповані райони. Кращого формату для цього не придумати.

По-друге, трагедія станеться, якщо після цього голосування (по суті – виконання Україною своєї частини Мінських домовленостей) Росія не виведе війська з Донбасу й не забезпечить відновлення контролю України над держкордоном (це її частина домовленостей), а цей законопроект приймуть у другому читанні. Я дуже сумніваюся, що в такому разі в Раді набереться 300 голосів, але це й було б трагедією.

Тому до другого читання надзавдання номер один для Києва – будь-якими способами спонукати Захід тиснути на Путіна. Нині – час для кроку Москви. Якщо не буде адекватного рішення Кремля й Захід не допоможе його вибити, на всіх мирних домовленостях можна ставити хрест. Зрозуміло, що залишиться тільки силовий варіант. Якщо він не влаштовує ЄС (передусім Німеччину та Францію) – ласкаво просимо, панове, впливайте на свого доброго знайомого із прізвищем Путін.

Р. С. Особисто я не голосував сьогодні за цей законопроект з іншої причини – вважаю, що подібні зміни потрібно розбити на дві частини (децентралізація окремо, «особливий порядок місцевого самоуправління» для Донбасу – окремо). Першу частину потрібно винести на референдум. Плюс під час скерування Радою цього законопроекту в КС я казав, яку тактику, на моє переконання, офіційний Київ має використовувати (отримання від Заходу гарантій введення нових санкцій як відповідальності Росії за зрив

СИЛИ ТА ЗАСОБИ ЗС РФ НА КОРДОНАХ ІЗ УКРАЇНОЮ НА 24.08.2015

мирних домовленостей). Київ обрав інший шлях – повну демонстрацію відданості слову й духу Мінських домовленостей. На поточний момент цей шлях не є тупиковим. Але тільки з дотриманням умов, зазначених вище.

На жаль, українська влада й надалі потрапляла під вплив Заходу, зосередившись на ухваленні скандальних змін до Конституції, замість того, щоби вимагати виконання російсько-терористичними військами попередніх пунктів Мінських угод – повного припинення вогню й відведення важких озброєнь від лінії розмежування.

За інформацією групи «ІС», **на початок вересня 2015 року в окупованих районах Донбасу діяло таке угруповання російсько-терористичних військ** (у дужках – динаміка з червня до серпня 2015 року):

- особовий склад – до 45 тисяч осіб (зменшення на 3–5 тисяч осіб);
- танки – орієнтовно 600 одиниць (збільшення на 200 одиниць);
- ББМ – 1430–1450 одиниць (зменшення на понад 400 одиниць);
- артилерія – приблизно 770 одиниць, зокрема:

а) ствольна буксирувана та самохідна – 500–510 одиниць (збільшення на 30–40 одиниць),

б) реактивна (РСЗВ) – 250–280 одиниць (збільшення приблизно на 130 одиниць);

зокрема, у складі підрозділів (БТГ і РТГ) регулярних ЗС РФ:

- особовий склад – 8500 осіб, включно з ДРГ російського спецназу;
- танки – 190 одиниць;
- ББМ – приблизно 500 одиниць;
- артилерія – 230 одиниць.

Отже, упродовж двох місяців ми спостерігали певне зменшення загальної чисельності живої сили в складі формувань російсько-терористичних військ, спричинене масовим дезертирством місцевого населення з рядів бойовиків (проблему розв'язували насильно «мобілізацією» в «ДНР» і «ЛНР») та проблемами, що виникли під час набору нового ресурсу найманців у РФ.

В окупованому Криму чисельність військ РФ на той момент становила:

- особовий склад – 24500 осіб;
- танки – 30;
- ББМ – 260 (збільшення на 10 одиниць);
- літаки – 80 одиниць;
- вертольоти – 40 одиниць;
- артилерія (раніше у зведеннях «ІС» не вказувалась):
 - а) ствольна буксирувана та самохідна – 80 одиниць;
 - б) реактивна – 40 одиниць;
- зенітно-ракетні комплекси С-300 – 24 одиниці.

Також, за інформацією групи «ІС», упродовж серпня 2015 року з Росії в окуповані райони Донбасу було перекинуто:

- приблизно 150 танків;
- приблизно 50 ББМ;
- 48–50 ствольних буксированих артсистем і САУ;
- 32 РСЗВ;
- понад 250 вантажних автомобілів із боєприпасами, амуніцією та спорядженням;

– 15 ешелонів із боєприпасами та ГСМ (перевезення здійснювало ВАТ «РЖД»).

29 серпня канцлер ФРН Ангела Меркель і президент Франції Франсуа Олланд провели телефонні перемовини з президентом Росії Володимиром Путіним, **домовившись про чергове «всеосяжне припинення вогню» з 1 вересня 2015 року**. Цього разу з початку вересня 2015 року російсько-терористичні війська на Донбасі деякий час утримувалися від використання важких озброєнь (реально – упродовж лише кількох днів). Однак спостерігалось активніше використання бойовиками піхотної зброї для обстрілів позицій сил АТО і збройних провокацій. Одночасно терористи активізували ведення розвідки та диверсійно-терористичні дії. Активніше використовували мінування, засідки, нальоти, рейди малими групами, дії снайперських груп.

Виданий на початку вересня наказ Генштабу ЗС РФ про виведення з Донбасу в РФ деяких підрозділів регулярних російських військ і окремих **найбоєздатніших формувань російських найманців, щоби далі перекинути їх у Сирію, став причиною паніки в «ДНР» і «ЛНР»**. Керівництво місцевих терористів розцінило, що Москва відмовляється від планів подальшої ескалації конфлікту на Донбасі й кидає їх напризволяще. Паніку нагнітали чутки, що Прикордонні війська ФСБ РФ готуються підсилити охорону держкордону Росії з Україною на ділянках, що межують з окупованими районами, аби запобігти потраплянню на територію Росії «небажаних елементів» із числа власних найманців і місцевих бойовиків.

У багатьох бандформуваннях і «органах управління» 1-го й 2-го «армійських корпусів» («ДНР» і «ЛНР») спостерігався від'їзд російських «радників» із числа кадрових офіцерів ЗС РФ на територію Росії. Однак згодом з'ясувалося, що йшлося про ротацію і ГШ ЗС РФ не має наміру скорочувати формат військової «допомоги» місцевим бойовикам.

Упродовж перших двох тижнів вересня відбулася ротація підрозділів армійської (військової) розвідки ЗС РФ, які відповідали за проведення «зачисток» командного складу так званого «ополчення» з метою встановлення повного контролю російських спецслужб і Генштабу ЗС РФ над бандформуваннями.

Серед військовослужбовців ЗС РФ далі ширилась інформація про наміри Путіна «злити ДНР і ЛНР». Спостерігалось знеохочення в кадрових офіцерів російської армії виїжджати «у відпустки» на територію України й брати участь у терористичній діяльності на Донбасі. Інформацію «про злив» також активно обговорювали самі терористи. У середовищі бойовиків мусувалася теза про готовність «припинити війну» під гарантії амністії з боку Києва.

Здійснювалася ротація командного складу так званого 1-го армійського корпусу «ДНР» російсько-терористичних військ. З'єднання узяв під командування кадровий російський військовослужбовець, генерал-майор ЗС РФ із позивним «Туман». Російський Генштаб не вирішив низки організаційних питань, здійснюючи ротацію підрозділів ЗС РФ на Донбасі (а також «інструкторів» і «радників» із числа російських офіцерів), що викликало невдоволення військових ЗС РФ. Зокрема, під час перетину російсько-українського кордону старші командири (командири підрозділів) змушені були самостійно шукати виходи на уповноважених працівників ФСБ і вирішувати питання, аби російські прикордонники не вносили персональні дані військовослужбовців в уніфіковану базу ФСБ (як громадян, що перетинають кордон). Одночасно «прикордонники ДНР» намагалися ставити відмітки про перетин кордону в паспорти російських «відпускників», що також спричиняло обурення останніх.

Вересень став місяцем напружених суперечок у «ДНР» і «ЛНР» щодо **проведення «виборів» у підконтрольних цим терористичним організаціям районах** (у «ДНР» вони були призначені спершу на 18 жовтня, у «ЛНР» – на 1 листопада 2015 року). І хоча ці вибори так і не відбулися, підготовка до них становить інтерес у контексті прагнення Києва надати цим районам «особливий статус» і провести в них «місцеві вибори».

Так, із початку вересня в середовищі російських «політичних радників» у «ДНР» і представників донецьких громадсько-політичних об'єднань проросійського напрямку мусувалася тема низької практичної значущості «виборів» у «ДНР», позаяк «мерів» міст на той момент уже призначив «глава ДНР» Олександр Захарченко. Водночас, на думку російських «кураторів», ці «вибори» могли показати реальний відсоток населення, що схвалює діяльність «ДНР». На думку представників «ЦВК» та «Мін'юсту» «ДНР», очікувалася низька явка виборців. Обговорювалося питання можливої відміни чи перенесення «виборів» на інший час, а сама теза про «вибори» розглядалася виключно як засіб тиску на Київ із метою подальшої легалізації «ДНР».

На наступному етапі обговорювалося перенесення «виборів» у «ДНР» на 21 лютого 2016 року – начебто відповідно до Мінських угод. В «уряді ДНР» розглядали можливість участі в цих «виборах» українських політичних партій, зареєстрованих Міністерством юстиції України. За задумом терористів, ці партії змушені будуть стати на облік у «ЦВК» та «Мін'юсті» «ДНР», а основною вимогою до них для участі у «виборах» буде визнання «конституції ДНР». Крім цього, як потенційних учасників розглядали місцеві організації партій «Русский блок»,

«Русско-Украинский союз» і Слов'янської партії, представники яких перебували на тимчасово непідконтрольній Україні території – Донецькій області й у Криму.

Водночас, за оперативними даними групи «ІС», серед членів «Народної Ради ДНР» ширилися чутки про вже визначених переможців «виборчої кампанії 2015 року» в «ДНР». Посади «виборних» керівників міських і районних адміністрацій мали отримати «діячі», підконтрольні очільникові терористичної організації «ДНР» Захарченку (до того ж на той момент ці сепаратисти вже обіймали відповідні «пости»):

- Р. Храменков – Горлівка (10.03.1978 р. н., на вересень 2015 року обіймав пост глави «Горлівської міської адміністрації»);
- О. Афендіков – Дебальцеве (04.05.1974 р. н., колишній «комендант Єнакієвого», призначений «мером» Дебальцевого 18 лютого 2015 року);
- О. Качанов – Докучаєвськ (11.06.1976 р. н., з 2006 до 2014 року – директор філіалу підприємства ООО «Інформаційні комп'ютерні системи» – ООО «Д-Маркет», суміщаючи з 2013 до 2014 року посаду директора ООО «Інформаційні технології і комунікації», з 2015 року – директор ООО «Д-Маркет» «ДНР», активно допомагав організовувати й проводити «референдум» 11 травня 2014 року; на вересень 2015-го виконував обов'язки «першого заступника глави адміністрації Докучаєвська»);
- І. Мартинов – Донецьк (22.06.1969 р. н., з 14 жовтня 2014 року – глава «міської адміністрації Донецька», призначений О. Захарченком);
- Ю. Сільванський – Єнакієве (15.11.1960 р. н., є відомості про тісні зв'язки з обласним керівництвом КПУ, колишній перший заступник голови міськадміністрації Єнакієвого, у червні 2015 року призначений О. Захарченком «в. о. мера Єнакієвого»);
- Л. Толстикіна – Макіївка (03.10.1967 р. н., у 2014 р. – секретар міської ради Макіївки, клінічна українофобка, одна з активних ініціаторів «референдуму» про утворення «ДНР», на вересень 2015 року – єдиний кандидат на посаду глави міста Макіївки від «громадського руху «Донецька Республіка»).

Не менш активна «передвиборна гарячка» розпочалась і в «ЛНР», де в межах агітаційної кампанії напередодні виборів глав міст і районів, запланованих на 1 листопада, російські «куратори» залучили кандидатів від руху «Мир Луганщині» (лідер руху – глава «ЛНР» Ігор Плотниць-

кий) до обговорення теми інтеграції «ЛНР» у РФ і можливості проведення референдуму з цього питання. За вказівкою російських «кураторів» лідери «ЛНР» почали поширювати заяви про надходження «великої кількості звернень» від місцевого населення щодо проведення референдуму про приєднання «ЛНР» до Росії. Одночасно російські «куратори» дали вказівки ватажкам «ЛНР» про необхідність залучення в ряди руху «Мир Луганщині» по 1,5–2 тисячі нових членів щотижня, які виконувалися шляхом адміністративного тиску на чиновників, працівників установ, підприємств...

Рух «Мир Луганщині» також запустив три проекти, спрямовані на збільшення кількості членів структури й формування позитивного іміджу серед населення «ЛНР». Серед них:

1. Проект «Не забудемо, не простимо» (керівник – Г. Сорока) – спрямований на привертання уваги міжнародних організацій до «грубих порушень» «київською хунтою» положень міжнародного права із захисту прав людини та основних свобод стосовно жителів Донбасу. Діяльність здійснювалася за двома напрямками: накопичення й аналіз інформації з відкритих джерел (ЗМІ, владні структури «ЛНР», соцмережі, свідки та учасники бойових дій), а також політико-правовий цикл (правова й політична оцінка отриманих даних, їх використання для підвищення рівня ідейно-патріотичної мотивації населення «ЛНР»).
2. Проект «Волонтер» (керівник – Н. Рогожан, діє з 21.02.2015) – передбачав координацію діяльності добровільних організацій і фондів, а також адресний розподіл отриманої з РФ «гуманітарної допомоги».
3. Проект «Кадровий резерв» (керівник – О. Гусарова) – здійснював формування «Реєстру кандидатів для роботи в органах державної влади «ЛНР» (нараховував 150 осіб) і «Молодіжного кадрового резерву» з числа випускників і студентів останніх курсів вишів на окупованій бойовиками території.

28 вересня 2015 року президент Росії Володимир Путін виступив на Генасамблеї ООН у Нью-Йорку. З цього виступу стало зрозуміло, що Москва не розглядає можливості виведення своїх військ із Донбасу, а під приводом «спільної боротьби з тероризмом у Сирії» намагається повернути собі прихильність Заходу й порушити питання про відміну санкцій, залишаючи за собою право діяти проти України на власний розсуд. Група «ІС» відреагувала на виступ Путіна в ООН:

ЩОДО ВИСТУПУ ПУТІНА В ООН

Як і слід було очікувати, кремлівський словоблуд нічого нового не сказав. Чергова балаканина про «громадянську війну» в Україні – це, зрозуміло, залишення за собою маневру (ескалація – заморожування конфлікту) в очікуванні результатів торгів із Заходом, тепер уже в контексті Сирії – на неї й наголос. «Широка міжнародна антитерористична коаліція» за участю РФ – це останній козир Путіна.

Перегукується з даними групи «ІС» щодо Донбасу за останні дні: РФ військ із Донбасу не виводить (відбувається перекидання лише окремих підрозділів, і то в межах ротації). Особовий склад і озброєння російсько-терористичних військ повністю готові до продовження бійні за першою вказівкою Кремля. Хоча нині явно першочергово розіграватиметься політична карта з «легалізації» «ЛНР-ДНР» під прикриттям Мінських домовленостей. «Псевдовибори» в Луганську й Донецьку на тлі танків і «Градів» на передовій – добра комбінація для шантажу Києва. Питання до останнього: чи вдасться Путіну «втяти» Україні Донбас на своїх умовах? Очевидно, якщо цей абсолютно антиукраїнський план провалиться, знову заговорять гармати. І ми плавно вийдемо на «Мінськ-3»...

Після цього виступу Путіна цілком незрозумілим і небезпечним здавалося підписання 29 вересня тристоронньою контактною групою в Мінську **угоди про відведення з лінії зіткнення на Донбасі озброєнь калібром меншим за 100 міліметрів**, оскільки не було сумнівів, що цю угоду виконуватиме лише українська сторона, відкривши для російсько-терористичних військ можливість «повзучої окупації», що пізніше й сталося.

Група «ІС» виступила з різким осудом цієї нелогічної ініціативи, вказавши у своїй заяві:

Це або гра в піжмурки з реальністю слабкозорих у рожевих окулярах, або зрада. Адже лише впродовж останньої доби ми зафіксували використання терористами 120-міліметрових мінометів (до слова, і бронетехніки також).

Уздовж усієї лінії зіткнення помічено підрозділи ствольної артилерії (122 і 152 міліметри) і РСЗВ, а також бронегрупи російсько-терористичних військ. На «передку» в супротивника танків більше, ніж в арміях багатьох європейських країн. І згадки нема про якесь відведення, не кажучи вже про озброєння менше за

100 міліметрів. Підступне запитання: якою інформацією оперує тристороння контактна група (зокрема – представники України), ухвалюючи й підписуючи такі рішення? Якщо вони не мають доступу до об'єктивної інформації про події в зоні АТО, то мусять сказати: «Ми нічого не знаємо, дивимося тільки путінське ТБ, тому об'єктивних рішень приймати не можемо».

Якщо ж це свідомо установа і свідомі рішення, то немає різниці між діяльністю наших «посланців» у Мінську й путінською «боротьбою за мир».

Потім саме угода про відведення озброєнь калібром меншим за 100 міліметрів дала можливість супротивнику без жодних наслідків для себе обстрілювати позиції сил АТО на всіх ділянках фронту (використовуючи 120- і 82-міліметрові міномети, зенітні установки ЗУ-23-2, танки й ББМ, а в окремих випадках – ствольну артилерію та РСЗВ) аж до кінця 2015 року й далі, а також вільно захопити Комінтернове та низку інших населених пунктів.

10. ПАРИЗЬКА ЗУСТРІЧ «НОРМАНДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ», НОВА «ГРА В МИР», ЗМІНА МОСКОВСЬКИХ «КУРАТОРІВ» ДОНБАСУ (ЖОВТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 2015 РОКУ)

На початку жовтня 2015 року в Парижі відбулася зустріч у «нормандському форматі» – лідери України, Німеччини, Франції та Росії провели перемовини з розв'язання конфлікту на Донбасі. Ця зустріч і досягнуті домовленості «реанімували» другу Мінську угоду, яка на практиці не діяла увесь 2015 рік із моменту підписання, однак за яку судомно чіплялися на Заході як за «реальний мирний діалог», начебто спроможний залагодити конфлікт на Донбасі. Після паризької зустрічі стало зрозуміло, що Франція та Німеччина готові до будь-якого варіанта припинення вогню в Україні, хай навіть і на шкоду українським інтересам, хай через «заморожування» конфлікту – лише б можна було констатувати деескалацію бойових дій.

За результатами зустрічі було досягнуто домовленостей до кінця 2015 року:

- про забезпечення доступу СММ ОБСЄ на всю територію Донбасу;
- про припинення вогню й відведення озброєнь від лінії зіткнення із супротивником у Донецькій і Луганській областях;
- про проведення виборів на Донбасі (мають відбутися за українським законодавством під наглядом ОБСЄ через 80 днів після ухвалення відповідного закону, водночас усім кандидатам на виборах потрібно надати імунітет);

- про ухвалення Україною закону про амністію терористів;
- про зняття санкцій проти Росії тільки після повного виконання Мінських угод.

В Україні негайно спалахнули суперечки про те, перемогою чи провалом стали для Києва підсумки цієї зустрічі. Група «ІС», зазнаючи брак інформації про ухвалені рішення, виступила із заявою:

ЩОДО ПІДСУМКІВ ЗАСІДАННЯ «НОРМАНДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ»

Без розуміння конкретних механізмів за кожним пунктом коментувати складно: можна або жорстко критикувати, або підтримувати й хвалити – що кому до вподоби. Тому за основними моментами:

1. Місцеві вибори на Донбасі.

Незрозуміло, як можна забезпечити повністю демократичні вибори «за українським законодавством» на територіях, які Україна не контролює. Хіба ми такі впевнені у безгрішності й всевіданні горезвісних міжнародних спостерігачів? Або ж думаємо, що вибори під дулами російських автоматів можна назвати демократією? От у «ДНР» уже визначилися з кандидатами, яких «призначать» на «виборні» посади: скрізь і всюди це люди Захарченка. Якщо ці «неправильні» вибори відмінять, то де гарантія, що на «правильних» виборах (відповідно до Мінських угод) цих же людей точно так само не «призначать» терористи?

Нас переконують, що закон про вибори на Донбасі передбачить усі нюанси. Що ж, поки ми не бачили тексту законопроекту, дискусія не має сенсу.

2. Виведення військ РФ і контроль над кордоном.

Президент Франції Олланд за результатами зустрічі заявив, що після виборів на Донбасі іноземні (російські) війська будуть виведені, і Україна отримає контроль над кордоном.

Щоби домовитися про виведення російських військ із Донбасу, для початку потрібна така собі дрібничка: аби Росія визнала, що на Донбасі є ті самі її війська. Інакше незрозуміло, хто і які гарантії дає. Наразі не пригадуються такі зізнання Москви. Відповідно, хотілося би більше контексту до обіцянок Олланда.

3. Припинення вогню й відведення озброєнь калібром менше за 100 міліметрів.

Навряд чи два, три дні або навіть тиждень без обстрілів – це велика підстава для оптимізму. Щоби говорити про створення передумов (лише передумов!) для мирного процесу, слід констатувати для початку бодай відведення важких озброєнь (і хоча повернути ці озброєння в п'ятнадцятикілометрову зону – справа двох годин, але хоч щось), а потім уже порушувати питання про озброєння менше за 100 міліметрів.

Із цього питання ми висловлювалися раніше, не будемо повторюватись. Сподіваємося лише, що ГШ і штаб АТО під час відведення озброєнь передбачать варіанти їх оперативного повернення на позиції.

Зауважимо також, що бойовики, відводячи «для ОБСЄ» танки з «передка», часто-густо не виводять їх із п'ятнадцятикілометрової зони, а маскують за кілометр-два від попередніх позицій. Або ж, змінюючи бортові номери (щоби ввести в оману спостерігачів), під виглядом «відведення» відтягують на ремонт пошкоджену техніку, натомість перекидаючи до фронту боєздатну. Підготовкою до «мирного діалогу» такі фокуси назвати проблематично. У будь-якому разі, ми й далі моніторимо ситуацію.

4. Амністія бойовиків.

Усі ми пам'ятаємо запевнення вищого керівництва про те, що амністія стосуватиметься лише учасників незаконних збройних формувань на Донбасі, які не вчинили злочинів. Сподіваємося, що ці обіцянки буде виконано. Знову-таки, для дискусії потрібно розуміти суть конкретних пропонованих механізмів такої амністії.

У будь-якому разі, у Верховній Раді визріває дуже спекотна пора дискусій і обговорень із кожного питання. І це дуже правильно. На кону надто багато. Усі ми – за встановлення миру на Донбасі, питання лише в тім, якою буде його ціна.

І на окупованій території Донбасу, за нашими оперативними даними, бойовики та населення неоднозначно поставилися до результатів засідання «нормандської четвірки» в Парижі. Зокрема, частина терористів вважала, що це «фактичний злив ЛНР/ДНР» Москвою в обмін на зняття з порядку денного питання про анексію Криму. Водночас інша частина бойовиків була переконана, що Путін перехитрував українське керівництво, і ці домовленості – не що інше, як політичні маневри Кремля з метою затягнути час, поки Україна «не розвалиться зсередини».

Особливий резонанс у середовищі бойовиків викликала звістка про те, що після отримання відповідних розпоряджень із РФ ватажки «ДНР» і «ЛНР» відмінили проведення «своїх» виборів у 2015 році. За нашою інформацією, керівництво «ДНР» навіть вжило заходи на випадок акцій непокори, мітингів і демонстрацій місцевого населення (глава «ДНР» Олександр Захарченко з цією метою почав терміново формувати підрозділ «спецназу», що підпорядковувався б особисто йому).

Крім цього, терористи масово висловлювали невдоволення заборону відкривати вогонь по силах АТО. Невдоволення бойовиків підсилювали факти численних випадків загибелі їхніх «співробітників» у період «відсутності бойових дій» (у п'яних сварках, ДТП, підривах на мінах). У підрозділах бойовиків у цей період спостерігалось різке падіння дисципліни, почастішали крадіжки зброї та боєприпасів із метою продажу чи обміну на алкоголь. Так, «МДБ ДНР» у цей період проводило відразу кілька розслідувань за фактами «зникнення» в бандформуваннях «ДНР» озброєння та боєприпасів, водночас в одному з випадків ішлося про «зникнення» з підрозділу відразу понад 200 одиниць стрілецької зброї.

Чутки про «злив ЛНР-ДНР», що ширилися в рядах бойовиків, призвели до того, що маса терористів із числа жителів інших регіонів України (переважно південних і східних областей) почали покидати Донбас і повертатися додому (цей процес тривав до кінця 2015 року). Оскільки далеко не всі з утікачів збиралися припиняти «боротьбу з київською хунтою», це спричинило певне загострення ситуації і в тих областях, куди вони прибували, і в «транзитних» регіонах (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька області). Однак спецслужби України були готові до цього процесу: кінець 2015 – початок 2016 року ознаменувалися серією арештів бойовиків «ЛНР-ДНР», які виїхали із зони АТО.

Тим часом на Донбасі російсько-терористичні війська дотримувалися режиму припинення вогню лише кілька днів після «паризької зустрічі». На кількох ділянках були зафіксовані спроби інфільтрації диверсійно-розвідувальних груп бойовиків на контрольовану Україною територію. Загалом же режим перемир'я російсько-терористичні війська використали для передислокації та доукомплектування підрозділів, будівництва інженерно-фортифікаційних споруд і накопичення матеріально-технічних засобів. Водночас почалася чергова ротація «радників» із ЗС РФ і підрозділів російських військ на Донбасі.

Так, у підрозділах і структурах управління так званого 1-го армійсько-го корпусу «ДНР» відбувалася ротація «інструкторів» і «радників» із числа кадрових військовослужбовців ЗС РФ. Військові російської армії відбували й прибували групами по 10–15 осіб.

Активні переміщення терористів були помічені в Петровському районі Донецька й південно-східніше від міста, а також у смузі Тельманове – Новоазовськ (там у середньому за добу спостерігалось переміщення близько 30 транспортних одиниць – здебільшого ББМ та армійських вантажівок). Два основних підрозділи терористів батальйонної ланки, що займали позиції в смузі від Новомихайлівки до Красногорівки, доукомплектовували особовим складом із розформованих бандформувань (загальна чисельність поповнення сягала тисячі бойовиків). У смузі від Ясинуватої до північно-західних околиць Горлівки терористи провадили інтенсивні інженерні роботи в другому ешелоні оборони, задіявши близько 50 одиниць спеціальної техніки. Споруджували опорні пункти, райони оборони, виконували розгороджувальні роботи й прокладали колонні шляхи. Північніше від Красного Луча спостерігалось інженерно-фортифікаційне обладнання позицій на прилеглих висотах.

Крім цього, супротивник підсилював своє угруповання в районі Донецьк – Харцизьк – Шахтарськ – Сніжне за рахунок відведення частини сил із Горлівського плацдарму (це видавалося за «відведення техніки й озброєнь» – важкої бронетехніки й озброєнь калібром менше за 100 міліметрів), у район Шахтарська було перекинуто додаткову танкову роту бойовиків (танки Т-64Б). У районі Лиман – Цвітні Піски (північніше від Стукалової Балки) бойовики «ЛНР» під виглядом «перевалочного пункту для відведення техніки» формували передову базу, яка в разі потреби дала би змогу розгорнути в районі виступу Щастя – Станція Луганська ударну групу з 2–3 посилених батальйонів (один із них – танковий).

Спостерігалось створення терористами паливних складів «НЗ» (недо-торканий запас) у районі Сніжне – Амвросіївка – Старобешеве, а також у Краснодарі та Алчевську. У бік останніх двох населених пунктів у цей період щодоби рухалися близько 10 паливозаправників.

Незабаром російсько-терористичні війська відновили обстріли позицій сил АТО і цивільних об'єктів, спочатку – з використанням лише стрілецьких озброєнь. Зациклене на «перемир'ї» військово-політичне керівництво України довго намагалось приховувати таку активність терористів, повідомляючи в офіційних зведеннях про «дотримання загальом режиму тиші». Однак під тиском об'єктивної інформації про події (зокрема й інформації з оперативних зведень групи «ІС») штаб АТО все-таки почав повідомляти про «одиночні випадки обстрілів» із боку супротивника. Однак і тоді в офіційних повідомленнях стверджувалось, що обстріли ведуть начебто «неприцільно» й спричинені вони низьким рівнем дисципліни в бандформуваннях, або ж здійснюють їх «непідконтрольні керівництву «ЛНР-ДНР» бандформування».

Ці інтерпретації не витримували жодної критики, оскільки група «ІС» у багатьох випадках подібних збройних акцій фіксувала на позиціях терористів присутність російських і місцевих, підконтрольних терористам ЗМІ. З цього випливало, що, по-перше, самі обстріли мають суто провокативний характер і мету викликати вогонь у відповідь сил АТО з тим, щоби російські журналісти фіксували «грубе порушення перемир'я українськими військами». А по-друге, було очевидним, що подібні провокації планувались і санкціонувались командуванням російсько-терористичних військ, тобто ніяк не йшлося про «випадкові» обстріли чи обстріли «непідконтрольними керівництву терористів» бандформуваннями.

На кінець вересня російсько-терористичні війська вже здійснювали обстріли не тільки із застосуванням стрілецької зброї, а й з 82-міліметрових мінометів, крупнокаліберних кулеметів і АГС-17. Водночас обстрілювали вже не лише з метою провокації, а й для прикриття «входу – виходу» своїх ДРГ у тили сил АТО. Також спостерігалось активне використання супротивником спеціального озброєння та спорядження, що давало змогу діяти непомітно і приховано (глушники, нічні та денні оптико-електронні прилади, сканери тощо). У першій лінії фіксувалося зростання кількості штатних ДРГ спецназу російських спецслужб (ГРУ ГШ ЗС РФ і ФСБ РФ) – характерними особливостями дій цих ДРГ було широке використання «мінних пасток» та активні спроби коротких вогневих нальотів на окремо розміщені опорні пункти (позиції) українських військ.

Найбільшу активність російсько-терористичних військ було зафіксовано на таких ділянках:

- практично по всій протяжності сектору «А» (особливо вздовж річки Сіверський Донець) – тут практично не припинялася «війна малих груп» (рейдові дії, засідки, контрзасідки, мінування);

- район Луганське – Миронівське – Троїцьке (аж до околиць Попасної) – були зафіксовані групи снайперів, що діяли, зокрема, і під прикриттям вогню мінометів і крупнокаліберних кулеметів;

- від Шуми та Майорського до Авдіївки – постійні спроби проникнення в тил українських військ ДРГ бойовиків: також фіксувалося використання терористами бронетехніки;

- у районі ДАП – спроби обстрілювати позиції сил АТО з «нейтральної смуги», активність снайперів, спроби супротивника діяти невеликими піхотними й розвідувальними групами, зокрема під прикриттям бронетехніки;

- від Мар'їнки до Гранітного й Миколаївки, у районі Маріуполя, Саханки, Широкиного, Павлополя, Чермалика – застосування бойовиками

стрілецької зброї, використання 82-міліметрових мінометів і АГС-17, активність ДРГ бойовиків.

Отож уже до кінця вересня 2015 року було гранично зрозуміло, що підсумки паризьких домовленостей «нормандської четвірки» виявилися черговим «фейком». Що, утім, аж ніяк не зашкодило Росії й Заходу далі посилено обговорювати формат «мирного діалогу» й тиснути на Київ із метою змусити його виконати «українську частину» домовленостей.

Наприкінці вересня – на початку жовтня російсько-терористичні війська почали посилено вдавати «відведення» озброєнь. Група «ІС» одночасно на низці ділянок фіксувала поступове відведення перекастами основної маси артилерії бойовиків від лінії фронту у глиб бойових порядків. Із району Перевальська, на ділянці Старобешеве – Кутейникове, Красний Луч – Антрацит – Ровеньки, південніше від Луганська та на інших ділянках спостерігалось відведення груп артилерійського озброєння терористів у бік кордону з РФ, хоча масовий перетин артилерійськими групами держкордону з Росією не фіксувався. Також з'явилися відразу кілька «рекогносциувальних» (розвідувальних) груп російських військових, замаскованих під місцевих бойовиків, у районах Свердловська, Краснодона, Амвросіївки, Антрацита. Завданням цих груп був пошук місць для «відстоювання» озброєнь і військової техніки, що відводилася з фронту.

Одночасно значна частина важких озброєнь бойовиків залишалась у безпосередній близькості від лінії розмежування, замаскованою в промислових районах населених пунктів, на території складів, логістичних центрів, різних підприємств. Так, одну із зафіксованих нами груп було перекинуто в район Горлівки (підприємство «Стірол»), другу помічено за Докучаєвськом у балках, ще одну – південніше від Луганська на марші в бік Краснодона. Було цілком очевидно, що ці артгрупи (здебільшого у їхньому складі були гаубиці Д-30, 122-міліметрові САУ 2С1 і 122-міліметрові РСЗВ БМ-21) відводилися від лінії розмежування лише на переформування та доукомплектування.

У Приморському напрямку терористи зімітували «відведення танків» – танкова рота (8 танків) демонстративно, серед білого дня, відійшла від Безіменного в район північніше від Новоазовська. Цікаво, що основну частин танків та інших бойових броньованих машин із цього району (Безіменне, Саханка) бойовики ще до «офіційного відведення» таємно, у темну пору доби, перекинули в північному напрямку за трасу Тельманове – Новоазовськ, прикривши їх у кількох районах на північ від Тельманового. Між тим, за нашою інформацією, у районі населеного пункту Безіменне навіть після «відведення» залишався танковий підрозділ терористів (близько 10 танків), ретельно замаскований на позиціях.

Наприкінці жовтня російсько-терористичні війська на Донбасі активно вдавали «відведення техніки» на ділянці навпроти сектору «С». Зокрема, фіксувалося відведення частини техніки з п'ятнадцятикілометрової зони, у той час як частина озброєнь просто змінювала позиції, залишаючись на передньому краї, водночас на нових позиціях озброєння ретельно маскували. Таке ж «часткове відведення» бойовиками важкої бронетехніки й мінометів фіксувалося й на інших ділянках.

Серйозною проблемою став контроль над переміщеннями 82- і 120-міліметрових мінометів бойовиків. За інформацією групи «ІС», після масових «маніпуляцій» із відведенням бронетехніки та артилерії бойовики взяли за мінометні системи. Користуючись складнощами у контролі над переміщенням цих озброєнь, терористи повертали їх на попередні позиції на передньому краї.

У жовтні в «ДНР» і «ЛНР» відбулися «заходи з мобілізації» й вербування нових бойовиків. Глава «ДНР» О. Захарченко заявляв, що шляхом мобілізації доведе чисельність своїх бойовиків до 100 тисяч осіб, що виявилось повною профанацією та абсурдом, як, утім, і лєвова частка інших заяв цього діяча. Усього, за оцінками групи «ІС», у межах «осінньої кампанії» «ДНР» призвало, мобілізувало й завербувало загалом близько 3500 осіб поповнення (хоча в «ДНР» рапортували про «призов» 5 тисяч осіб, обіцяючи, що «призовники з числа молоді», на відміну від «мобілізованих», не проходять служби на передовій, а тільки в тилкових частинах). Місцевих жителів, «призованих» і «мобілізованих» у ряди «армії ДНР», групами по 30–40 осіб відправляли зразу в кілька «навчальних центрів» «1-го армійського корпусу ДНР». Там вони проходили «курс молодого бійця», для чого в «навчальні центри» оперативно перекидали бронетехніку.

На відміну від «ДНР», у «ЛНР» робили ставку не на примусову мобілізацію та «призов», а на вербування з підписанням «контракту» з «МО ЛНР». Утім, успіхи «ЛНР» не дуже відрізнялися від «ДНР» – до того часу маса громадян призовного віку покинула окуповані райони, а з тих, що залишились, чимала частина вже пройшла через бандформування, ставши інвалідами.

У той самий період часткова «переорієнтація» РФ своєї воєнної агресії з Донбасу на Сирію викликала серед керівництва бандформувань «ДНР» чутки про припинення російською стороною забезпечення терористів військовою технікою та озброєнням. Однак на нарадах керівництво «ДНР» стверджувало, що хоча перебої в постачанні справді є, але вони тимчасові. Як з'ясувалося пізніше, це відповідало істині: у грудні 2015 року потік озброєння й боєприпасів, а також інших матеріально-технічних ресурсів із Росії відновився.

Однак і за час перерви в матеріально-технічній та «гуманітарній» допомозі з Росії ватажки терористичних організацій на Донбасі знаходили способи особистого збагачення. Так, спецслужби РФ викрили факти присвоєння керівництвом «ДНР» коштів у вигляді надуманих «податків», які ті вираховували з грошових винагород, що Москва виплачувала бойовикам. Зокрема, керівництво «ДНР» обклало зарплату бойовиків «податком» у 10 відсотків загальної суми – начебто для збору коштів на «економічний розвиток «ДНР». За даними російських спецслужб, так керівництво «ДНР» присвоїло понад 40 мільйонів рублів.

«Сирійська епопея» Путіна вдарила й по російських військово-службовцях і найманцях на Донбасі. Громадянам РФ, які брали участь у бойових діях у складі російсько-терористичних військ на Донбасі (як військовослужбовцям ЗС РФ, так і найманцям), російське командування висунуло таку умову для повернення в Росію: тільки через оформлення контракту з МО РФ для наступної відправки в Сирію. Для підписання контракту вказаним особам необхідно було надати три фотографії та копії особистих документів. Утім, за всієї туги за рідними берізками, серед військовослужбовців ЗС і найманців із РФ на Донбасі спостерігалася досить невелика кількість охочих підписувати такий контракт.

У жовтні в «ДНР» почався черговий сплеск боротьби за владу між главою цієї терористичної організації О. Захарченком і його давнім суперником О. Ходаковським – «секретарем Ради безпеки ДНР», колишнім командиром бандформування «Восток». Глава «ДНР» вживав заходи зі зменшення впливу «секретаря Ради безпеки» на незаконні збройні формування, серед яких Ходаковський як «бойовий командир» мав серйозний авторитет. Спочатку для Захарченка було важливим нейтралізувати «Восток» як формування, яке підпорядковувалося Ходаковському й не дуже сприймало главу «ДНР».

Раніше, відразу після початку вересневого «перемир'я», представники «1-го АК ДНР» блокували й «реквізували» 4-ту базу бандформування «Восток», розташовану в районі автостанції «Мотель» (Донецьк), та сама доля незадовго спіткала й 5-ту базу цього бандформування. Після зустрічі командування «Востока» з керівництвом «1-го АК ДНР» було заявлено про заплановане роззброєння бандформування, а терористам запропонували перейти у «внутрішні війська ДНР», або безпосередньо в «1-й АК ДНР». Бойовики «Востока» заявили, що роззброєння проводять «російські спецслужбісти та агенти в командуванні 1-го армійського корпусу, що працюють на ФСБ».

Однак у жовтні вже й недалеким терористам із «Востока» стало ясно, що за інтригами проти них стоїть не так всемогутня ФСБ, як особисто пан

Захарченко. Зокрема, керівництво «ДНР» почало реорганізацію банди «Восток», під час якої близько 40 відсотків терористів вивели «за штат», а решта почала проходити процедуру зарахування в підрозділи «Міністерства внутрішніх справ ДНР» (до слова, щонайменше, третина бойовиків «Востока» мала судимості, що, зрештою, було нормою для терористичного «МВС»). Одночасно Захарченко розпочав екстрене формування батальйону спецпризначення «Легіон» чисельністю до 500 осіб, що був би підконтрольний йому особисто (планувалось, що пізніше цей батальйон увійде до складу бандформування «Оплот»).

Утім, і російські спецслужби вносили чималу лепту у створення «єдиної вертикалі командування» в терористичних організаціях на Донбасі. Так, в окупованих районах Луганської й Донецької областей спеціальні групи ФСБ РФ за взаємодії зі спецназом ГРУ ГШ ЗС РФ проводили заходи з «перевиховання» командирів і бойовиків бандформувань, які не дуже ретельно виконували накази керівництва «ДНР» і «ЛНР». Російські спецслужбісти використовували широкий спектр впливу – від тюремного ув'язнення до фізичної розправи. А 25 жовтня 2015 року з РФ у «ЛНР» прибула навіть спеціальна «група ліквідаторів» ФСБ для зачистки найодіозніших постатей у кримінальному плані. За наявною інформацією, подібні зачистки на низовому рівні активно провели в Луганську та Красnodонському районі Луганської області.

Кінець жовтня ознаменувався розпалом «управлінської кризи» (як його назвали в Москві) в «ЛНР». Зокрема, за інформацією групи «ІС», у Москві відбулася нарада російських «кураторів» із числа представників адміністрації президента РФ і ФСБ РФ, на якій обговорювалися шляхи урегулювання «політичної та управлінської кризи в ЛНР». Керівництво ФСБ РФ наполягало на спільному з АП РФ «кураторстві» в усіх сферах діяльності «ЛНР» та ініціювало зміщення І. Плотницького (він на той момент перебував у Москві «під контролем») з посади «глави ЛНР» через компромат на нього. Під компроматом малися на увазі участь Плотницького в корупційних схемах, розкрадання «державних» коштів «ЛНР» та «допомоги» з РФ тощо. Водночас представники АП РФ виступили проти усунення Плотницького з посади «зادля уникнення загострення управлінської кризи в республіці та спекуляцій у межах Мінських домовленостей».

Одночасно в «ЛНР» силами «МДБ» і «народної міліції» провели серію арештів серед «посадовців держструктур ЛНР», які підтримували главу «ЛНР» І. Плотницького. Арешти ініціювали Л. Пасічник (глава «МДБ ЛНР», колишній начальник відділу «К» УСБУ в Луганській області) та І. Корнет (глава «МВС ЛНР», экс-працівник МВС). Також «МДБ ЛНР» ініціювало ін-

формаційну кампанію проти низки «народних мерів», бойовиків, «казаків». Перед цим працівники «МДБ ЛНР» також арештували «заступника начальника відділу загального нагляду «генеральної прокуратури ЛНР» О. Філіпінського, що мав тісні зв'язки з І. Плотницьким.

Ці арешти були пов'язані з перерозподілом сфер впливу (політичних, фінансово-економічних інтересів, схем, «тіньових» грошових потоків, контрабанди) між особами, що належали до «сім'ї» Януковича (Ю. Іванющенко, Г. Ілляшов, І. Аврамов, С. Курченко), а також власниками шахт, підприємств, олігархічних груп і керівництвом ФСБ та ГРУ МО РФ.

На тлі «викриттів» «МДБ ЛНР» корупційних схем «глави ЛНР» І. Плотницького та «міністра палива й енергетики» Д. Ляміна загострилася громадсько-політична ситуація в підконтрольних бойовикам містах Луганської області. Так, шахтарі з міста Красний Луч проявляли готовність до масових акцій протесту проти чинної «влади ЛНР», заявляючи, що «вони крадуть мільйони, а нам зарплату не платять».

Позначилися ці події й на бандформуваннях. На ділянці фронту від Первомайська до Слов'яносербська у бойовиків спостерігалось «перестроювання» бандформувань: у низці підрозділів відбувалася зміна командного складу, частину бандформувань відвели на переформування. У Стаханов і Алчевськ прибули відразу кілька відмінно озброєних і оснащених «підрозділів центрального підпорядкування» «ЛНР» на бронетехніці з метою нейтралізації формувань бойовиків, схильних до непокорі.

Услід за розпалом кризи в «ЛНР» з'явилась інформація про зміну московських «кураторів» терористичних організацій – зокрема, про усунення від «кураторства» помічника президента РФ Владислава Суркова.

Початкова інформація, отримана групою «ІС», стосувалась відкликання до Москви кураторів «ДНР» «Патріота» та «Чайки», що були підконтрольні особисто В. Суркову. Водночас «Патріот» (Сергій Анатолійович – прізвище не встановлено, – громадянин РФ, уродженець Ленінградської області) керував фінансовими потоками, які заходили з РФ у «ДНР» та мав стосунок до спеціальних служб РФ. «Чайка» (громадянин РФ на ім'я Дмитро) здійснював кураторство над органами самоуправління «ДНР», координував діяльність громадського руху «Донецька Республіка».

Пізніше, до 30 жовтня, відкликали й підконтрольних Суркову «кураторів» у «ЛНР», а група «ІС» отримала підтвердження про усунення від «кураторства» й самого Суркова.

За нашою інформацією, Кремль усунув Суркова від кураторства «ДНР» і «ЛНР», бо той не зміг «синхронізувати» розвиток адміністративної вертикалі цих формувань з їхнім воєнним складником. Зокрема, Сурков ви-

явився прекрасним ідеологом сепаратизму й тероризму, але як практик показав себе досить слабким і до того ж страшенно далеким від розуміння воєнно-політичного та воєнного складників. Коли Сурков будував адміністративну вертикаль, у нього виходила дивна картина: терористичні «республіки» волали, що вони «повноцінні держави», але водночас адміністративна вертикаль у них будувалася за правилами й законами, вигаданими Сурковим, а армія та «народна міліція» – за лінією російського Генштабу. Виходило, що військовий складник розвивається окремо, а адміністративний, за планом Суркова, – окремо.

Звістка про усунення Суркова викликала в українській експертній спільноті бурхливі дискусії про те, що Кремль начебто закриває «проект Новоросія». У зв'язку з цим група «ІС» зробила заяву:

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ «НОВОРОСІЙ»

На тлі «кадрової кризи» (а точніше – чисток) у «ЛНР-ДНР» підтверджується інформація про усунення В. Суркова від кураторства проекту «Новоросія». Його наступник – заступник голови уряду РФ Д. Козак.

Ця зміна кремлівського куратора терористичних організацій на Донбасі дає ключ до розуміння перспектив «Новоросії» в такому світі, як їх бачить Путін.

Роль Пєскова була відомою. Він – ідеолог окучування Донбасу «руським міром» – одночасно виконував завдання кадрового забезпечення «республіканських структур» «ЛНР-ДНР», а також соціального та фінансового підживлення окупованих районів із російських фондів. У цих умовах російські силовики (Генштаб ЗС РФ, ГРУ ГШ і ФСБ РФ) виконували власні завдання «силового протистояння» Україні з використанням місцевих людських ресурсів, тобто донбаських бойовиків. Водночас координація між самими силовиками була й залишається на дуже високому рівні, чого не скажеш про їх взаємодію з «цивільними структурами» «ЛНР-ДНР».

Д. Козак – птах трохи іншого польоту. Зі службою в ГРУ за плечима, він перекувався в юристи і, ставши довіреною особою Путіна, узявся за адміністративну реформу та реформу місцевого самоуправління в РФ. На його рахунок – провальний план «урегулювання» кризи в Придністров'ї, коли Москва намагалася «втяти» Кишиневу «ПМР», залишивши контроль над цим регіоном за собою (той самий фінт, який Путін тепер намагається про-

вернути з Донбасом, «повертаючи» його Україні з «особливим статусом»).

Далі – найуспішніша сторінка в біографії Д. Козака. Він продемонстрував високу ефективність і як глава «особливої федеральної місії по Північному Кавказу», і одночасно як представник президента РФ у Південному федеральному окрузі (2004–2007). Тоді п. Козаку, головним завданням якого була боротьба з будь-якими натяками на «тероризм і сепаратизм» у регіоні, вдалося вибудувати досить ефективну систему взаємодії між правоохоронцями й місцевою владою (передусім Чечні – її вивели зі складу ПФО у 2010 році), російськими відомствами та спецслужбами, заодно наглядаючи й за регіональним соціально-економічним розвитком. Із цим завданням Козак упорався.

Навіщо всі ці уміння кандидату на пост нового куратора «ЛНР-ДНР» – нескладно здогадатися, врахувавши, що Москва ставить перед собою завдання створити на окупованій території «повноцінне» квазідержавне формування (чи кілька формувань – несуттєво).

Вийде це в Козака чи ні – для нас на поточний момент неважливо. Важливо, що Путін явно не згортає проект «Новоросія». Його лише переформатовують. Причому в такий формат, у якому Москва буде готова «втюхати» його Києву під прикриттям «особливого статусу», залишаючи контроль за собою.

Пізніше з'ясувалося, що Дмитро Козак так і не взявся за «кураторство», і його замінив перший заступник керівника адміністрації президента РФ В'ячеслав Володін. Однак подальші події показали, що **в межах Мінських домовленостей Москва взялася втілювати план, повністю ідентичний до розробленого свого часу Д. Козаком для «ПМР» і Молдови в межах «розв'язання придністровського конфлікту» (Кишинів вчасно відкинув його, розгадавши цю авантюру).** А саме: змусити Київ провести «місцеві вибори» на Донбасі під дулами російських автоматів, легалізувати бандформування під виглядом місцевої «народної міліції» і в результаті повісити «утримання» Донбасу (розв'язання соціальних проблем, відновлення повністю знищеної інфраструктури) на шию Україні, де-факто залишивши його під своїм контролем. Із цим планом Кремль, підтриманий Заходом, і увійшов у 2016 рік.

Тим часом із початку листопада 2015 року в середовищі бойовиків раптом почала активно ширитися інформація, що сили АТО готуються до масштабного наступу на Донбас. Попри те, що неозброєним

оком було помітно: Київ повністю перебуває під впливом Заходу з його ідеєю виключно «мирного діалогу» в контексті Мінських домовленостей.

Зокрема, у середовищі місцевих бойовиків поширювалась інформація про підготовку контрнаступу російсько-терористичних військ у Артемівському напрямку у відповідь на очікуваний наступ ЗСУ, який начебто заплановано після 15 листопада 2015 року. Спершу такі чутки поширювалися в «Горлівському гарнізоні» бойовиків «ДНР», потім і серед бойовиків «ЛНР». За чутками, окремі підрозділи ЗСУ начебто уже до 10 листопада переправилися через річку Сіверський Донець, по якій проходила лінія розмежування, у районі Піонерського Станічно-Луганського району, а з боку Станиці Луганської в напрямку лінії розмежування начебто рухаються танкові колони сил АТО. Ці чутки незабаром набули ваги офіційної інформації, тож усі військові підрозділи «ЛНР» привели в повну бойову готовність.

На тлі цієї дезінформації бойовики активно продовжували обстріли позицій сил АТО, на низці ділянок були зафіксовані спроби піхотних груп терористів підійти практично впритул до передових позицій українських військ. Фактично вздовж усієї лінії розмежування спостерігалась активізація ДРГ противника – і в сірій зоні, і на передньому краї. Також тривало перегрупування сил і засобів російсько-терористичних військ одразу на кількох ділянках.

До слова, чутки про «майбутній наступ» українських військ не припинялися впродовж двох місяців, водночас терористи ніби не помічали, що, у супереч «прогнозам», не було жодних спроб наступальних дій із боку сил АТО. Під приводом «підготовки до відсічі» міфічного наступу в тилу «ДНР» і «ЛНР» активно проводили мобілізаційні заходи, «навчальні центри» бойовиків були переповнені, терористи постійно обстрілювали позиції українських військ на всіх ділянках фронту. Останні чутки називали датою «наступу» новорічні свята, потім – перші числа січня 2016 року, але, звісно ж, жодного наступу сил АТО так і не відбулося...

13 листопада в Парижі сталася серія терактів: вибухи біля стадіону «Стад де Франс», розстріл відвідувачів кількох ресторанів і бійня в концертному залі «Батаклан». У Європі навідрізь відмовлялися проводити паралелі між терористами в ЄС і терористами в Україні. У зв'язку з цим група «ІС» зробила заяву:

ЩОДО ТЕРАКТІВ У ПАРИЖІ

У скорботі за загиблими й щиро співчуючи Франції, ми маємо надію на те, що лідери європейських держав знайдуть сили й

мужність по-іншому поглянути на події в Україні, усвідомлюючи, що тероризм може носити різні маски, але його кривава сутність незмінна.

«Ісламська держава» контролює певні території й використовує приховану підтримку низки держав. «ЛНР» і «ДНР» як проекти Росії теж контролюють певні райони й не можуть існувати без підтримки й допомоги Москви.

«ІД» воює, не визнаючи ні права війни, ні моральні загальноприйняті в цивілізованому світі цінності, не визнаючи цінності людського життя як такого. Точно так само воюють «ДНР» і «ЛНР».

За «ІД» воюють «зелені чоловічки» (так звані добровольці) низки країн. Подібні «зелені чоловічки» з російською пропискою раніше вкрали в Україні Крим і запустили м'ясорубку на Донбасі.

Терористи «ІД» проводять криваві теракти на інших територіях, намагаючись залякати цивілізоване суспільство. «ДНР» і «ЛНР» від початку свого існування проводять теракти в інших регіонах нашої країни, намагаючись залякати українців.

Між «ІД» та «ЛНР-ДНР» лише дві відмінності. Перша – в ідеології: «ІД» базується на радикальному ісламізмі, «ЛНР-ДНР» – на не менш радикальних ідеях «руського міра». Друга відмінність – у визнанні: Захід визнає «ІД» терористами, але не поспішає подібний статус надати «ЛНР-ДНР».

Поза тим, боротися з тероризмом у всіх його проявах можна лише за умови об'єднання зусиль. Інакше сенсу в боротьбі нема.

...Відчувши моральну підтримку своїх «колег» у Європі, **терористи на Донбасі активізували збройні провокації та обстріли**, діяльність ДРГ (передусім – із метою мінування місцевості). Найскладнішою ситуація була на «традиційних» напрямках – на північ від Луганська, південніше від Попасної, в Артемівському напрямку, на схід від Донецька (у смузі Авдіївка – Мар'їнка), у смузі Докучаєвськ – Волноваха, у Маріупольському напрямку.

Діяли бойовики приблизно за однаковою схемою: приховане вибухання на нейтральну смугу для скорочення дальності ефективного вогню, таке само приховане займання позицій, раптовий масований вогонь зі стрілецької зброї й відхід під прикриттям вогню 82-міліметрових мінометів, АГС-17, 21, іноді штатного озброєння ББМ, заздалегідь розташованих із цією метою на передньому краї. Іноді фіксувалися відверті провокації, спрямовані на те, щоби викликати вогонь у відповідь,

виявивши таким чином місця розміщення вогневих засобів сил АТО. Бойовики переважно діяли групами до 30 осіб (у більшості випадків об'єднувалися в підгрупи – вогневу, прикриття, спостереження, відволікання уваги та ін., залежно від мети й завдань, але могли діяти й одним підрозділом).

Із подібними провокаціями супротивник найчастіше демонстрував у край низький рівень взаємодії. Іноді вогневі засоби «прикриття» запізнювалися з відкриттям вогню, часто терористи поводитися відверто непрофесійно – створювали шум, не дотримувалися вимог приховування переміщень і займання позицій, неузгоджено відкривали вогонь або вели його безладно й неприцільно. На кількох ділянках (район Щастя і Станиці Луганської, у Приморському напрямку) були зафіксовані численні випадки підривання бойовиків на власних мінах і розтяжках.

За інформацією групи «ІС», такий низький рівень підготовки був характерним для підрозділів російських найманців, що прибували в ході ротації з території РФ, а також для груп місцевих бойовиків, яких недавно «призвали» й «мобілізували», після короткого курсу підготовки в «навчальних центрах» «ДНР-ЛНР» (по суті, ідеться про «гарматне м'ясо»). На той момент набагато професійніші підрозділи ЗС РФ здебільшого перебували в другому ешелоні або в тилкових районах окупованої території, за винятком окремих ДРГ російського спецназу.

Проте **наприкінці листопада Київ зробив чергову спробу «погратися в мир»**. За розпорядженням начальника Генштабу ЗС України, з 0:00 25 листопада військовослужбовцям ЗС України було заборонено відкривати вогонь. Про це проінформували СММ ОБСЄ і представників РФ у Спільному центрі з контролю і координації (СЦКК). Тоді ж, 25 листопада, з РСЗВ БМ-21 «Град» було обстріляно Горлівку, що стало підставою для хвилі гнівних звинувачень на адресу ЗС України у сепаратистських і російських ЗМІ.

Штаб АТО звинуватив у цих обстрілах бойовиків, указавши, що подібна провокація спрямована на дискредитацію українських військ. Терористи, зі свого боку, відкинули ці звинувачення. «Масові вкидання про те, що ополченці обстрілюють Горлівський напрямок із РСЗВ, – не більше ніж спроба відволікти увагу громадськості від порушень режиму припинення вогню з боку ЗСУ у той день, коли вони офіційно заявили про повну тишу», – заявили в «Міноборони ДНР».

Аналізуючи інформацію, зібрану нашою мережею в «ДНР» за добу, група «ІС» з цього приводу вказала у своєму оперативному зведенні від 26 листопада:

Бойовики далі тримають на позиціях і застосовують артилерійські підрозділи у смузі вздовж лінії розмежування, з якої артилерія і бронетехніка мають бути відведені, згідно з Мінськими домовленостями. Так, у районі Спартак (Донецьк) мережа групи «ІС» зафіксувала 14 одиниць буксируваної артилерії і підрозділ (6 одиниць) РСЗВ терористів. Останні використовувалися терористами вчора, 25.11.2015, для провокаційного обстрілу населеного пункту Горлівка.

На початку грудня на деяких ділянках першої лінії бойовиків з'явилися **російські комплекси наземної розвідки ПСНР-8 «Кредо-М1» (1Л120)**. Подібні комплекси були зафіксовані південніше від Донецька (район Гранітного) і в районі Саханки. Комплекси обслуговували військово-вослужбовці ЗС РФ, «замасковані» під місцевих терористів.

У той самий період на блокпостах бойовиків раптом з'явилися російські правоохоронці. Зокрема, на блокпосту «ДНР» у районі Зайцеве були зафіксовані бойовики у формі російського взірця з шевронами «СОБР» (спеціальний загін швидкого реагування – спецпідрозділи МВС Росії). Ці бойовики не приховували, що є правоохоронцями РФ. Що викликало їхню появу, нам з'ясувати не вдалося.

Однак не менше нас цікавило **перебування на території України іншої групи представників РФ, а саме: російських військових у складі СЦКК (Спільний центр з контролю й координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін)**. За інформацією групи «ІС», ці офіцери регулярно відвідували позиції українських військ, зокрема й у першій лінії, отже, могли безперешкодно збирати розвідувальну інформацію в інтересах російсько-терористичних військ, прикриваючись офіційним статусом СЦКК. Доходило до повного абсурду: під час однієї з ротацій українських захисників Донецького аеропорту російські офіцери з СЦКК разом із представниками бойовиків із дозволу українського військового командування проводили обшуки (!) наших бійців дорогою до ДАП, оцінюючи боєкомплекти, що ті перевозили.

Останньою краплею восени 2015 року стала низка заяв представника ЗС РФ у СЦКК генерал-лейтенанта Хасана Калоева російським ЗМІ про те, що бойовики начебто посилено відводять озброєння від лінії розмежування на Донбасі. За версією Калоева, на початок листопада терористи повністю виконали зі свого боку Мінські домовленості. А якщо в зоні АТО не припинявся вогонь із «заборонених» озброєнь, відповідно, зривали мирні домовленості українські війська – хоча насправді все було з точністю до навпаки.

На наш запит у Міноборони України, з якої підстави на території нашої країни перебувають офіцери армії-агресора (російська частина СЦКК) і з якого дива вони від імені СЦКК дезінформують громадськість, по суті, здійснюючи провокації та інформаційні акції з прикриття зриву терористами Мінських угод, у МО України нам дали досить невиразну відповідь, на основі якої група «ІС» повідомила таке:

РОСІЙСЬКІ ВІЙСЬКОВІ В СЦКК МАЮТЬ СТАТУС ТУРИСТІВ

Нас давно цікавило питання, як без дозволу Верховної Ради України (а саме вона, за законодавством, дає дозвіл на перебування в Україні іноземних військ) на території нашої країни постійно перебувають військові Росії (тобто країни-агресора) у складі СЦКК. А в СЦКК, на секундочку, нараховується 74 російських офіцери (з них 34 постійно перебувають на території, підконтрольній Україні).

Ці панове без проблем переміщаються в зоні АТО й вільно відвідують позиції наших військ, що є просто подарунком для російської розвідки (читай: для розвідки російсько-терористичних військ на Донбасі).

Останньою краплею стала заява одного з цих російських вояків, офіцера 3С РФ Х. Калоева, який від імені СЦКК у листопаді цього року раптом узявся заявляти, що російсько-терористичні війська відвели від лінії розмежування всі озброєння, визначені Мінськими домовленостями. Цю голосну заяву розтиражували всі російські (а вслід за ними й іноземні) ЗМІ. А оскільки вогонь не припинявся, виходило, що перемир'я зривають «прокляті укropи».

На наш запит Міноборони України відповіло, що російські військові, які стирчать на території України, мають статус «звичайних іноземців», відповідно, і держкордон перетинають «за загальним порядком», передбаченим нормативно-правовими актами України для іноземців. Простіше кажучи, туристи. Ось такий хитрий статус, виявляється, мають в Україні російські розвідники і провокатори з армії країни-агресора.

Відповідальності за свої провокаційні та брехливі заяви від імені СЦКК вони, зрозуміло, не несуть – як сказано у відповіді МОУ, це лише їхня «особиста думка». Дійсно, що візьмеш із туриста? Очевидно, тому українська частина СЦКК такі заяви й не спростовує, щоби не ламати український туристичний бізнес.

На довершення картини пропонуємо надати російським танкістам і артилеристам на Донбасі статус прочан, а ДРГ спецназу ГРУ ГШ ЗС РФ – делегацій із культурного обміну.

На кінець грудня 2015 року спостерігалася **чергова активізація російсько-терористичних військ на Донбасі**. Під час обстрілів терористи, окрім «традиційних» для осені того року озброєнь (стрілецьке, ручні й автоматичні гранатомети, бронетехніка, включно з танками, зенітні установки ЗУ-23-2, 82- і 120-міліметрові міномети), знову почали використовувати РСЗВ БМ-21 «Град», а також 122-міліметрову артилерію (переважно гаубиці Д-30). Крім обстрілів, кількість яких різко збільшилась, також були зафіксовані багаторазові випадки наступальних дій тактичного рівня підрозділами супротивника.

На переконання групи «ІС», подібна активізація російсько-терористичних військ була спричинена наближенням дати закінчення других Мінських угод, які формально діяли лише до кінця 2015 року (хоча де-факто на той момент зусиллями бойовиків і російських військ ці домовленості були повністю зірвані), з метою продовжити з початком 2016 року «мирний діалог» на умовах Москви. Останні передбачали проведення «місцевих виборів» на Донбасі під виключним контролем Кремля, наступну легалізацію бандформувань під виглядом «народної міліції» і, як наслідок, лише формальне передавання регіону під контроль України з необхідністю для Києва розв'язувати соціально-економічні проблеми цих територій, які в реальності залишилися би під контролем Москви.

Під час цієї активізації бойовики **почали збільшувати окуповані райони шляхом захоплення населених пунктів у так званій сірій зоні – зокрема, 22 грудня вони захопили селище Комінтернове Донецької області**. 23 грудня група «ІС» у своєму регулярному оперативному зведенні повідомила:

Під час обстрілів позицій сил АТО і цивільних об'єктів на Донбасі російсько-терористичні війська дедалі активніше використовують важкі озброєння (122-міліметрова артилерія і танки), які повернули на позиції на багатьох ділянках уздовж лінії розмежування. Також помітно збільшилася кількість спроб наступальних дій тактичного рівня з боку російсько-терористичних військ.

Користуючись тим, що українські війська загалом дотримуються Мінських домовленостей (за винятком випадків вогню у відповідь), бойовики розширюють територію контрольованих ними районів за рахунок введення підрозділів у «сіру зону» (про можливість таких дій група «ІС» попереджала ще три місяці

тому). У таких умовах великі сумніви викликає спроможність розв'язати цю проблему таких малоефективних інструментів, як СММ ОБСЄ і СЦКК. Адекватних дій українського військового керівництва у відповідь наразі немає.

Зокрема, у районі Комінтернове рота зі складу батальйону бойовиків, розгорнутого вздовж дороги Новоазовськ – Тельманове, висунулася в «сіру зону» під прикриттям реактивної батареї (3 одиниці РСЗВ БМ-21 «Град», позиції – східніше від Дзержинського).

Одночасно зафіксовано підсилення підрозділів бойовиків на рубежі Заїченко – Саханка: за добу в цей район, на правий фланг, перекинуто 8 одиниць ББМ із боку Веселого й Красноармійського (4 одиниці БМП-1, 2 і 4 одиниці БТЛБ). Північніше від Саханки помічено 2 танки на замаскованих позиціях і 1 БТЛБ.

У наступні дні в зоні Комінтернове (Водяне – Комінтернове – Заїченко) бойовики розширювали свою присутність, перекидаючи додаткові сили й здійснюючи інженерне обладнання місцевості. Відбувалося перекидання сил і засобів на правий фланг – зокрема, було зафіксовано перекидання з боку Новоазовська в напрямку Заїченко додатково до раніше перекинутих ще 6 одиниць ББМ (переважно БМП-2, пари БТЛБ із ЗУ-23-2). Із боку Хомутовського степу через населені пункти Рози Люксембург і Порохня в цей район висунулася ще одна бронегрупа – 3 танки, 2 БТЛБ (з двома буксированими протитанковими гарматами МТ-12), 4 БТР-80, 1 БРДМ-2 (броньована розвідувально-дозорна машина). Разом із підсиленою «мотострілецькою ротою» бойовиків у Комінтернове ввійшов і підрозділ ЗС РФ (були відзначені спроби російських військовослужбовців обмежити численні акти мародерства бойовиків «ДНР» у цьому населеному пункті).

Пізніше з району Комінтернове бойовики здійснювали активні обстріли позицій сил АТО й цивільних об'єктів у цьому районі. Зокрема, із використанням РСЗВ БМ-21 «Град»...

Цікаво, що на той момент, за інформацією групи «ІС», одразу в кількох «місцях зберігання відведеного озброєння» бойовиків (зокрема, у районі Шахтарська, Алчевська, південніше від Луганська) представники ЗС РФ провели перевірки наявності озброєнь і військової техніки. За нашими даними, перевірки проводили з метою організувати приховане перебазування частини озброєнь ближче до лінії фронту. Однак за результатами перевірок виявлено масові випадки зливання пального, розукомплектування й розкрадання техніки місцевими бойовиками.

Також у цей період спостерігалася поява на деяких ділянках фронту дрібних підрозділів бойовиків, перевдягнутих у форму ЗС України, які

здійснювали збройні провокації. Зокрема, подібну групу зафіксували в районі Жобуньки – Зайцево (15 осіб із двох 82-міліметрових мінометів і крупнокаліберного кулемета відкрили вогонь у приватну забудову). Такі ж групи неодноразово були зафіксовані й у районі Світлодарського плацдарму.

Між тим **Росія проводила активні заходи з «політичної підготовки» до псевдопередавання окупованих районів Донбасу Україні.** Наприкінці грудня керівництво «ЛНР» розробило «проект закону України «Про недопущення переслідування й покарання осіб – учасників подій на території Донецької й Луганської областей». Законопроектом пропонувалося звільнити від кримінальної відповідальності осіб, які здійснили на території Донбасу дії з ознаками злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, і які були учасниками військових формувань або ж особами, задіяними в діяльності таких формувань, а також тих, хто брав участь у діяльності «самопроголошених органів державної влади в окремих районах Донецької та Луганської областей» чи протидівав проведенню антитерористичної операції в період із 22.02.2014. Проект також передбачав за поданням Генеральної прокуратури України закриття всіх кримінальних проваджень, звільнення від кримінальної та адміністративної відповідальності осіб, зокрема й тих, що перебувають під слідством чи вже засуджених судами України за участь у діяльності «ЛНР-ДНР».

Одночасно керівництво так званого Комітету порятунку України (глава – фігурант низки кримінальних справ екс-прем'єр України М. Азаров) розробило й направило на затвердження в адміністрацію президента РФ інформаційний проект «Справедливість», спрямований на створення електронної бази даних «доказів злочину київського режиму» в частині порушення прав людини, а також організацію юридичної та матеріальної допомоги «потерпілим» із числа проросійських активістів-сепаратистів й агентури Кремля в Україні. Інформаційний проект складався з розділів «Політичні репресії й політв'язні в Україні», «Вони зникли в Україні», «Правозахисна приймальня» тощо. За результатами накопичення й узагальнення отриманої інформації представники азарівського «Комітету порятунку України» планували направити звернення у Європейський суд із прав людини й міжнародні правозахисні структури з метою дискредитації української влади.

До кінця 2015 року стало очевидним, що Москва разом із керованими нею «ДНР» і «ЛНР» не збираються виконувати умови Мінських домовленостей. Що все-таки не завадило Кремлю, а потім і Заходу скоро перейти до тиску на Київ із метою змусити його ухвалити змі-

ни до Конституції України в частині «особливого статусу Донбасу» й закону про амністії терористів. Невиконання російсько-терористичними військами попередніх пунктів Мінських домовленостей нікого в Москві, Парижі та Берліні не хвилювало...

11. «ВІЙНА В ТИЛУ»: ДИВЕРСИЙНО-ТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРЕСОРА, ПРОЕКТ «СВІТЛОФОР» (ВЕСНА 2014–2015 РІК)

Для періоду з весни 2014 до вересня 2015 року була характерною висока активність у південних і східних областях України диверсійно-розвідувальних груп (як із місцевих проросійськи налаштованих елементів, так і з тих, що проникали із зони АТО) та антиукраїнських сил.

Ще з весни 2014 року дії російсько-терористичних військ на Донбасі супроводжували активні спроби російських спецслужб і антиукраїнських сил розхитати ситуацію в інших областях (передусім – на півдні та сході України), в ідеалі повторивши сценарій створення «ДНР» і «ЛНР». Після провалу цих сценаріїв спецслужби РФ перейшли до створення «режиму перманентної дестабілізації» з метою відволікання сил і засобів українських силовиків від зони АТО, а також для нагнітання політичної напруги в Україні. Ці дії полягали в регулярному здійсненні терактів і диверсій, проведенні різноманітних акцій проросійських сил (незаконні мітинги, демонстрації, напади на проукраїнських активістів та ін.), в активній проросійській агітації та пропаганді.

В Одеській і Харківській областях активні спроби створення сепаратистських формувань тривали аж до осені 2015 року. Незважаючи на серії ефективних операцій українських спецслужб навесні – восени 2015 року, у цих регіонах діяли залишки зорієнтованих на «збройну боротьбу» антиукраїнських груп і ДРГ.

Улітку – восени 2014 року **особливо важка ситуація склалася в зоні АТО, на території, підконтрольній Україні**. Навіть після успішної визвольної кампанії українських військ улітку 2014 року (тривала з червня до кінця серпня, поки на Донбас масово не ввели російські війська, які переламали перебіг бойових дій), на так званих звільнених територіях реальна ситуація дуже відрізнялася від тих бравурних звітів, якими українські держструктури тишили громадськість. Зокрема, у цих районах повсюдно залишалася загрозливо велика частина населення з проросійськими поглядами, яка підтримувала «ДНР» і «ЛНР». Серед таких елементів було багато правоохоронців (включно з керівництвом місцевого рівня), чиновників

держструктур і виборних органів місцевої влади. Керівників підприємств – тобто людей, від яких залежало забезпечення життєдіяльності та безпеки цих районів. Активність цих елементів легко могла призвести до повторення сценаріїв весни 2014 року з повторною втратою Україною контролю над цими територіями й переходом їх під контроль терористів.

Ситуацію ускладнював (і ця проблема актуальна й на початок 2016 року) потужний вплив на місцеве населення пропаганди й дезінформації з боку Росії, «ДНР» і «ЛНР» на тлі браку цілеспрямованої інформаційної роботи з боку України. З метою вивчення ситуації у вересні 2014 року координатори групи «ІС» провели в цих районах моніторинг. За результатами досліджень складено звіт:

«ЗВІЛЬНЕНІ ТЕРИТОРІЇ»: ТЕРОРИСТИЧНИЙ ФРОНТ У НАШОМУ ТИЛУ (ЗВІТ ГРУПИ «ІС»)

Надаємо звіт координаторів групи «ІС» про ситуацію на так званих звільнених територіях. Це «відкрита частина» звіту. Повний текст документа направлено в РНБОУ та інші держструктури. Щодо «закритої частини», де оцінено роботу українських спецслужб, можемо сказати, що певна робота проводиться, але вона скоріш заснована на ентузіазмі окремих патріотів, ніж демонструє системний підхід, хоча потенціал і ресурси для такої роботи є.

...Координатори групи «Інформаційний спротив» провели роботу в населених пунктах Донецької області, звільнених від терористів «ДНР». Головною метою було вивчення ситуації в так званих звільнених районах шляхом заслуховування доповідей представників «нелегальної мережі» Східного підрозділу групи «ІС» на місцях, спілкування з місцевими жителями й журналістами місцевих ЗМІ, активістами місцевих громадських рухів, бізнесменами середньої ланки, правоохоронцями й представниками спецслужб, зокрема СБУ, розвідувальних структур, військово-службовцями та представниками штабу АТО.

За результатами роботи координатори групи «ІС» відзначили декілька основних моментів щодо ситуації в цих регіонах. Зокрема, соціально-політична ситуація у «звільнених районах» залишається напруженою та демонструє тенденцію до загострення, що потребує негайних відповідних заходів із боку державних структур.

ГОЛОВНІ ПРИЧИНИ НЕГАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ

1. Брак повноцінної та цілеспрямованої інформаційної роботи з місцевим населенням із боку державних структур дає змогу ефективно проводити відповідну роботу силами мережі представників «ДНР» та їхніх прибічників у регіоні.

Зокрема, терористи створили глобальну «інформаційну мережу» з поширення чуток, яка дає змогу охопити практично кожного місцевого жителя (з адресною роботою зі своїми представниками, відповідальними за окремі райони, квартали й навіть окремі будинки (в останньому випадку активно використовують прорадянськи і прокомуністично налаштованих місцевих жителів, переважно похилого віку)) у населених пунктах.

Спостерігається періодичність «хвиль» чуток, головна мета яких – дестабілізувати ситуацію й деморалізувати місцеве населення, залякати проукраїнськи налаштованих громадян й активізувати ту частину населення, що симпатизує сепаратистам (у різних населених пунктах, за нашими оцінками, така частина місцевих жителів становить від 30 до 70 відсотків). Головні теми чуток – слабкість українських Збройних сил і Національної гвардії, які начебто не можуть протистояти російсько-терористичним військам; «зливання» Донбасу Росії українською владою; неминучість повернення терористів і «ДНР» з розправою над проукраїнськими активістами; бандитизм, мародерство і вчинення інших злочинів українськими військовими (передусім – із добровольчих підрозділів та Національної гвардії); прийдешня потужна соціальна допомога з боку Росії населенню районів, контрольованих терористами, та ін.

Це створює україн негативний інформаційний фон у регіоні й **цьому також сприяє низка чинників**. Зокрема:

– Місцеві жителі не довіряють офіційним джерелам інформації про АТО (ідеться про офіційні джерела в Києві, які поширюють інформацію через центральні ЗМІ).

Офіційні джерела, на їхню думку, раніше дискредитували себе наданням недостовірних повідомлень про перебіг операції (зокрема, приховуванням масованого російського воєнного вторгнення наприкінці серпня цього року, щодо подій в Іловайську, приховуванням утрат серед військовослужбовців і оприлюдненням явно зави-

щених утрат серед терористів, запізнілим визнанням відведення з деяких ділянок «фронту» українських військ під напором російсько-терористичних військ на початку вересня цього року та ін.).

Ситуацію можна виправити «адресною» роботою – наданням об'єктивної інформації та формуванням відчуття стабільності ситуації шляхом регулярних офіційних і неформальних зустрічей представників силових структур (штабу АТО) з місцевими активістами, представниками населення, громадських організацій, бізнесу. Оскільки найвища довіра в громадян зберігається до людей у погонах (передусім – до військовослужбовців з офіцерським званням), то слід активно використовувати їх для нейтралізації інформаційної роботи «ДНР» у «звільнених районах».

Штаб АТО має чималий потенціал у вигляді структур виховної роботи (фактично в кожній роті ЗСУ є офіцер з виховної роботи), діяльність яких не має особливого практичного сенсу в контексті участі підрозділів ЗСУ в бойових діях. Ці посадовці могли б виконувати функції «офіцерів зі зв'язків із громадськістю» у «звільнених районах», регулярно зустрічаючись із представниками населення й громадських організацій, охоплюючи більшу частину населення.

Також у складі МО України функціонує Департамент соціальної й гуманітарної політики, одним із головних завдань якого є організація співпраці армії з громадськістю й формування позитивного іміджу Збройних сил у суспільстві. Результатів роботи цього потужного структурного підрозділу МО у «звільнених районах» ми не виявили.

– Відбувається насичення інформаційного простору інформацією проросійських та російських ЗМІ.

Деякі місцеві ЗМІ (у разі потреби можна надати перелік) не демонструють лояльності до української влади й сил АТО і тримають проросійський курс, хоч і працюють так, аби напругу їх не звинуватили в підтримці тероризму (формат газети «Вести»). Це викликано тим, що ЗМІ контролюють проросійськи налаштовані громадяни (здебільшого в недалекому минулому – члени Партії регіонів).

На місцевих підприємствах, власниками яких є або які очолюють проросійськи налаштовані громадяни, видаються газети («багатотиражки»), матеріали в яких містять ознаки проросійської

та сепаратистської пропаганди. Наприклад, чого вартує лише заголовок статті в останньому номері газети АТ «Новокраматорський машинобудівний завод» – «Донбас – індустріальне серце Росії» (від 12 вересня 2015 року).

У населених пунктах поблизу «лінії фронту» місцеві жителі не отримують ефірного сигналу українського телебачення (іноді – один, максимум два телеканали в украї незадовільній якості), зате мають «прекрасну» можливість дивитися телепрограми «ДНР» і російського ТБ, що транслюються з окупованих районів. Усе це потребує задіяти в цьому районі підрозділи РЕБ (радіоелектронної боротьби) ЗС України для «пригнічення» ТВ-сигналу з Донецька й вирішення питання підсилення сигналу українського ТБ.

Одночасно в Краматорську є технічна можливість за рахунок телерадіотрансляційних потужностей (належать проукраїнськи налаштованим громадянам) «вставляти» в радіопрограми, що транслюються в регіоні, випуски регіональних новин і коментарів. Це потребує лише дозволу центральних органів виконавчої влади України – роботу над випусками новин готові взяти на себе вказані громадяни.

– Із зазначених вище причин бракує інформаційної роботи з доведення й роз'яснень місцевим жителям ініціатив влади щодо Донбасу.

У результаті «Закон про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької й Луганської областей» більшість місцевих сприймають великою мірою як «зливання» українською владою Росії та бойовикам територій, захоплених «ДНР» і «ЛНР». Це значно підсилює дію проросійської та російської пропаганди.

Головним завданням на «інформаційному фронті» має бути формування в місцевого населення переконання щодо стабільності ситуації на «звільнених територіях» і спроможності українських військ не допустити повернення в ці райони «ДНР». Таку думку потрібно формувати через ЗМІ (передусім місцеві, прив'язані до місцевої тематики), налагодження зв'язків військових структур із громадськістю, активну участь військових у житті місцевих громад (зустрічі зі школярами, бізнесменами, цивільними службовцями і тру-

довими колективами, спільна організація різноманітних військово-патріотичних заходів, проведення військових парадів). Україн необхідно продемонструвати, що ці райони перебувають під надійною охороною військових, здатних забезпечити безпеку мирного населення.

2. На посадах місцевого рівня в правоохоронних органах, органах місцевої влади, установах, закладах і на підприємствах залишилися керівники, які активно підтримували створення «ДНР» і відзначилися підтримкою терористів і співпрацею з ними.

Ця проблема є фактично в усіх населених пунктах «звільнених територій» і вкрай негативно впливає на ситуацію в регіоні. Так, у Маріуполі, Волновасі, Слов'янську та багатьох інших містах (фактично в 80–90 відсотках населених пунктів) у місцевого проукраїнськи налаштованого населення та активістів викликає подив той факт, що керівництво й працівники місцевої міліції, які відкрито підтримували «ДНР», залишаються на своїх посадах. Офіційне пояснення полягає в тому, що службове розслідування щодо цих посадовців не довело складу злочину в їхніх діях. Якщо це дійсно так (що викликає серйозні сумніви), то варто оприлюднити матеріали цього розслідування й пояснити, хто і як його проводив.

У Краматорську така само ситуація з керівництвом одного з найбільших у місті підприємств АТ «Новокраматорський машинобудівний завод», на базі якого під час захоплення міста терористами було налагоджено випуск мінометів для бойовиків (власник – Г. Скударь, мав зв'язки з В. Януковичем, сприяв проведенню «референдуму ДНР» навесні 2014 року й активно підтримував бойовиків). Попри це, як указано вище, тепер керівництво цього підприємства проводить серед своїх робітників активну агітацію, що містить ознаки пропаганди сепаратизму й тероризму. Аналогічною є ситуація і з керівництвом міського відділу міліції цього населеного пункту.

Не дивно, що місцева міліція ігнорує прохання проукраїнськи налаштованих громадян відреагувати на постійні погрози, що звучать на їхню адресу від активістів «ДНР». Наприклад, у Слов'янську такі погрози стали нормою не лише щодо лідерів місцевих проукраїнських громадських рухів, а й працівників місцевої бібліо-

теки, які демонструють проукраїнську налаштованість – зокрема, морально-психологічний тиск і погрози стосовно життя й здоров'я значно посилилися після відкриття на базі бібліотеки курсів української мови для місцевих жителів.

У Краматорську працівники міліції намагалися затримати активістів із місцевої молоді, що розфарбовувала постамент пам'ятника В. І. Леніну в кольори українського прапора (сам пам'ятник місцева влада не погоджується демонтувати, аргументуючи браком коштів, хоча місцеві активісти пропонують зробити це безкоштовно). Цього вдалося уникнути лише завдяки втручання працівників СБУ.

Іще гірше, що й ті представники міліції, які прибувають у населені пункти регіону «на підсилення» з інших областей, досить часто відзначаються неадекватною поведінкою. Наприклад, в Ізюмі й Слов'янську деякі прибулі з Києва міліціонери ходять у формі з шевронами розформованого підрозділу «Беркут» і в розмовах із місцевими посилено критикують події на Майдані взимку 2013–2014 років і нинішню українську владу.

Усе це вкрай негативно впливає на основи державності України та авторитет української влади в регіоні, дестабілізує ситуацію, признічує проукраїнськи налаштованих громадян і активістів, сприяє популяризації ідей «ДНР» і «ЛНР». Необхідно негайно продемонструвати здатність України захистити себе від внутрішнього ворога, і почати це слід саме з надання об'єктивної оцінки діям посадовців (передусім в органах місцевої влади, у місцевих правоохоронних органах і на підприємствах), які активно підтримували «ДНР» і без ініціативи й допомоги яких терористи не змогли б отримати контроль над населеними пунктами регіону навесні 2015 року.

Координатори групи «ІС»

Хоча повний текст цього звіту група «ІС» надіслала в РНБО, Адміністрацію Президента України та інші держструктури, особливих заходів із виправлення ситуації, на жаль, не вживалось. Більше того, основна маса вказаних у звіті проблем залишалась актуальною для регіону й на початок 2016 року. Коментарі зайві...

Наслідки не змусили на себе чекати. Так, унаслідок спецоперації 11 вересня 2014 року українська контррозвідка затримала в Маріуполі

диверсійну групу, яка, за завданням російських спецслужб, планувала терористичні акти й диверсії в громадських місцях (напередодні затримання диверсанти виїжджали в окупований Новоазовськ для інструктажу представниками спецслужб РФ). Однак на той момент місто уже було нашіповане російськими диверсантами й ДРГ із антиукраїнських елементів. Через це в листопаді 2014 року в Маріуполі на блокпосту сил АТО в результаті теракту загинули двоє військовослужбовців Збройних сил України, у грудні того ж року підірвали залізничний міст (через ріку Кальчик), який сполучав металургійні комбінати міста з Маріупольським торговим портом, а також було здійснено напад на охорону одного з металургійних підприємств (одного охоронця вбито, другого важко поранено).

У липні 2014 року перед самим приїздом у Слов'янськ Президента України Петра Порошенка в місті виявили дві диверсійні групи, що планували теракт. А за декілька тижнів у тому ж Слов'янську, у школі №4, працівники СБУ виявили чотири закладені вибухові пристрої та пікніограма пластиду. Також у Слов'янському коледжі Національного авіаційного університету було знайдено склад із 22 ящиками боєприпасів.

Посилено **«розхитували» ситуацію і в інших областях «зони ризику»**. Так, у Харківській області у 2014 році було зафіксовано 17 крупних терактів, в Одеській області – 15 терактів. ДРГ російських спецслужб та з місцевих антиукраїнськи налаштованих громадян діяли в Дніпропетровську, Запоріжжі, Миколаєві та інших містах. Також проросійські сили активно мусували тему «автономності» й «надання особливих прав» окремим регіонам, організовували різноманітні «акції протесту».

Однак якщо протягом 2014 року підривна діяльність на півдні та сході України загалом була некоординованою, то **навесні 2015 року став очевидним план Москви щодо подальших дій в Україні в контексті других Мінських домовленостей**: за відсутності широкомасштабних наступальних дій на Донбасі максимально дестабілізувати ситуацію на півдні та сході України (передусім у Харківській та Одеській областях) і намагатися запустити «сепаратистські сценарії».

Навесні – восени 2014 року група «ІС» здійснювала моніторинг ситуації та аналіз реальних терористичних і сепаратистських загроз у «зоні ризику» – восьми областях сходу й півдня України (Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській, Миколаївській і Херсонській). Цей проект отримав у нас назву **«Світлофор»** – у вигляді інфографіки з визначенням рівня загрози для кожної області (за 10-бальною шкалою). З коротким описом ситуації інформація публікувалася в ЗМІ. Однак у той період ми не мали чіткої методики визначення рівня загрози й робили свої висновки переважно на підставі оцінювання си-

туації нашими представниками, а також консультацій зі спецслужбами й правоохоронцями.

Навесні 2015 року, у зв'язку з новою актуальністю теми підривної діяльності в регіонах, ми відновили роботу проекту «Світлофор», але цього разу підійшли до справи професійніше. Зокрема, розробили методичку моніторингу ситуації й визначення рівня терористичної/сепаратистської загрози для кожного регіону. Тепер уже не ми були споживачами інформації спецслужб, а, навпаки, наш аналіз передавався їм для вивчення й урахування в роботі (хоча із суперечливих моментів ми проводили й оперативні консультації із силовиками). З цієї метою відбулися перемовини й було отримано підтвердження зацікавленості у «Світлофорі» від керівників низки держструктур України. Водночас **проект реалізовувався без фінансування ззовні й був (як і вся діяльність групи «ІС») виключно волонтерським**. Суть нашої роботи в межах «Світлофора» було викладено в анотації до проекту, відновленого з 1 квітня 2015 року:

Група «Інформаційний спротив» вирішила, окрім щоденного надання оперативної інформації із зони АТО, відновити систематичну підготовку та публікацію оцінок ризиків і загроз у південних і східних регіонах України (як ми це робили навесні минулого року). Наша мета – виявляти чинники й тенденції, що можуть призвести до дестабілізації ситуації в тому чи іншому регіоні, для своєчасного вживання заходів на випередження.

Дані, відображені на «картинці» у вигляді кольорової шкали загроз (ми її називаємо «світлофор»), базуються на детальному аналізі ситуації в кожному регіоні. Ці аналітичні виклади й відповідні рекомендації ми передаватимемо керівництву зацікавлених держструктур. Окрім цього, для формування об'єктивної картини ми ознайомлюватимемо з нашими висновками та прогнозами союзників і партнерів України.

ЧИМ ВИКЛИКАНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПРОЕКТУ

Останнім часом ми зафіксували зміщення акцентів у діяльності Кремля. Не припиняючи підготовки до наступальних дій та ескалації конфлікту на Донбасі, Москва продовжує активну діяльність із розхитування ситуації на сході та півдні України за допомогою невійськових засобів.

На це є дві причини.

По-перше, російське керівництво хоче мати додатковий інструментарій для дестабілізації ситуації в Україні на випадок, якщо воєнні заходи (аж до повномасштабного вторгнення) будуть визнані недоцільними.

По-друге, в Україні формується комплекс умов, які роблять реальною дестабілізацію без широкого військового втручання. З одного боку, це зростання несприятливих для держави настроїв у деяких прошарках суспільства на тлі складної соціально-економічної ситуації. З іншого – наближення місцевих виборів, на яких у деяких регіонах не варто виключати «реванш» політсил, які, м'яко кажучи, не вирізняються патріотизмом. Логіка цього процесу зрозуміла: Росія продовжуватиме «навчання» своїх військ по периметру наших кордонів, улаштовувати теракти та диверсії в цільових регіонах, усіляко підтримувати активність терористів на Донбасі, щоби тримати українців у постійній напрузі. А в цей час її клевети в Україні «боротимуться за мир», спекулюючи почуттями громадян.

У таких умовах особливе значення має комплексна оцінка ситуації в регіонах, яка дає можливість виявляти точки напруги і впливати на них.

ЯК МИ ПРАЦЮЄМО

В основі нашого аналізу:

- інформація мережі групи «ІС» у регіонах (легалізований, тобто офіційно зареєстрований, Південний підрозділ групи «ІС» та «не-легальний» Східний);
- моніторинг місцевих ЗМІ на предмет активності проросійських сил і антиукраїнських настроїв;
- моніторинг соціальних мереж у контексті спроб спецслужб РФ і проросійських сил організувати «протестні акції» в регіонах;
- дані офіційної статистики щодо соціально-економічної ситуації в регіонах (оперативна інформація надходить групі «ІС» за домовленістю з керівництвом Міністерства соціальної політики України);
- спілкування з експертами й місцевими лідерами думок;
- консультації із силовими відомствами й спецслужбами.

Для оцінювання розроблено систему маркерів. Дестабілізаційні чинники об'єднано в чотири умовні блоки загроз:

- загрози безпеці (імовірність «силових протестних» антиукраїнських акцій, терактів, диверсій);
- суспільно-політичні загрози;
- соціально-економічні загрози;
- інформаційні загрози.

Аналіз проводиться через призму трьох зрізів.

Перший зріз – вплив на регіон всеукраїнських процесів і чинників (фон).

Другий зріз – особливості проявів всеукраїнських чинників у регіоні (посилення/послаблення за рахунок місцевої специфіки).

Третій зріз – вплив на ситуацію унікальних особливостей регіону, що потребують спеціального підходу.

Окремим блоком ми оцінюватимемо здатність місцевої влади протистояти викликам дестабілізації, позаяк дії влади можуть або гасити ризики, виступаючи стабілізаційним чинником, або підсилювати їх. Також ми приділятимемо увагу настроям місцевих еліт, що стає особливо важливим з огляду на курс до децентралізації.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ

Окрім регіонів, де точаться бойові дії (Донецька й Луганська області), об'єктами нашої уваги будуть Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Харківська області.

Особливу увагу на цьому етапі буде приділено Харківському та Одеському регіонам. Для вивчення цих регіонів будуть створені окремі підрозділи групи «ІС». **(Примітка.** Насправді, крім підрозділів «ІС-Харків» та «ІС-Південь», створено також підрозділ «ІС-Дніпро» в Дніпропетровську, а на початку 2016 року «легалізовано» Східний підрозділ, що отримав назву «ІС-Донбас» зі штабом у Краматорську.)

Наше спільне завдання – не дати Путіну розхитати південь і схід України. І знову звертаємо увагу на те, що ми, група «ІС», не виступаємо якимось конкурентом держструктурам, але хочемо

дати їм можливість використовувати через нас потенціал громадянського суспільства. Наша мета залишається тією самою, що й рік тому, на початку російської агресії – об'єднати зусилля у протистоянні спільній загрозі. Тільки так ми переможемо.

Під час моніторингу й аналізу ситуації з весни й до кінця 2015 року в Донецькій і Луганській областях зберігався найвищий рівень загрози – 10 балів. Водночас у різні періоди «формат» загрози варіювався.

Так, навесні й улітку в цих областях (у районах, підконтрольних Україні) зберігалася напружена ситуація з високим рівнем загрози терактів і диверсій як силами ДРГ російсько-терористичних військ, що проникали в тиллові райони, так і проросійської агентури. При цьому тенденція загострення загрози спостерігалась і в тактичних, і в оперативно-тактичних тилах (у другому випадку це було наслідком і недоліку організації оборони з боку сил АТО, і недосконалості пропускового режиму через лінію розмежування сторін).

У плані організації пропускового режиму в зоні АТО трохи кращою ситуація була в Луганській області. Однак північніше від Луганська, у напрямку Щастя та Станиці Луганської, уздовж річки Сіверський Донець, у цей період ішла «війна малих груп», яку супроводжували активні спроби інфільтрації ДРГ супротивника в тактичні й оперативно-тактичні тили сил АТО, що збільшувало ймовірність терактів і диверсій. Цьому ж сприяла й активізація агентури ФСБ РФ і «ЛНР-ДНР» на так званих звільнених територіях, яку фіксували фактично з березня 2015 року.

Ситуацію на територіях обох областей, підконтрольних Україні, ускладнювало негативне соціально-економічне становище, яке активно використовували проросійські сили (як «агентура» «ЛНР-ДНР», так і політичні та громадські діячі місцевого й центрального рівнів – передусім колишні члени Партії регіонів). Водночас Донецька та Луганська області залишалися лідерами за темпами зростання заборгованості із заробітної плати серед регіонів України (на липень 2015 року в Донецькій області заборгованість становила 398 492 тисячі гривень, із них на економічно активних підприємствах – 375 161 тисяча, а це 94,1 відсотка загальної суми заборгованості; у Луганській області заборгованість становила 380 599 тисяч гривень, із них на економічно активних підприємствах – 371 306 тисяч, а це 97,5 відсотка загальної суми заборгованості; загальна заборгованість в Україні на той момент становила 1 811 278 тисяч). Суттєва частина (не менше ніж 40 відсотків) працівників цих підприємств на той момент проживала на «звільнених територіях» і була «благодатним ґрунтом» для критики соціально-еко-

номічної політики української влади і, відповідно, для розхитування ситуації.

Зокрема, для дестабілізації ситуації в цих регіонах антиукраїнські сили використовували такі тези:

- брак обіцяних регіональних програм відновлення інфраструктури на «звільнених територіях»;
- невиконання державою завдання підтримки внутрішньопереміщених осіб (усього на той момент – 1 369 844 особи у складі 1 072 964 сімей, із них приблизно 17 відсотків проживали на територіях обох областей);
- провальна соціально-економічна політика центральної влади (заморожування зарплат і соціальних виплат на тлі зростання цін, інфляції, підвищення курсу долара, тарифів на ЖКГ тощо).

На початок осені 2015 року в зоні АТО спостерігалася тенденція повсюдного відведення ДРГ російського спецназу (ГРУ ГШ ЗС РФ) в тили російсько-терористичних військ. Одночасно поблизу «переднього краю» перебувала велика кількість ДРГ зі складу бандформувань, до яких входили місцеві бойовики та російські найманці. До слова, з початку весни 2015 року диверсійна підготовка бойовиків здійснювалась, щонайменше, на одинадцяти тренувальних базах (таборах) на окупованій території Донбасу, з яких найкрупнішими були «Лутугінські табори». Також тривало перекидання на Донбас бойовиків, що пройшли курс підготовки в таборах окупованого Криму (найкрупніший – «Перевальне») і в Росії («Кадамовський», Ростовська обл.). Підготовку здійснювали інструктори ГРУ ГШ ЗС РФ і ФСБ РФ.

Ці ДРГ виконували такі завдання. У тактичних тилах: мінування місцевості, напад на колони постачання й загалом порушення системи логістики. В оперативно-тактичних тилах: проведення терактів і диверсій зі знищення комунікацій та інфраструктури, а також із метою залякування місцевого населення.

Також спостерігалась активізація підривної діяльності антиукраїнських сил у тиллових районах неокупованої території обох областей. У контексті підготовки до місцевих виборів восени 2015 року місцеві проросійські політичні сили – «Опозиційний блок» – виступили з вимогою до Києва «виконати умови Мінських домовленостей» і провести вибори на всій території Донбасу, включно з окупованими територіями, під приводом захисту прав українських громадян. Із наближенням виборів зросла загроза проведення різноманітних провокацій та акцій протесту проти «політики Києва», організованих як силами проросійської агентури, так і місцевими проросійськими політичними силами.

Упродовж вересня – початку жовтня на території Донецької області зросла ймовірність терактів у зв'язку з наближенням фейкових «вибо-

рів» у «ДНР», що були призначені на 18 жовтня, але так і не відбулися. Зокрема, за інформацією, отриманою з джерел у «ДНР», у цей період готувалась інфільтрація, щонайменше, п'яти ДРГ «оперативно-тактичного» рівня з місцевих жителів. Також керівництво «ДНР» дало розпорядження «антиукраїнському підпіллю» про активізацію диверсійних груп у Слов'янську, Краматорську, Волновасі, Маріуполі.

Із наближенням місцевих виборів в Україні у контрольованих Києвом районах Донбасу спостерігалось зростання напруги й у контексті політичної передвиборної кампанії. Наприклад, у Краматорську в публічних місцях зафіксували написи сепаратистського змісту. У передвиборній боротьбі «Опозиційний блок» нагнітав ситуацію провокаційними заявами. Так, штаб Краматорської організації партії «Опозиційний блок» (зокрема, І. Ольхова та І. Полупан) заявив, що на виборах «влада готує масові фальсифікації» і самі вибори в місті начебто «під загрозою зриву». Подібні дії сприяли дестабілізації становища. Характерно, що від «Опозиційного блоку» до міськради балотувалися понад 30 представників «Новокраматорського машинобудівного заводу» (власник – Г. Скударь, як уже згадувалося раніше, близький до керівництва Партії регіонів, після звільнення Краматорська від терористів силами АТО втік до Росії).

Також представники «Опозиційного блоку» в регіоні відкрито використовували сепаратистські лозунги та заклики. Так, у Слов'янську кандидат у мери від цієї політичної сили В. Лях використовував у своїй передвиборній агітації слоган «Любити Слов'янськ, як Неля» (асоціація виникала виключно з Неллі Штепою, экс-мером Слов'янська, яку притягнули до кримінальної відповідальності за співпрацю з терористами). Подібна риторика «опозиціонерів» сприяла розбурхуванню сепаратистських настроїв і потребувала оцінки з боку правоохоронних органів, які її так і не дали. Цілком очевидно, що події весни 2014 року в цьому регіоні нічого українську владу не навчили.

Після проведення місцевих виборів, із початку листопада й до кінця 2015 року, політична напруга у «звільнених районах» трохи спала. Водночас поблизу лінії фронту активізувалися спроби інфільтрації ДРГ супротивника в тили сил АТО. Особливою небезпекою в той період було «накопичення» в населених пунктах, розміщених у так званих сірих зонах, бойовиків, що прибували з окупованих районів під виглядом мирних жителів. Діяльність цих осіб, що де-факто були «бойовим елементом» терористів, який у разі потреби міг виконувати серйозні бойові завдання, фактично ніхто не контролював.

У зонах уздовж лінії розмежування тривало активне мінування місцевості обома сторонами конфлікту. При цьому якщо сили АТО склада-

ли карти мінних полів (що полегшувало розмінування місцевості у разі відповідних рішень), то бойовики подібних карт зазвичай не складали. Більше того, постійно фіксувалися випадки підривання терористів на власних вибухових пристроях.

Як і раніше, нерозв'язаним залишалося питання ефективного пропускового режиму в зоні АТО (головною проблемою при цьому зазначалася корупція в українських силових структурах), що значно полегшувало проникнення з окупованих районів ДРГ та окремих диверсантів.

Загалом на кінець 2015 року в **контрольованих Україною районах Донбасу група «ІС» відзначила чотири основні загрози, що мали динаміку до погіршення ситуації:**

1. Активність агентури терористичних організацій «ДНР-ЛНР» і спецслужб Росії з можливістю посилення підривної та диверсійної діяльності за рахунок ДРГ, що прибувають з окупованої території. У контексті спільних спроб зриву Москвою мирних домовленостей із метою змусити Київ погодитися на умови РФ щодо «мирного діалогу по Донбасу» (у вигляді «російської інтерпретації» Мінських домовленостей) можна було очікувати зростання цієї загрози в перспективі.
2. Активність антиукраїнських політичних сил і рухів. Особливу тривогу спричинила ситуація в Маріуполі – стратегічному населеному пункті в прифронтовій смузі. Навесні 2014 року структури Р. Ахметова в цьому місті, по суті, були посібниками терористів, організувавши «спільні патрулювання дружинниками Ахметова і ДНР». Прихід до влади на місцевому рівні ставлеників Р. Ахметова (після місцевих виборів у жовтні 2015 року) став серйозним викликом безпеці цього регіону в перспективі.
3. Накопичення в регіоні великої кількості зброї та боєприпасів із зони АТО. Цей чинник, зі свого боку, сприяв погіршенню кримінальної ситуації в обох областях, а також зіграв на руку антиукраїнським елементам, що вели «підпільну» боротьбу проти України.
4. Брак системної інформаційної роботи з місцевим населенням і вплив на місцевих жителів російської та проросійської пропаганди. Проведений групою «ІС» моніторинг інформаційного простору в регіоні (близько 75 відсотків місцевого населення основну інформацію отримують із ТБ і радіо) засвідчив, що від 50 до 90 відсотків населення (залежно від району) перебували під впливом кремлівської пропаганди. На настрої жителів також суттєво й негативно впливав той факт, що повсюдно на посадах представників місцевої

влади та правоохоронців залишалися проросійськи налаштовані елементи, що раніше відкрито підтримували «ЛНР-ДНР».

Серед «мирних регіонів» найскладніша ситуація протягом 2015 року спостерігалась у Харківській та Одеській областях. Варто зазначити, що, за нашою інформацією, упродовж 2015 року в Харківській області СБУ припинила діяльність 26 терористичних і диверсійних груп, до яких входило лише близько 60 осіб; на етапі підготовки запобігли здійсненню 12 терористичних актів і диверсій. На території Одеської області протягом 2015 року було припинено діяльність 12 терористичних і диверсійних груп (усього 31 особа), зірвано підготовку 19 терактів і диверсій. На початок квітня 2015 року представники групи «ІС» у Харкові (надалі з них сформували підрозділ «ІС-Харків») у межах «Світлофора» склали коротку «картку» регіону:

ХАРКІВ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ КРЕМЛЯ

Особлива увага групи «ІС» до Харкова викликана тим, що цей регіон перебуває в стані підвищеної небезпеки й може стати для Москви полігоном, де буде відпрацьована модель невоєнної дестабілізації, що викличе ланцюгову реакцію на сході й півдні України. На відміну від Одеси, де ситуація теж дуже непроста, Харків має низку особливостей:

– Регіон має 300 км спільного кордону з Росією і стільки само – з територіями, де проводиться АТО. Це спрощує проникнення ДРГ, передавання зброї та ресурсів для місцевої терористичної мережі, а також вплив російської пропаганди. У Харківській області сталося 45 терактів, з них 9 – уже у 2015 році. За інформацією СБУ, ниточки більшості терактів і ДРГ тягнуться в Білгород (РФ).

– У Харківську область лише за офіційною інформацією переїхали понад 155 тисяч біженців (більше, ніж у будь-який із регіонів України; для порівняння: удвічі більше, ніж у Дніпропетровськ). Разом із біженцями, що не зареєстровані, кількість переміщених осіб оцінюється в 250 тисяч людей (майже 10 відсотків населення регіону).

– У довоєнний час регіон був відносно благополучним. Однак нині економічна ситуація різко погіршується. З початку року промисловість впала на 18 відсотків, а машинобудування – на всі 30. За перші два місяці 2015 року індекс споживчих цін становить 134 відсотки, якщо порівнювати з аналогічним періодом минулого року. Реальні зарплати, розмір яких становить 85 відсот-

ків середньої в Україні, впали на 20 відсотків. Водночас зростає заборгованість із виплати зарплат – харків'янам уже боргують понад 142 мільйони гривень (це третій показник після Донецької та Луганської областей), і подальша тенденція невтішна.

– Половина експорту Харківської області у 2014 році припадала на Росію. З початку року експорт упав на 39 відсотків, імпорт – на 41. За минулий рік, за найскромнішими підрахунками, великі підприємства регіону втратили понад 100 мільйонів доларів. Водночас утратили роботу тисячі людей, які займалися малим і середнім бізнесом. Наслідки наразі непомітні, але тенденція зрозуміла: якщо люди не можуть доставити товар на ринок «Барабашово» чи продати його в Росію, вони втрачають засоби для існування.

– У Харкові дуже сильні позиції антиукраїнських сил – як легальних («Опозиційний блок»/ПР, КПУ, ПСПУ), так і нелегальних («Оплот», «Ісход» та ін.). Саме в Харківській області розташований єдиний (!) територіальний виборчий округ в Україні, де на президентських виборах 2014 року програв Петро Порошенко. Іще в одному окрузі Порошенко випередив Михайла Добкіна всього на 25 голосів.

– На парламентських виборах 2014 року «Опоблок» набрав тут 32 відсотки, а колишні регіонали здобули 13 мажоритарних округів із 14. Великою мірою це сталося через розрізненість проукраїнських сил і відсутність впливових проукраїнських політиків. Якщо тенденція збережеться, то в самому Харкові скласти конкуренцію команді Кернеса – Добкіна буде нікому. А якщо голосуватимуть біженці, лояльність яких до України невисока, домінування антиукраїнських сил у регіоні буде тотальною.

– Діяльність команди нового губернатора Ігоря Райніна наразі важко коментувати. Вона працює недовго, плюс сам Райнін на поточний момент сприймається скоріш як ставленик Києва, ніж впливова постать місцевої еліти.

Потрібно враховувати, що допустити дестабілізацію ситуації в Харківському регіоні – це означає запустити ефект доміно й спровокувати зміну балансу на всьому Лівобережжі. Додаткове живлення отримують проросійські групи в сусідніх Дніпропетровську та Запоріжжі, що стане загрозою для всієї логістики АТО. Під загрозою опиниться й усе Причорномор'я.

Додатковими дестабілізаційними чинниками в Харківському регіоні є: зростання рівня злочинності. За перше півріччя 2015 року, за офіцій-

ною інформацією, злочинність зросла на 14 відсотків, половина криміналу – це крадіжки та грабежі. Жителі міста навіть без статистики знають, що злочинів побільшало. Збільшення правопорушень харків'яни пов'язують, із-поміж іншого, із впливом переселенців із Донбасу. Найбільше мешканців регіону непокоять загроза війни та злочинність;

- складна соціально-політична ситуація. На кінець серпня 2015 року початок виборчої кампанії ще більше підігрівав пристрасті. Неоднозначну реакцію в місті викликали акції національно-патріотичних організацій, які намагалися власними силами боротися з незаконним (на їхню думку) бізнесом. Деякі з цих акцій правоохоронці кваліфікували як грабiж;

- зростання негативу на адресу Збройних сил. Так, улітку 2015 року резонанс у Харкові викликала інформація про те, що військовослужбовців 92-ї бригади підозрюють у причетності до нападу в Луганській області на групу волонтерів, які намагалися зупинити потік контрабанди.

Усе це створювало підґрунтя для доволі успішної діяльності антиукраїнських сил у місті та області, що частково нівелювалося не менш успішною діяльністю з утримання стабільності в регіоні з боку спецслужб, правоохоронців та місцевої влади. Усе ж упродовж 2015 року в Харківській області було зафіксовано сім крупних терактів, а також багато різноманітних акцій проросійських сил, включно з незаконними мітингами, провакаціями та сутичками з проукраїнськими активістами.

Зростання рівня терористичної загрози в Харківській області спостерігалось восени в контексті підготовки до місцевих виборів. Так, 5 жовтня в Харкові відбулося «традиційне» мінування будівлі ОДА – як і раніше, вибухівки не знайшли. Наступного дня правоохоронці порушили кримінальне провадження за фактом «замаху на диверсію» ввечері 6 жовтня. Невідомі намагалися підірвати цистерну з паливом на станції Куп'янськ-вузловий – при цьому ніхто не постраждав, і загалом вибух більше мав психологічне значення. А вранці 7 жовтня у Вовчанську з гранатомета знову ж таки невідомі обстріляли житловий будинок. На щастя, обійшлося без жертв, але будинку завдано непоправної шкоди. Господар обстріляного будинку до політики й громадських рухів стосунку не мав. По суті, це був другий теракт за один тиждень, що здавався наміром загострити напругу, а не завдати серйозних втрат («одеський формат»).

До кінця 2015 року група «ІС» констатувала **такі основні ризики в Харківській області:**

- Активність ДРГ. За десять місяців 2015 року під час фільтраційних заходів на блокпостах, під час відпрацювання ДРГ і сепаратистських груп, а також під час профілактичних заходів харківські силовики вилучили понад 600 гранат, близько 50 кілограмів вибухівки, понад 100 саморобних

вибухових пристроїв, десятки мін і навіть артилерійських снарядів. Крім цього, вилучено 68 гранатометів і один вогнемет, а також сотні одиниць стрілецької зброї, зокрема й 5 кулеметів. Цифри свідчили, що механізми протидії проникнення зброї та вибухівки в Харківську область працювали. Однак через близькість зони АТО й умовної прозорості 300 кілометрів кордону регіону з Донецькою й Луганською областями повністю перекрити цей потік було досить важко.

– Активізація груп осіб і рухів, що агітували за створення так званого регіону пріоритетного економічного розвитку «Слобожанщина». На той момент це було спільною тенденцією для півдня та сходу України. Точно такі ж рухи, як під копірку, виникали в Одесі (тема «порто-франко», тобто режиму вільної гавані), меншою мірою – у Дніпропетровську («Громадська рада») і Запоріжжі. Цю технологію запускали антиукраїнські сили, намагаючись створити внутрішню повістку для дестабілізації. На кінець 2015 року, навчені гірким досвідом на тлі підвищення ефективності роботи українських спецслужб, ініціатори цього процесу намагалися провадити його в межах закону, щоби не давати підстав для звинувачень у сепаратизмі. Однак склад «учасників концесії» був красномовним: здебільшого це були відомі у своєму регіоні проросійські елементи, що мали тісні зв'язки з представниками колишньої Партії регіонів і відзначилися активною сепаратистською діяльністю з весни 2014 року.

До слова, від імені групи «ІС» ми надіслали в правоохоронні органи звернення з добіркою фактів діяльності таких сепаратистських елементів у Харківській області, з якими можна було попрацювати. Зокрема, формат поширення та агітації в місцевих ЗМІ й на різних публічних заходах за «регіон «Слобожанщина» чітко вказував на замовний характер цілої низки публікацій і виступів, що давало підстави розібратися з тими, хто платив за цю агітаційно-інформаційну кампанію. На жаль, правоохоронні органи не дуже ефективно відреагували на подібну інформацію.

– Зміна формату політичної боротьби. Закінчення виборчої кампанії 2015 року трохи знизило градус напруги й перевело політичний конфлікт на рівень позиційної боротьби. Її проявами, наприклад, стали битви довкола обрання низки секретарів міських і голів районних рад. Річ у тім, що в більшості районів жодна з партій не мала монополії. А відразу в кількох районах розклад сил між депутатами, орієнтованими на владу й партії коаліції, та їхніми опонентами становив 50 на 50. Це створювало умови для бурхливих дискусій і чудернацьких комбінацій. Оскільки розклад сил був практично рівним, виникала спокуса схилити опонентів до

співпраці за допомогою публічних і навіть силових акцій. Отож можна було прогнозувати певний сплеск протестної активності й спекуляцій на місцевому та локальному рівнях.

Діяльність групи «ІС» із проекту «Світлофор» у Харківській області мала конкретні результати. Наприклад, після вивчення ситуації в сусідньому з Донецькою областю Ізюмському районі, за розуміння місцевої влади, ми звернулися до керівництва Національної гвардії України з проханням розглянути питання про організацію патрульно-постової служби в місті Ізюм і населених пунктах району. Командування НГУ відгукнулося на наше прохання, вирішивши його позитивно, що сприяло нормалізації ситуації в районі.

В Одеській області впродовж 2015 року ситуація була не менш складною й напруженою. Із 2014 року в регіоні діяла низка ДРГ (як прибулих із території окупованих районів Донбасу та Криму, так і з місцевих жителів) та ціла «підпільна» мережа антиукраїнських сил, що передусім охоплювали Одесу та південні райони Одеської області. Крім цього, фактично відкрито діяли проросійські рухи, які постійно влаштовували різноманітні «акції протесту» й провокації з використанням сепаратистської символіки й лозунгів.

Наприкінці квітня 2015 року, перед «запуском» підрозділу «ІС-Південь», координатори групи «ІС» ретельно вивчили ситуацію в регіоні. На основі результатів цього моніторингу ми пізніше склали короткий звіт:

ПРО СИТУАЦІЮ В ОДЕСІ Й ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У контексті розвитку системи моніторингу терористичної/сепаратистської загрози на півдні та сході України групою «ІС» (проект «Світлофор»). Одеса разом із Харковом визначені нами «зоною особливої уваги» (рівень загрози – не менше ніж 7 балів за 10-бальною шкалою). У зв'язку з цим координатори групи «ІС» здійснили поїздку по Одеській області з метою вивчення ситуації. Відзначено такі тенденції:

1. Упродовж останніх тижнів працівники СБУ (включно зі спеціалістами, які прибули «на підсилення» з Києва) за взаємодії з місцевими правоохоронцями розробили й провели низку успішних операцій з виявлення та нейтралізації терористичних груп у місті. У цьому контексті рівень терористичної загрози в Одесі відчутно зменшився.

Одночасно слід ураховувати, що до «контрольних» дат (2 і 9 травня) російські спецслужби й проросійські сили в регіоні докладуть значних зусиль для дестабілізації ситуації шляхом:

- вчинення терактів і диверсій;
- організації мітингів і демонстрацій яскраво виражених проросійських сил, а також інспірованих спецслужбами РФ акцій сепаратистських сил «національних меншин»;
- провокацій під час мирних масових заходів 2 і 9 травня. У зв'язку з цим звертаємося з проханням до місцевої влади в річницю трагічних подій в Одесі (2 травня) оголосити в місті та області день трауру («день скорботи») і відмінити в цей час усі масові заходи (відповідне звернення до голови Одеської ОДА від імені координатора групи «ІС» народного депутата України Д. Тимчука уже надіслано). У День Перемоги (9 травня), за нашою інформацією, спецслужби та правоохоронні органи вживатимуть посилені заходи зі збереження безпеки масових дій.

До цих дат група «ІС» зобов'язується посилити моніторинг соцмереж і місцевих ЗМІ на предмет спроб організації протиправних/провокаційних акцій в Одесі й регіоні – з оперативним наданням відповідної інформації спецслужбам України.

2. Залишається високою ймовірність проникнення в регіон диверсійно-розвідувальних груп із території Придністров'я. Наразі «контингент», який можуть використовувати для формування ДРГ на території «ПМР» (включно зі штатними ДРГ російського ГРУ ГШ) становить, за нашими оцінками, не менше ніж 1000 осіб. Заходи з нейтралізації цієї загрози на поточний момент активно впроваджують СБУ, правоохоронні органи, Держприкордонслужба та ЗС України.

3. Одеська область опинилася на вістрі «інформаційної війни».

Зокрема, у регіоні неефективно використовують радіочастотний ресурс й практично не обмежують мовлення іноземних станцій (з території «ПМР», Молдови та Румунії). Щодо останніх, то радіотелевізійний інформаційний продукт, який отримують у регіоні, у багатьох випадках суперечить українському законодавству. Так, у пакет мовлення телеканалу «РТР-Молдова» входить заборонений в Україні ТВ-канал «РТР-Планета», це ж стосується й телеканалу PRIME. Із території «ПМР» ведеться мовлення на територію Одеської області також заборонених в

Україні російських телеканалів («Первый канал. Всемирная сеть», «НТВ Мир», «Россия-24», «РТР-Планета»).

Ситуація ускладнюється тим, що, за попередніми оцінками, лише 70 відсотків території Одеської області забезпечено «українським» цифровим сигналом. У низці прикордонних районів жителі взагалі не мають змоги отримувати український ТВ-продукт за допомогою цифрового сигналу й переглядають лише іноземні. Це, зокрема, стосується:

- Ренійського району Одеської області (практично повністю);
- Кодимського району (частково);
- Тарутинського району (частково);
- Великомихайлівського району (частково);
- Фрунзівського району (частково);
- Болградського району (частково).

Між тим, за інформацією групи «ІС», завдяки ефективному використанню потужностей українського концерну РРТ є можливість не тільки стовідсотково покрити територію Одеської області українським цифровим сигналом, а й забезпечити мовлення українських ТВ-каналів на прикордонні райони «ПМР», Молдови та Румунії без залучення бюджетних ресурсів. Відповідні пропозиції ми надамо на адресу Мінінформполітики України.

У самій Одесі «інформаційна» проблема не така гостра. Основна частина місцевих ЗМІ має проукраїнське спрямування, об'єктивно висвітлює події та сприяє нормалізації ситуації в місті й регіоні. Виняток із цього правила – проросійський сайт «Таймер», який далі оспівує діяльність вождя антиукраїнської партії «Родина» І. Маркова, що втік до Москви. Діючи «у форматі» проросійської газети «Вести», антиукраїнський ресурс «Таймер» прямо не порушує українське законодавство, однак на регіональному рівні є серйозною загрозою для інформаційної безпеки України.

4. Спостерігається несприйняття основною масою населення Одеси та області радикальних дій політичних сил і громадських рухів, незалежно від їхніх ідеологічних платформ. У зв'язку з цим звертаємося до проукраїнських сил із проханням не демонструвати радикальну налаштованість і дії в такий складний період, особливо 2 і 9 травня. Одесі вкрай необхідна впевненість у мирі й

стабільності. Лише продемонструвавши здатність їх забезпечити, можна заслужити повну довіру пересічних громадян.

5. Для посилення взаємодії з місцевою владою, правоохоронцями та ЗМІ Одеси й регіону група «ІС» представила на брифінгу в Одесі координатора нашої групи в регіоні (координатор «ІС-Південь»). Це наш колега й соратник, військовий журналіст, головний редактор одеського телеканалу «Медіа-інформ» Сергій Братчук. На ньому замикатиметься і наш підрозділ у регіоні, і раніше офіційно зареєстрований Південний підрозділ групи «ІС» зі штабом у Миколаєві.

До слова, прохання групи «ІС», аби відмовитися від масових заходів в Одесі в річницю трагічних подій 2 травня, місцева влада проігнорувала. Унаслідок цього, за нашою інформацією, правоохоронцям дивом удалося запобігти серйозним провокаціям у місті. Розуміючи непевність ситуації, 9 травня одеські правоохоронці просто дивилися крізь пальці на різні «витівки» проросійських сил у вигляді використання георгіївських стрічок та іншої проросійської символіки. Однак ці «витівки» не були аж такими невинними, як здавалось, оскільки давали проросійським силам відчуття безкарності й здатності впливати на ситуацію.

Одночасно потужний вплив на стабілізацію ситуації в регіоні здійснили масштабні операції СБУ зі знешкодження ДРГ в Одесі та області протягом квітня – травня 2015 року, у ході яких були затримані десятки антиукраїнських елементів, зокрема й громадяни Росії. Ці арешти спричинили величезний резонанс як у регіоні, так і в Україні загалом, але, на нашу думку, у цьому випадку держструктури не забезпечили інформаційний супровід цих операцій, щоби донести до українського суспільства всю важливість цієї роботи.

Суть у тому, що **навесні 2015 року Одеська область перебувала за крок від реалізації потужного сепаратистського сценарію.** Задум полягав у різкій активізації ДРГ в Одесі на травневі свята зі здійсненням серії терактів і диверсій із метою відволікання уваги правоохоронців. Водночас у південних районах Одеської області мали відбутися захоплення місцевих органів влади силами «підпільників» і раніше закинутих ДРГ із захопленням мосту через Дністер на трасі Одеса – Рені, а з території Придністров'я планувався ввід у Одеську область «зелених чоловічків» (російських військовослужбовців). Завданням-максимум під час реалізації цього плану – захоплення всієї Одеської області, завданням-мінімум – утворення в південних районах «Бессарабської Народної Республіки» (повний аналог «ДНР» і «ЛНР»). І лише ефективні дії СБУ зірвали цей масштабний

сценарій. Характерно, що основні затримання проводилися під керівництвом вищих посадовців СБУ, які прибули з Києва, без залучення місцевого керівництва спецслужби.

Поза тим, навіть після цієї серії арештів задіяна в сепаратистському сценарії так звана Народна рада Бессарабії і далі зображала активність. Зокрема, 16 травня відбулася «друга конференція» «Народної ради Бессарабії», на якій було представлено якийсь «законопроект про національно-культурну автономію Бессарабського краю».

Після появи в проросійських одеських, а також у російських ЗМІ інформації про цю подію група «ІС» не змогла ідентифікувати, де саме відбулася «конференція» (хоча інформація подавалася так, ніби все сталося в Одесі, це не відповідало дійсності). Утім, ми прокоментували перебіг цього заходу:

Це новий виток активності російських спецслужб на території України. Паралельно з посиленою підготовкою масштабного наступу на Донбасі Кремль намагається «розкошегарити другий фронт» для максимально можливої дестабілізації обстановки на півдні та відволікання сил і засобів наших силовиків від зони АТО. Одночасно це зондування ґрунту щодо подальшого розколу України та крадіжки території за третім сценарієм (після перших двох: безкровного «кримського сценарію» та кривавого «донбаського»). Сусідство військового плацдарму РФ Придністров'я робить цей сценарій не таким уже й фантастичним.

Причому новоявлені «бессарабці» не особливо намагаються замаскувати свою керованість із РФ. Так, учасників конференції привітав із Москви один із засновників «Народної ради», відомий в Одесі російський українофоб А. Ветров зі словами: «Я разом із вами продовжу боротьбу за світле майбутнє Бессарабії!» На відеозв'язку були одіозні російські шавки, такі як экс-«міністр закордонних справ» Придністров'я В. Ястребчак. (До слова, ті держави нашого регіону, які турбуються про свою нацбезпеку – наприклад, Азербайджан, – давно оголосили цього діяча разом із загадуваним Ветровим персонами нон грата.)

Не надто переймалися «бессарабці» й прикриттям того факту, що представлений «законопроект про національно-культурну автономію Бессарабського краю» писали люди, які мають доволі слабку причетність до України. У тексті цього папірця зворотів на зразок «перелічені в цьому Законі» (замість «перераховані в цьому Законі») або «направлених» (замість «спрямованих») – греблю

гати! Якщо у ФСБ РФ бракує кмітливості та коштів найняти за 10 доларів україномовного літредактора для вичитки свого опусу – нам жаль дегенератів-агентів цієї спецслужби РФ, які працюють під прикриттям усіляких паноптикумів на кшталт «Народної ради Бессарабії».

«Маскувальні» трюки штибу розкрутки тези про «суто культурну автономію Бессарабії в складі України» нікого не повинні вводити в оману. Суть проекту в тому, щоби під прикриттям «меседжів» про мову та культуру вичленити з простору нашої держави цілий регіон із майбутнім утворенням квазідержавного формування на зразок сусідньої «ПМР». Дурню зрозуміло, під чийм управлінням.

Той факт, що «бессарабці» (чий зв'язок із іншим російським проектом – «ЛНР» – установлений СБУ) у своєму «законопроекті» нарізають завдання Верховній Раді України та, по суті, прагнуть змінити Конституцію України, – це, погодьтесь, анекдот! Але справжня проблема полягає в тому, що в перерахованих у «законопроекті» районах Одеської області (які за задумом Москви повинні утворити «Бессарабію») ця російська ініціатива дійсно може отримати підтримку окремих верств населення. Із однієї простої причини: перераховані райони повністю або частково випали з інформаційного поля України та не покриваються українським цифровим телесигналом (при тому, що ТБ є основним джерелом інформації для місцевих мешканців), про що група «ІС» повідомляла раніше. Замість цього місцевих мешканців роками зомбують російським ТБ із території Придністров'я. Хоча повна технічна можливість виправити ситуацію є (без особливих витрат із держбюджету!) – відповідні оцінки спеціалістів є в розпорядженні групи «ІС». Але це – питання до нашого Мінінформполітики. Тож зерна ненависті та сепаратизму від ФСБ можуть потрапити в Одеській області на доволі благодатний ґрунт зі всіма можливими наслідками...

З усією ефективністю роботи СБУ (нейтралізація навесні – влітку 2015 року кількох ДРГ в Одесі та області) диверсійно-терористична діяльність проросійських сил у регіоні не припинилась. У липні в черговій «закритій» аналітичній записці в межах проекту «Світлофор» група «ІС» указувала:

На жаль, на цей момент неможливо констатувати остаточне розв'язання проблеми нейтралізації терористичних груп, які діють в області та, насамперед, в Одесі. Нейтралізація 14 липня силами СБУ чергової ДРГ у місті на сьогодні не дає нам змоги з упевненістю

стверджувати, чи йдеться про горезвісну команду так званих божевільних кулібних (які кілька місяців поспіль організовують диверсії й теракти з використанням саморобних вибухових пристроїв), або ж дійсно арештовано другорядну групу антиукраїнськи налаштованих осіб, які не мають стосунку до серії терактів.

У будь-якому разі, за інформацією групи «ІС», у місті перебуває ще, щонайменше, одна ДРГ із місцевих мешканців (чисельністю до 20 осіб), яка готова до продовження терористичної діяльності. Також на кінець травня 2015 року наші джерела в «ДНР» повідомили про відправку до Одеси ДРГ із кадрів, які пройшли підготовку частково в Криму (табір підготовки в Перевальному, начальник табору – колишній командувач ВВ МВС України генерал-лейтенант Станіслав Шуляк), частково – на базі ГРУ ГШ ЗС РФ у Ростові-на-Дону (керівник підготовки – командир 22 обрСпН полковник Андрій Хоптяр). Склад ДРГ – 14 осіб, із яких, щонайменше, четверо пройшли курс мінопідривної підготовки. Наразі слідів діяльності цієї ДРГ в Одесі нами не знайдено.

Вказану «російську» ДРГ, керовану працівником ГРУ ГШ ЗС РФ і сформовану в Криму, працівники СБУ знешкодили в Одесі в середині вересня 2015 року. Було заарештовано 6 членів цієї групи. Ми не можемо сказати, чи помилялися наші джерела в «ДНР» щодо чисельності (вказавши 14 осіб), чи іншим її членам вдалося втекти.

До кінця 2015 року, після загострення ситуації в зоні АТО через спроби Москви нав'язати свій сценарій виконання Мінських домовленостей, залишалась актуальною загроза як інфільтрації ДРГ бойовиків із окупованих території Донбасу в Одесу, так і активізація антиукраїнських елементів із місцевих мешканців. Також на території південної частини Одеської області (від Білгород-Дністровського до Ренійського району), незважаючи на ефективність проведеної раніше спецоперації СБУ зі знешкодження сепаратистських сил, залишалися невиявленими залишки «ударної ланки» сепаратистів. За нашими оцінками, це від 300 до 500 осіб, раніше задіяних у «бессарабському сценарії», озброєних і налаштованих на збройну боротьбу проти України. У разі активізації сценарію їх могли посилити російські ДРГ, закидувані з території Придністров'я – з північного заходу. Українські спецслужби проводять подальші дії з виявлення й нейтралізації цих елементів.

Але до цього моменту можна було сміло констатувати: за всіх відчайдушних спроб антиукраїнським силам не вдалося розгойдати ситуацію в регіоні. Московський сценарій створення чергової «народної республіки» на території України був остаточно та безповоротно зірваний.

РОЗДІЛ 2

РОСІЙСЬКО- ТЕРОРИСТИЧНІ ВІЙСЬКА НА ДОНБАСІ: СТРУКТУРА, ЧИСЕЛЬНІСТЬ, ОЗБРОЄННЯ

(Огляд незаконних збройних
формувань, що протистоять
українському угрупованню АТО
на окупованих територіях Донбасу,
на початок вересня 2015 року)

І. СТВОРЕННЯ РОСІЄЮ НА ДОНБАСІ ПРООБРАЗУ РЕГУЛЯРНОЇ АРМІЇ

Головним дестабілізаційним чинником на Донбасі сьогодні є незаконні збройні формування (НЗФ), що керуються та забезпечуються Росією. Крім цього, наявність підрозділів регулярних збройних сил самої Російської Федерації на цій території також є запорукою продовження бойових дій і загрожує розширенням агресії проти решти території України.

Однак було б великою помилкою уявляти НЗФ, що нині оперують на Донбасі, якимось набором іррегулярних озброєних формувань, якому від випадку до випадку російська сторона постачає озброєння та спорядження, щоби підтримувати мінімальну спроможність чинити спротив регулярній українській армії. (А саме так сьогодні намагається подати си-

туацію російська пропаганда.) Насправді з початку 2015 року ситуація зовсім інша.

Зокрема, відповідні державні структури Російської Федерації вдавалися і вдаються до безпрецедентних за масштабами кроків із формування на окупованій частині українського Донбасу РЕГУЛЯРНОЇ збройної сили, здатної не лише перешкоджати відновленню юрисдикції України над цими територіями, а й слугувати далекоглядним геополітичним цілям чинного російського режиму в усій Україні, а можливо, і всій східній частині Європи.

Зовсім не випадково у місцях дислокації цих формувань сьогодні можна побачити сучасне важке озброєння російського виробництва, а в особовому складі цих військ переважають найманці з громадян Росії (60–65 відсотків).

Із кінця 2014 року теперішній кремлівський режим, Генеральний штаб ЗС РФ і російські спецслужби зуміли досягти досить значних успіхів у створенні на Донбасі певного прообразу регулярної армії.

ОТЖЕ, ЩО ЯВЛЯЮТЬ СОБОЮ НЗФ НА ДОНБАСІ НА КІНЕЦЬ 2015 РОКУ?

Окрім угруповання регулярних російських військ, на окупованій території Донбасу розгорнуто **два «армійські корпуси ДНР-ЛНР»:**

«1-й АК» – «армія ДНР» (штаб розміщений у Донецьку, низка структурних підрозділів («відділів») – у Макіївці);

«2-й АК» – «армія ЛНР» (штаб розміщений у Луганську).

(Для порівняння: перед війною на Донбасі всі Сухопутні війська ЗС України складалися з трьох армійських корпусів.)

Саме ці «армійські корпуси» і є сьогодні основою збройних сил сепаратистських урядів в обох квазідержавних утвореннях, організованих спеціальними службами РФ на окупованій частині українського Донбасу.

Склад і структура цих «корпусів» досить неоднорідні й за час свого існування (з кінця 2014 року) уже декілька разів переформовувались і змінювались.

Чисельність бойовиків, що входять до складу різних НЗФ і чинять спротив регулярним українським збройним силам, сягає на сьогодні:

в «1-му АК» – 19 000–19 500;

в «2-му АК» – 11 000–11 200.

В угрупованні регулярних ЗС РФ, за оцінками групи «ІС», на початок вересня 2015 року чисельність російських військовослужбовців на Донбасі в складі тактичних і диверсійно-розвідувальних груп становила 8500–8600 осіб, а також приблизно 500–700 російських спеціалістів

Організаційна структура 1 АК російсько-окупаційних військ

Управління 1АК

Бригади

1 омбр "Славянська"
в/ч 08801
(Комсомольське)

3 омбр "Беркут"
в/ч 08803
(Горлівка)

5 омбр "Оплот"
в/ч 08805
(Донецьк)

100 омбр РГ
(Донецьк)

омбр "Кальміус"
в/ч 08802
(Донецьк)

Окремі полки

9 омпн
в/ч 08819
(Новозів'язьке)

11 омпн
в/ч 08818
(Майівка)

окп
в/ч 08816
(Донецьк)

Окремі батальйони територіальної оборони

отб
в/ч 08810
(Донецьк)

отрпн
в/ч 08817
(Донецьк)

орб
в/ч 08806
(Донецьк)

1 об СпП
в/ч 08808
(Донецьк)

3 об СпП
(Донецьк)

ораб
в/ч 08813
(Донецьк)

обус
в/ч 08804
(Донецьк)

обыз
в/ч 08812
(Донецьк)

Окремі роти

отр
в/ч 08820
(Донецьк)

ор РЕБ
в/ч 08821
(Донецьк)

16 ТрО
в/ч 08822

26 ТрО
в/ч 08823

36 ТрО
в/ч 08824

46 ТрО

56 ТрО

Умовні скорочення:

- омбр – окрема моторизована бригада;
- лабр – окрема артилерійська бригада;
- омпн – окрема моторизований полк;
- окп – окремий командирський полк;
- обб – окремий танковий батальйон;
- отрпн – окремий зенітно-ракетний дивізіон;
- орб – окремий розвід. ватний батальйон;
- об СпП – окремий батальйон спеціального призначення;
- ораб – окремий ремонтно-відновлювальний батальйон;
- обус – окремий батальйон управління і охорони;
- обыз – окремий батальйон матеріального забезпечення;
- отр – окрема саперно-інженерна рота;
- ор РЕБ – окрема рота радіо-електронної боротьби;
- б ТрО – батальйон територіальної оборони.

Організаційна структура 2 АК російсько-окупаційних військ

Управління 2 АК

ОКРПМІ

2 окбр в/ч 71438 (Луганськ)	4 окбр в/ч 71437 (Луганськ)	7 окбр в/ч 03807 (Донецьк)	окбр в/ч 23213 (Луганськ)
-----------------------------------	-----------------------------------	----------------------------------	---------------------------------

ОКРПМІ

6 окст (козачий) в/ч 69647 (Сєвєродонецьк)	окст в/ч 41444 (Луганськ)
--	---------------------------------

ОКРПМІ

4 отб в/ч 64064 (Луганськ)	озрп в/ч 23023 (Луганськ)	орб в/ч 55055 (Луганськ)	орб в/ч 13931 (Луганськ)	обмт в/ч 14941 (Луганськ)	обуо в/ч 73604 (Луганськ)
окбр в/ч 11011 (Луганськ)	ор РЕБ в/ч 05776 (Луганськ)	116 ТрО "Атлант" (Луганськ)	126 ТрО "Рок" (Сєвєродонецьк)	136 ТрО "Кулак" (Рославль)	146 ТрО "Прорив" (Луганськ)
		156 ТрО "СССР Брано" (Брянськ)	166 ТрО "Ліній" (Амурськ)	176 ТрО "Болот" (Пєрєдєлськ)	186 ТрО "Полоний" (Харківськ)

Батальйони територіальної оборони

Умовні скорочення:

- окбр – окрема мотострілецька бригада;
- окбр – окрема артилерійська бригада;
- окст – окремий мотострілецький полк;
- окп – окремий командантський полк;
- отб – окремий танковий батальйон;
- озрп – окремий зенітно-ракетний дивізіон;
- орб – окремий розвідувальний батальйон;
- обмт – окремий батальйон управління і охорони;
- обмт – окремий батальйон матеріального забезпечення;
- окбр – окрема саперно-інженерна рота;
- ор РЕБ – окрема рота радіо-електронної боротьби;
- б ТрО – батальйон територіальної оборони;
- об СпП – окремий батальйон спеціального призначення;
- арб – окремий ремонтно-відновлювальний батальйон;

в органах військового управління і як інструктори в навчальних підрозділах.

Завдяки постійному постачанню з Російської Федерації, на початок вересня 2015 року бойовики володіли значним **арсеналом озброєння**:

«1-й АК» – 285–290 танків, 575–580 ББМ, до 220 артилерійських знарядь – із них 45–50 САУ, решта – буксирувана ствольна артилерія, а також близько 40 установок різнотипних РСЗВ;

«2-й АК» – 135–140 танків, не менше ніж 340 ББМ, до 130 артилерійських систем (із них не менше ніж 30 САУ), близько 25 установок РСЗВ – переважно БМ-21 «Град».

Варто зазначити, що організаційно-штатна структура обох «оперативно-тактичних об'єднань» бойовиків, створених російськими «кураторами» на окупованій території, наразі не завжди відповідає чисельності й структурі військових утворень у «класичному» розумінні вже тому, що не буває «армійських корпусів», за чисельністю рівних дивізії, чи окремих батальйонів по 50–60 бійців. Тому, коли ми оперуємо щодо бойовиків визначеннями й термінами штибу «рота», «батальйон», «полк», «бригада», варто враховувати, що від початку ці назви лідери присвоювали своїм бандформуванням довільно, з претензією на подібність до армійської структури.

Водночас потроху ситуація змінюється. Постійними організаційними заходами впродовж 2015 року російські фахівці, що керують процесом, прагнуть реорганізувати й доукомплектувати «роти», «батальйони», «бригади» до класичної структури, чисельності та озброєння. Але пам'ятати «історичне коріння» назв штибу «батальйон Восток» чи «бригада Кальміус» все-таки варто.

II. ТИПОВА «МОТОСТРІЛЕЦЬКА БРИГАДА» РОСІЙСЬКО-ТЕРОРИСТИЧНИХ ВІЙСЬК

За задумом Генерального штабу ЗС РФ, який здійснює процес військової розбудови у «ДНР» і «ЛНР», основою кожного «армійського корпусу» сепаратистів мають бути «мотострілецькі бригади».

Структура типової «мотострілецької бригади армії ДНР-ЛНР» сконструйована за російським взірцем і складається з управління бригади, кількох лінійних підрозділів батальйонного/дивізійного рівня, а також цілої низки окремих рот і взводів, які напряму підпорядковуються управлінню бригади. По суті, така структура є трохи видозміненим мотострілецьким полком Радянської Армії в часи СРСР. Це є шаблоном для створення «окремих мотострілецьких бригад» російсько-терористич-

них військ. Водночас у цих «бригад» є і власні особливості, обумовлені можливістю Росії постачати бойовикам сучасне озброєння, а також тим фактом, що їм доводиться враховувати реальні умови теперішньої війни.

Варто наголосити, що танкових підрозділів рівнем вищим за батальйон в обох «арміях» формально немає. Однак насиченість окремих мотострілецьких бригад обох «армійських корпусів» танками така висока, що їх варто скоріш вважати танковими бригадами (чи бодай танково-мотострілецькими), ніж класичними мотострілецькими. У кожному «армійському корпусі» є, щонайменше, по одній такій бригаді.

Ще однією цікавою особливістю «мотострілецьких бригад» російсько-терористичних військ є насиченість штатною артилерією. Нормою є ситуація, коли «бригаду» бойовиків у бою підтримує так звана бригадна артилерійська група, що складається з 4–5 вогневих дивізіонів/окремих батарей. Не рідкість, коли до складу бригади входить не одна артилерійська група, а дві чи навіть три.

На практиці структура **типової «мотострілецької бригади армії ДНР-ЛНР»** має такий вигляд:

Управління бригади. Напевне, це найнеоднозначніший підрозділ у складі «бригади», бо може бути якою завгодно, часом найнеординарнішою структурою: від «клубу змовників» до «диктатора з колом наближених», – усе залежить від особистості, професійних якостей і знань «командира бригади» та його «заступників». Крім безпосереднього «управління та командування» підлеглими підрозділами, управління «бригади» часто займається ідеологічним вихованням і пропагандистською обробкою бійців. У багатьох «бригадах» досить активно діють різного штибу «замполіти», «політичні працівники», «активісти Новоросії» та інші «ідеологічні бійці».

Упорядкованішим здається **штаб бригади** на чолі з начальником штабу й кількома «спеціалістами» (зазвичай із російських найманців – офіцерів запасу чи офіцерів ЗС РФ), що підпорядковується «командиру». У більшості випадків саме вони займаються плануванням бойових операцій, взаємодіючи з іншими формуваннями, визначенням місць розташування блокпостів тощо. Також штаб бригади займається питаннями організації зв'язку, розвідки, бойової охорони тощо.

Батальйон/рота розвідки бригади. Переважно найпопулярніший і «модний» у бригаді підрозділ, у який прагнуть потрапити місцеві бойовики та найманці. Чіткої та визначеної організаційно-штатної структури і штатної чисельності не має – в різних «бригадах» трапляються такі підрозділи чисельністю від 30–40 до 200–250 осіб.

Їх переважно забезпечують найсучаснішою і боєготовною технікою та озброєнням. Як транспортно-бойові засоби може використовувати

тися широкий спектр техніки: від найновіших російських ББМ «Тигр», БПМ-97 «Выстрел» і БТР-80А/82А до «вилучених» у місцевого населення цивільних джипів. Крім цього, у таких підрозділах активно використовують різноманітні технічні прилади й обладнання: скремблери, сканери, оптико-електронне обладнання, портативні РЛС (радіолокаційні станції) і БПЛА, тепловізори тощо. Бойовики з цього підрозділу зазвичай озброєні та оснащені значно краще за всіх інших у бригаді.

РОЗДІЛ 3

ЗБРОЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ДОНБАСІ

Одним із найзначущіших доказів, що Росія веде війну проти України на Донбасі, є наявність у російсько-терористичних військ найновіших і модернізованих взірців російського озброєння, яких не мають Збройні сили України. У низці випадків такі взірці ніколи не експортувалися з РФ у інші країни і є тільки у складі Збройних сил Росії. Подібні взірці озброєння не раз захоплювали й знищували українські військові на Донбасі, вони є на фото- й відеоматеріалах, відзнятих російськими журналістами та самими бойовиками з розміщенням у Інтернеті.

Фіксуючи наявність таких озброєнь на Донбасі, група «ІС» також відзначає загальні тенденції та особливості їх використання в зоні конфлікту:

1. Застосування нової й модернізованої російської бойової техніки на Донбасі має місце лише тоді, коли супротивник вважає, що вона справді необхідна й без неї на тій чи іншій ділянці фронту не обійтися. Жодних пропагандистських чи інформаційно-диверсійних цілей, наприклад залякування, у цій сфері агресор явно не переслідує. Також, усупереч стереотипу, поширеному в ЗМІ й експертному середовищі, випробування та перевірка бойових якостей, властивостей нової техніки не є для росіян пріоритетом і має лише вторинне значення.
2. Бойове застосування нової й модернізованої бойової техніки ретельно планується та забезпечується, включно з такими сферами, як охорона та оборона від захоплення чи розсекречування, маскування. Грамотне обслуговування й експлуатація підготовленим особовим складом. Не завжди так виходить, але вони стараються.
3. Аналіз і оцінювання результативності застосування нової та модернізованої бойової техніки й озброєння, з огляду на все, супротивник не завжди проводить достатньо ретельно. Досить часто це робиться формально.
4. Через зрозумілі труднощі під час підготовки персоналу з використання нової техніки та озброєння з числа місцевих бойовиків,

а також через прагнення «не засвітитися» – здебільшого останні новинки російського оборонно-промислового комплексу потрапляють на територію українського Донбасу разом зі зведеними підрозділами російських регулярних військ, замаскованих під чергову партію «добровольців» чи «випадково заблукалих» на Донбасі військовослужбовців РФ.

Основою ударних сил терористичних угруповань на Донбасі є формування, що мають на озброєнні танки та інші бронемашини.

Трохи про **танки**. На початковому етапі агресії кремлівський режим постачав своїх adeptів переважно танками типу Т-64 різних модифікацій. Щоби «замаскувати» свою допомогу терористам, керівництво Російської Федерації використовувало саме цей тип танка (до речі, його давно зняли з озброєння в самій Росії), добре знаючи, що саме він є основним бойовим танком Збройних сил України. Але настав час, коли добре відомі в Україні харківські «шістдесятчетвірки» на російських базах зберігання бронетанкового озброєння почали закінчуватися. А коли вони перетнулися на полі бою з останніми українськими варіантами модернізації цього танка, наприклад Т-64 БМ «Булат», що мали досить вагомі переваги над старими взірцями, російське командування дійшло висновку, що пора запускати щось власне, не гірше від українських розробок.

Так на Донбасі масово з'явилися модернізовані російські танки Т-72 у тих варіантах, що були розроблені в Росії після розпаду Радянського Союзу і яких немає в Україні (зокрема, танки Т-72БА і Т-72Б3, єдиним оператором обох модернізацій є тільки Росія – на експорт вони не постачалися). Першим випадком застосування цих танків стали бої в районі Старобешеве – Комсомольське – Іловайськ у серпні 2014 року, а масово агресор уперше застосував танки цього типу в районі Дебальцевого в зимово-весняних боях за участю військових 5-ї танкової бригади та Кантемирівської танкової дивізії ЗС РФ.

Пізніше було зафіксовано й декілька одиниць новіших російських танків Т-90 (які, по суті, є варіантом глибокої модернізації того ж добре відомого Т-72). На сьогодні операторами російського танка Т-90 у світі є Росія, Азербайджан, Алжир, Індія, Туркменістан, Уганда. В Україну й сусідні з нею треті країни ці танки ніколи не надходили.

На відомих в Україні основних характеристиках Т-72 і особливостях його конструкції ми не зупинятимемося. А от про особливості саме Т-72Б3 і Т-90 розповімо, адже саме вони можуть у майбутньому скласти основу танкових сил бойовиків. Танк Т-72Б3 (час розробки модернізації – 2011 рік) – модернізована версія танка Т-72. Почав надходи-

ти у Збройні сили РФ у 2012 році. На танку встановлено нову систему управління вогнем (СУВ), а також систему ДЗ «Контакт-5», двигун В-84-1 потужністю 840 к. с., багатоканальний приціл «Сосна-У», датчик вітру, новітні засоби зв'язку, удосконалений стабілізатор озброєння й комплекс захисту від зброї масового ураження. У боях за участю танків цього типу українські танкісти відзначали неабияку відстань – до 2 тисяч метрів, з якої ці танки могли вночі вести вогонь новими боеприпасами типу «Свинець-1/2» завдяки тепловізійному каналу в прицілі «Сосна-У» й автомату супроводу цілі (АСЦ). Також допрацьовано автомат заряджання гармати під нові боеприпаси й удосконалено ходову частину, яка отримала гусеничні стрічки з паралельним шарніром. Із 2014 року на останню модифікацію Т-72Б3 установлюють двигун потужністю 1130 к. с.

Т-90А/Т-90 «Владимир» – основний російський бойовий танк. Створений наприкінці 1980 – на початку 1990-х років як глибока модернізація танка Т-72Б під назвою «Т-72Б удосконалений», однак у 1992 році його взято на озброєння вже під індексом Т-90. У 2004–2006 роках танк суттєво модернізували. Його виробництво відновилося для ЗС Росії під індексом Т-90А. Було виготовлено 32 танки Т-90А (взірця 2004 року) та 337 танків Т-90А (взірця 2006 року), зокрема понад 50 Т-90АК з 2004 до 2011 року. У 2005-му Т-90А офіційно взяли на озброєння ЗС Росії. Т-90А – модернізована версія Т-90 (спершу «об'єкт 188А1»), що надійшла у виробництво з 2004 року, має низку важливих удосконалень.

Наприклад, як нічний приціл на модифікації 2004 року встановлено тепловізор «Буран-М», потім на модифікації 2006-го почали встановлювати сучасніший французький тепловізор другого покоління «ЕССА» з матрицею *Catherine FC*, стабілізований у двох площинах, інтегрований з основним прицілом і його дальномірним каналом, що дало змогу збільшити дальність нічного бачення з 1800 до 4000 м (це досить вагомо відчували на собі українські військові саме в боях в районі Дебальцевого). Один саме такий танк захопили бійці однієї з механізованих бригад ЗСУ, коли виходили з оточення в районі Старобешового (російський екіпаж просто покинув цілком боездатний танк).

Колишню литу башту танка замінили на посилену зварну з габаритом лобових деталей до 950 мм, що значно збільшило її стійкість, зокрема проти так званих тандемних боеприпасів і кумулятивних снарядів; замість 840-сильного двигуна встановлено 1000-сильний дизель В-92С2. Було передбачено можливість встановлення на танк 1200-сильного дизеля В-99; замінено стабілізатор гармати, що вдвічі підвищило швидкість наведення й покращило точність стрільби з ходу.

За офіційною інформацією, на початок 2012 року загальний випуск Т-90 та його модифікацій для Збройних сил Росії становив близько 500 танків. До речі, саме ці танки вперше були помічені в боях за Іловайськ улітку 2014 року, а також на марші північніше від Луганська.

Чим Україна може протидіяти? Насамперед це сучасні й перспективні протитанкові засоби як українського, так і зарубіжного виробництва (і розробки, і такі, що вже в серії). Це українські протитанкові комплекси «Стугна» і «Скіф» (які наразі не випускаються в достатній кількості), а також американські «Джавеліни», поставки яких у США давно просить Київ. На думку Президента України Петра Порошенка, США могли би поставити Україні 1200 комплексів «Джавелін» – ця цифра символічна, бо саме стількох ядерних боеголовок позбулась Україна в 90-ті роки минулого століття під тиском США і під гарантії безпеки від США, зафіксовані в Будапештському меморандумі.

Що стосується **артилерійських систем російського виробництва**, які активно використовують бойовики, то тут можна зустріти розмаїття типів, видів і калібрів. Основу артилерійського парку терористів становлять добре відомі в Україні системи – артилерійські гармати Д-20, Д-30, «Мста-Б», САУ 2С1 «Гвоздика», 2С3 «Акація», «Мста-С», РСЗВ типу БМ-21 «Град», БМ-27 «Ураган» і БМ-30 «Смерч». Подібні взірці є і на озброєнні армії України.

Однак були зафіксовані випадки захоплення взірців озброєнь із документацією, що свідчила про їхню приналежність підрозділам російської армії. Так, у червні 2014 року група «ІС» першою опублікувала фотознімки захопленої під Добропіллям українськими військами РСЗВ БМ-21 «Град» (з якої обстріляли цивільні об'єкти, унаслідок чого загинули двоє місцевих жителів). У машині знайдено документи (зокрема, робочий зошит командира екіпажу з підписом начальника штабу реактивного артилерійського дивізіону гвардії капітана Д. Афанасьєва) з печатками військової частини ЗС РФ – 18-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади Збройних сил РФ (входить до складу 58-ї армії, Південний військовий округ Росії). Також боеприпаси захопленої РСЗВ мали маркування й номери, яких ніколи не було в українській армії.

Як і у випадку з танками, бойовики використовують не тільки ту артилерію, що має Україна, а й новинки російського оборонно-промислового комплексу, які керівний режим Росії передав терористам для ескалації й розпалювання конфлікту на сході України. Це різко збільшило бойові можливості формувань терористів. Подібних взірців в Україні немає. Це нові РСЗВ серії «Торнадо» й нові боеприпаси для 152-міліметрових САУ «Мста-С» і гармат «Мста-Б».

На сьогодні, завдяки постачанню з Росії, у розпорядженні терористів з'явилися РСЗВ сімейства «Торнадо» обох типів («Торнадо-Г» і «Торнадо-С»). Саме з установок одного з таких типів у лютому 2015 року бойовики завдали вогневого удару по контрольованому українськими військами Краматорську й місцевому аеродрому.

«Торнадо-Г» – російська модернізована реактивна система залпового вогню. Створена на базі РСЗВ 9К51 «Град». У липні 2012 року перші РСЗВ «Торнадо-Г» надійшли на озброєння мотострілецьких формувань СВ Збройних сил РФ. У 2013 році завершилися державні випробування системи 9К51М, і вона була офіційно зарахована на озброєння Російської Федерації, хоча до цього моменту керівництво Міноборони РФ уперто відхрещувалося від «приймання на озброєння» цієї системи.

До складу РСЗВ 9К51М входить нова модернізована бойова машина БМ-21, старі та нові типи 122-міліметрових реактивних снарядів, а також КСАУ «Капусник-БМ». У кабіні бойової машини розміщено обладнання дистанційної установки та автоматизовану систему управління вогнем. Автоматизована система наведення дає змогу вести вогонь без топогеодезійної підготовки і здійснювати наведення пакета з напрямними без виходу екіпажу з кабіни. На спеціальному моніторі в автоматизованому режимі відображається інформація про маршрут і положення пакета напрямних. Екіпаж зменшено з трьох до двох осіб, час розгортання на непідготовленій бойовій позиції скорочено до шести хвилин, а на підготовленій – до однієї хвилини. Бойові можливості нової системи розширено за рахунок нових реактивних боєприпасів. До номенклатури ввійшли касетні снаряди з головною частиною, здатною відділятися з наближенням до цілі, та кумулятивними бойовими елементами, що можуть індивідуально самонаводитися на цілі (це, зі свого боку, дає змогу ефективно вражати броньовану бойову техніку супротивника).

Слід наголосити, що для нової РСЗВ розроблено цілу «лінійку» боєприпасів, включно з так званими антибліндажними снарядами, здатними вражати навіть заглиблені укриття супротивника й знищувати його інженерні споруди. Використання бойовиками цих боєприпасів не раз фіксували українські військовослужбовці на Луганському напрямку під час обстрілів своїх передових позицій (свідками були й координатори групи «ІС», відвідуючи позиції українських військ у районі селища Новотошківське Луганської області та передовий блокпост №29). Максимальна дальність дії системи – до 100 кілометрів.

Снаряди мають касетну головну частину, оснащену осколковими, кумулятивними й самонавідними бойовими елементами чи спеціальними протитанковими мінами.

Досить потужними є бойові якості нових боеприпасів для 152-міліметрових САУ «Мста-С» і гармат «Мста-Б», застосування яких бойовиками періодично фіксується в усій зоні АТО. Нагадаємо, що в основний боекомплект самохідної гаубиці «Мста-С» входять осколково-фугасні снаряди 3ОФ45 із максимальною дальністю стрільби 24,7 кілометра, снаряди 3ОФ64 з покращеною ефективністю дії, осколково-фугасні снаряди 3ОФ61 із газогенератором донного вдування, а також нові касетні снаряди 3-О-23. Штатний боекомплект цієї САУ складають 20 осколково-фугасних і 30 активно-реактивних снарядів.

Наразі для неї вже розроблено в Росії снаряди з корегуванням «Сантиметр» і «Краснополь» для ураження бронетанкової техніки в місцях зосередження, пускових установок ракетних комплексів супротивника, довготривалих оборонних споруджень, мостів і переправ. А також модернізовані керовані снаряди «Краснополь-М1» зі збільшеною дальністю стрільби й зменшеними масогабаритними характеристиками, завдяки чому снаряди «Краснополь-М1» можна додатково розміщати в штатних боевкладках САУ без зменшення основного боекомплекту. Крім цього, можливе використання всієї номенклатури боеприпасів, призначених для 152-міліметрових гаубиць 2С3 і Д-20.

Окрім танків і артилерії, формування терористів у зоні АТО використовують чимало й інших новітніх російських розробок – від бойових броньованих машин до засобів радіотехнічної розвідки (включно із засобами артилерійської розвідки), РЕБ і БПЛА.

Зокрема, щодо бойових броньованих машин:

1. Бронетранспортер БТР-80А є модифікацією бронетранспортера БТР-80 зі збереженням у конструкції основних вузлів і агрегатів. Цей тип ББМ, до речі, сьогодні досить часто зустрічається на озброєнні бойовиків. Уперше їх наявність у терористів було зафіксовано в боях у районі Новосвітлівки, південніше від Луганська, де українським військовослужбовцям удалося знищити дві одиниці таких БТР.

БТР озброєний баштовою гарматно-кулеметною установкою БГКУ-1 із зовнішнім розміщенням 30-міліметрової автоматичної гармати 2А72 із селективним постачанням патронів і спареним із нею 7,62-міліметровим кулеметом ПКТ із кутами наведення від -5° до $+70^{\circ}$ по вертикалі та 360° по горизонталі. Баштова установка оснащена денним 1ПЗ-9 і нічним ТПНЗ-42 з прожектором ОУ-5М прицілами, системою запуску димових гранат 902В. Боекомплект гармати й кулемета становить 300 пострілів (у двох стрічках по 150 штук) і 2 тисячі патронів (в одній стрічці). Завдяки селективній подачі боеприпасів для гармати оператор може легко вибирати тип боеприпасів залежно від характеру й виду цілей, а також регулювати темп стрільби.

Ефективність бойового застосування озброєння БГКУ-1 під час стрільби в наземні цілі в 2,1–2,4 разу перевершує озброєння бронетранспортерів із 14,5-міліметровим кулеметом, а під час відбиття атак вертольотів утрати цих бронетранспортерів зменшуються удвічі. Пульт управління вогнем має три положення для вибору режимів стрільби з гармати: одиночними пострілами, малим і великим темпом. Вогнева міць штатного озброєння бронетранспортера збільшується за рахунок ведення вогню з особистої стрілецької зброї, ручного гранатомета й переносного зенітного ракетного комплексу типу «Стрела» чи «Игла». Бойова обслуга машини, її обладнання, силова установка та інші системи – такі ж, як і на БТР-80. Особливості будови машини пов'язані із застосуванням баштової гарматно-кулеметної установки. Для забезпечення функціонування автоматичної гармати й досягнення заданих вимог до влучності та точності її бою корпус БТР-80А виготовлено жорсткішим. Аби унеможливити ураження елементів кормової частини вогнем із власної зброї, встановлено дугу обведення.

2. Ще один тип бронетранспортера, виявлений на озброєнні бойовиків, БТР-82А – це також глибока модернізація бронетранспортера БТР-80. У результаті комплексу заходів із підвищення захисту, живучість цієї машини зросла на 20 відсотків, забезпечено захист екіпажу, агрегатів і систем бронетранспортера від ураження бронебійними кулями основних засобів ураження, що застосовує піхота в ближньому бою з дистанції 100 метрів, а також від вторинного ураження осколками під час пробивання основної броні БТР. Встановлено протиосколковий захист, покращено комфорт для роботи екіпажу всередині машини за рахунок підвищення термо- й шумоізоляції відсіку.

Вогневу міць БТР-82А підвищено за рахунок встановлення уніфікованого бойового модуля з електроприводами й двоплощинним стабілізатором озброєння. Як основну зброю в бойовому модулі використано 14,5-міліметровий кулемет КПВТ і спарений 7,62-міліметровий кулемет ПКТМ. Система подачі боєприпасів: КПВТ – єдина стрічка на 500 патронів, ПКТМ – єдина стрічка на 2 тисячі патронів. В уніфікованому модулі можливо встановити інші види артилерійського озброєння, зокрема й закордонного виробництва. Для підвищення розвідувальних можливостей та ефективності стрільби в новому БТР встановлено комбінований приціл цілодобової дії навідника ТКН-4ГА (в найближчій перспективі – ТКН-4ГА-02) зі стабілізованим полем зору. Це дало змогу підвищити ефективність стрільби БТР-82 в 2,5 разу, якщо порівнювати з БТР-80, а також вести вогонь з основного озброєння БТР уночі і з ходу.

Саме ці якості БТР-82А застосовували бойовики в боях північніше від Луганська, у районі селища Металіст і в Каменобродському районі міста,

де терористи масово використовували ці БТР. Але, за інформацією групи «ІС», це були підрозділи регулярних російських військ, замасковані під так званих ополченців. Адже в самих бойовиків незаконних бандформувань просто не було часу на освоєння нового типу БТР.

Машину оснащено новою радіостанцією Р-168-25У2, системою топографічного орієнтування «Трона-1» з автономним і супутниковим каналами отримання навігаційної інформації та комбінованим приладом спостереження командира ТХН-АІ. Він має лазерну активно-імпульсну підсвітку й дає змогу командирі виявляти супротивника на відстанях до 3 кілометрів, дає підвищену точність вимірювання відстаней, виключає демаскувальні ознаки інфрачервоних прожекторів.

3. Ще один тип російської ББМ масово з'явився на озброєнні формувань «ЛНР» узимку 2014–2015 років. Це «КамАЗ-43269» «Выстрел» (БПМ-97) – легкоброньований бронеавтомобіль. Зазвичай його використовують як штабний, патрульний, санітарний, прикордонний чи розвідувальний автомобіль. Складають «Выстрел» на заводі ЗАТ «Ремдизель» у Набережних Челнах.

На броньований кузов виробництва ВАТ «Курганмашзавод» установлюють вузли та агрегати «КамАЗ-4326» 4х4. Конструктивно БПМ-97 є повнопривідним бронеавтомобілем із несучим зварним корпусом. Його поділено на моторний відсік та відділення для екіпажу й десанту. На корпусі є бокові та задні кормові двері, люки для десанту й люки для механіка і старшого в автомобілі. Застосування уніфікованих серійних вузлів і агрегатів дало змогу спростити процеси виробництва, зменшити його вартість, забезпечити технічні огляд та ремонт засобами, призначеними для серійних автомобілів і шасі виробництва ВАТ «КамАЗ». Пробіг до капітального ремонту становить 270 тисяч кілометрів.

На БПМ-97 встановлено два 125-літрові захищені баки й додатковий 20-літровий бак у броньованому корпусі. Бронювання протикульне. Верхня частина корпусу витримує постріли з 12,7-міліметрового кулемета «Утес» з дистанції 300 метрів, нижня частина та корма – з 7,62-міліметрової снайперської гвинтівки Драгунова (СГД) з дистанції 30 метрів; дно автомобіля також броньоване. У різних варіантах на ньому можливе встановлення 14,5-міліметрового кулемета КПВТ або 12,7-міліметрового кулемета «Корд», 30-міліметрового гранатомета «Пламя», протитанкового ракетного комплексу.

На озброєнні російської 7-ї військової бази в Гудауті (Абхазія) бронеавтомобіль використовують як автомобіль розвідки. На частині машин встановлено обладнання для запуску легких БПЛА. Крім цього, БПМ-97

досить широко використовують спеціальні підрозділи ФСБ Росії та її прикордонні формування.

Цікаво, що появу цих бронеавтомобілів на території України супроводжували одразу кілька характерних ознак: початок масових «зачисток» у «ЛНР» «диких формувань» і «донських казаків», які відмовлялися підпорядковуватися центральному командуванню терористів, а також початок масового використання бойовиками БПЛА на ділянках фронту на північ від Луганська.

Завдяки поставкам Путіна терористи також мають у своєму розпорядженні й новітні **засоби протиповітряної оборони (ППО)**. Серед них:

1. Модернізована ЗР-система «Тор-М1». Одну одиницю СОУ цього типу самохідного ЗРК українські військові зуміли знищити на ділянці між Єнакієвим і Горлівкою в літньо-осінніх боях 2014 року.

«Тор-М1» – всепогодний тактичний зенітний ракетний комплекс, призначений для виконання завдань протиповітряної та протиракетної оборони. Може працювати й у ручному режимі з участю операторів, і повністю автоматично. Водночас система сама контролює повітряний простір і самостійно вражає всі повітряні цілі, не ідентифіковані системою «свій – чужий». імовірність ураження однією ракетою цілі типу «літак» становить від 30 до 77 відсотків, вертольоти вражаються з імовірністю 50–88 відсотків, БПЛА – 85–95 відсотків. Забезпечує захист від цілей, що переміщуються на швидкості до 700 м/с, на віддаленості 0,5–12 кілометрів і на висотах 10 метрів – 6 кілометрів. Переведення з похідного в бойове положення триває три хвилини. Час реакції комплексу – 8–12 секунд. Результатом модернізації стало введення другого цільового каналу, у ЗУР використано ефективнішу бойову частину, збільшено зону ураження цілей, з'явилася можливість зв'язку з уніфікованим батарейним командним пунктом 9С737 «Ранжир». Обслуговування машини зменшено до трьох осіб (командир, оператор, механік-водій). Кількість цілей, які комплекс здатен виявити й розпізнати, збільшено до 48. Для підвищення точності супроводу цілі у склад станції наведення в телевізійно-оптичний візор за кутом місця додано автомат супроводу цілі. Нові ракети 9М331 здатні витримувати перевантаження до 30 g і вражати цілі, що маневрують із перевантаженнями до 12 g. Ракети розміщено в чотиримісних транспортно-пускових контейнерах 9А281 замість пускової установки. ТПК виконано з алюмінієвих сплавів. Маса ТПК із ЗУР і катапультними установками становить усього 936 кілограмів. Транспортно-пускові контейнери можуть з'єднуватися в пакети й перевозитися транспортним автомобілем 9Т244.

Модернізований комплекс «Тор-М1-2» призначено для заміни комплексів «Оса», «Тор» і «Тор-М1». Перша партія комплексів надійшла в Пів-

денний військовий округ у листопаді 2012 року. У грудні 2012-го з ВАТ «Іжевський електромеханічний завод «Купол» уклали новий контракт на суму 5,7 мільярда рублів у межах договорів за 2013 рік. На сьогодні у війська вже поставлено додатково 12 бойових машин.

2. Ще одна система ППО – це «Панцир-С1», російський самохідний ЗРПК наземного базування. Розроблено тульським АТ «Конструкторське бюро приладобудування». Призначений для ближнього прикриття цивільних і військових об'єктів (зокрема й комплексів ППО великої дальності) від усіх сучасних і перспективних засобів повітряного нападу. Може також здійснювати захист об'єкта, який обороняє, від наземних і надводних загроз.

Комплекс створено в 1994 році й уперше продемонстровано на МАКС–1995. Відтоді його значно модернізовано, остання відома модифікація демонструвалася на МАКС–2007. 16 листопада 2012 року за розпорядженням голови уряду РФ Д. Медведєва ЗРПК «Панцир-С1» узято на озброєння російської армії. У 2015 році надійшов новий покращений «Панцир-С2».

Особливість комплексу «Панцир-С1» полягає в суміщенні багатоканальної системи захоплення й супроводу цілей із ракетно-артилерійським озброєнням, що створює неперервну зону перехоплення цілі на висоті (мінімальна) – від 0 метрів і на дальності (мінімальна) – 200 метрів. Досяжність на висоті – 15 кілометрів, на дальності – 20 кілометрів навіть без зовнішньої підтримки.

Ще одним взірцем російського оборонно-промислового комплексу, що створював українським військовим «особливі» незручності, став неодноразово помічений на озброєнні російсько-терористичних військ комплекс «Зоопарк-1М» – **радіолокаційний комплекс розвідки й контролю стрільби (РЛС контрбатареїної боротьби).**

Цей комплекс призначений для розвідки позицій вогневих засобів супротивника (РСЗВ, артилерійських і мінометних позицій пускових установок тактичних ракет і комплексів ППО та ін.), розрахунку траєкторій снарядів і ракет, корегування вогню дружніх вогневих засобів, спостереження за повітряним простором і контролю за БПЛА.

У серпні 2013 року на виставці МАКС–2013 концерн «Алмаз-Антей» уперше публічно продемонстрував модернізований радіолокаційний комплекс розвідки позицій ракет і артилерії «Зоопарк-1М». Новий комплекс отримав індекс 1Л260. Перші повідомлення про надходження у війська РЛС «Зоопарк» з'явилися в засобах масової інформації у 2004 році. При цьому, найімовірніше, йшлося про надходження нової техніки для військових випробувань. Офіційно про завершення випробувань «Зоо-

парку» у 2007 році було повідомлено 19 лютого 2008 року. Автономність комплексу й короткий час розгортання дають змогу використовувати 1Л219М з маршру з одночасним розгортанням засобів ураження, що відіграє важливу роль під час введення посилених угруповань військ, коли колони техніки найуразливіші (під час проведення миротворчих операцій, у локальних війнах тощо).

Висока продуктивність РЛС і обчислювального комплексу дає змогу визначити координати всіх вогневих засобів супротивника навіть під час масованого артилерійського обстрілу, розподілити цілі в автоматичному режимі й знищити ці засоби до їх відходу з позицій стрільби. Цей комплекс неодноразово демонстрував свої можливості, коли артилерійські підрозділи бойовиків і російських регулярних військ вели контрбатареїну боротьбу з українською артилерією в літньо-осінніх боях на Донбасі у 2014 році. Можливість швидко покинути позицію, частотна маневреність РЛС, а також протикульний і віконний захист екіпажу й апаратури підвищують бойову витривалість комплексу. Усе-таки варто зазначити, що в реальних боях на Донбасі бойовики не часто використовували цей комплекс.

У сфері РТР і РЕБ група «ІС» також неодноразово фіксувала застосування бойовиками і підрозділами ЗС РФ останніх російських розробок.

Наприклад, на території Донбасу було зафіксовано станцію ближньої розвідки типу «Фара», що належить до сімейства російських портативних РЛС неперервного випромінювання. Вони призначені для розвідки, радіолокаційного спостереження з місцевістю та ідентифікації цілей, а також наведення різних засобів уражень на виявлені цілі, особливо в умовах повного браку оптичної видимості.

Є три модифікації цієї РЛС, серед яких СБР-З «Фара-1» (чи СБР-5). Фото саме такої РЛС із подачі терористів розійшлося у вітчизняних і зарубіжних мас-медіа. Слід зазначити, що такі розробки є виключно російськими. В Україну така РЛС могла потрапити лише з російськими військовими, або ж її надала терористам сама Російська Федерація. У будь-якому разі, їх наявність у терористів зовсім не оскаржується. У зоні АТО вони їх досить активно використовують.

Було зафіксовано й використання російськими військовими одного з новітніх комплексів радіотехнічної розвідки під назвою «Леер-2». Цей комплекс призначено для створення перешкод, ведення радіоелектронної розвідки, пригнічення радіоелектронних засобів. Окрім усіх зручностей у користуванні, його модифікація може бути оснащена спеціалізованим комплексом розвідувального безпілотної (дрона) типу «Орлан-10». Такі БПЛА неодноразово фіксували й знищували військові ЗС України в зоні АТО.

У 2009 році Росія уклала з ізраїльською компанією *Israel Aerospace Industries (IAI)* контракт на купівлю БПЛА типу «Форпост». І на Донбасі ми побачили результат цього й наступних контрактів Ізраїлю з РФ. Так, 24 липня 2015 року українські прикордонники збили російський безпілотник «Застава». Він збирав інформацію про позиції української армії й залетів на 1,5 кілометра у глибоку територію Луганської області, приблизно на 25 кілометрів від лінії зіткнення з «ЛНР». Цей дрон фактично *Bird Eye 400* БПЛА, але виготовлений у Росії після підписання у 2012 році контракту з IAI. Вартість такого БПЛА – 2 мільйони доларів.

Такий «Форпост» українські бійці збили 4 травня 2015 року в секторі «Б», у районі Курахова (7 кілометрів західніше від Донецька).

У червні 2014 року група «ІС» повідомила, що українські військові збили на Донбасі БПЛА терористів. Тоді ж ми отримали перші свідчення, що цю техніку передають бойовикам із Росії. Зокрема, щоб уникнути ідентифікації БПЛА, узятий за основу російський безпілотник типу «Орлан-10» піддали конструктивній переробці – змінили хвостове оперення апарата. Також зі всіх вузлів і деталей БПЛА вилучили маркування, яке могло засвідчити, що його виготовлено в Росії. Але через недогляд «конспіраторів» залишилася бірка на основному парашуті апарата, на якій було вказано виробника: компанія *ParAAvis*, м. Москва (ця компанія – виробник найширшого спектру парашутів різного типу й призначення, зареєстрована за адресою: Росія, Москва, вул. Івова, 8). Після цього випадку бойовики уже відкрито почали використовувати й використовують тепер російські БПЛА на Донбасі.

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ

Агресія Росії щодо України постійно супроводжується інформаційною кампанією, яка має ті самі характерні особливості, що й війна. Насправді інформацією можна атакувати, здійснити обманний маневр чи повністю підмінити інформаційний потік.

У військовій термінології вже міцно прижилися терміни «інформаційна війна», «інформаційна зброя», «інформаційний тиск» тощо. Характерно, що про інформаційні загрози сьогодні говорять не менше, ніж про бойові дії із застосуванням традиційних видів зброї.

Інформаційна війна Росії проти України в контексті війни на Донбасі має свої особливості, про які ми детально розповідали раніше. Фактичний її початок можна датувати моментом здобуття Україною своєї незалежності. Отже, інформаційна кампанія Кремля відбувалася за такими етапами:

Початок 1990-х – червень 2013 року – підготовча фаза, або «інформаційне зондування ситуації» (проведення точкових інформаційних заходів в економічній, військовій, інформаційній, політичній та інших сферах діяльності Української держави, які не створювали загроз національній безпеці України).

Щодо цього потрібно пригадати системну риторику, яка формувалась у 1992 році:

- віце-президент РФ О. Руцкой: «Крим – це частина Росії»;
- мер Санкт-Петербурга А. Собчак: «Крим ніколи не належав Україні»;
- голова Верховної Ради РФ Р. Хасбулатов: «Чорноморський флот колишнього СРСР належатиме Росії».

У результаті в аудиторії було сформовано певне бачення ситуації й у червні 1993 року на військових базах Криму 203 військових кораблі (це 80 відсотків) підняли російський прапор. Усе відбува-

лося під виглядом стихійної ініціативи суднових команд. Згодом ця акція стала основою для створення Чорноморського флоту РФ. Це була, по суті, перша **російська інформаційна диверсійна атака з метою** змусити Україну сформувати російський військово-морський компонент на Чорному морі. Паралельно з цим Росія тиснула на українське керівництво задля змушення України віддати ядерну зброю та підписати славнозвісний Будапештський меморандум.

Середина 90-х років характеризувалася рідкісними поодинокими заявами російських політиків про нібито «російське походження» Севастополя.

Із кінця 1990-х в інформаційному полі України спостерігались активні заходи зовнішнього інформаційного впливу. В Україні вони були зафіксовані як інформаційні операції (під умовними назвами) «газова війна», «блокування розвитку авіаційної галузі», «мовна проблематика», «Чорноморський флот у Криму», «маякова війна», «сирна війна», «трубна війна», «цукеркова війна» тощо.

Окрім цього, відмінною рисою того часу було **створення в Україні десятків проросійських громадських організацій**: різноманітних об'єднань росіян, товариств російської історії та культури, національно-патріотичних організацій. Майже всі організації отримували фінансування з фондів, афілійованих із Кремлем і Міністерством закордонних справ Росії. Їхня активна діяльність спостерігалася здебільшого в південних областях, на сході України, трохи менше в центральній частині країни та рідше на заході.

Особливу роль у плані інформаційного тиску Кремля на Україну відіграв конфлікт **2003 року щодо острова Тузла**. З погляду інформаційного впливу, він мав зондувальний характер щодо можливого використання чинника браку в Україні Державного кордону. Після розпаду СРСР межа з Росією не була належним чином делімітизована та демаркована. Москва всіляко обходила це питання, посиляючись на договір 1997 року «Про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною та РФ».

Окремо варто згадати **часті візити** в Крим представників російської Держдуми В. Жириновського, Г. Зюганова, а також мера Москви Ю. Лужкова. Їхні зустрічі з моряками ЧФ РФ, членами проросійських організацій і ветеранами мали суто пропагандистський характер. Вони підтримували ЧФ РФ будівництвом житла, клубів для російських військових, розповсюджували літературу та організовували концерти під проросійськими лозунгами на кшталт «Крим – це Росія».

У 2005 році після провальної для Кремля кампанії виборів президента України в адміністрації президента Росії було сформовано **управління з міжрегіональних і культурних зв'язків із зарубіжними країнами**. Офіційним завданням створеного управління значилося укріплення зв'язків із співвітчизниками (насамперед на просторі колишнього СРСР) і відродження контактів на рівні міст-побратимів. Але на практиці управління займалось організацією центрів проросійського впливу в пострадянських країнах. Ішлося про елементи російської «м'якої сили» всередині межуючих із РФ держав – України, Грузії, Молдови, Вірменії, країн Балтії. Очолив нову структуру М. Колеров – відомий російський політтехнолог. За своє суттєве управління з міжрегіональних і культурних зв'язків із зарубіжними країнами стало одним із перших центрів координації зовнішньої пропаганди Кремля.

З 2010 року інформаційна ситуація в Україні стала більш схильною до російського вектора. Президентом України став В. Янукович, який за короткий час створив систему авторитаризму та російської «керованої демократії». Помітними рисами того періоду стали: картелізація Партією регіонів політичного простору, монополізація медійного простору провладними ЗМІ та розщеплювання українського суспільства через домінування «донецьких кадрів» у всіх структурах виконавчої й політичної влади в Україні. Через два місяці після свого обрання Янукович підписує з Росією Харківські угоди, згідно з якими перебування ЧФ РФ у Криму було подовжено на 25 років за знижки на купівлю російського газу. Характерно, що після цього в українських медіа збільшалося матеріалів про переваги Митного союзу з Росією.

Серпень – листопад 2013 року – фаза «створення інформаційного плацдарму» в Україні.

Під час свого візиту до Києва, присвяченого святкуванню 1025-річчя хрещення Русі, Путін у своїй промові дав зрозуміти, що Росія в жодному разі не збирається відпускати від себе Україну. А вже у вересні 2013-го російський президент призначив своїм радником Владислава Суркова. На новій посаді Суркову було доручено відповідати за роботу щодо впливу на громадську думку в Україні.

(Примітка. У Кремлі В. Суркова вважали куратором політичних процесів у Росії. Сфера його зацікавлень – інформаційний простір, партійне будівництво, взаємодія із законодавчою владою. Він – автор ідеології В. Путіна, так званої суверенної демократії, дехто його називав «чорним політтехнологом». Він був одним з організаторів та ідеологів «тіньових» політичних операцій Кремля на території Росії та близького зарубіжжя. У 2004 році Сурков здійснював кураторство виборів в Україні

та російську підтримку кандидата в президенти В. Януковича. У той час в Україні працювала його група політтехнологів, причетних до загострення електорального розколу України, а також до організації та розкрутки сепаратистського з'їзду в Сєверодонецьку як альтернативи київському Майдану. Сурков був організатором одного з найодіозніших кремлівських проєктів – патріотичного руху «Наши».)

Отже, через дев'ять років Сурков знову був поставлений Путіним відповідати за формування української громадської думки.

Як наслідок – через чотири місяці в інформаційному просторі України суттєво зріс градус інформаційної активності Кремля й відзначалося створення трендів інформаційного впливу:

- корупція в політичному керівництві України;
- нежиттєздатність української економіки;
- наявність чинників розшарування українського суспільства;
- зростання незадоволення народу керівництвом України тощо.

Паралельно з цим в Україні відзначалась активізація діяльності проросійських громадських рухів, ЗМІ та електронних ресурсів.

У Криму, особливо в м. Севастополі, посилено формувалася російська ідеологічна платформа: активізувалися доброчинні, культурні фонди, відкривалися інформаційно-просвітницькі центри, створювалися нові громадські організації проросійського спрямування. Їхня робота була спрямована на об'єднання навколо проросійських ідей якомога більшої аудиторії.

У східних областях (Харківська, Донецька, Луганська) відзначалося посилення російських «казацьких» дружин із Ростовської області та Краснодарського краю, виникнення центрів націонал-патріотичного спрямування «Оплот», «Великая Русь», «Юго-Восток» та ін. Водночас їхній пропагандистський ресурс посилювався випуском власних друкованих видань і електронних сайтів.

Грудень 2013 – лютий 2014 року – фаза «інформаційної агресії» в Криму та «розгойдування ситуації» на Донбасі. Її характерні риси:

- сплеск антиукраїнської риторики;
- інформаційна блокада регіонів конфлікту;
- залучення масової аудиторії до саботажу чинної влади;
- різка активізація проросійських громадських і націонал-патріотичних організацій;

- демонстрація організованої воєнізованої сили;
- тиск на місцеві органи влади;
- блокування діяльності органів виконавчої влади та ін.

Інформаційний потік Росії наповнився пропагандистською риторикою антиукраїнської спрямованості.

Основними інструментами інформаційного впливу Кремля на аудиторію України в цей період були:

- відкриті заклики російських політиків і громадських діячів до від'єднання Криму та Донбасу від України (К. Затулін, В. Жириновський, Ю. Лужков, Г. Зюганов та ін.);
- посилення в соціальних мережах «ВКонтакте», «Одноклассники», «Мой мир» та ін. пропаганди щодо від'єднання областей південної та східної частин України та їх переходу під протекторат Росії;
- поява закликів до «російських патріотів» підтримати розкол України та вирушити до українських міст для «надання допомоги» антиукраїнським силам, які на той час активно діяли в соціальних мережах, блогах та на телевізійних ток-шоу;
- поява хвилі закликів від російських волонтерських організацій націонал-патріотичного спрямування до «збору коштів для допомоги пригнобленим росіянам в Україні»;
- формування сепаратистських думок щодо України через російські релігійні об'єднання, центри астрологів, освітні заклади тощо.

Ключовими подіями цього періоду можна вважати візити президента України В. Януковича до його російського колеги В. Путіна 17.12.2013 та 06.02.2014, справжні результати яких приховували від ЗМІ. Імовірно, що під час зустрічі двох лідерів обговорювався план окупації Криму та заходи з підготовки до окупації Донбасу. Це підтверджує низка інформаційних подій, які відбулись після цих зустрічей:

22.01.2014 – на сайті кримського парламенту були опубліковані заклики до від'єднання від України;

25.01.2014 – створення та розкрутка в російському інформаційному потоці мема «Україна розкололась навпіл»; ствердження, що в тринадцяти областях відбуваються масові заворушення, викликані бажанням від'єднатися від Української держави;

04.02.2014 – група проросійських кримських депутатів вирішує змінити Конституцію України та просить захисту Криму в Росії;

10.02.2014 – організоване роздавання паспортів «Донецької Республіки» в Донецьку;

20.02.2014 – голова кримського парламенту В. Константинов заявив про можливість відокремлення Криму від України;

27.02.2014 – призначається **новий прем'єр Криму лідер партії «Русское единство» Сергій Аксьонов;**

28.02.2014 – російські військові захоплюють штаб ВМС України, приміщення ДТРК і радіотелепередавальний центр Криму.

Підсумком фази «інформаційної агресії» в Криму та розгойдування ситуації на Донбасі можна вважати:

- створення Кремлем системи тотального інформаційного, політичного та військового контролю в Криму;
- формування вкрай негативного тла щодо перспектив розвитку ситуації в Україні;
- підготовку аудиторії Донбасу до позитивного сприйняття проросійської риторики.

Березень – червень 2014 року – фаза «широкомасштабного інформаційного пресингу» – проведення серії інформаційних кампаній, що забезпечують анексію Криму та вторгнення проросійських воєнізованих формувань на Донбас.

Метою цих кампаній було нав'язування вигідної для Кремля позиції щодо відволікання уваги аудиторії від факту воєнної окупації Криму та переведення уваги в бік розпалюваних подій на сході України. Характерна ознака цієї фази – масове використання інформаційного ресурсу Кремля й насичення своїм контентом українського інформаційного потоку. Водночас російські медіа мали намір витіснити українські ЗМІ зі схеми поточного інформування.

18 березня 2014 року Росія заявила про приєднання Криму. З цього часу інформаційна кампанія Кремля на окупованому півострові зосередилася на популяризації ідеології «руського міра». Це досягалося методами агітації (ЗМІ та інтернет-ресурси) та введенням елементів цензури (спецоргани).

Основні заходи щодо цензури були покладені на структури ФСБ, МВС і Роскомнагляд. Головною їхньою метою була боротьба з «чужою ідеологією» під виглядом проведення контртерористичних, контрпідливних чи інших заходів.

Із цього моменту головні події інформаційної кампанії Кремля перемістилися на схід України.

Фаза «широкомасштабного інформаційного пресингу» Росії в східних областях України проводилась у три етапи.

I ЕТАП – РОЗГОЙДУВАННЯ СИТУАЦІЇ – БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ 2014 РОКУ

Характерні особливості:

- спроба російських медіа заволодіти інформаційним простором східних регіонів України;
- об'єднання населення в групи народної оборони, вибудовування ієрархії, вибір керівників підрозділів;
- захоплення управлінь МВС, СБУ та інших державних закладів, заволодіння зброєю;
- формування воєнізованих структур, які підміняють функції міліції, прокуратури, судів;
- масові арешти демонстрантів, перші випадки загибелі людей у перестрілках.

При цьому засоби масової інформації Росії штучно нагнітали негативні громадські настрої, використовуючи раніше підготовлені інформаційні символи:

- «Київська хунта кинула людей Східної України напризволяще»;
- «Американські бойовики на сході України вчать українців убивати»;
- «Магазини в містах порожні, буде голод»;
- «Палива залишилися на декілька днів» тощо.

Українські ЗМІ в цей час працювали розрізнено, а деякі просто «дарували» власний ефір російським каналам. Виникав інформаційний вакуум, який швидко заповнювався російським медійним контентом. Інформаційне протистояння з боку Росії нарощувалось. Саме в цей час в Україні почали формуватися волонтерські інформаційні організації, одна з яких – **група «Інформаційний спротив»**.

II ЕТАП – СТВОРЕННЯ ПРОРОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ В ОКУПОВАНОМУ РЕГІОНІ – ПРОТЯГОМ ТРАВНЯ 2014 РОКУ

Цей період інформаційної операції на сході України вирізнявся такими особливостями:

- блокування роботи українських ЗМІ (телеканали, радіостанції, преса);

- ідеалізація створених народних республік і висування підготовлених лідерів;
- організація діяльності спостережної місії ОБСЄ на сході України.

ЗМІ України почали консолідуватися навколо ідеї відбиття зовнішньої агресії. Багато українських редакцій, а також окремі журналісти, стрингери, блогери намагалися перешкодити нарощуванню потужностей російської інформаційної машини. Водночас, незважаючи на багато фактів заборони діяльності працівників медіа на сході, а також закриття там газет і телецентрів, інформаційний простір України зміг сформувати контрпропагандистський щит і суттєво уповільнити антиукраїнську кампанію.

У цей час спостерігалися такі зміни в інформаційному просторі України:

- розгорнута підтримка українських медіа деякими західними виданнями;
- зростання патріотичних настроїв у суспільстві;
- інформаційна підтримка дій української влади на міжнародній арені.

Головним прорахунком інформаційної кампанії Кремля став чинник консолідації всього українського суспільства, яке з часів Януковича було прийнято розділяти за ментальними, етнічними, культурними та релігійними особливостями. Уперше з'явився інформаційний мем «Єдина країна». У пресі з'явилися сотні матеріалів патріотичного змісту.

Сформована в цей час конфігурація інформаційної політики України вже була здатна стримувати інформаційний пресинг із боку російського агресора. Проте інформаційна ситуація, що склалася в Україні, ще не була стабільною. І хоча на той момент вона змогла адаптуватися до зовнішніх інформаційних загроз, але ж за будь-якої незначної зміни воєнно-політичної ситуації в Україні інформаційний паритет міг легко порушитись і набуті захисні функції вже не були б ефективними. Медійну систему України необхідно було б знову піддавати конфігурації відповідно до інших загроз.

III ЕТАП – ЗМІНА РИТОРИКИ ПІСЛЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ – ЧЕРВЕНЬ 2014 РОКУ

Після обрання П. Порошенка Президентом України політичний фон у країні зазнав певних змін унаслідок таких подій:

- візит П. Порошенка до Франції й перші переговори з В. Путіним;

- активізація АТО на сході України;
- початок тристороннього діалогу щодо постачання газу в Україну;
- інформаційна підтримка Заходу позиції України та звинувачення російського керівництва в ситуації, що склалася на сході України.

Особливості III етапу:

- політичні події посилили імідж України;
- була помітна зміна риторики та незначне зниження інформаційної щільності російських повідомлень, що могло означати досягнення визначених цілей щодо примушення України до діалогу з Росією;
- Росія розпочала пошук нових інформаційних підстав для продовження інформаційної кампанії проти України.

Фаза «широкомасштабного інформаційного пресингу» створила досить потужну інформаційну платформу в Донецькій і Луганській областях. Окрім цього, російський інформаційний вплив відчувався майже в усій Харківській області, а також в окремих районах Запорізької, Дніпропетровської, Одеської й Миколаївської областей.

Липень 2014 – січень 2015 року – фаза «закріплення інформаційного домінування» в ситуації на Донбасі відбувалася в стилі традиційного набору класичних інформаційних заходів, які до цього спостерігались у Грузії, Югославії, Іраку та Афганістані. Для цього періоду найбільш характерні такі гучні інформаційні операції:

«Гуманітарна катастрофа» в регіонах України полягала у створенні потужного інформаційного потоку негативної інформації. Головною метою цієї кампанії було формування в населення депресивного регіону стійкої впевненості в гуманітарній катастрофі, що начебто вибухнула. Нав'язувалася думка, що пережити «гуманітарну катастрофу» мешканцям сходу України може допомогти лише небайдужа до їхньої долі «турботлива матір» – Росія. Інформаційна операція зі створення необхідного інформаційного фону тривала три місяці. 20.08.2014 кордон України пересік перший «гуманітарний конвой» із Росії.

Спецоперація «Гуманітарний конвой», окрім імітації доставки продовольства та медикаментів у регіони, що постраждали, мала на меті таємне вивезення тіл загиблих бойовиків і евакуацію важкопоранених у Росію. Крім цього, було налагоджено канал технічного й тилового забезпечення найманців, які воюють, а також вивіз на територію РФ майна, документації й дослідних секретних зразків техніки підприємства «Топаз», Луганського патронного заводу та інших підприємств.

«Забалакування теми збитого терористами «Боїнга» спрямоване на спотворення реального змісту факту злочину, здійсненого російськими терористами. У результаті цієї операції розслідування злочину досі не завершено, а винуватці не покарані.

«Замовчування участі російських солдатів у війні проти України» – це довготривала операція, метою якої є повне заперечення причетності Росії до воєнних дій на Донбасі та заяви про те, що цьому немає жодних доказів. Надані докази присутності на Донбасі російських військ всіляко висміювались і спростовувались.

«Зрив мобілізації в Україні» проводився з метою нав'язати думку про марність та безперспективність призову військовозобов'язаних для створення резерву сил АТО та ін. У цьому плані показовим став мем українською мовою, що копіював поширені написи на пачках цигарок – «Мобілізація вбиває!».

Проведення інформаційних операцій супроводжувалися дезінформаційними повідомленнями – вкиданнями, які були покликані посіяти недовіру до українських сил АТО й добровольчих батальйонів.

Найтиповішими на той момент інформаційними вкиданнями були: «мародерство українських окупантів», «розстріл полонених», «артобстріл мирних кварталів», «масова загибель українських солдатів», «зрив мобілізації» тощо. Щодо економічної ситуації в Україні виникали нові дезінформаційні тренди: «дефолт української економіки», «спустошення золотовалютного резерву України», «неспроможність України обслуговувати зовнішні кредити», «газова війна», «вугільна війна» тощо.

Особливістю цієї фази було максимальне залучення інформаційних інструментів Кремля – від електронних ЗМІ до міжнародної дипломатії – для досягнення своєї мети.

Варто відзначити, що після теракту російських бойовиків проти цивільного «Боїнга» до роботи українських інформаційних структур активно долучилися західні та американські журналісти, громадські діячі та політики. Медійна підтримка Заходу значно посприяла відведенню від України хвилі дезінформації Кремля.

Отже, інформаційний ресурс у боротьбі з пропагандою Кремля був значно розширений. Для Росії це створило додатковий інформаційний привід і ускладнило планове ведення інформаційної війни проти України.

Лютий – серпень 2015 року – фаза «стабілізації інформаційної ситуації».

Стабілізація інформаційної ситуації означає недопущення падіння досягнутого рівня інформаційної присутності в інформаційному потоці.

Прогресивна частина інформаційної кампанії Росії фактично завершена. Завданням цього етапу є пошук шляхів, які даватимуть змогу утримати інформаційну ситуацію на визначеному рівні.

Фаза «стабілізації» інформаційної кампанії Росії проти України зосереджена головним чином на двох напрямках: в анексованому Криму, а також у захоплених районах Луганської й Донецької областей, де інформаційна кампанія відбувалася особливо гостро.

ЛУГАНСЬКА ТА ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТІ

У риторичі Кремля спостерігалось зниження рівня агресивності. Однак про повне чи часткове припинення інформаційної підтримки окупованих районів Донбасу говорити було не варто. Організована Кремлем інформаційна блокада практично усунула присутність українських медіа в цьому регіоні.

Заходи інформаційного впливу в регіоні окупованого Донбасу перейшли на якісно новий рівень. Він характеризується інформаційними операціями та різноманітними інформаційно-психологічними акціями, серед яких:

- популяризація штучної «історії Новоросії»;
- героїзація сепаратизму;
- заміна української системи освіти на російські стандарти навчання;
- популяризація російських традицій, історії й державних цінностей РФ;
- обіг на окупованій території російського рубля – грошової одиниці РФ;
- підготовка населення Донбасу до отримання ними паспортів громадян РФ.

Водночас загальна риторика «ЛНР-ДНР» далі мала антиукраїнський фон з окремими інформаційними трендами, серед яких:

а) Спроба невизнаних утворень заявити про себе міжнародній спільноті

– **Офіційне звернення** від лідерів окупованих регіонів до керівників США, ФРН і Франції з метою вчинити тиск на владу України для проведення конституційної реформи в інтересах окупованого Донбасу;

– **звернення до постійних членів РБ ООН** (РФ, США, Китай, Велика Британія і Франція) із закликом заснувати міжнародний трибунал для

розслідування нібито військових злочинів на Донбасі з боку України. Впадає у вічі те, що Рада Федерації РФ негайно підтримала звернення невизнаних республік до ООН, що може свідчити про певну зацікавленість російського керівництва розвитком подій у невизнаних республіках;

– проведення в Донецьку міжнародного форуму «Донбас: учора, сьогодні, завтра» (травень 2015 року). У форумі брали участь представники громадських організацій проросійського спрямування: із Росії – О. Журавльов, депутат Держдуми; із Німеччини – Мануель Охзенрайтер, головний редактор правого журналу *Zuerst*, експерт *Russia Today*; із США – Андреа Марія Віллотті, професор Гарвардського університету та експерт із вільних економічних зон; із Італії – Алессандро Мусоліно, голова Народної партії Італії, член партії *Forza Italia*; із Франції – Жан-Люк Шаффхаузер, член партії *Front National*; із Латвії – Тетяна Жданок, керівник Російського союзу Латвії; із Чехії – Мілослав Рансдорф, керівник Комуністичної партії Чехії й Моравії. Показово, що більшість із запрошених на форум представників були «міжнародними спостерігачами» на «виборах» у «ЛНР» і «ДНР» 02.11.2014.

б) Просування тренду «Луганськ і Донецьк залишаться в Україні»

Заява лідерів «ЛНР» і «ДНР» про готовність невизнаних регіонів залишитися в складі України та звернення до керівництва Української держави зберегти на посадах нинішніх лідерів – І. Плотницького та О. Захарченка. Характерною рисою цього інформаційного напрямку є мінлива тональність заяв самопроголошених республік: від ультимативного тону та погроз у середині травня – до прохання про переговори та пошук компромісу буквально за місяць. Фактично у відповідь на відверте ігнорування Києвом попереднього ультиматуму «ЛНР» і «ДНР» лідери сепаратистів змінили маргінальну тактику на миролюбні пропозиції щодо конституційної реформи. І тоді й нині звернення були адресовані не безпосередньо українській владі, а контактній групі з урегулювання конфлікту.

У середині травня П. Губарєв заявив агентству *News Front*, що Донбас може застосувати силу, якщо Київ не дослухається до надісланих йому пропозицій щодо конституційної реформи. Та вже на початку червня після консультації в Москві О. Захарченко забув про войовничу риторику. З цього часу він перестав робити заяви про наміри «ДНР» розширити свою територію за рахунок населених пунктів, у яких рік тому проводилися «референдуми про незалежність».

в) Створення єдиного з Росією медійного простору

В окупованих районах Донбасу вибудована російська модель інформаційної політики. Головна її особливість – інформаційна ізоляція за умови розвитку проросійського інформаційного потоку.

На той час у регіоні працювали:

- 4 сепаратистські телеканали;
- 9 сепаратистських радіостанцій;
- близько 10 інформаційно-аналітичних сепаратистських інтернет-порталів;
- близько 20 сепаратистських газет.

За підтримки:

- понад 30 російських телеканалів;
- близько 40 російських радіостанцій;
- близько 70 російських газет;
- близько 100 інформаційно-аналітичних інтернет-порталів;
- близько 1000 сторінок у соціальних мережах і блогах.

Варто відзначити, що джерела масової інформації окупованих регіонів Донбасу та ЗМІ Росії працюють в унісон. Неодноразово відзначалося, що російський контент стає визначальним у виборі риторики для сепаратистських медіа.

Окрім цього, методика утворення повідомлень в умовах інформаційної блокади Росії також узятя з практики кремлівських ЗМІ – багаторазово перевірена інформація плюс воєнна цензура.

Водночас можна говорити про створення єдиної медійної платформи незваних республік Донбасу з російськими структурами.

Варто відзначити, що в керівництва окупованих регіонів уже налагоджено тісну співпрацю з російськими інформаційними агентствами – ТАСС, «РИА Новости», «Звезда», *LifeNews*, «Россия-24», RT та ін.

У межі медійного простору незваних регіонів Донбасу включені новинні та інформаційно-аналітичні інтернет-портали, редакції яких працюють безпосередньо із Росії, – «Новости Антимайдана», ІА «Новороссия», «Донецкое агентство новостей», сайт «Русская весна» та ін. Це – периферійні медійні джерела. Найчастіше вони використовуються для публікації первинної інформації – інколи найбезглуздішого змісту. Після появи новини на будь-якому з них інформація дублюється з «необхідною ретушшю» офіційними та військовими ЗМІ Росії. У повідомленнях публікується посилання на саме те периферійне джерело,

яке, власне, не несе жодної відповідальності за необ'єктивне інформування.

Схожий метод узято за основу для просування замовних матеріалів із метою створення негативного іміджу України у воєнному конфлікті.

г) Створення базису віртуальних інформаційних інструментів «ДНР» і «ЛНР»

Для формування проросійського ідеологічного наративу на окупованих територіях розгорнуто роботу з формування віртуального інформаційного сегменту. Віртуальні продукти або інструменти впливу майже неможливо заборонити чи спростувати, тому що вони наближені до мистецьких творів. Окрім цього, вони мають стійкий і тривалий вплив, на відміну від прочитаного на ходу газетного повідомлення. Для них характерна легкість сприйняття, тому форма їх подачі – серіали, художня література чи, скажімо, комп'ютерна гра.

У цьому контексті в окупованих регіонах Донбасу:

- у листопаді 2014 року розпочала роботу спілка художників «ЛНР», яка за підтримки російських колег на той момент уже провела кілька паралельних виставок у містах окупованої Луганської області та в Росії. У межах об'єднання проходять виставки агітаційного плаката, листівок, карикатур. У 2015 році товариство провело кілька виставок у Росії, а у своїх містах надало приміщення для виставок російських художників. Окрім цього, луганські митці планували встановити кілька пам'ятників, серед яких монументи О. Мозговому, В. Леніну та Невідомому солдату;
- у листопаді 2014 року засновано спілку письменників «ДНР», яка вже видала збірку віршів «Час мужества». У видавництві книг творів донецьких літераторів допомагало видавництво «Ексмо-Яуза» (м. Москва);
- у листопаді 2014 року створено спілку художників «ДНР», яка провела понад десяток виставок живопису, графіки та скульптури. Заходи підтримуються депутатом Держдуми Й. Кобзоном, «Земляцтвом донбасівців у Москві», об'єднаннями художників РФ, громадськими організаціями Росії;
- у грудні 2014 року було створено спілку письменників «ЛНР», яка видала збірки «Я дрался в Новоросси» (оповідання) і «Ожог» (вірші). У травні вийшов філософський збірник монтенівського товариства Луганська під назвою «На межі миру та війни». Товариство

тісно контактує з російськими літераторами, які часто навідуються до своїх луганських колег;

- у липні 2015 року «Луганська академія культури» презентувала першу власну поштову марку, видрукувану в московській типографії Держзнака;
- студія «Новоросси́я» веде зйомки документальних фільмів про війну на Донбасі.

Поряд із цим окремі творчі структури Росії надавали сепаратистам пряму підтримку:

- режисер О. Джураєв, творче об'єднання «Белый аист» і знімальна група «Рассвет» знімають фільм про війну в «Новоросії». Зйомки проходять у Калінінграді, робоча назва стрічки – «Правда»;
- міністерство культури «ДНР» звернулося до російських поетів і композиторів із проханням написати гімн «республіки»;
- цикл документальних фільмів про війну на Донбасі випустили відразу кілька студій: режисер А. Мамонтов («Дебальцевский котел», «Юго-Восток», «Гонение»), об'єднання «Первый канал» («Донбасс в огне», «Демократия массового поражения»), інтернет-видання «Правда ДНР» (багатосерійний фільм «Донецк. Линия войны»), ІЦ «Юго-Восточный фронт» («Бегство из котла», «Новоросси́я. Оружие победы») та ін.;
- режисер А. Крупін отримав від молодіжного форуму «Таврида» грант у розмірі 250 тисяч рублів на створення п'єси про «Донецьку Народну Республіку». Спектакль ставили в Єкатеринбурзі.

г) Створення інструментарію впливу на масову свідомість завдяки результатам соціологічних досліджень

В окупованих регіонах Донбасу майже водночас виникли два центри соціологічних досліджень з ідентичною назвою. Причому кожен із цих центрів уже встиг провести первинні соціологічні дослідження:

17.03.2015 у Луганську відкрився центр соціологічних досліджень (ЦСД) «Особливий статус». Результат перших досліджень луганського ЦСД такі:

- 93,7 відсотка населення Луганського регіону висловили думку, що економічна блокада озлобить мешканців Донбасу й відштовхне їх від України, яка продовжує воєнну агресію проти своїх же громадян;
- 79,3 відсотка людей впевнені, що ЗСУ проводять воєнну агресію проти своїх громадян, а збройний конфлікт варто розглядати не інакше, як громадянську війну;

– 43,5 відсотка мешканців «ЛНР» оцінили роботу влади з відбудови економіки та інфраструктури регіону «безумовно позитивно»;

12.03.2015 в Донецьку створили центр соціологічних досліджень із дзеркальною назвою – «Особливий статус». Результати його перших досліджень такі:

– 93,5 відсотка учасників соціопитування **вважають Україну агресором**, а бойові дії на території Донбасу – воєнною агресією й геноцидом власного народу;

– 86,1 відсотка населення незадоволені рівнем власного добробуту;

– 89 відсотків мешканців «ДНР» ставляться до чинної в регіоні влади позитивно;

– понад 70 відсотків не бачать майбутнього у взаємних «ДНР» і України.

Результати обох опитувань створюють єдину картину соціально-політичного клімату:

1. Мешканці окупованих регіонів вважають Україну агресором, який прагне їх знищити;
2. Населення «ЛНР» і «ДНР» довіряє своїй владі та очікує від них дієвих рішень;
3. Люди на Донбасі незадоволені рівнем свого життя.

Характерною особливістю соціальних опитувань цих «незалежних» центрів є моментальне реагування на зміну риторики Кремля. Так, після візиту до Москви лідерів «ДНР» і «ЛНР» і їхніх заяв щодо готовності залишитися в складі України показники опитування «розвернули флюгер» у потрібному напрямку. Якщо на середину березня «понад 70 відсотків» мешканців «ДНР» бачили свій регіон у складі Росії, то вже 4 червня цей показник різко «обвалився» більш ніж удвічі. Водночас це запитання виявилось «найпопулярнішим» під час проведення опитування, що також не може не дивувати.

Варто допустити, що створені в Донецьку та Луганську ЦСД-близнюки виконують функцію своєрідного інформаційного орієнтира. Залежно від вказівок Кремля, квазісоціологи Донбасу підлаштовують думку аудиторії під інтереси місцевої влади. Унаслідок цього створюється ефект колективної думки, якою можна керувати шляхом поширення потрібних результатів соціологічних досліджень.

Показово, що луганський ЦСД очолив О. Проценко – керівник правового відділу Луганської обласної організації Партії регіонів.

д) Культурна та освітня інфільтрація

У цьому ключі варто розглянути кілька напрямів.

Освіта:

1. Школи «ЛНР» і «ДНР» розпочали перехід на російські Федеральні державні освітні стандарти (ФДОС), а підручники для дітей та посібники для вчителів, як виявилось, уже постачаються на Донбас гуманітарними конвоями;
2. Міністерство освіти та науки РФ сприяє в захисті дисертацій здобувачам із «ДНР» і «ЛНР»;
3. У Держдумі розглядаються законопроекти:
 - про дозвіл російським приватним охоронним підприємствам працювати за межами Росії та забезпечити безпеку освітніх закладів у «ДНР» і «ЛНР»;
 - про підготовку спеціалістів для правоохоронної системи цих регіонів за російськими стандартами;
4. Надання фінансової та матеріальної допомоги навчальним закладам «ДНР» і «ЛНР» російськими освітніми закладами;
5. Закон «ДНР» «Про освіту» (№55-іhc від 19.06.2015) повністю повторює Федеральний закон РФ «Про освіту в Російській Федерації» (№273-ФЗ від 29.12.2012). Щодо цього в російських органах виконавчої влади є переконання, що в окупованих регіонах Донбасу найближчим часом буде реалізовано:
 - узгодження основних освітніх програм за всіма рівнями освіти;
 - розробка системи підвищення кваліфікації й порядку проведення стажувань педпрацівників із Донбасу в російських освітніх організаціях;
 - установа шефства російських освітніх організацій над освітніми організаціями «ЛНР» і «ДНР» та інші заходи.

Мистецтво:

1. Театрам і художнім колективам з окупованих регіонів Донбасу надається можливість гастролювати Росією в межах федеральної програми підтримки зарубіжних колективів від Міністерства культури РФ. Разом із цим російські артисти показують свої вистави в «ЛНР» і «ДНР»;
2. Співки художників «ЛНР» і «ДНР» планують проведення кількох виставок живопису, графіки та скульптури російських колег на майданчиках Донбасу. Зі свого боку, російська сторона надає їм можливість проводити в Росії аналогічні виставки власних робіт;

3. Проведення різноманітних фестивалів і змагань за участі російських представників у «ЛНР» та «ДНР» і запрошення учасників із Донбасу на подібні заходи в Росії.

е) Демонстрація пріоритету російського вектора «ДНР» і «ЛНР»

У зв'язку з цим досить поглянути на «План роботи уряду «Новоросії» на перше півріччя 2015 року», у якому зазначено:

- устремління керівництва окупованих територій установити відносини з Центробанком Росії для виділення стабілізаційного кредиту «Новоросії» й підтримки нової валюти;
- звернення по допомогу до Держказначейства РФ і Торгово-промислової палати РФ для створення аналогічних інститутів у «Новоросії»;
- розробка заходів для приєднання «Новоросії» до Митного союзу, а також задля створення єдиного з Росією транспортного простору;
- організація військово-патріотичного виховання в «Новоросії» у співпраці з профільними організаціями й таборами відпочинку в РФ.

Варто відзначити, що Україна в наведеному Плані не згадується жодного разу. Акцент робиться виключно на Росії.

Крім цього, показовим чинником є намір Мінтрансу Росії налагодити залізничне сполучення з містами «ДНР».

КРИМ

Фазі «стабілізації інформаційної ситуації» для Криму притаманні характерні риси створення образу «російського Криму», демонстрації стабільності розвитку півострова та імітації інформаційної задоволеності населення.

Серед найпопулярніших трендів особливо виокремлюються такі:

а) Візити в Крим іноземних політичних діячів

Візити до Криму російських політичних діячів перестали бути сенсацією для ЗМІ. Але відвідини півострова зарубіжними політиками викликають бурхливий резонанс:

- 23 липня 2015 року Крим відвідали депутати Франції. У складі делегації разом зі співголовою асоціації «Франко-російський діалог» Т. Маріані було одинадцять парламентарів: вісім членів правоцентристської партії «Республіканців», а також по одному делегату від центрів і лівих сил;

- польські депутати від правих партій «Союз реальної політики», «Свобода та правопорядок», а також «Конгрес нових правих» висловили бажання відвідати окупований півострів;
- депутати бундестагу Німеччини від фракції партії «Ліві» розглядають можливість візиту на півострів;
- депутат швейцарського парламенту, лідер фракції соціал-демократів у ПАРЄ А. Гросс планує з групою депутатів національних парламентів відвідати Крим за сприяння голови комітету Держдуми з міжнародних справ, глави делегації РФ у ПАРЄ О. Пушкова;
- на початку жовтня 2015 року представники італійського руху «П'ять зірок» і «Ліга півночі» відвідали Крим. У цьому їм сприяв заступник глави комітету з міжнародних справ Ради федерації РФ А. Климов;
- на початку осені 2015 року російською стороною запрошені до Криму угорські депутати від радикальної партії «Йоббік».

Характерною особливістю подібних візитів був ретельний добір політичних партій із ЄС і складу депутатів європейських парламентів. Кремль давно практикує співпрацю з політичними рухами європейських країн, які підтримують позиції Кремля. Політичні утворення, лояльні до політики РФ, є майже в кожній європейській країні й утворюють умовну ідеологічну мережу.

Разом із тим російські медіа використовують висловлювання окремих європейських політиків у стилі «а-ля Жириновський» на догоду політиці Москви. Так, один із одіозних французьких депутатів, які відвідали Крим, Ніколя Дуїк, заявив, що Україні як держави ніколи не було, що це всі росіяни. Крім цього, сучасна українська влада нібито проводить насильницьку націоналізацію. При цьому він запевняв журналістів, що сам він «досить добре розбирається в історії України». Сам же Ніколя Дуїк – частий гість С. Наришкіна, голови Державної Думи РФ. Він один із тих, хто підтримував анексію Криму та лобіював у парламенті Франції питання щодо поставки Росії вертольотоносців «Містраль». Крім цього, він виступає за зняття санкцій із Росії.

б) Спроби УЄФА визнати кримські футбольні клуби російськими

Союз європейських футбольних асоціацій заборонив кримським клубам брати участь у російському чемпіонаті, але дав дозволу на створення Кримського футбольного союзу. Під його патронатом вісім клубів проведуть свій чемпіонат. Турнір організовуватимуть уряди Криму та Севастополя спільно з представниками Міністерства спорту Росії. Щодо

цього віце-прем'єр Криму Руслан Бальбек уже зробив заяву, що головною перемогою **російського** спорту є визнання УЄФА кримського футболу в **російському** Криму. Цим він дав зрозуміти, що кримські футбольні клуби примикатимуть до російських футбольних асоціацій.

Незважаючи на заборону УЄФА кримським клубам брати участь у чемпіонаті Росії, було зроблено іншу заяву: можливість участі кримських футбольних клубів у Лізі чемпіонів і Лізі Європи обговорюватиметься через два роки.

Більше того, президент УЄФА Мішель Платіні заявив про свій візит у Крим на матчі місцевого чемпіонату.

Ситуація з кримськими футбольними командами здається «косметичною забороною», яку російські медіа вже використовують як інформаційну підставу. Створюється загальний інформаційний сенс визнання Європою кримського футболу як частини російського спорту.

в) Формування майданчика кримських медіа з російською ідеологією

Створення базису проросійських ЗМІ в Криму відбувається за кількома напрямками:

- **Припинення мовлення наявних каналів шляхом визнання їхніх ліцензій недійсними та створення на їх основі нових ЗМІ з реєстрацією Роскомнагляду**

1 квітня кримськотатарські ЗМІ – телеканал *АТР*, дитячий телеканал «Яле», радіо «Мейдан» – припинили мовлення на території півострова, оскільки окупаційна влада не видала їм ліцензій. Це викликало суспільний резонанс серед кримських татар.

Унаслідок цього 24.04.2015 глава окупованого Криму С. Аксьонов підписав указ про створення Громадської кримськотатарської телерадіокомпанії, а для контролю за її діяльністю призначив спеціальну раду. Фактично Рада з діяльності громадської кримськотатарської телерадіокомпанії є інструментом прихованої цензури. У її склад увійшли «ідеологічно перевірені» політики, політологи та громадські діячі в оточенні представників релігійних і місцевих національних організацій.

Ну а потім, 10.08.2015, Роскомнагляд зареєстрував нові кримськотатарські ЗМІ – телеканал «Міллет» («Народ») і радіостанцію «Ватан сядаси» («Відлуння батьківщини»). Загалом, станом на 15.05.2015 шляхом «переліцензування» чинних ЗМІ в Криму зареєстровано 250 засобів масової інформації, а близько 60 ЗМІ потрапили під заборону Роскомнагляду.

- **Інтеграція кримських журналістів у кремлівські ідеологічні стандарти**

– По-перше, відбувається налагодження тісних взаємин у сфері ЗМІ з іноземними колегами, лояльними до ідеології Кремля. Це окремі редакції та деякі журналісти з Індії, Малайзії, Фінляндії, Італії, Німеччини, Латвії, Казахстану та Вірменії. У цьому випадку помічені одиничні спроби проби-тись у інформаційні потоки цих держав, але про системність не йдеться.

Крім цього, нова влада вибудувала діагональ взаємодії з багатьма регіональними ЗМІ РФ: Москвою, Республікою Татарстан, Чечнею, Костромською областю, Ставропольським краєм, Свердловською областю, Санкт-Петербургом та ін.

– По-друге, імплементація кримських журналістів у ідеологічні межі Кремля. Безпосередньо перед святкуванням 70-річчя Перемоги (04.05.2015) до Криму прибули представники Союзу журналістів Росії. Мета їхнього візиту – створення та підтримка патріотичних настроїв у кримських ЗМІ під час травневих свят. Акція була підтримана Громадською палатою Російської Федерації, Гільдією автожурналістів і Літературною палатою Росії. Представники Союзу журналістів Росії провели семінари з журналістами в Керчі, Сімферополі та Севастополі. Крім цього, вони взяли участь у кінофестивалі «Перемогли разом» і конференції Російського військово-історичного товариства «Кіно. Історія. Війна та міфи».

г) Штучна підтримка риторики загроз тероризму в Криму

05.08.2015 секретар РБ РФ М. Патрушев провів нараду з представниками силових структур і керівництва Севастополя. Головна теза Патрушева була – «Зростання загрози терористичних проявів з боку бойовиків і націоналістичних організацій України». У зв'язку з цим у Криму утворюється нова хвиля антиукраїнської істерії:

- установалення пристроїв системи масового сповіщення про «українську терористичну загрозу» в місцях скупчення мешканців населених пунктів Криму;
- створення «аварійно-рятувальних формувань» на випадок здійснення терористичних актів Україною;
- формування в Криму спеціального підрозділу ФСБ – антитерористичної комісії з функціями аналізу та реагування на терористичні загрози з України;
- розробка комплексу ефективних цільових програм для профілактики правопорушень і забезпечення громадської безпеки в Криму.

Інформаційний фон «потенційної української загрози» в анексованому регіоні вважається необхідним для підтримки стану нервозності в аудиторії, а також для формування негативної думки про «українським режим».

г) Формування системи інформаційної протидії в окупованому Криму

- **Створення елементів інформаційних операцій у силових структурах**

– Березень 2015 року – при управлінні ФСБ РФ у Криму створено спеціальні структури інформаційної безпеки з виявлення інформаційних загроз і реагування на них. Офіційно цей підрозділ призначений для боротьби з тероризмом і політичним екстремізмом. Поряд із цим, утворено відділ із комп'ютерних інцидентів. Однак насправді спеціалісти ФСБ здійснюють комп'ютерний моніторинг мереж, прослуховування, геолокацію тощо.

– Квітень 2015 року – у складі військового угруповання російських військ у Криму почала формуватись окрема військова частина інформаційних операцій. Передбачається, що в жовтні 2015 року вона буде готова виконувати завдання із забезпечення кібербезпеки своїх інформаційних мереж, а також «проведення спеціальних заходів» у мережах імовірного супротивника.

– Травень 2015 року – у структурі МВС створено «Центр протидії екстремізму в Республіці Крим» із завданням виявлення, запобігання та розкриття злочинів терористичного характеру, правопорушень екстремістської спрямованості. У поле діяльності Центру потрапили свята й національні урочистості українців і кримських татар, діяльність місцевих громадських організацій, читання та зберігання історичної й релігійної літератури та преси та ін.

- **Створення переліку заборонених інформаційних ресурсів і недержавних організацій у Криму**

– Із кінця 2014 року в Криму створено федеральний список заборонених екстремістських матеріалів, до якого ввійшли ісламські класичні богословські праці, підручники та журнали духовенства кримських татар, наукові праці з історії України, шкільні підручники, плакати із зображенням українських лідерів, географічні мапи та символіка України та ін.

– Із кінця 2014 року в Криму створено список заборонених українських організацій: «Правий сектор», «УНА-УНСО», «УПА», «Тризуб Степана Бандери», «Братство».

– 3 лютого 2015 року в Криму почали забороняти доступ до інтернет-сайтів, які підпадають під список заборонених сайтів Роскомнагляду. Блокування здійснюють місцеві інтернет-провайдери під наглядом спецслужб. Зі спробою перейти на такий ресурс користувач автоматично перенаправляється на сторінку провайдера з поясненням причин блокування доступу. На початок серпня 2015 року рішенням влади окупованого Криму було закрито близько 30 сайтів.

- **Залучення громадських недержавних організацій до формування нової інформаційної політики в Криму**

Крім зазначеного, формування тла «інформаційної стабілізації» ситуації в Криму та в окупованому Донбасі доповнювалося інформаційними заходами в Росії. І це логічно, що Кремль у цьому оркестрі грає першу скрипку. Дії російських інформаційних джерел виконували до певної міри координаційну функцію – визначали вектор інформаційної риторики.

Цілком очевидно, що в новій фазі інформаційної кампанії в Україні Кремль намагається знайти нові моделі інформаційних атак, схеми для їх реалізації та визначити елементи інформаційної мотивації.

За правилами ведення пропаганди, сценарії, мотиви та приводи мають постійно оновлюватися. Інакше майбутній інформаційний захід обов'язково буде розкритий і його ефективність буде нульовою. Серед кремлівських заходів інформаційного характеру найбільшої уваги заслуговують:

а) «Оновлення» російських центрів впливу «м'якої сили»

26.03.2015 у ході свого виступу на засіданні колегії ФСБ Росії В. Путін звернув особливу увагу на залучення до виконання спеціальних завдань «авторитетних громадських і релігійних об'єднань». Захоплення Криму наочно продемонструвало високий інформаційний потенціал підготовленого ресурсу «м'якої сили» Кремля. Очевидно, з цієї причини Путін відкрито заявив про розвиток напрямку співпраці спецслужб із недержавними організаціями. Як інструменти «м'якої сили» Кремля в Україні й далі працюють:

- елементи соціального впливу – громадські об'єднання проросійського спрямування: російська діаспора в Україні, «казацькі» дружини, патріотичні організації, російські земляцтва, товариства російської історії і культури та ін.;
- елементи суспільно-політичного впливу – організації з урядовим фінансуванням РФ: «Россотрудничество», рух «Русскоязычная Украина», організації російських співвітчизників в Україні тощо;

- елементи релігійного впливу – Українська православна церква Московського патріархату;
- елементи економічного впливу – російські банки, підприємства з російським капіталом, торгові марки, бренди та ін.

Разом із цим за останні півроку на тлі центрів впливу «м'якої сили», що функціонують в Україні, стало помітним зниження рівня їхньої ефективності. За висновками російських експертів, «м'яка сила» Росії перестає відігравати роль ціннісного орієнтиру, який консолідує та укріплює національну самосвідомість різних груп співвітчизників в Україні.

Причиною може бути застосування застарілих «радянських» форматів, заснованих на маніпулятивному впливі. Їхніми аргументами були велика кількість усталених фобій і стереотипів, обкатаних у період Радянського Союзу. Така маніпулятивна технологія призвела до викриття та критики істинних планів Москви та знизила ефективність роботи її суб'єктів.

На сьогодні в Росії можна виокремити декілька найактивніших російських інститутів «м'якої сили»:

– МЗС РФ і його структури – Департамент інформації та друку (О. Лукашевич), Департамент по роботі зі співвітчизниками за кордоном (А. Макаров), Федеральне агентство зі справ співвітчизників, які мешкають за кордоном, і з міжнародної гуманітарної співпраці – «Россотрудничество» (Л. Глєбова). Звертає на себе увагу факт зміни глави «Россотрудничества» в грудні 2014 року. Причиною звільнення лідера російської «м'якої сили» стали кілька чинників, серед яких «некерована» ситуація в Україні, брак системної роботи, політизованість агенції, «недипломатичність у розв'язанні міжнародних конфліктів», незадовільна робота представників агенції на ключових міжнародних заходах;

– неурядові організації та інститути громадянського суспільства: громадські організації, які фінансуються фондом «Русский мир», фондом підтримки та захисту прав співвітчизників, які мешкають за кордоном, фондом підтримки публічної дипломатії імені О. М. Горчакова, некомерційним партнерством «Російська рада з міжнародних справ», Громадською палатою Російської Федерації та ін.;

– провідні навчальні заклади Росії: Московський державний технічний університет ім. М. Баумана, Московський державний університет ім. М. Ломоносова, Санкт-Петербурзький державний університет, МДІМВ, МФТІ, Російський університет дружби народів, ВШЕ та ін.;

– центри образотворчого та театрального мистецтва, історико-культурні центри Росії й зарубіжжя;

– релігійні інститути, передусім Російська православна церква.

Варто відзначити, що в останні роки в Росії відбувається пошук нових рішень у контексті «м'якого впливу» на аудиторію. Окрім загальноприйнятих напрямів, таких як робота з російськими діаспорами за кордоном, здобуття освіти в престижних російських вишах і використання релігійного потенціалу РФ, сьогодні спостерігається розвиток нових напрямів:

1. Робота з українськими трудовими мігрантами з метою опанування ними російської мови та вивчення російської культури, аби після повернення в Україну вони поширювали відповідні цінності. Саме трудові мігранти як найактивніша та наймобільніша частка суспільства, можуть стати провідниками російського впливу у своїх країнах.
2. Робота з українськими громадянами, які переїхали на тимчасове або постійне проживання в Росію, з метою використання їх як «свідків» негативної ситуації в Україні та поширення виключно позитивної інформації про РФ.
3. Робота з українськими громадянами, які залучені до діяльності російського бізнесу в Україні.
4. Залучення російських емігрантів за кордоном для роботи в соціальних мережах або репортерами-стрінгерами.
5. Створення центру українського політичного впливу в Москві. (03.08.2015 экс-прем'єр України М. Азаров заснував «Комітет порятунку України», який виступає від імені опозиційних сил України.)

Безумовно, найпоказовішим із інструментів «м'якої сили» є «Комітет порятунку України».

(Примітка. За кілька днів свого існування азарівський «Комітет порятунку України» вже отримав у пресі прізвисько «уряд у вигнанні», або «альтернативний уряд». Його поява в політичному полі викликала неоднозначні оцінки в політиків, політологів і експертів. Незважаючи на це, комітет заявив про себе як третю політичну силу, що має чіткий план із «відновлення ситуації в Україні». Варто зазначити, що новоспечена організація вже має свій логотип і сторінки в соціальних мережах, але власного сайту в неї поки немає. Комітет отримує інформаційну підтримку від російських ЗМІ: кілька повідомлень на добу обов'язково присвячені роботі цієї організації.)

«Комітет порятунку України» планує досягнути таких цілей:

- об'єднання українських псевдопатріотичних сил у всіх регіонах і формування на їх основі активних підрозділів;

- із допомогою створеного опозиційного радикального ресурсу розпочати внутрішню боротьбу з чинною в Україні владою й демонструвати її неспроможність;
- шляхом розхитування ситуації в країні добитися проведення дострокових виборів Президента та парламенту України (кандидатуру майбутнього Президента вже визначено – экс-депутат ВР України В. Олійник);
- зупинити війну на Донбасі та укласти з невизнаними регіонами «нові київські угоди»;
- прийняти нову конституцію України з позаблоковим статусом України та союзними відносинами з Росією;
- знайти компроміс зі згладжування ситуації з Кримом, який ніби-то сам «пішов від України»;
- притягнути до відповідальності всіх, хто організував революцію на Майдані та розв'язав бойові дії на Донбасі.

З огляду на риторику та насиченість інформації про «Комітет порятунку України», цей інструмент може стати ключовим в інформаційній грі Росії.

Передбачається, що тренд Комітету буде дедалі більше актуалізуватися шляхом зростання уваги до нього засобів масової інформації, обговорення в соціальних мережах і популяризації в регіонах України через місцеві проросійські організації.

Варто очікувати, що найактивнішими в просуванні Комітету стануть окуповані райони Донбасу, а також області з підвищеними проросійськими настроями – Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька.

Головною інформаційною тактикою «Комітету порятунку України» вже став принцип «гра на негативі». Це означає, що негатив про загальну ситуацію в країні та про українське керівництво, розміщений у пресі, блогах, соціальних мережах, буде використаний цією структурою в повному обсязі. Українська критика в будь-яких її проявах робить нове політичне об'єднання сильнішим.

б) Пошук Кремлем мотивів «примирення українського та російського народів»

Останнім часом інформаційна кампанія Кремля щодо України проводиться більшою мірою в стриманих тонах і майже без емоцій. Водночас якщо звернути увагу на характер ведення кампанії, то дійдемо висновку, що нинішня ситуація нагадує пошук Москвою точок дотику

між українським і російським народами. Відбувається певний пошук шляхів примирення двох народів.

У зв'язку з цим можна говорити про нову інформаційну акцію Кремля, яка має такі особливості:

1) *Зниження рівня агресивності в російському інформаційному потоці.*

Це помітно через вагоме пом'якшення прямого інформаційного тиску на українську владу, а також через брак пропагандистських штампів у загальній російській риториці. Така особливість спостерігається всюди: від заяв перших осіб держави до регіональних видань та соцмереж.

2) *Поява позитивної риторики про Україну в інформаційному потоці сепаратистів.*

Командир сепаратистської бригади «Восток» і секретар радбезу самопроголошеної «ДНР» О. Ходаковський у своєму інтерв'ю російському виданню «Газета.Ру» загалом позитивно відгукувався про Україну. Зокрема:

- «Ми прекрасно усвідомлюємо, що Україна – не фашистська держава»;
- «На блокпосту стояла водонапірна башта, на якій вивісили три прапори: російський, деєнерівський і український»;
- «Наші бійці після «Мінська-1» разом із українськими бійцями ремонтували дахи місцевим мешканцям»;
- «Помітно, що люди не бажають убивати одне одного, вони змушені добиватися своєї перемоги»;
- «На Донбасі люди інтернаціоналістично налаштовані – дуже багато етнічних українців»;
- «Нинішня система влади в «ДНР» не витримає навантаження нового часу, розвалиться. Вона створена під конкретне завдання воєнного часу й не маневрена, без власного імунітету. Опора робиться виключно на жорсткість влади та виправдану воєнну диктатуру».

Схожі випадки – одиничні, але, враховуючи авторитет Ходаковського – другої за впливовістю людини в «ДНР», – можна зробити висновки про існування такої тенденції:

3) *Акцентування уваги на «дружньому пакеті» для України в заявах російських лідерів.*

«Дружній пакет» Кремля – це пошук аргументації про спільні культурно-історичні, етнічні та релігійні цінності двох народів. Як приклади можна навести:

– промову В. Путіна на мітингу-концерті «Ми разом» 18.03.2015: «Ми завжди в Росії вважали, що росіяни та українці – це один народ. Я так думаю й зараз...»;

– «пряму лінію» з В. Путіним 16.04.2015: «Я взагалі не роблю різниці між українцями та росіянами, я вважаю, що це взагалі один народ»;

– промову В. Путіна 19.06.2015 на Санкт-Петербурзькому міжнародному економічному форумі: «...росіяни та українці – це один народ, один етнос. Зі своїми культурними особливостями: зі спільною історією, зі спільною культурою, зі спільним духовним корінням. Нас пов'язує і можливість безперешкодно розмовляти однією мовою. Росія й Україна так чи інакше приречені на спільне майбутнє».

Неодноразові заяви лідера держави-агресора можна розглядати як камертон у визначенні нових напрямів інформаційних заходів Росії щодо України.

У цих прикладах простежується лінія формування образу «дружніх народів-братів».

4) Допомога Росії під час неминучого дефолту України.

Майже в кожній промові Путіна, у якій було місце «дружньому пакету», звучали слова про прийдешнє кризове становище України. Наприклад, під час «прямої лінії» (16.04.2015) звучала теза: «Ми зацікавлені в тому, щоб українська економіка вийшла з кризи».

Паралельно з цим створювався фон тісних економічних зв'язків двох країн: «Росію та Україну зв'язують цілком конкретні речі сьогодення: це спільна інженерна, енергетична, транспортна інфраструктура, спільні правила регулювання й так далі».

Можна допустити, що, на думку Кремля, такий напрям риторики буде здатний вплинути на українське керівництво, яке розглядатиме Росію як інвестора у відновленні зруйнованої економіки України.

5) Замовчування теми анексії Криму.

Кремль уникає обговорень і дотримується чіткої риторики: «Крим – це суб'єкт Російської Федерації за волевиявленням сотень тисяч кримчан».

Штучна насиченість російського інформаційного потоку війною на Донбасі та обговорення загальної ситуації в Україні відсунула кримську тематику на задній план медійних обговорень.

6) Підштовхування українського керівництва до діалогу з лідерами «ЛНР» і «ДНР» – новий напрям риторики Кремля. Головним його завдання є нав'язування аудиторії процесу розв'язання воєнного конфлікту на Донбасі в «московському трактуванні». За основу тези взято Декларацію глав держав із реалізації Мінських угод (12.02.2015) виключно під призвою і в контексті інтересів Кремля.

Головним мотивом у цьому виступають ті ж етнічні та історико-культурні чинники «дружнього пакета» ланцюга Україна-Донбас. При цьому інші вимоги Декларації Кремль залишає за кадром.

У новій інформаційній акції Кремль зробив особливі акценти на єдиному історичному минулому, спільному етносі, православ'ї, культурі, традиціях тощо.

в) Поширення думки про програш Росії в інформаційній війні з Україною.

На початку 2015 року в російських джерелах прозвучала заява про те, що Росія не справляється з обслуговуванням інформаційного потоку, який би задовольняв вимоги ведення інформаційної війни.

Зокрема, один із російських теоретиків інформаційних операцій, професор С. Расторгуєв, відзначив, що Росія в інформаційній війні не може здобути перемоги. Водночас він упевнений, що РФ програє з двох причин: по-перше, у Росії немає інформаційних союзників; по-друге, Росія не має командування інформаційної війни і, найголовніше, не розробила стратегії інформаційної війни.

Інший ідеолог російського інформаційного протиборства – професор І. Панарін – теж запевняє нас у тому, що **Росія програє інформаційну війну**. Наприклад, однією з причин він убачає відсутність у російському МЗС посади заступника міністра з публічної дипломатії.

Британський політолог, професор Кентського університету Р. Саква дав оцінку діям Кремля щодо подій в Україні. Він стверджує, що Росія потрапила в украй не вигідну для себе ситуацію: вона **програла би в будь-якому разі** – якщо відреагувала б на події в Україні і якщо не відреагувала б. На його думку, Росія не взяла до уваги співвідношення сил в інформаційному протиборстві.

Генеральний директор Центру наукової політичної думки та ідеології професор С. Сулакшин обурюється кричущим непрофесіоналізмом російських інформаційних спецслужб, які програють на кожному кроці. Він констатує, що «російські кроки взагалі ніяк не плануються й не управляються, спецслужби просиджують штани та сплять, а інформаційні агентства чекають команди в режимі ручного управління».

Нав'язується загальна думка: хай би якою могутньою здавалася кремлівська інформаційна машина, вона виявилася нездатною конкурувати у світовому інформаційному просторі. Очевидна мета таких заяв – створити в Росії консолідовану та централізовану систему ведення інформаційної війни.

г) Проведення державних наукових розробок із дослідження сучасних інформаційних загроз Росії

Академія військових наук РФ і Асоціація аналітики провели аналіз російських інформаційних кампаній за останні двадцять років. У результаті серйозного дослідження були визначені напрями щодо бачення системи інформаційної війни Росії, серед яких:

– Росії необхідна нова воєнна тактика та стратегія – «наука перемагати» в міждержавному інформаційному протиборстві. Для дій в інформаційній сфері необхідне залучення технологій інтелектуальних інформаційних воєн, де підсумок протиборства мало залежить від співвідношень фінансових ресурсів конфліктних сторін;

– державна інформаційна політика має стати базовим чинником забезпечення національної безпеки країни;

– виграшна стратегія в інформаційній війні опирається на Інтернет, де немає інформаційного домінування Заходу, і на телеканали як основу глобальних світових ЗМІ;

– для ефективної протидії інформаційному впливу Заходу в Росії необхідно створити глобальний міжнародний медійний холдинг (телеканал, інформагентство, газета, сайт) за участю Латинської Америки, Індії, Китаю, Малайзії, Ірану та, можливо, Південної Африки;

– для ефективного планування й координації заходів інформаційного впливу необхідно створити центр управління інформаційними операціями при адміністрації президента РФ.

У березні 2015 року адміністрація президента РФ сформувала замовлення на виконання 15 науково-дослідних робіт (27 млн руб) із захисту Росії від зовнішнього впливу інформаційних технологій. Серед цих робіт:

- розробка моделі міждержавної системи моніторингу загроз у сфері інформаційної безпеки та характеристика рівнів інформаційно-комунікаційних впливів – 4,29 млн руб;
- кваліфікація ворожого використання інформаційно-комунікаційних технологій і моделі міждержавної системи моніторингу в сфері інформаційної безпеки – 9,2 млн руб (для Ради безпеки РФ);
- правова оцінка стратегічних документів РФ у сфері захисту національних інтересів з урахуванням нових викликів і загроз та розробка рекомендацій щодо їх зміни – 4,02 млн руб;
- інформування молодих учених РФ через портал «Президент Росії – молодим вченим і спеціалістам» – 1,7 млн руб;
- кримськотатарська проблема в Росії – 1,6 млн руб;

- дослідження образу Росії в уявленнях студентів Криму – 1,5 млн руб;
- розвиток контенту з підвищення довіри в мережі Інтернет – 1,5 млн руб;
- пошук методів для Росії в контексті міжнародного врегулювання кризових ситуацій у сфері безпеки.

У цьому контексті звертають на себе увагу дві кримські теми. Варто розуміти, що «кримськотатарська проблема в Росії» має бути завершена напрацюванням науково обґрунтованого формулювання поняття «корінний народ Криму» й аналізом перспектив набуття кримськими татарами в пріоритетному порядку цього статусу з урахуванням світового досвіду та юридичних аспектів проблеми. Метою роботи визначено пошук шляхів закріплення позиції РФ у Криму серед кримськотатарської аудиторії.

Друга робота з дослідження образу Росії в уявленнях молоді Криму покликана викоринити «проукраїнські думки» із свідомості кримських студентів.

(Примітка. На думку К. Затуліна, директора Інституту країн СНД, «студентська молодь і кримські татари є групами, які створюють певні проблеми». Наприклад, частина кримськотатарських активістів не визнає приєднання Криму до РФ, а можливі проблеми з молоддю можуть виникнути через те, що при них «відбувся перехід півострова з однієї держави в іншу»). Упродовж останнього року було проведено декілька соціологічних опитувань, які дали однаковий результат. Більше того, через рік після приєднання Криму В. Путін у фільмі «Крим. Шлях на Батьківщину» зізнався, що до ухвалення рішення про захоплення Криму російські спецслужби провели на півострові закрите дослідження громадської думки.)

Якщо торкатися тенденцій міжнародної практики урегулювання кризових ситуацій для Росії (останній пункт переліку), то в цьому разі простежується пошук нових рішень для зняття із себе відповідальності за злочини, які суперечать міжнародному праву. Це анексія Криму, окупація і встановлення проросійського режиму в окремих районах Донбасу, теракт проти малайзійського «Боїнга» та ін. Замовником цього дослідження стали апарат президента Росії, МЗС, Міноборони РФ і ФСБ. У технічному завданні до виконання робіт підкреслювалась необхідність розробки методів протидії «політичному, економічному, юридичному шантажу», «організованих провокацій у межах ВТО», а також «юридично безпідставному та штучному розпалюванню судових спорів у міжнародних судах і арбітражах».

Паралельно з апаратом президента Росії до наукових досліджень чинника «м'якої сили» в сучасній війні долучилося Міністерство оборони РФ.

За наявними даними, військова академія російського Генштабу займається методичними розробками практичного застосування «кольорових революцій» у межах комплексної роботи на замовлення Міноборони. За офіційною інформацією, наукові дослідження мають характер «протидії загрозам». Але той факт, що в дослідженні використовується досвід військових спеціалістів, які розробляли «миротворчі операції» на Північному Кавказі, у Грузії, Придністров'ї та Україні, може свідчити про розробку нових методик впливу на масову свідомість. Відомо також, що однією з цілей досліджень є визначення методів безконтактного впливу на можливого супротивника, а також застосування асиметричних дій і мір щодо закріплення політичної системи Росії.

Вересень 2015 року – до моменту написання книги – фаза «інформаційної адаптації, головною метою якої є створення умов для сприйняття населенням окупованого регіону ситуації в «потрібному» річизці.

Суть у тому, що в невизнаних республіках існують групи людей, які не приймають позицію російських терористів, але висловити відкрито свою думку не можуть через загрозу власному життю. Завдання цього етапу – нівелювання таких груп шляхом формування в усього населення довіри до проросійських представників влади і їхніх засобів масової інформації.

Інформаційна адаптація практично виключає інформаційний тиск як метод. У цьому разі застосовуються прийоми роз'яснення та переконання.

Загальні характеристики етапу «Інформаційна адаптація»:

- збереження медійного домінування Росії в тимчасово окупованих регіонах України;
- «консервація» каналів інформаційного впливу на аудиторію України;
- проведення спеціальних інформаційних заходів в окупованих регіонах за такими напрямками:
 - подальше просування проросійської ідеології;
 - незначне послаблення негативної риторики про Україну;
 - «показове» виконання положень Мінських домовленостей;
 - демонстрація «демократичності влади» в окупованих регіонах нібито без участі в цьому процесі Кремля;
 - створення видимості правової державності в «невизнаних республіках»: ухвалення необхідних законів, введення власної банківської системи тощо;
 - підкреслене проведення «демократичних перетворень» в окупованих регіонах і афішування переваг кремлівського режиму над «українським минулим»;

- розвиток напрямку «публічної дипломатії» в громадських інститутах РФ;
- продукування інформаційних продуктів «м'якої сили» як в окупованих регіонах, так і в РФ та ін.

Одним із методів досягнення «інформаційної адаптації» в окупованих регіонах Донбасу є створення системи контролю над медійним потоком. Цей принцип реалізовано режимами «народних республік», що дає змогу використовувати засоби інформації й комунікації на користь установленій там диктатури.

Головним інструментом контролю над інформацією в псевдореспубліках є «міністерство інформації», яке виконує завдання щодо створення інформаційної політики та системи інформаційної безпеки. Ця структура має майже необмежені повноваження у сфері інформаційної політики регіону: від формування та реалізації заходів державної політики в інформаційній сфері до управління розвитком інформатизації, зовнішньої реклами, друку та видавничої діяльності, а також розвитку та просування позитивного іміджу «народних республік». Окрім цього, «міністерство інформації» має вплив на професійні й творчі спілки, громадські об'єднання, релігійні організації, а також на засоби масової інформації. По суті, у руках «міністерства інформації» опинилася вся інформаційна сфера регіону: ЗМІ, суб'єкти «м'якої сили» й «публічної дипломатії», а також інтернет-комунікації.

Паралельно з «міністерством інформації» функціонує «міністерство освіти та науки», яке залучене до формування риторики в окупованих регіонах. На цю структуру в «народних республіках» покладено:

- заходи історико-патріотичного змісту в масштабі регіону;
- проведення тренінгів для студентів і журналістів про формування «правильної» риторики подачі інформації для ЗМІ;
- створення нових програм шкільного та університетського навчання, наближених до російських стандартів;
- видання нових підручників історії з характерними кремлівськими тезами про окупований Донбас тощо.

Крім усього, важливою особливістю нової фази є різке зменшення обсягу інформаційних повідомлень про Україну. Якщо в період «інформаційного пресингу» українська тематика займала понад 90 відсотків усього інформаційного потоку, а у фазі «стабілізації інформаційної ситуації» цей показник сягав рівня 25–45 відсотків, то в період «інформаційної адаптації» Україні відводиться лише 5–8 відсотків інформації. Вивільнений інформаційний потік Кремль швидко заповнив сирійською пробле-

матикою – інформуванням щодо проведення російською авіацією бомбардувань у Сирії.

Отже, Росія в інформаційній кампанії проти України веде пошук нових механізмів і методів впливу на суспільну свідомість. Водночас останнім часом пріоритет надається інструментам «м'якої сили».